

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

70. ISTUNGJÄRK

13.–16. aprill 1992

SISUKORD

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU 70. ISTUNGJÄRK ESIMENE ISTUNG

13. aprill 1992.....	4
Istungjärgu päevakorra kinnitamine	4
Eesti Vabariigi seaduse "Eesti Vabariigi Kaitseministeeriumi moodustamise kohta" eelnõu teine lugemine	11
Eesti Vabariigi seaduse "Muudatuste tegemise kohta Eesti Vabariigi omandireformi aluste seaduses" eelnõu esimene lugemine	24
Eesti Vabariigi seaduse "Naturalisatsiooni korras Eesti Vabariigi kodakondsuse andmise lihtsustatud korrast Riigikogu esimeste valimiste eel" eelnõu esimene lugemine.....	26
Eesti Vabariigi Ülemnõukogu avaldus.....	36
Sularahata arveldustest	42

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU 70. ISTUNGJÄRK TEINE ISTUNG

14. aprill 1992.....	47
Päevakorralised avaldused.....	49
Eesti Vabariigi seaduse "Muudatuste tegemise kohta Eesti Vabariigi maksukorralduse seaduses" eelnõu esimene lugemine	55
Ametiisikute osalemisest ettevõtluses	62
Tööõiguslike garantiide kohta seoses kodakondsuse seaduse rakendamisega.....	72

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU 70. ISTUNGJÄRK KOLMAS ISTUNG

15. aprill 1992.....	84
Eesti Vabariigi töölepingu seaduse eelnõu ja Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "Eesti Vabariigi töölepingu seaduse rakendamise kohta" eelnõu teine lugemine.....	85
Jaak Tamme kinnitamine Tallinna linnapeaks	99
Põhiseaduse Assamblee poolt esitatud põhiseaduse eelnõu kohta	101

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU 70. ISTUNGJÄRK NELJAS ISTUNG

16. aprill 1992.....	133
Klara Halliku nimetamine Eesti Vabariigi ministriks	134
Eesti Vabariigi riiklike ja munitsipaalaluruumide erastamise seaduse eelnõu kolmas lugemine.....	137
Eesti Vabariigi põhiseaduse eelnõu rahvahääletuse ettevalmistamise kohta	144

Tööõiguslike garantiide kohta seoses kodakondsuse seaduse rakendamisega.....	158
Eesti Vabariigi Ülemnõukogu majandusteenistuse moodustamise kohta	171
Raha eraldamise kohta Eesti Vabariigi Tervishoiuministeeriumile	172
Ametiisikute osalemisest ettevõtluses	178

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

70. ISTUNGJÄRK

ESIMENE ISTUNG

13. aprill 1992

Istungjärgu päevakorra kinnitamine

Juhataja (Ü. Nugis)

Tere päevast, lugupeetud kolleegid! Asugem töökohtadele. Kolleegid, kas me võime istungjärku alustada? Kontrollime kohalolekut. Kohaloleku kontroll. Kohal on 75 rahvasaadikut, puudub 23.

Lugupeetud kolleegid! Ka täna antakse täiskogu ees üle mõnede seadusandlike aktide eelnõud. Alustame valitsusest. Ma palun kõnetooli pr. Krista Kilveti.

K. Kilvet

Austatud juhatus, lugupeetud Ülemnõukogu liikmed! Eesti Vabariigi Valitsus esitab justiitsministeeriumi poolt ettevalmistatud Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "Eesti Vabariigi põhiseadusest tulenevate seaduste eelnõude väljatöötamise korras" projekti, mis on heaks kiidetud valitsuse tänasel istungil.

Juhataja

Normaalprotseduur? Juhtivkomisjon määratakse juhatuses istungil homme.

Lugupeetud kolleegid! Ülemnõukogu rõdul on Euroopa Nõukogu delegatsioon. Tervitame külalisi aplausiga! (Aplaus.)

Järgmisena palun kõnetooli justiitsminister hr. Raski.

M. Rask

Austatud juhatus, lugupeetud saadikud! Eesti Vabariigi Ülemnõukogu 1992. aasta 19. märtsi otsusega tehti Eesti Vabariigi Justiitsministeeriumile ülesandeks koostada ekspertarvamus põhiseaduse rakendamise seaduse eelnõu ja Põhiseaduse Assamblee poolt rahvahääletusele pakutava täiendava küsimuse kohta ning esitada see ekspertarvamus 13. aprillil 1992 Ülemnõukogule. Kuna selle ekspertiisi käigus on kasutatud väga mitmesuguseid materjale ja

põhimõtteliselt on ka üksikuid töövariante varem erinevates kogudes kasutatud, siis allkirjastan ma selle ametliku eksemplari siin puldis. Loeme selle ainukeseks originaaleksemplariks, mille annan üle hr. Nugisele. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Järgmisena palun kõnetooli hr. Tõnu Antoni.

T. Anton

Lugupeetud kolleegid! Ülemnõukogu kohustas Põhiseaduse Assambleed veel kord läbi vaatama põhiseaduse eelnõu. Assamblee sai selle tööga hakkama ja mul on heameel tähtaegselt anda Ülemnõukogu juhatajale üle assamblee poolt Eesti Vabariigi põhiseaduse eelnõus tehtud muudatused. Koos nende muudatustega, mida oli vaja teha põhiseaduse eelnõus, vaadati läbi ka põhiseaduse rakendamise seaduse eelnõu muudatuste tegemise küsimus. Assamblee otsustas põhiseaduse rakendamise seaduse eelnõus samuti mõningaid parandusi teha. Ka selle kohta ma annan materjalid üle hr. Nugisele. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Järgnevalt ma palun kõnetooli hr. Tiit Käbini.

T. Käbin

Lugupeetud Ülemnõukogu juhataja, lugupeetud Ülemnõukogu liikmed! Teatavasti tegi Ülemnõukogu oma presiidiumile ülesandeks arutada ja esitada vastav eelnõu seoses põhiseaduse rahvahääletuse ja eelseisvate Riigikogu valimistega. Ülemnõukogu Presiidium arutas eelmisel neljapäeval nimetatud küsimusi ja otsustas esitada Ülemnõukogule otsuseprojekti Eesti Vabariigi Valimiskomisjoni moodustamise kohta. Lubage see üle anda, lugupeetud Ülemnõukogu juhataja.

Juhataja

See on kiireloomuline. Suur tänu! Juhtivkomisjoniks määrame õiguskomisjoni. Ma palun kõnetooli Valeri Koisi.

V. Kois

Lugupeetud kolleegid! Teie ees laual on teist nädalat valitsuse esitatud seaduseelnõu muudatuste tegemise kohta Eesti Vabariigi maksukorralduse seaduses. Valitsuse esitatud

projekti põhiidee on suurendada viiviseid, kui õigel ajal ei tasuta riiklikke makse. Samal ajal ei maksta mitte mingisuguseid viiviseid pensionäridele, kes kuude viisi ei saa oma pensioni kätte. Inflatsiooni tagajärjel kaotavad nad seetõttu suuri summasid.

Me nägime eelmisel neljapäeval neid pensionäre siin, Lossi platsil. Seoses sellega esitan seaduseelnõu muudatuste tegemise kohta Eesti Vabariigi pensioniseaduses. Kuna valitsus, kes on mures oma sissetulekute pärast, esitas seaduseelnõu kiireloomulisena, siis teen ettepaneku arutada ka minu seaduseelnõu kiireloomulisena. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Juhtivkomisjoniks määrame eelarve-majanduskomisjoni. Ma palun kõnetooli Arvo Junti.

A. Junti

Lugupeetud juhataja, Ülemnõukogu liikmed! Keskfraktsiooni nimel esitan Ülemnõukogu otsuse projekti Eesti Vabariigi Riigikogu valimisseaduse rakendamise kohta. Teatavasti möödunud nädalal ei õnnestunud meil seda vastu võtta. Keskfraktsioon esitab uue projekti ja see koosneb neljast punktist. 1. punkt räägib valimiskomisjoni moodustamisest, 2. punkt selle valimiskomisjoni tegevuse organisatsioonilis-tehnilisest tagajast, 3. punkt Riigikogu kandidaadi kautsjonist ja 4. punkt fikseerib, et esimestest Riigikogu valimistest oleks õigus osa võtta kõigil Eesti kodanikel, olenemata elukohast, ning valimiste väljakuulutamise päevaks avalduse esitanud Eestis alaliselt elavatel Eesti kodakondsuse taotlejatel.

Juhataja

Kas see on kiireloomuline?

A. Junti

Projekt esitatakse tavalises korras.

Juhataja

Juhtivkomisjon määratakse juhatuse istungil. Palun kõnetooli Tõnis Metsa.

T. Mets

Lugupeetud juhataja, lugupeetud Ülemnõukogu liikmed! Käesolevaga annan üle kiireloomulise küsimusena Eesti Vabariigi seaduse eelnõu miitingute ja manifestatsioonide keelamisest Toompea Lossi platsil.

Juhataja

Suur tänu! Tõnu Anton, kas see võiks kuuluda õiguskomisjoni kompetentsi? Tundub olevat õiguslik küsimus. Eks ole? See ei ole päris juhatuse küsimus ja juhatuse roll on vähe teistsugune. Tõnu Anton, jääb õiguskomisjoni kompetentsi. Küsimus on kiireloomuline. Muidu ma ei oleks komisjoni määranud.

Lugupeetud kolleegid, ega ma ei ole unustanud kellegi taotlust? Ei ole. Kõik, kes tahtsid, said oma seadusandlike aktide eelnõud üle anda.

Kolleegid, palun võtke ette päevakorra projekt ja alustame meie tavalisest korrast. Menetluses muudatusi ei ole. Langetame kõigepealt otsused juhatusele esitatud seaduseelnõude ja muude aktide kohta. Teeme seda meile juba tavaks saanud viisil: täiskogu kinnitab või jätab kinnitamata juhatuse otsused nr. 1, 2, 3 ja 4. Kas kõik saavad aru? Palun lugege läbi. Ma ei hakka tsiteerima päevakorra projektis toodut.

Kohaloleku kontroll. Kolleegid, see kontroll käib terve päevakorra kohta. Kohal on 83 rahvasaadikut, puudub 15, Kolleegid, te olete tutvunud juhatuse otsustega. Paneme need hääletusele.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et kinnitada juhatuse otsus nr. 1? Selle poolt on 63 rahvasaadikut, vastu ei ole keegi, 1 jäi erapooletuks. Juhatuse esimene otsus on kinnitatud.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et kinnitada juhatuse otsus nr. 2? Selle ettepaneku poolt on 49 rahvasaadikut, vastu on 3, erapooletuks jäid 4. Juhatuse teine otsus on kinnitatud.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et kinnitada juhatuse otsus nr. 3? Selle ettepaneku poolt on 64 rahvasaadikut, vastu ei ole keegi, 4 jäid erapooletuks, juhatuse kolmas otsus on kinnitatud.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et kinnitada juhatuse neljas otsus? Selle ettepaneku poolt on 58 rahvasaadikut, vastu on 4, erapooletuid on 2. Juhatuse neljas otsus on kinnitatud.

Kolleegid! Päevakorra esimeses osas võivad tulla muudatused pakutava projekti punktide järjekorras. Juba eelnevalt on vihjatud, et pakutav neljas päevakorrapunkt ei ole veel korralikult ette valmistatud. Ettepanek on lükata see edasi näiteks homsele, teisipäevale.

Tõenäoliselt võiks sellisel juhul tuua tagantpoolt mõne hästi ettevalmistatud küsimuse ettepoole. Samas oleks väga vaja panna teiseks päevakorrapunktiks praegune viies – kaitseministeeriumi moodustamist käsitleva seaduseelnõu teine lugemine. Asjaolud nõuavad seda: valitsuse esindajad peavad veel täna ära sõitma Pärnusse. Sellisel juhul oleks järjekord alljärgnev. Esimene. Päevakorra kinnitamine. Teine. Kaitseministeeriumi seaduse teine lugemine. Kolmas. Muudatuste tegemine omandireformi aluste seaduses. Sealt edasi siis juba Juhan Telgmaa variant.

Ma informeerin teid ka sellest, et täna on laekumas mõnede kiireloomuliste taotluste kohta juhtivkomisjonide ettepanekuid. Niisiis ei oleks mitte midagi halba ka selles, kui me näiteks ei teeks asendust pakutavale neljandale päevakorrapunktile, vaid kasutaksime selle aja ära kiireloomuliste küsimuste arutamiseks.

J. Allik

Lugupeetud hr. juhataja! Olen volitatud rääkima sellesama neljanda punkti asjus, kuna redaktsioonikomisjoni esimeest ei ole momendil saalis. Redaktsioonikomisjon alustab tööd täna kell kuus ja kuna meil ilmselt tuleb arutada ka hr. Käbini projekti, mis käib sama asja kohta, siis oleks mul küsimuse korrektseks ettevalmistamiseks ettepanek viia see punkt kolmapäeva esimeseks punktiks. Homseks me ei jõua, homme on istung üldse kaks tundi. Lisaks sellele, kui on võimalik, tuleks päevakorra arutamise juures siiski selgelt ära määrata, millal me hakkame tegelema põhiseadust puudutavate probleemidega. Aitäh!

Juhataja

Ausalt öeldes mina ei riskiks praegu ettevalmistamatult teha oma pakkumisi. Ma peaksin nad korralikult läbi lugema, õigupoolest peaksid kõik juhatuse liikmed sellega tegelema. Kui sobib, jätaksime selle asja homseks. Me võime siin eksida. Ma teen siiski ettepaneku kinnitada päevakord nende võimalike muudatustega, mida me praegu oleme siin läbirääkimiste käigus käsitlenud nõnda-öelda üle juhataja laua. Vajalikud täiendused viiksime sisse siis, kui juhatus on saanud põhjalikumalt tutvuda laekunud dokumentidega. Me võime päevakorra täiendusi ja muudatusi teha vastavalt reglemendile. Kolleegid, kui olete nõus, võtame aluseks sellise päevakorra projekti, milles on tehtud alljärgnevad muudatused.

Esmaspäeval on teine punkt kaitseministeeriumi moodustamise seaduseelnõu teine lugemine, kolmas Kalju Koha esitatud otsuseprojekt ning neljas päevakorrapunkt esmaspäevast kantakse üle kolmapäevale ja sellest saab esimene punkt. Edasised täiendused päevakorra juurde saaksid võimalikuks näiteks homme. Arvo Junti.

A. Junti

Lugupeetud juhataja! Möödunud nädalal jäi meil pooleli üks kiireloomuline küsimus, mis on praegu pandud esmaspäeva alla punkti 6.

Juhataja

Hr. Junti, ma ei kuulnud hästi, keerame juurde võimendust. Ole hea, alusta uuesti.

A. Junti

Esmaspäeva päevakorras punkti nr. 6 all on dokument, mis jäi meil möödunud nädalal pooleli kiireloomulisena ja kooskõlas reglemendi § 15 lõikega 2. Teen ettepaneku alustada selle punkti arutamist, kuna see jäi pooleli eelmisel nädalal. Ühtlasi kohustuksime arutelu järgmisel istungjärgul jätkama. Aitäh!

Juhataja

Palun korda veel! Mitmendaks panna?

A. Junti

Esimeseks.

Juhataja

Mis päeval?

A. Junti

Esmaspäeval, 13. aprillil.

Juhataja

Aga meil on teisi küsimusi, mis on sellest veelgi varasemad.

A. Junti

Ma rõhutan, et reglemendi § 15 kõige 3 sätestab, kuidas lahendatakse kiireloomulisi küsimusi.

Juhataja

Ei. Mul on ta ees küll, aga meil on ka teisi kiireloomulisi küsimusi pooleli.

A. Junti

Ei. Teised küsimused ei ole pooleli olevad küsimused.

Juhataja

Kaitseministeeriumi küsimus on kiireloomuline, Arvo Junti.

A. Junti

Need on iseasjad, see on teine lugemine.

Juhataja

Seda küll, aga ta on kiireloomuline.

A. Junti

Küsimus on ...

Juhataja

Mina praegu ei aktsepteeriks seda.

A. Junti

Siis rikume reglementi. Aitäh!

Juhataja

Nii. Kuidas suhtub Jaak Allik sellesse, kui me siiski seda päevakorrapunkti, mis käsitleb põhiseaduse rahvahääletust ja Riigikogu valimiste korraldamist, arutaksime kolmapäeval mitte esimesena, vaid teisena? Paneme teiseks. Kuna meil homme tõenäoliselt päevakord muutub, teen ma ettepaneku Arvo Juntile, et sellisel juhul, kui meil näiteks täna ei õnnestu arutada seda avaldust, tuleks homme küsimust revideerida. Mina isiklikult arvan, Arvo Junti, et me jõuame seda täna arutada.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et kinnitada 70. istungjärgu päevakord? Selle ettepaneku poolt on 68 rahvasaadikut, vastu on 1, erapooletuid on 5. 70. istungjärgu päevakord on kinnitatud.

Lugupeetud kolleegid! Vastavalt meie reglemendile esitas haldusreformi komisjoni esimees taotluse ümber hääletada Ülemnõukogu otsuse projekt Ivar Raigi arvamises Ülemnõukogu eelarve-majanduskomisjoni koosseisu. Te kõik mäletate, et eelmise istungjärgu viimasel

istungil ei leidnud see otsuseprojekt Ülemnõukogus toetust. Reglement lubab teatud juhtudel, mis meil praegugi kõne all on, hääletus ilma läbirääkimisi avamata läbi viia. Seda me ka teeme.

Kohaloleku kontroll. Kohal on 84 rahvasaadikut, puudub 14. See hääletusvoor on salajane.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et vastu võtta Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus Eesti Vabariigi Ülemnõukogu saadiku Ivar Raigi kinnitamise kohta Ülemnõukogu eelarve-majanduskomisjoni liikmeks? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 37 rahvasaadikut, vastu on 29, erapooletuks jäid 12. Otsus jääb vastu võtmata.

Eesti Vabariigi seaduse "Eesti Vabariigi Kaitseministeeriumi moodustamise kohta" eelnõu teine lugemine

Juhataja

Kolleegid, jätkame kinnitatud päevakorraga. Nagu ütlesin, on võimalik, et varsti laekuvad ka juhtivkomisjonide seisukohavõtnud mõnede kiireloomuliste küsimuste kohta. Kuid iga asi omal ajal. Alustame Eesti Vabariigi seaduse "Eesti Vabariigi Kaitseministeeriumi moodustamise kohta" eelnõu teist lugemist. Ma värskendan teie mälu. Pärast esimese lugemise lõppemist ootasime parandusettepanekuid 24 tunni jooksul. Nüüd, teisel lugemisel, me enam parandusettepanekuid ei oota. Ma palun ettekande esitamiseks kõnetooli valitsuse esindaja hr. Puura.

T. Puura

Austatud Ülemnõukogu juhataja, austatud Ülemnõukogu liikmed! Pärast kaitseministeeriumi moodustamist käsitleva seaduseelnõu esimest lugemist on laekunud üksainus parandusettepanek. Selle autor on rahvasaadik Allik. Ettepaneku sisu on järgmine: reorganiseerida Eesti Vabariigi Siseministeerium Eesti Vabariigi Sise- ja Riigikaitseministeeriumiks ja muuta 1989. aasta 6. detsembri ENSV valitsust käsitleva seaduse § 24, asendades sõna "siseministeerium" sõnadega "sise- ja riigikaitseministeerium". Nimetatud ettepanekut ei ole me aktsepteerinud. Oleme arvamusel, et riigikaitseküsimused on meie jaoks siiski sedavõrd tähtsustatud, et me vajame selleks eraldiseisvat organit. Siseministeerium on praegu väga koormatud. Tema alluvusse kuulub suur hulk riiklikke

ameteid ja seetõttu me ei pea otstarbekaks sinna lisada veel riigikaitsega tegelevaid ameteid. Nii et meile ei ole see ettepanek vastuvõetav.

Millised on küsimused hr. Puurale? Ei ole küsimusi.

Juhataja

Suur tänu! Palun kaasettekandeks kõnetooli riigikaitsekomisjoni esimehe hr. Enn Tupi, kes kasutab ühtlasi võimalust ja samuti kommenteerib Jaak Alliku parandusettepanekut.

E. Tupp

Austatud juhataja, lugupeetud kolleegid! Peab ütleva, et Jaak Alliku parandusettepanek jõudis minuni täna hommikul, seega oli 24 tundi möödas. Aga siiski ma kommenteeriksin lühidalt seda ettepanekut. Sellest, et moodustada üks ministeerium, mis tegeleks nii praeguse siseministeeriumi kompetentsi kuuluvate kui ka riigikaitseküsimustega, ei räägita esmakordselt. Mina püstitaksin küsimuse nii: meil ei ole sisevaenlasi, siseministeeriumi all me ei saa riigikaitset siiski organiseerida. Pealegi on töö, mida kaitseministeerium peab tegema, väga spetsiifiline. See puudutab puhtmilitaarseid asju. Pean silmas vägede väljaviimist, kaitsepoliitilisi memorandumid ja edaspidi ka kaitsekõnede väljatöötamist, tulgu see milline tahes. Ma ei väida sugugi, et see on äärmiselt patsifistlik. Me ei tea seda, sest minu arvamus praegu ei maksa. Lõpptulemus sõltub paljudest asjaoludest, tulevases Riigikogust, sõltub meist siin.

Edasi. Härra Allik on nimetanud Costa Ricat. Ma huvi pärast uurisin sellesse riiki puutuvaid asju, et teha endale pilt selgeks. Tõepoolest, Costa Rica oma 50 000 ruutkilomeetri ja 2,9 miljoni elanikuga teatud määral sarnaneb Eestiga, ainult et seal kasvavad banaanid, meil õunad. Peab ütleva, et ka seal on kaks ministeeriumi. Üks on sise- ja politseiministeerium, teine aga rahvusliku julgeoleku ministeerium. Neil on kaardiväes 4500 maaväelast, on flotill, kus Vaikse ookeani poolel on 5 kaatrit ja Atlandi ookeani poolel 2 allveelaeva. Samuti on neil 15 kerget hävitajat ja helikopterid. Nii et päris relvastamata see riik ei ole.

Riigikaitsekomisjon ei toeta hr. Alliku ettepanekut. Täna tähelepanu eest!

Juhataja

Suur tänu! Tundub, et rahvasaadikutel küsimusi ka ei ole. Ma siiski täpsustan ühte asjaolu, Enn Tupp. Kas Jaak Alliku ettepanek laekus tõesti täna või oli ta ikka õigel ajal esitatud?

E. Tupp

Neljapäeval kella kaheni see minu kätte ei jõudnud, aga ma ei tea, kas teise lugemise käigus on ka võimalik teha ettepanekuid.

Juhataja

Ei ole. Parandusettepanekud laekuvad pärast esimest lugemist 24 tunni jooksul. Kui Jaak Allik peab kõnet, ütleb ta ise, kuidas lood olid. Küsimused. Lembit Annus.

L. Annus

Lugupeetud spiiker, lugupeetud kolleeg Enn Tupp! Väga meeldiv oli kuulda, et banaanivabariigis on nii suured relvajõud. Nüüd mind huvitaks, kui palju siis õunavabariigis Eestis kavatakse relvajõudude peale kulutusi teha. Ka eelarves pidid olema mingisugused ettepanekud ja arvestused läbi töötatud. Kui suurt osa rahvatulust tahetakse kulutada sõjaväe ja kaitseministeeriumi peale? Aitäh!

E. Tupp

Jah. Kõigepealt alustaksin sellest, milliste ohtudega meil tegemist on ja milliseks peaksid perspektiivis kujunema meie riigi kaitsejõud. Küsimus ei olegi nii lihtne, kui esmapilgul tundub. Ja sellepärast ei ole võimalik üheselt öelda, kui suur tuleb relvajõudude koosseis. Kõik sõltub sellest, milline on edaspidi Eesti ja kogu Baltikumi roll Euroopas. Kulutustest rääkides tuleb lähtuda eelarvest, mitte rahvatulust, siis on asi täpsem.

Meil on olnud juttu, et need ei saa ületada 10%, aga see sõltub täielikult ju Ülemnõukogust ja hiljem Riigikogust, kui suuri kulutusi riigikaitsele parlamentaarne organ võimaldab.

Juhataja

Suur tänu! Jüri Pöld.

J. Pöld

Aitäh! Hr. juhataja, austatud kolleeg! Ma võib-olla täpsustan natuke seda küsimust. Kolleeg Jaak Allik esitas oma parandusettepaneku neljapäeval, minu mäletamist mööda kell 14.17, ettekandjale riigiminister Uno Veeringule. Ja mina olin selle juures, ma võin seda tõestada. Küll aga tahan ma täpsustada, et riigikaitsekomisjonis on seda küsimust varem korduvalt arutatud ja riigikaitsekomisjon ei toeta kolleeg Jaak Alliku lähenemist asjale. Aitäh!

Juhataja

Selge. Me saame aru, Jaak Alliku ettepanek oli esitatud õigeaegselt. Suur tänu! Enn Leisson.

E. Leisson

Lugupeetud hr. juhataja, lugupeetud ettekandja! Te ütlesite: meil ei ole sisevaenlasi. Kes on meie välisvaenlased? Ja palun nimetage kas või paargi argumenti selle kasuks, et kaitseministeeriumi olemasolu korral me saame nendest jagu.

E. Tupp

Härra Leisson, mul on väga kahju, aga ma pean vastama küsimusele küsimusega, ehkki nii teha ei ole ilus. Ma olen ise endale ka selle küsimuse esitanud, kes siiski on meie vaenlased. Samal ajal küsiksime nii: kes on Belgia välisvaenlased või kes on näiteks Iirimaa või Islandi välisvaenlased? Seda võib küsida lõputult. Küsimus on hoopiski spetsiifilisem. Küsimus on selles, et maailm on ühtne julgeolekuruum ja kui tekib julgeolekuruumi vaakum, siis võivad mis tahes jõud seda vaakumit täita. Tekib kärsitus leida tuge. Ma ei imesta sugugi, et ka lätlased võivad meie vaenlased olla, kui Lätis tuleb võimule autoritaarne režiim. Tavaliselt on sõjad puhkenud autoritaarsete režiimide tegutsemise tagajärjel. Siin ei ole mitte midagi imelikku. Me ei ela praegu sugugi rahulikult. Me oleme harjunud tänapäeval arvama, justkui oleks meil kõik normaalne ja me aina läheme õndsasse tulevikku, kus ilmselt hakkab suur rahu valitsema. Selles võib tugevasti kahelda. Vaadake, maailm ei ole sugugi ühetaoline. Praegune ida-läänesuunaline konfrontatsioon hakkab pöörduma, võib-olla muutub ta põhjalõunasuunaliseks. See kõik on väga raskesti ettearvatav. Sellega tegelevad maailmas strateegiliste uuringute instituudid ja julgeolekuinstituudid, kuid nad ei oska praegu täpset vastust anda. Aga fakt on see, et julgeolekuvaakumid tekitavad olukorra, kus ühel või teisel jõul on tahtmine seda vaakumit täita.

Juhataja

Suur tänu, hr. Tupp! Enn Leissoni teine küsimus.

E. Leisson

Lugupeetud hr. Tupp! Islandil ei ole kaitseministeeriumi. Ja nüüd otsene küsimus: kas teil ei ole öelda ainsatki argumenti kaitseministeeriumi loomise kasuks, et te apelleerite ebamääraste globaalsete terminitega? Kui teil neid on, siis palun nimetage. Tänan!

E. Tupp

Hr. Leisson, minu arvates eelmisel neljapäeval riigiminister Veering neid siin nimetas. Põhjendusi oli tervelt kümme, sealhulgas väga spetsiifilisi. Nii et ma usun, et ma ei pea seda üle kordama, võin selle kohta teha terve ettekande, kuid ma ei näe vajadust kõike üksipulgi üles lugeda. Vastupidist tõestada on ka väga keeruline.

Juhataja

Suur tänu! Vladimir Lebedev.

V. Lebedev

Lugupeetud spiiker, härra ettekandja, kolleeg! Võib-olla te loetleksite – kui see pole suur saladus –, millised relvajõud kavatsetakse moodustada kaitseministeeriumi alluvuses ja milline on orienteeruvalt nende arvuline koosseis? Tänan!

E. Tupp

Hr. Lebedev, neid küsimusi ma kuulen siin pidevalt ja kõik on juba mitu korda üle räägitud. Kaitsevõgede arv sõltub sellest, millised on riigi võimalused ülal pidada armeed, tegelda kutsealuste, reservi ja väljaõppega. Me oleme kaitseteenistuse seaduse vastu võtnud ja määranud esialgu kindlaks 18-kuise teenistuse. Praegu on organiseerimisel kaks pataljoni. Ülejäänud kutsealuste kontingent tegutseb piirivalvevägedes, kinnipidamiskohtade ameti juures jne. Praegu meil rohkem võimalusi polegi. Mõndagi oleneb sellest, mismoodi läheneb kodakondsuse seaduse rakendamine. Ilmselt üle 8000 kutsealuse aastas me ei saa. Peale selle on võimalus osaleda veel mitterelvateenistuses, s.t. tööteenistuses või alternatiivteenistuses. Palju sõltub ka sellest, kui palju Ülemnõukogu või Riigikogu otsustab eraldada vahendeid riigikaitseks.

Juhataja

Suur tänu! Sergei Petinov.

S. Petinov

Lugupeetud spiiker, lugupeetud ettekandja, lugupeetud kolleegid! Saan aru, et on väga raske apelleerida arvudele, kui neid arve pole. Seepärast esitan küsimuse üldisest aspektist lähtudes. Ülemnõukogus töötab riigikaitsekomisjon. Kas on olemas seaduseelnõu kaitseministeeriumi kohta ja vabariigi kaitsejõudude arengukontseptsioon? See peaks ju olema

riigikaitsekomisjoni töö lõppresultaat. Kui selline kontseptsioon on olemas, siis oleks hea, kui seda tutvustataks. Kui seda aga ei ole, siis tahaks teada, millal see välja töötatakse. Tänan!

E. Tupp

Koos kaitseteenistuse seadusega olid teie laudadel ka teesid, mis käsitlesid Eesti Vabariigi rahvuslikku julgeolekut. Kuid need olid esmased. Küsimus on enam kui keeruline. Kõik sõltub sellest, milliseks kujuneb julgeolekusüsteem Euroopas üldse. On mitmesuguseid võimalusi. On võimalus püsida neutraalsena Ida ja Lääne vahel, on võimalus, et Euroopa Ühendusest saab tulevikus liit, mis garanteerib julgeoleku. Edasi on võimalus liituda NATO-ga, kui see on NATO oma edasises arengus, kuhu kuuluvad ka Ida-Euroopa riigid, kaasa arvatud Venemaa. See oleks kõige parem garantii mitte ainult Eesti, vaid kogu Baltikumi julgeolekuks. See kõik on praegu arengus. Kohtumistel rahvusvaheliste spetsialistidega, kes tegelevad julgeolekuprobleemidega, on tulnud ilmsiks, et põhiline on praegu koguda informatsiooni selle kohta, milliseks kujuneb olukord, hoida seda olukorda stabiilsena ja liituda nii ühise Euroopa julgeolekusüsteemiga. Meie eesmärk on minna sellesse süsteemi niisugusena, nagu meid sinna parajasti võetakse. Supermilitaarsena meid sinna ei tahetagi. Me ei saa kulutada nii palju, et meie eelarve seetõttu väga auklikuks jääks.

Juhataja

Suur tänu! Vitali Menšikov.

V. Menšikov

Lugupeetud spiiker, lugupeetud ettekandja! Mind ei rahulda põrmugi teie vastus V. Lebedevi küsimusele. Teie vastusest tuleb välja, et meie relvajõudude suurus oleneb tulevikus kutsealuste arvust, finantsvõimalustest ja muust. Kes on siis kelle jaoks, kas kutsealused kaitseministeeriumi või kaitseministeerium armee jaoks? Kui suurt armeed on vaja riigi normaalse julgeoleku tagamiseks? Tänan vastuse eest!

E. Tupp

Jah, ma alustaksin lõpust. Küsimus, kui suurt armeed vajame, on väga keeruline. Kui me hakkame käsitama vaenlastena ennast ümbritsevaid riike, näiteks Venemaad, siis ükskõik kui suur meie armee ka ei oleks, peaksime rindel tulelöögile vastu kõige rohkem tund aega. See on ka kõik.

Edasi. Ei saa tõesti lähtuda ainult kutsealuste arvust. Küsimus on selles, milliseks kujuneb meie riigikaitseüsteem üldse. Kas niisuguseks, nagu on Šveitsis, kus on näiteks väga lühike, ainult 17-nädalane teenistusaeg. 20–50-aastased mehed on varus ja kogu selle aja jooksul kulutavad 365 päeva õppusteks. Võib-olla on see süsteem kõige sobivam Eestile. Ma olen täiesti veendunud, et see kaitseteenistuse seadus, mis vastu võeti, oli esialgne ja läheb muutmisele, sest koos uue põhiseadusega tuleb ju vastu võtta ka riigikaitse rahuaegse korraldamise seadus ja sõjaaegse riigikaitse seadus. Need seadused peaksid juba täpsemalt kõik kindlaks määrama. Kui soovite, et mina pean praegu äärmiselt täpselt sellele küsimusele vastama, siis võin öelda ainult oma isikliku arvamuse. Ma ei tahaks praegu selle arvamusega siin opereerida, sest saalis võidakse seda võtta põhilisena ja arvata, et just nii ongi.

Juhataja

Suur tänu! Sergei Petinov, teine küsimus.

S. Petinov

Täna, härra spiiker! Mul on täpsustav küsimus. Nagu ma aru saan, pole praegu sellist kontseptsiooni. Aga kas on olemas vähemalt mingisugunegi doktriin, mille alusel edasi liikuda, või sõjaline poliitika või sõjalis-poliitiline doktriin? Kas jutt on riigikaitse arukast piisavusest või strateegilisest kaitseinitsiatiivist või millestki muust? Kas on olemas mingisugune doktriin, ilma milleta pole võimalik alustada sõjaväe loomist, see tähendab, kas on selles küsimuses vastu võetud mingisugune poliitiline otsus? Täna!

E. Tupp

Hr. Petinov, te puudutasite väga huvitavat mõistet "разумная достаточность". Mul on seda raske eesti keeles öelda. On veel ka teine mõiste – "рациональная достаточность". Need on muide väga keerulised asjad ja kui ma neid küsimusi olen esitanud Liidu kaitseministeeriumi küllaltki kõrgetele kindralitele, siis nad ei ole osanud nendele vastata. Sellele on väga raske vastata. Kõigepealt sõltub see muidugi riigi võimalustest, sellest, kui palju tema rahvas otsustab kulutada kaitse otstarbeks. Tegelikult on olemas veel "оборонная достаточность". Need on väga keerulised, isegi filosoofilised mõisted. Millega meil üldse tuleb tegelda? Hakkame peale kas või laevasõiduohutusest ja hüdrograafiast, mis meil tuleb üle võtta laevastiku käest. Siin on väga lai tegevusvaldkond. Edasi tuleb õhuruumi kontroll ja näiteks võime sundida tundmatut lendavat objekti maandama. Ma ei räägi tema allatulistamisest. Rahuajal tuleb ikkagi objekt sundida maanduma nii, et kõik laheneks rahumeelselt. Me

suudame praegu õhuruumi kontrollida kuni 3000 m kõrguseni, kuid edasi me seda enam ei suuda. Riik, kes ei suuda kontrollida oma territooriumi, ei ole õigustatud püsima riigina. Kõik need ülesanded jäävad kaitseministeeriumi lahendada. Lisaks sellele Kaitseliidu suunamine, mis on järjepidev militaarne organisatsioon. Kaitseministeeriumi hoole all oleks võimalik Kaitseliit viia sellisesse konditsiooni, nagu ta peab olema. See välistaks isepäise tegutsemise, nagu siin vahepeal on olnud.

Meil on moodustatud ka peastaap. Peastaabil ju valitsuselt direktiivi pole, millega tegeleda. Valitsus on kinnitanud küll kahe pataljoni moodustamise, kuid konkreetsed direktiivid, mille järgi peastaap hakkaks pidama dialoogi ministeeriumiga, et jõuda lõpuks tegevuse suhtes ühisele otsusele, tegelikult praegu veel ei ole.

Juhataja

Suur tänu! Aleksei Zõbin.

A. Zõbin

Lugupeetud ettekandja! Teilt tahetakse kuulda igasuguseid teoreetilisi põhjendusi, mina aga esitan teile lihtsama küsimuse. Võib-olla on Eestis vaja kindraleid ainult selleks, et vastu võtta NATO kindraleid?

E. Tupp

Vaadake, Nõukogude armees oli niisugune komme. Kui vaja oli kindralikohti juurde teha, moodustati eraldi väeosi ja flotille. Aukraadide masinavärk tekitas iseenesest selle vajaduse. Ma usun, et see küsimus on rohkem huumori vallast. Küsimus ei ole kindralites, küsimus on asjas endas. Me võiksime kuuluda normaalsete Euroopa riikide hulka kõigi nende institutsioonidega, mis teistel riikidel kõigil olemas on. Muide, peab veel ütlema, et ka Lätil ja Leedul on vastavad institutsioonid loodud. Näiteks ühes kirjas küsiti, et kas teil siis viimaks on ka loodud kaitseministeerium. Meil ei ole olnud võimalik kontakteeruda päris mitmel tasemel, sest pole vastu panna adekvaatset institutsiooni meie valitsemise süsteemis.

Juhataja

Suur tänu, kolleegid! Lubage, ma siiski sekkun ka arutelusse. Tegemist on kiireloomulise küsimusega, seaduse lugemisega, mille põhjalik arutamine pidi toimuma esimesel lugemisel. Tegemist on praegu ainult ühe parandusettepanekuga. Nii et saadikud saavad üksteist

agiteerida ainult selleks, kas olla Jaak Alliku parandusettepaneku poolt või vastu või seadus läbi kukutada. See, mis praegu toimub, on arutelu esimesel lugemisel. Vello Pohla.

V. Pohla

Lugupeetud ettekandja, kas loodavaid kaitsejõude kavatsetakse tulevikus kasutada ka UFO-de ja tulnukate vastu? Tänan!

E. Tupp

See on hea küsimus. Ma loodan, et meie iseseisvumisele on kindlasti aidanud kaasa ka Merivälja kivi. Hr. Tamme elab muide seal lähedal. Ma arvan, et sellest on tulevikus abi. Minu meelest hoiab see maa-alune kivi kindlamini ära UFO-de ründed kui meie kaitsevägi. Selle ala spetsialistid arvavad, et on võimalik meie õhuruumi kaitsta ka mainitud viisil.

Juhataja

Hr. Enn Tupp, kahe minutiga tuleb hakkama saada. Priidu Priks.

P. Priks

Lugupeetud ettekandja, kas te oleksite nii lahke ja ütleksite kolleegidele, et lugegu läbi põhjenduse kaks punkti, kui kümmet ei viitsi lugeda. Siis jääksid ära kõik rumalused ja naiivsed küsimused. Aitäh!

E. Tupp

Tänan, hr. Priks. Mul ei sobi siit niisugust märkust teha. Hea, et seda kohalt tehti.

Juhataja

Suur tänu, hr. Tupp! Rohkem küsimusi ei ole. Kolleegid, lähtudes sellest, mida ma ennist ütlesin, et laekunud on üks parandusettepanek ja selle kohta on oma sõna öelda kindlasti autoril, siis teen ma ettepaneku lõpetada läbirääkimised pärast Jaak Alliku kõnet. Jaak Allik.

J. Allik

Lugupeetud härra juhataja, lugupeetud kolleegid! Ma paluksin siiski kõigil enne tänast hääletust mõelda, kas meil kahe pataljoni juhtimiseks on lisaks kaitsevägede peastaabile vaja veel omaette ministeeriumi. Peaminister Vähi on korduvalt öelnud ja täna kinnitas seda ka härra Tupp, et meie kaitsevæed, vähemalt silmapiiril olevad, ei koosne tulevikus üle kahe

pataljoni jao inimestest. Ministeeriumi loomine ei tähenda ju ainult ministri määramist, vaid kogu struktuuri loomist, mida on vaja ministeeriumi teenindamiseks. Jutt on majandus-, tehnilistest ja muudest talitustest, mis kõik tekivad paratamatult ühe ministeeriumi loomisega. Veelgi sisulisem küsimus on aga minu silme läbi see, et meie kaitseteenistuse seadus näeb ette, et kuni kaitseväe loomiseni võib kutsealuseid kasutada politseis ja piirikaitsevägedes. Need mõlemad lülid alluvad teatavasti siseministeeriumile. Kui me loome kaitseministeeriumi, siis hakkab kahe ametkonna võitlus käima ilmselt iga kutsealuse paigutamise ja iga relva pärast, mida Eesti Vabariik ostab. Me oleme ju kõik kogenud inimesed ja teame, mis moodi ametkondade konkurents hakkab välja nägema ja elus välja näeb.

Seetõttu ma arvan, et vähemalt kaitsejõudude formeerimise staadiumis peaksid kaitseväe, sisekaitse ja piirikaitse juhtimine toimuma ühest ametkonnast. Niisiis teengi ettepaneku reorganiseerida Eesti Vabariigi Siseministeerium Eesti Vabariigi Sise- ja Riigikaitseministeeriumiks, andes sinna juurde ühe ministri asetäitja ametikoha, kes siis hakkab juhtima nii kaitseväe loomist kui ka piirikaitset, mis on siiski üsna lähedalt seotud. Olukorras, kus meil on tehtud korduvalt ettepanekuid näiteks kultuuri- ja haridusministeeriumi, sotsiaalhooldus- ja tervishoiuministeeriumi ühendamiseks, ei saa mina isiklikult küll aru, miks ei võiks meie tingimustes, meie vaesuse juures olla ühendatud sise- ja riigikaitseministeerium. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Kohaloleku kontroll. Kohal on 79 rahvasaadikut, puudub 19.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et lõpetada läbirääkimised käesoleva päevakorrapunkti üle pärast Vladimir Lebedevi kõnet? Selle ettepaneku poolt on 59 rahvasaadikut, vastu ei ole keegi, erapooletuks jäid 5 saadikut. Läbirääkimised lõpetatakse pärast Vladimir Lebedevi kõnet. Ülo Uluots.

Ü. Uluots

Kolleegid! Mulle tundub, et hr. Tupp jättis ütleмата kõige tähtsama, miks meil on tarvis kaitseministeeriumi ja oma sõjaväge. Ma olen ohvitseri perekonnast pärit ja mu isa ütles alati: sõjavägi on see koht, kus tehakse poisikesest mees. Ja selleks, et poisikesest mees teha, peab olema korralik sõjavägi, kus on korralik distsipliin. Aga selleks, et oleks korralik sõjavägi, on tarvis korralikku ja tugevat kaitseministeeriumi. Hääletame selle poolt, et meil oleks kaitseministeerium. Ma rääkisin.

Juhataja

Suur tänu! Vladimir Lebedev.

V. Lebedev

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Mina arvan ka, et sõjavägi teeb poisikesest mehe. Me kuulasime ära komisjoni esimehe ja valitsuseliikme sõnavõtu. Jääb mulje, et meie eest varjatakse "kohutavat" saladust või on siis ettekandjad – vabandage väga – diletandid selles küsimuses. Jääb mulje, et kaitsejõud luuakse kaitseministeeriumi jaoks.

Kolleeg Petinovil oli õigus, kui ta ütles, et on vaja sõjalis-poliitilist doktriini, kaitsejõudude kontseptsiooni. Ja alles seejärel, lähtudes sellest doktriinist või kontseptsioonist, võib täpselt kindlaks määrata, milliseid relvajõude meil on vaja, milliseid väeliike ja tehnilist varustust me vajame. Me peame kindlaks tegema, kui palju see kõik maksab ja kas vabariigi eelarve peab vastu sellisele koormusele. Tuleb kaaluda, kui suured on inimressursid.

Ei tohi unustada ka kodakondsuse seadust. Relvajõududes võivad ju teenida ainult vabariigi kodanikud. Ainult ühes riigis on sõjaväeosa, mis koosneb täielikult võõramaalastest – see on Prantsusmaa võõrlegion.

Endise vabariikliku sõjakomissariaadi andmeil oli 1991. aasta lõpus 18-aastaseks saanud kutsealuseid umbes 11 000. Neist ligikaudu 6000 oli niinimetatud venekeelseid kutsealuseid, kes enamikus ei saa Eesti kodakondsust. Seega jääb noori 18-aastaseid Eesti kodanikke umbes 5000. Nagu elu on näidanud – seda kinnitavad ka vabariikliku sõjakomissariaadi andmed –, ei kõlba ligi pooled kutsealustest sõjaväeteenistusse tervislikel põhjustel. Seega jääb üle 2500. Meil aga kehtib ju alternatiivteenistuse seadus. Kes noormeestest tahab minna sõjaväkke, kui on olemas alternatiivteenistus? Noortel on tekkinud negatiivne suhtumine sõjaväes (mis tahes sõjaväes) teenimisse ja seda suhtumist on raske muuta. Olen kindel, et enamik neist, kelle tervis lubab teenida sõjaväes, tahab minna alternatiivteenistusse. Aga sõjavägi on igal pool sõjavägi. See ei ole kuurort, seal ei saa olla isa-ema tiiva all.

Meil on noori mehi vaja ka politseisse, on vaja tagada kinnipidamiskohtade valve, on vaja piirivalvevägesid, siseministeeriumi väeosi. Kust need kõik võtta? Ma rõhutan, et need peavad kõik olema riigi kodanikud. Kust neid kõiki võtta, kui arvestada kodakondsuse põhimõtteid, mida me oleme järginud?

Olen nõus kolleeg Aleksei Zõbiniga. Ka minul on jäänud mulje, et meile on kaitseministeeriumi ja kindraleid vaja ainult selleks, et NATO või Vene armee kindraleid vastu võtta. Pole reaalselt pinnast, pole reaalseid ressursse, pole isegi sõjalis-poliitilist doktriini ega kaitsejõudude strateegiat, taktikast rääkimata.

Ja veel üks asi, kolleegid. Kardan, et varsti jääme ilma veel ühest kolleegist, saadikust ja võib-olla isegi ühe meie komisjoni liikmest. Täna tähelepanu eest!

Juhataja

Suur tänu, sellega on läbirääkimised lõppenud. Kas valitsus soovib lõppsõna? Palun.

T. Puura

Austatud Ülemnõukogu! Kuna terve hulk küsimusi jäi neile vastamata jätmise pärast õhku rippuma, siis ma tahaksin ära nimetada kõik struktuurid, mis peaksid minema kaitseministeeriumi valdkonda. Neid ei ole kaugeltki mitte vähe. Me oleme praegu kavandanud kontseptuaalse lähenemise või plaani, mismoodi kogu meie julgeolekusüsteem peab olema üles ehitatud, kaasa arvatud kõik relvastatud üksused. Alles jaanuarikuus võtsime siin saalis vastu kaitseteenistuse seaduse, mis tõesti paneb kõikidele noormeestele kohustuse käia läbi ühest või teisest kaitseteenistuse üksusest. Meie kaitseteenistusse kuulub juba praegu terve hulk üksusi. Jutt on piirivalvest, sisekaitserügementidest ja päästeametist, mida hakatakse formeerima. Planeeritud on luua esimesel etapil 3 pataljoni. Ma muidugi ei ütle, et see kõik peab sündima kohe. Kahtlemata me vaatame oma rahakoti peale ja kaalume oma võimalusi, enne kui me seda kõike hakkame looma. Kuid meil on praegu tarvis sellist organit, kes kõiki neid lülisid ühendab ja kes hakkaks ka sellega tegelema, et nimetatud üksused oleksid ellu kutsutud. Samas me muidugi ei saa kõrvust mööda lasta täna siin öeldut, et ühelt poolt on ajateenistus noorele inimesele ikkagi vajalik ka tema mehistumise seisukohalt. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Kas riigikaitsekomisjon soovib lõppsõna? Palun, Enn Tupp.

E. Tupp

Härra juhataja, lugupeetud kolleegid! Tahaksin täpsustada ainult ühte asja, nimelt kaitsedoktriini, mida siin puudutas hr. Lebedev. Doktriin iseenesest ei näita sisuliselt ühegi riigi konkreetset kaitsevõimet. Nii ei ole ka Nõukogude doktriin kunagi täpselt näinud seda, milleni tahetakse jõuda. Isegi doktriinis sisalduv strateegiline eesmärk ei näita seda kunagi. Nii et rääkida doktriinist pole sisuliselt mõtet. Kõige selle üle oleme juba enne vaielnud päris kaua. Kontseptuaalne lähenemine tähendab, et kõigepealt hinnatakse ära esmased ohud ja võib-olla aasta-paari pärast töötatakse välja doktriin. Praegu nõuda, et me peaksime välja

töötama doktriini, on absurd. See oli kõik, mis ma tahtsin lõppsõnana lisada. Täna tähelepanu eest!

Juhataja

Suur tänu! Palun andke mulle Jaak Alliku parandusettepanek.

E. Tupp

Komisjoni seisukoht on võtta seadus vastu valitsuse poolt esitatud kujul.

Juhataja

Suur tänu! Kolleegid, asugem nüüd töökohtadele! Ma paluksin osutada mulle kaasabi, et me saaksime kõik saadikud saali kutsuda. Viime läbi kohaloleku kontrolli. See kohaloleku kontroll käib kogu selle päevakorrapunkti ülejäänud hääletuste kohta. Kohal on 84 rahvasaadikut, puudub 14.

Lugupeetud kolleegid! Kolleeg Jaak Allikul on kaks parandusettepanekut. Õigemini, teine tuleneb esimesest. Ma tutvustan esimest parandusettepanekut, mille me paneme hääletusele. Reorganiseerida Eesti Vabariigi Siseministerium Eesti Vabariigi Sise- ja Riigikaitseministeriumiks. Riigikaitsekomisjon kui juhtivkomisjon seda ei toeta. Valitsus ka ei toeta. Panen ettepaneku hääletusele.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on Jaak Alliku esimese parandusettepaneku poolt? Selle ettepaneku poolt on 25 rahvasaadikut, vastu on 40, erapooletuks jäid 10. See ettepanek ei leidnud toetust. Mulle tundub, hr. Allik, et teist parandusettepanekut pole mõtet hääletusele panna. Kolleegid, nüüd siis hääletame seaduseelnõu tervikuna.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et vastu võtta Eesti Vabariigi seadus Eesti Vabariigi Kaitseministeriumi moodustamise kohta? Palun hääletada! Vaja on 50 häält. Selle ettepaneku poolt on 58 rahvasaadikut, vastu on 5, erapooletuks jäid 14. Seadus kaitseministeriumi moodustamise kohta on vastu võetud.

Eesti Vabariigi seaduse "Muudatuste tegemise kohta Eesti Vabariigi omandireformi aluste seaduses" eelnõu esimene lugemine

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu, jätkame kinnitatud päevakorraga ja alustame ühe seaduseelnõu esimest lugemist. Kolleeg Kalju Koha esitas seaduseelnõu, mis käsitleb muudatuste tegemist Eesti Vabariigi omandireformi aluste seaduses ja ka ettekande selles küsimuses teeb autor. Ma palun kõnetooli kolleeg Kalju Koha.

K. Koha

Austatud juhataja, lugupeetud kolleegid! Eesti Vabariigi omandireformi aluste seaduse paragrahv 22 kehtestab, et munitsipaliseerimise õigustatud subjektiks on valla, alevi, linna, vabariikliku linna ja maakonna omavalitsuste volikogud, kellel on õigus nõuda oma territooriumil asuva riigi omanduses oleva munitsipaliseerimisele kuuluva vara üleandmist munitsipaalomandusse. Kuid elu näitab, et mitmete munitsipaalvalitsusüksuste haldus- või teeninduskeskuseks on teine omavalitsusüksus, näiteks maakonna keskuseks on vabariiklik linn või siis ühe omavalitsusorgani teenindav asutus asub valla õigustes linna territooriumil, mille tõttu osa varast, näiteks haldushooned, sotsiaalobjektid jne., mis peaksid kuuluma ainult omavalitsusüksuse omandusse, asuvad mitte tema, vaid teise omavalitsusüksuse territooriumil. Eelnõu eesmärk ongi teha omandireformi aluste seaduses muudatus, mis võimaldab omavalitsuse volikogul nõuda ka teise omavalitsusüksuse territooriumil asuva, tema kasutuses oleva riigivara üleandmist munitsipaalomandusse. Seda peavadki silmas kaks parandusettepanekut paragrahvis 21 ja paragrahvis 22, mis sellised kategoorilised sõnastused välistab ja lubab taotleda õigustatud subjektile, s.o. volikogule, tema territooriumil asuva või tema kasutuses oleva riigi vara üleandmist munitsipaalomandusse. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Millised on küsimused Kalju Kohale? Küsimusi ei ole. Kaasettekande eelarve-majanduskomisjoni nimel teeb komisjoni esimees Jüri Reinson. Valeri Kois, palun.

V. Kois

Lugupeetud kolleegid! Küsimus on meie arvates täiesti selge ja ettekandja selgitas täpselt, mis teda ärgitas initsiatiivi ilmutama.

Meie komisjon on kaks korda seda olukorda arutanud ja esimesel istungil me ei kiitnud seda seaduseelnõu heaks. Me tahaksime teada saada linnade ja kohalike omavalitsusorganite esindajate arvamust. Möödunud nädalal esitasid Eesti Linnade Liit ja Omavalitsuste Liit oma arvamuse selle kohta ja mõlemad liidud toetavad härra Koha ettepanekut. Seoses sellega võttis ka meie komisjon vastu otsuse seda toetada. Oleme seisukohal, et esitatud seaduseelnõu on täiesti küps selleks, et seda juba esimesel lugemisel vastu võtta. Kohe praegu. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Ma viimasest lausest ei saanud aru. Niimoodi vastu võtta seadus esimesel lugemisel? Meie reglement seda ette ei näe. Esimene lugemine tuleb lõpetada. Ma saan aru, et juhtivkomisjon toetab esimese lugemise lõpetamist.

Selge. Suur tänu! Aitäh, Valeri Kois. Küsimusi rohkem ei ole.

Kolleegid, me oleme ära kuulnud nii autori kui ka juhtivkomisjoni ettekande. Juhtivkomisjon teeb ettepaneku esimene lugemine lõpetada. Kas on vastuväiteid? Ei ole vastuväiteid. Esimene lugemine on lõppenud.

Kolleegid! Hakkavad laekuma juhtivkomisjonide seisukohad kiireloomuliste taotluste kohta.

Kolleegid, vaja oleks jälle saadikud saali saada. Noorikud kantseleist hakkavad välja jagama ühe kiireloomulise otsuse projekti. Otsuse autor on kolleeg Valeri Kois. Ja käsitleb see otsuse projekt mõningaid muudatusi Ülemnõukogu otsuses kodakondsuse seaduse rakendamise kohta.

Kolleegid, kas te olete juba kätte saanud Valeri Koisi otsuseprojekti? Olete kätte saanud. Valeri Koisi otsuseprojekti arutamiseks määrasime juhtivkomisjoniks õiguskomisjoni. Õiguskomisjon arutas nimetatud otsuseprojekti 8. aprillil ja ei toeta selle võtmist kiireloomulisena päevakorda. Kuid otsuse langetab Ülemnõukogu. Juhtivkomisjon ei toeta otsuseprojekti võtmist kiireloomulisena päevakorda.

Kohaloleku kontroll. Kohal on 72 rahvasaadikut, puudub 26. Nii, te kõik olete jõudnud otsuseprojektiga tutvuda, see on teil käes. Juhtivkomisjoni otsuse lugesin ma teile ette. Juhtivkomisjon ei toeta.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et täiendada käesoleva, 70. istungjärgu päevakorda Valeri Koisi esitatud kiireloomulise küsimusega, mis käsitleb muudatuste tegemist Ülemnõukogu otsuses kodakondsuse seaduse rakendamise kohta? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 12 rahvasaadikut, vastu on 36, erapooletuid on 5. Päevakorda ei täiendata.

Eesti Vabariigi seaduse "Naturalisatsiooni korras Eesti Vabariigi kodakondsuse andmise lihtsustatud korrast Riigikogu esimeste valimiste eel" eelnõu esimene lugemine

Juhataja

Kolleegid, jätkame vastavalt kinnitatud päevakorrale. Kolmas päevakorrapunkt käsitleb kolleeg Juhan Telgmaa esitatud seaduseelnõu naturalisatsiooni korras Eesti Vabariigi kodakondsuse andmise lihtsustatud korrast esimese Riigikogu valimise eel. Ja meil on kavas viia läbi selle seaduseelnõu esimene lugemine. Ma palun kõnetooli eelnõu autori Juhan Telgmaa.

J. Telgmaa

Lugupeetud kolleegid! Ma tulin selle asjaga välja kaunis raskel meelel, sest ei leia mõistlikku lahendust. Probleem on olemas. Kuluaarides olen kohanud nii mõistmist kui mittemõistmist. Ei ole sugugi selge, kumba on rohkem. Eks see siis täna selgu.

Teatavasti tegime 26. veebruaril teoks oma 1991. aasta 6. novembri otsuse taaselustada 1938. aasta kodakondsuse seadus. See on nüüd jõus. Kuid poole sajandi vanune seadus ei ole kõiges tänapäeva rahuldav. Seda tuleb muuta ja otsekohe. Enne asja juurde minekut peatuksin mõningatel põhimõtetel.

Esiteks. Tuleks loobuda ükskord kodakondsuse ühekülgsest käsitlemisest kui kingitusest välismaalastele. Kodakondsusse astumisega võtab välismaalane endale teatud kohustused ja – mis veel tähtsam – ütleb lahti kohustustest mingi teise riigi ees. Loomulikult peab kaasnema sellega ka võimalus osaleda riigi poliitilises elus, mis omakorda tähendab isiku täiendavat vastutust riigi käekäigu eest.

Teiseks. Kodakondsus on loomulikult ja vaieldamatult poliitiline küsimus. Kuid mitte ainult. Seal, kus politiseerimine liigselt varjutab pragmaatilised aspektid, peab poliitika taanduma. See tähendab, et kodakondsuse küsimuste ülepolitiseeritus kahjustab Eesti ülesehitamist ja tuleviku arenguid.

Kolmandaks. Kahelda veel praegu Ülemnõukogu legitiimsuses pole alust. Me teame väga hästi, et ei ole mitte mingisugust juriidiliselt puhtalt põhjendatavat keeldu, mis takistaks Ülemnõukogul mis tahes valdkonnaga tegelemast. Väidan, et Ülemnõukogul on ka täielik moraalne õigus tegutseda Eesti huvides mis tahes valdkonnas. See moraalne õigus põhineb poliitilisel taktikal. Meenutagem, et Ülemnõukogu ei kutsunud boikoteerima iseenda valimisi, mistõttu äkki tõesti kõige isamaalisem isamaalane Ülemnõukogu koosseisust välja jäi.

Ülemnõukogu ei boikoteerinud iseseisvuse referendumit. Ülemnõukogu ei jätnud vastu võtmata ühtegi neist otsustest, mida me nüüd kuupäevade järgi nimetame, sealhulgas 20. augusti otsust. Ülemnõukogu on saanud kolmandatelt riikidel täiesti ühemõttelise tunnustuse. Ülemnõukogu on ratifitseerinud suure hulga rahvusvahelisi konventsioone. Ta on käivitanud kõik reformid, loonud ja loomas mehhanisme Eesti reaalseks ja täielikuks iseseisvumiseks. Võiks ju jätkata, kuid sellestki peaks piisama, tõestamaks Ülemnõukogu moraalset õigust sekkuda Eesti arengu mis tahes valdkonda. Kõigele lisaks on Ülemnõukogul kohustus lahendada kõike, mis Eestit edasi viiks, ja vastutus teda valinud rahva ees olla tõepoolest teovõimeline ja probleemide lahendamisest mitte kõrvale hiilida, olgu selleks ettekäänded kui head tahes.

Neljandaks. Okupatsiooni ja sihikindla koloniseerimise pärandina on Eestis ulatuslikud välismaalaste asualad, kus on välja kujunenud venekeelsed kogukonnad. Siin me oleme oma mänguruumi ise ära piiranud eesmärgiga ehitada Eestis üles euroopalik demokraatia, s.t. me ei saa Eestit välismaalastele nii ebasõbralikuks muuta, et see neid nii suurel arvul repatrieeruma sunniks, mille tulemusena paraneks demograafiline seis. Küll aga tuleb vabaneda kümnetuhandest tõepoolest illegaalselt Eestis viibijast ja soodustada nende lahkumist, kes Bruno Oja sõnutsi on Eestimaaga sobimatud tüübid tänaval. Püsielanikke Euroopa mõistes demokraatlikus õhustikus lahkuma sundida pole võimalik. Eestis kinniistunuile peab nagunii tagama kõik inimõigused, sealhulgas praktiliselt piiranguteta majandustegevuse, sotsiaalkindlustuse, omakeelse hariduse jne. Eesti riigil tuleb lahendada kõik nende probleemid, olenemata sellest, millise riigi kodakondsuses need isikud on.

Nüüd siis asja juurde. 1938. aasta seaduse mehhaanilise taasjõustumisega jäi üles kaks tõsist meie ühiskonda täna ja tulevikus destabiliseerivat tegurit. Esiteks jäi ületamatuna kehtima üheaastane ajavahemik kodakondsuse taotluse esitamisest selle võimaliku saamiseni. See tähendab, et välismaalaste ring, kes kodakondsuse seaduse pideva kehtimise korral oleksid võinud ammu kodakondsuse saada, võivad täna alles taotlejateks hakata. Riigikogu valijate hulgast on nad mehhaaniliselt välja lülitatud. Ja teine nõrkus on väikese riigi jaoks ülilõtv, ainult kaks pluss ühe aastaga mõõdetav elamistsensus. Ei maksa loota, et tulevane Riigikogu saab seda muuta, kui vastavalt kodakondsuse seadusele on enne 30. märtsi 1990 Eestisse elama asunud isikud end kodakondsuse taotlejateks registreerinud. See tähendab, et me oleme sisuliselt kehtestanud kurikuulsa nullvariandi, lootes, et keeletsensus kõik pilud suleb.

Selline olukord ei saa rahuldada ei eestlasi ega välismaalasi. Täna ei anna me kodakondsust püsielanikest välismaalastele ja isegi mitte nendele, kes on siin sündinud ja 50 aastat elanud ning täielikult keelt valdavad. Aasta pärast peame kodakondsuse andma kõigile, kes veidi

eesti keelt pursivad ja siin selleks ajaks vaevalt 3 aastat elanud on. Mis veel juhtub? Selle aasta jooksul toimuvad Riigikogu valimised, ulatuslikud alad Eestimaal ja ulatuslikud rahvakihid jäävad parlamendis esindamata. Kuidas te, kolleegid, kujutate ette sellise riigi praktilist juhtimist? Aasta pärast tekib järsku juurde hulk Eesti kodanikke, kellel ei ole esindajaid Riigikogus, sest rong on juba läinud. Nende Eesti Vabariigi kodanike huvid jäävad esindamata, paratamatult peavad nad oma huvide kaitsmiseks leidma mingisuguseid teisi vorme, mida aga seadused ette ei näe. Niisiis, leppides praegu ainult 1938. aasta kodakondsuse seaduse mehhaanilise taasjõustumisega, oleme oma ühiskonda sisse programmeerinud täiendava pingevallika.

Teine võimalus, mis jääb välismaalastest potentsiaalsetele Eesti Vabariigi kodanikele. Nähes, et nad poliitikast välja lülitatakse, võtavad nad näiteks Venemaa kodakondsuse, saades sellega poliitilise kaitse ja võttes endale kohustuse olla lojaalsed Venemaale. Tähendab, selle asemel et kujundada välismaalastest Eestile lojaalseid kodanikke, sunnime neid võtma teise riigi kodakondsuse, s.t. ehitame ise endale tõelise tsiviilgarnisoni. Ei ole sugugi üheselt ettemääratav, millised käsud saab see garnison Vene riigilt siis, kui seal tulevad võimule mingi teise meelsusega poliitilised jõud. Arvan, et seda ohtu mitte märgata pole meil õigust.

Selles mõttes on kodakondsuse seaduse kohese muutmise vajadus otseselt rahvusliku julgeoleku küsimus. Täna käsitletav eelnõu püüabki esitada mehhanismi, millega saaks võimalikuks välismaalastest püsielanikele kodakondsuse andmine enne Riigikogu esimese koosseisu valimisi. Juhin tähelepanu eelnõu paragrahvile 3. See sätestab, et küsimus sellest, millisena me Eesti riigi taastame, jääb ainult nende otsustada, kes järjepidevuse alusel on Eesti Vabariigi kodanikud. Lihtsustatud naturalisatsiooni korras lisanduvad Riigikogu valimisteks välismaalastest püsielanikud, kelle kaasahaaratus taastatud Eesti poliitilises elus on riigi stabiilse arengu tagamiseks vältimatult vajalik. Kordan kokkuvõtlikult. Põhiseaduse kehtestamisega taastatud Eesti riik peab enne Riigikogu valimisi pakkuma kodakondsuse saamise võimalust kõigile Eesti püsielanikele. Ka välismaalastele peab Eesti riik oma ressursside arvelt tagama inimväärse elu. Lootus, et püsielanikest välismaalased nii massiliselt välja rändaksid, et see demograafilist olukorda parandaks, on utopia. Teisalt oleks see ka majanduslikult kahjulik, mida kriisiseisundis riik endale lubada ei saa.

Kolmandaks. Loota, et nii-öelda kavala nipiga üheks aastaks kodakondsuse saamise võimaluse täielik äralõikamine oleks mõistetav Euroopas, on asjatu. Sama tühi lootus on arvata, et niiviisi vähendame konkurentsi 101-le kohale tulevases Riigikogus.

Neljandaks. Omada Eestis suurt hulka võõrriigi ees kohustusi omavaid võõrriigi kodanikke on võrreldamatult ohtlikum kui omada lojaalseid, Eesti riigi ees kohustusi omavaid muukeelseid kogukondasid.

Viiendaks. See, kuidas me 1938. aasta kodakondsuse seaduse taasjõustasime, on suure osa Eesti püsielanike suhtes jõuvõtte. Üldjuhul annavad jõuvõtted ühiskonnas illusoorse hetkeedu kindlate suurte kaotuste hinnaga tulevikus. Heatahtlikul arutelul õiguskomisjonis kui juhtivkomisjonis käesolevat eelnõu ei toetatud, kuna hinnati vähetõenäoliseks selle läbimineku. Võib-olla see ongi nii, eks ta siis jää meie hinge peale, kuid minu hinnangul oleme 1938. aasta kodakondsuse seaduse taasjõustumisega jõudnud siiski vaid pooliku lahenduseni, mis olukorda pigem pingestab kui leevendab. Samas on võimalik sellega konkretiseerunud ohtusid kõrvaldada. Ma arvan, et see kohustus meil lasub, ja loodan, et ma siin päris üksi üritajaks ei jää. Juhin veel tähelepanu sellele, et esitasin eelnõu 26. veebruaril. Sellest on möödunud tubli poolteist kuud. Olin seetõttu sunnitud juba tänaseks esimeseks lugemiseks teksti mõnevõrra täpsustama, sest nüüd on meil olemas kehtiv kodakondsuse seadus ja vahepeal on valitsus esitanud oma seisukohad keeletsensuse rakendamise küsimuses. Need kaks asjaolu on tinginud ka väikesed korrektiivid, nii et eelnõu, mida täna arutatakse, peab kandma kuupäeva 31. märts 1992, mitte enam 26. veebruari dateeringut.

Nii. Probleem on veel kord teadvustatud, mingisugune lahendustee on ka pakutud. Kui keegi pakub midagi kohasemat, ühinen sellega kohe, aga sedapuhku lõpetan.

Juhataja

Suur tänu, Juhan Telgmaa, kuid meil on mõned küsimused. Genik Israeljan.

G. Israeljan

Lugupeetud spiiker, lugupeetud kolleeg Telgmaa! Mul on küsimus esitatud eelnõu § 2 punkti 1 kohta. Kas te ei saaks üksikasjalikumalt selgitada, mida see tähendab. Kuidas hakkab valitsus seda regiooniti määrama? Millise põhimõtte te välja pakute? Seal elab 20, 30 või 50 protsenti mitte-eestlasi. Palun selgitage seda küsimust. Tänan!

J. Telgmaa

Ma võin vastata sellele nii. Ma tunnen, et minu mõistusest ei piisa, panemaks seda niimoodi kvantitatiivselt paika. Kuna aga Eestis on tõesti suured alad, kus on täiesti domineerimas venekeelsed kogukonnad, siis ma arvan, et leida selline kvantitatiivne määr, mingisugused kvantitatiivsed näitajad, mille järgi seda otsustada, on valitsusele jõukohane.

Juhataja

Suur tänu! Tiit Made.

T. Made

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud kolleeg! Ma paluksin mõningat kommentaari või selgitust selle punkti kohta, mis ütleb, et peab tundma eesti keelt. See keeletundmine peab ilmselt olema piirkonniti, regiooniti erinev. Kuidas seda mõista? Kas see 1500 sõna, mis kodakondsuse taotlejad peavad teadma, võib siis piirkonniti olla erinev, väiksem või suurem? See on esimene küsimus.

Teine küsimus johtub sinu poolt kommentaariks juurdeöeldud mõttest, et me peame pakkuma kõikidele Eestis elavatele mitte-eestlastele kodakondsust. Kas ma võiksin teha siis niisuguse järelduse, nagu oleksime meie, eestlased, kutsunud sadu tuhandeid inimesi Eestisse elama ja tööle ning oleme nüüd nende ees mingisuguse kohustusega seotud ja peame nende ees mingisuguse patu lunastama? Ma tänan!

J. Telgmaa

Tähendab, see on tõesti üks võtmepunkte, et tuleks tunnustada keeletsensuse seisukohast paikkondlikke erinevusi, sest reaalne lähenemine on selline, et inimene siiski õpib keelt ja kasutab keelt, kui selles on mingi mõte. Kui me püstitame näiteks Sillamäel sellesama 1500 või 2500 sõna oskamise nõude, siis heal juhul see õpitakse ära ja järgmisel päeval unustatakse, sest olukord jääb seal ikkagi endiseks, keelekeskkond jääb samaks. Kui me mingeid muid vahendeid ei leia, et kujundada seal sellist õhkkonda, kus eesti keele oskamisel oleks mingi mõte, siis me mitte midagi ei saavuta. Mina tunnistan seda kui allumist karmile reaalsusele.

Mis teise küsimusse puutub, siis võib-olla saadi mu kidakeelsusest valesti aru. Tähendab, ma ei arvanud mitte sugugi seda, et me peaksime mingi patukahetseja näoga minema kuskile. Ma rääkisin kriisiolukorrast, mis võib saada ohtlikuks Eesti riiklikkusele, Eesti riigi terviklikkusele. Seda silmas pidades on meile kasulikum omada Eesti riigile lojaalset kodanikkonda ja kaasa aidata selle kodanikkonna kujundamisele. See oli mu mõte.

Juhataja

Suur tänu! Heldur Peterson.

H. Peterson

Lugupeetud juhataja ja ettekandja! Ma saan aru selle küsimuse pragmaatilisest eesmärgist, kuid seda oleks pidanud tegema enne kodakondsuse otsuse vastuvõtmist. Seda oleks pidanud arutama. Ja ongi esimene küsimus: kas saame kaks korda lõigata?

Teiseks. Ütlesid, et muutused naaberriigis võivad muuta meil elavate inimeste meelt. Küsiks: kas veri on paksem kui vesi, s.t. kodakondsus või vastupidi? Ja kui õigustega, kuid hoopis teisiti mõtleb kodakondne tahab või ei taha üldse midagi, kas see on parem?

J. Telgmaa

Aeg, mil me tegime otsuse taaskandada kodakondsuse seadust, oli selline, kus me olime jõudnud veendumusele, et mitte mingi hinna eest me ei tohi puutuda kodakondsuse seadust ennast. Ja nüüd pärast seda, kui me olime selle seaduse taasjõustanud, hakkas see seadus uuesti toimima ja toimivat seadust on võimalik muuta. Pole mõtet muuta seadust, mis nagunii ei toimi. See oli ajalise faktori selgitamiseks.

Ja mis teise küsimusse puutub, siis kui isik on vastu võtnud Eesti kodakondsuse, on ta vastu võtnud ka kohustuse alluda kõikidele Eesti riigi seadustele. Loomulikult jääb alles see, et veri on paksem kui vesi, kuid oma kodanikega võib siiski riik rohkem peremehena ümber käia kui välisriigi kodanikega. Välisriigil ei ole õigust sekkuda meie riigi kodanike küsimustesse. See on meie riigi ja meie kodanike vaheline asi. Ma näen probleemi nii.

Juhataja

Suur tänu! Jüri Liim.

J. Liim

Ma tänan. Hr. Telgmaa, ma puudutan § 1, siin on erinevad punktid. Räägitakse kodakondsuse andmisest naturalisatsiooni teel neile, kes on elanud Eestis enne 1. jaanuari 1977. Ma eeldan, et te olete mingisuguseid andmeid selles osas kogunud. Kas te oskate öelda, kui palju on selliseid isikuid? See on esimene küsimus.

Sama paragrahvi teine lõik. Jutt on nendest, kes on olnud tsiviilisikud alates 1. jaanuarist 1987. Kui palju on Eestis selliseid võõrriigi endisi sõjaväelasi ja millega te põhjendate nendele kahte sorti isikutele esitatud erinevaid aastaid? Tänan!

J. Telgmaa

Esimene küsimus. Kust on pärit 15 aasta nõue? See on pärit kunagisest Mikk Titma sotsioloogilistest uurimustest, kus ta jõudis seisukohale, et 15 aastat on see viimane piir, milles on võimalik saavutada konsensus Eesti ja Vene kogukonna vahel. See on võetud sealt. Ja praegu on 302 200 inimest, kes võiksid selle tingimusena muukeelsest elanikkonnast valijaskonda juurde tulla. See on juhul, kui mitte mingeid lisatingimusi ei seata, ja juhul, kui nad kõik avaldavad soovi. Tõenäoline aga ei ole kumbki variant.

Mis puutub tsiviilisikutesse, siis siin on küsimus selles, et eelnõu töötlemise käigus kindlasti midagi muutub ja täpsustub. Ma pean ütlema, et olin siin raskustes. Ei suutnud täpsemini piiritleda või ei sattunud piisavalt heade asjatundjate peale. See on lihtsalt paremast äratundmisest kantud hinnanguline ajavahemik, mille välja pakkusin. Jutt on nendest, kes viis aastat on olnud tsiviilisik, kes ei ole mingisuguse militaarse luure ega muu niisuguse organisatsiooni teenistuses. Ja ma pean ütlema, et ma ei ole mitte sugugi selle tähtaja küljes kinni. Kõik oleneb sellest, millise konsensuse selles punktis saal saavutab.

Juhataja

Suur tänu! Vladimir Lebedev.

V. Lebedev

Lugupeetud spiiker, kolleeg Telgmaa! Mul on kaks küsimust. Teie seaduseelnõu § 2 punktis 3 on jutt välismaalastest. Kas see hõlmab ka apatriide? Kuidas jääb apatriididega? See on esimene küsimus. Ma arvan, et teile ei pea seletama, kes on apatriidid.

Teie seaduseelnõu §-s 3 on öeldud, et kodakondsuse saanud isikud ei osale referendumis. Kas teile ei näi, et see on juriidiline nonsenss, et see on üldse ebakorrektsuse tipp. Inimene on saanud kodakondsuse, aga ometi ei osale referendumis. Kas teile ei näi, et see on absurdne paragrahv? Tänan!

J. Telgmaa

Välismaalane on siin mitte-eestlase mõttes ja ta hõlmab kõiki mitte-eestlasi, kõiki neid, kes ei ole järjepidevad Eesti kodanikud. Aga mis puutub § 3 see võib näida totter või mis tahes, aga see on põhimõtte küsimus. Mina leian ja olen selles täiesti veendunud, et Eesti riigi taastamine on siiski järjepidevuse alusel Eesti kodanike sisemine asi ja alles siis, kui see riik on valmis, on üldse võimalik midagi välismaalastele pakkuda. Siis me teame, mis asi see on, aga välismaalane ei tea, mida talle pakutakse. Kuni seda ei ole, ta ei tea.

Juhataja

Suur tänu! Jüri Pöld.

J. Pöld

Aitäh! Austatud ettekandja! § 2 lõige 1 – peab tundma eesti keelt ja vastavad nõuded kehtestab Eesti Vabariigi Valitsuse ettepanekul Eesti Vabariigi Ülemnõukogu. Valitsus on rääkinud 1500 sõnast, millest piisab, et anda kodakondsus. Ühes lastesaates, mis rääkis loomaaiast, öeldi, et ahv on võimeline õppima 2000 sõna. Ma ei saa aru, kas te tõesti tahate siis teha sellist ettepanekut, et osa elanikke niimoodi saaksid kodanikeks, sellise keeleoskustasemega. Minu arvates on see nendele inimestele solvav ja alandav. Võib-olla siiski kaaluda natuke põhjalikumalt. Mis teie ise arvate, milline peaks olema see keeleoskuse tase, et kodakondsust saada? Teatavasti on kodanikul veel terve hulk õigusi, mida tavalisel elanikul ei ole, ja need ei ole muidugi seotud inimõigustega. Milline on teie seisukoht?

J. Telgmaa

Minu seisukoht, lugupeetud kolleeg, langeb kokku sinu seisukohaga selles mõttes, et seda asja võib kaaluda, kuidas täpselt kvantitatiivselt need asjad paika panna. Aga nagu ma juba hr. Israeljanile vastates ütlesin, kuni ma praktiliselt üksi selle asjaga tegelen, siis leian, et see lattu on minu jaoks liiga kõrge. Aga kvalitatiivselt peaks asi niimoodi lahenuma. Ma pakun välja kvalitatiivset põhimõtet, kuid kvantitatiivse sisuga tuleks see täita teaduslike meetodite abil.

Juhataja

Suur tänu! Jaak Allik.

J. Allik

Lugupeetud hr. Telgmaa! Ma lihtsalt ei saa aru teie projekti viimasest variandist selles mõttes, et mis saab § 6 lõikest 2. Eesti Vabariigi kodakondsuse seaduses on kirjas: peab olema alaliselt elanud Eestis vähemalt 2 aastat enne Eesti kodakondsusesse astumise sooviavalduse esitamise päeva ja 1 aasta pärast sooviavalduse esitamise päeva. Kuhu see jääb?

J. Telgmaa

Küsimus on selles, et see eelnõu, mida ma pakun, on erandlik ja lühikeseks ajaks kehtiv. Tema kehtivus lõpeb siis, kui algab kandidaatide ülesseadmine Eesti Vabariigi Riigikogusse ja sellele küsimusele annab vastuse seesama § 2 lõige 4.

J. Allik

Tähendab, ta tühistub siis?

J. Telgmaa

Selle seaduse ulatuses see punkt tühistub. Ta ei saa kehtida, kui ma panen ette, et see aeg peab olema 15 aastat. Ma ei saa ju olla nõus sellega, et see võib olla 3 aastat.

Juhataja

Suur tänu, kolleeg Juhan Telgmaa, rahvasaadikutel rohkem küsimusi ei ole. Kaasettekande käesolevas päevakorraküsimuses teeb meile õiguskomisjoni esimees hr. Tõnu Anton.

T. Anton

Lugupeetud kolleegid! Hr. Juhan Telgmaa poolt on meile esitatud kaks seaduseelnõu. Üks neist on dateeritud 26. veebruariga k.a. ja teine 31. märtsiga k.a. Neist kahest üsna sarnasest eelnõust on esimest, 26. veebruari redaktsiooni, arutatud õiguskomisjonis kui juhtivkomisjonis. Õiguskomisjoni arvamus hr. Telgmaa eelnõust oli paraku negatiivne ja see negatiivne arvamus tugines kahele põhjusele. Esiteks tuletati õiguskomisjonis meelde seda, kui vaevaliselt jõuti Ülemnõukogus kokkuleppele kodakondsusküsimuse lahendamises. Me peame hukka mõistma kõik katsed seda raskelt saavutatud kokkulepet uuesti kõigutada, sest see kisuks meid ajalisel tagasi sellesse perioodi, kus me enam kui poole aasta jooksul püüdsime leida kokkulepet kodakondsusküsimuses.

Teiseks põhjuseks oli asjaolu, et hr. Juhan Telgmaa poolt esitatud seaduseelnõu püstitab mõningaid küsimusi, millele õiguskomisjonis vastata ei osatud. Ma katsun need küsimused ka teile esitada. Hr. Telgmaa seaduseelnõu on üles ehitatud printsiibile, et kodakondsusesse astumiseks tuleks teatud osale Eesti elanikkonnast kehtestada lihtsustatud kord. Õiguskomisjon püüdis uurida, millisele osale siis kodakondsusesse astumiseks lihtsustatud kord kehtestatakse ja milles see lihtsustatud kord seisneb.

Kõigepealt siis sellest, kes on need "õnnelikud", kelle suhtes laieneb lihtsustatud kord kodakondsusesse astumisel. Hr. Telgmaa eelnõu kohaselt on vajalik kahe tunnuse olemasolu. Esiteks peab kodakondsusesse astuja olema alaliselt ja seaduslikult elanud Eestis vähemalt 1. jaanuarist 1977 või siis samast kuupäevast aastast 1982. Ja teine tunnus: alates 1. jaanuarist 1987 peab isik olema tsiviilisik. Õiguskomisjon ei suutnud vastata küsimusele, kuidas tehakse kindlaks ja millega määratakse, et isik on elanud Eestis seaduslikult. Teiseks tekitas küsimusi seegi, kas need, kes taotleavad Eesti kodakondsust ja on 1. jaanuarist 1987 tõepoolest

tsiviilisikud, võivad olla ka näiteks Nõukogude armee teenistujad, kes läksid pensionile enne 1. jaanuari 1987.

Nagu öeldud, püüdis õiguskomisjon teisena analüüsida küsimust, milles see kodakondsusesse astumise lihtsustatud kord seisneb. Õiguskomisjoni arvates on tähtsaim see, et nende isikute suhtes ei rakendata 1938. aasta kodakondsuse seaduse § 6 p. 3. Kodakondsuse seaduse vastav säte kõlab järgmiselt: "Välismaalane, kes soovib astuda Eesti kodakondsusesse naturalisatsiooni korras, peab vastama järgmistele tingimustele: ... 3) peab tundma eesti keelt." Niisiis esimeses, 26. veebruari variandis on kodakondsusesse astumine lihtsustatud korra põhisisu selles, et ei pea tundma eesti keelt. Sellest põhimõttest on hr. Telgmaa mõnevõrra loobunud, sest 31. märtsi redaktsioonis on sama nõuet esitatud järgmiselt. § 6 p. 3 tuleks kodakondsuse seaduses sõnastada järgmiselt: peab tundma eesti keelt. Vastavad nõuded kehtestab Eesti Vabariigi Valitsuse ettepanekul Eesti Vabariigi Ülemnõukogu. Need võivad olla paikkonniti erinevad. Nagu näete, on toimunud hr. Telgmaa seaduseelnõus oluline nihe keeleküsimuses. Kui 26. veebruari variandis oli välja lülitatud eesti keele tundmise nõue, siis 31. märtsi redaktsioonis on kirjas, et isik peab tundma eesti keelt sel määral, nagu Ülemnõukogu seda vajalikuks peab.

Nendel kahel põhjusel, mida ma püüdsin teieni tuua, õiguskomisjon esitatud seaduseelnõu ei toeta. Lähtudes õiguskomisjonis toimunud arutelust ja tuginedes meie reglemendi § 11 lõikele 2, palun Ülemnõukogu juhatajat esimest lugemist lõpetades hääletada, kas Ülemnõukogu soovib lõpetada seaduseelnõu käsitlemise, tagastades selle autorile. Tänan!

Juhataja

Suur tänu, hr. Anton, tundub, et küsimusi ei ole. Ma tänan! Kohaloleku kontroll. Kohal on 84 rahvasaadikut, puudub 14.

Lugupeetud kolleegid! Kõik reglemendijärgsed nõuded on täidetud, et esimest lugemist lõpetada, kuid juhtivkomisjon ei toeta eelnõu. Samas on laekunud ka fraktsiooni "Isamaa Ühendus" ettepanek mitte lõpetada esimest lugemist, vaid esimese lugemise lõppedes tagastada eelnõu autorile.

Ma panen ettepaneku hääletusele. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et aktsepteerida õiguskomisjoni kui juhtivkomisjoni seisukoht tagastada seaduseelnõu autorile esimesel lugemisel. Selle nõudega esineb ka saadikurühm "Isamaa Ühendus". Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 58 rahvasaadikut, vastu on 11, erapooletuid on 7. Eelnõu tagastatakse autorile esimese lugemise käigus.

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu avaldus

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu, eelmisel istungjärgul me katkestasime ühe päevakorrapunkti arutamise, mis on planeeritud esmaspäevale viiendaks. Jutt on keskfraktsiooni poolt esitatud avaldusest, mille arutamine jätkub teisel istungil. On välja jagatud avalduse muudetud projekt. Ja mul on alust oletada, et autorid soovivad teha uut ettekannet. Kas on nii? Palun kõnetooli hr. Peet Kase.

Üks hetk! Mis on, Illar Hallaste?

I. Hallaste

Aitäh, hr. juhataja, mul on meeles, et kui me arutasime 16. jaanuaril seoses valitsuse poolt esitatud eelnõuga probleemi, kas esitaja võib ilma tagasi võtmata oma eelnõu muuta, siis me jõudsime kokkuleppele, et olgu see viimane kord. Pole vaja, et korduks see, mis oli Kassi-Käbini projektiga. 10 korda ilmus täiesti uus tekst ja jälle oli uus ettekanne ja jälle uus tekst. Kas see kokkulepe on jõus ja kas see, et meil on laudadel uus projekt, tähendab, et keskfraktsioon võttis oma eelmise projekti tagasi? Millal ta selle uue teile enne päevakorraküsimuste alustamist esitas ja kes on olnud selles küsimuses juhtivkomisjoniks? Aitäh!

Juhataja

Illar Hallaste, küsimus on kuigi palju problemaatiline, kuid lähtudes oma loogikast, ei pea ma siiski avaldust võrdväärseks ei otsuse ega seadusega. Samas sätestab reglement muidugi kõiki fakte, mis vastu võetakse ühe mõõdupuuga. Me katkestasime avalduse projekti arutamise sellise klausliga, et seda muudetakse. See oli juba meie otsuse motiivides sees. Ma praegu siiski selget vastuolu reglemendiga ei näe, kuigi me võiksime vaielda. Mulle siiski tundub, et me ei ole praegu reglemendi sättest välja läinud. Palun, Peet Kask.

P. Kask

Austatud kolleegid, ka mina kavatsesin alustada sellega, et tuletada meelde, milline oli selle avalduse arutamise ajalugu. Mäletatavasti eelmise nädala kolmapäeval me käsitlesime selle avalduse eelmist redaktsiooni. Avaldusele juhtivkomisjoni määratud ei ole. Seega ei jäänud meil muud üle, kui esitada teile avalduse uus redaktsioon. Nagu te näete, on sellest välja

jäänud need mõisted, mida rünnati eelmisel kolmapäeval küsimusi esitades. Avaldus on mõõdukam, tasakaalukam, välja on jäänud ka ähvardus Eesti Kongressi aadressil. Avalduse sisu on kinnitus, et Eesti Vabariigi Ülemnõukogu kui seaduseandlik riigivõimuorgan teostab riigivõimu ning vastutab riikluse ülesehitamise ja säilimise eest kuni uue Riigikogu kokkuastumiseni. Ja kinnitus, et põhiseaduse rahvahääletus ning uue Riigikogu valimised viiakse läbi seaduslikult. Tekst on teile laiali jagatud sellel kollasel lehel. Ma vabandan, et paljundamisel on tekkinud tehnilisi viperusi. Punkti 1 teise rea esimene sõna on "seadusandlik". Tänan tähelepanu eest!

Juhataja

Suur tänu! Kas on küsimusi ettekandjale? Tiit Made.

T. Made

Austatud eesistuja, lugupeetud ettekandja! Kas ma saan õigesti aru, et Ülemnõukogu peab tegema nüüd avalduse, et teatada eesti rahvale, et me oleme kõrgeim riigivõimuorgan? Siin võiks olla ka terve hulk muid asju, kas või see, et must värv on must ja valge värv on valge. Mis me siin igapäevaseid üldisi endastmõistetavaid avaldusi teeme. Aitäh!

P. Kask

Austatud hr. Made, ma millegipärast ei mäleta, et te oleksite eelmine kord küsimust esitanud, nähtavasti te puudusite. Eelmine kord võis küsimustest järelada, et saal pidas eelmist redaktsiooni liiga räigeaks, liiga ründavaks Eesti Kongressi aadressil. Praegusest hr. Made küsimusest ma järeladan, et süüdistus on vastupidine, et asi on liiga leebe. Kuna redaktsioonitoimkonda eelmine kord moodustada ei tahetud, siis jäi autorite otsustada, kuidas doseerida, kui ründavaks või kui mõõdukaks avaldust teha. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Koit Raud.

K. Raud

Aitäh! Lugupeetud ettekandja, kas te ei leia, et avalduse sisu ja vorm jääksid samaks, kui keskfraktsioon korjaks oma avalduse alla ka "Isamaa Ühenduse", võrdsete õiguste eest võitlejate ja teiste fraktsioonide või poliitiliste liikumiste esindajate allkirjad ja ei kipuks seda vormistama Ülemnõukogu avalduse sildi all. Aitäh!

P. Kask

Ma arvan, et asjal on siiski teine kaal, kui avaldus võetakse vastu Ülemnõukogus.

Juhataja

Suur tänu! Pavel Jermoškin.

P. Jermoškin

Lugupeetud ettekandja! Minus tekitab kahtlust punktis 1 kasutatud sõna "kinnitab". Kas Ülemnõukogul on vaja kinnitada seda, mida kogu maailm tunnustab? Võib-olla peaks lihtsalt meelde tuletama?

P. Kask

Võib-olla on tegemist ebaadekvaatse tõlkega. Eesti keeles on sõnal "kinnitab" teistsugused kõrvaltähendused kui vene keeles sõnal "utverždajet".

Juhataja

Suur tänu! Lembit Arro.

L. Arro

Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja! Mulle paistab, nagu oleks tegemist kahe fraktsiooni või partei, ERSP ja Rahvarinde või Rahva-Keskerakonna tülidega. Ja Ülemnõukogu poolt tüli suuremaks ajamisega. Kas ei kerkinud Rahvarinde kongressil möödunud laupäeval üles küsimus, et sealt kongressi poolt mingisuguse avaldusega pöörduda Eesti Kongressi või ERSP poole? Aitäh!

P. Kask

Ma arvan, et Eesti Kongressi viimase aja otsused ja Eesti Komitee seisukohavõttud väljuvad siiski kongressi ja Rahvarinde konflikti raamidest. Need ähvardused, mis Eesti Kongressi ja Eesti Komitee poolt on esitatud, kujutavad meie hinnangul endast kallaletungi mitte Rahvarindele, vaid õiguskorrale Eestis. Meie arvates on tegemist läbematusega, sest Riigikogu valimised on ju niikuinii ukse ees. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Priidu Priks.

P. Priks

Aitäh, hr. spiiker! Lugupeetud ettekandja! Võib-olla oleks sõna "kinnitab" asemel nii eesti kui ka vene keeles parem "konstateerib", vene keeles on "konstatirujet" minu arvates ka parem.

P. Kask

Võib-olla on tõepoolest võimalik leida sõna "kinnitab" asemele sobivam termin. Reglemendi kohaselt tuleb teha vastav ettepanek.

Juhataja

Kui see on parandusettepanek, siis minu meelest autorid nõustuvad sellega. Esitage see korralikult vormistatuna. Jüri Liim.

J. Liim

Tänan! Austatud hr. Kask, kas te veel kord ei ütleks, mida ja kellele selline Ülemnõukogu avaldus siiski annab?

P. Kask

Ma arvan, et ta annab kindlust eesti rahvale. Minu meelest ei meeldi ka eesti rahvale see, kui me, suud kinni, vaatame pealt, kuidas küllaltki arvestatav poliitiline jõud Eestis hakkab üles ehitama alternatiivset riiki ja alternatiivseid institutsioone. Tänan!

Juhataja

Suur tänu, hr. Peet Kask! Rahvasaadikutel rohkem küsimusi ei ole.

Kolleegid, tõepoolest me juhtivkomisjoni ei määranud, sest tegemist on avaldusega, mitte otsuse või seaduseelnõuga. Küll oleks loogiline olnud moodustada redaktsioonikomisjon, kuid täiskogu ei soovinud ka seda. Nii et meil ettekande vormis midagi rohkem kuulata ei ole. Läbirääkimised jätkuvad. Rein Veidemann.

R. Veidemann

Hr. juhataja, mul on tõsiselt kahju, et hr. Peet Kask ei maininud seda, miks seda avaldust tegelikult vaja on. Meil kõigil on hästi meeles, et 16. aprillil saab ümber Eesti Kongressi poolt Eesti Vabariigi Ülemnõukogule esitatud ultimaatumi tähtaeg. Nii Eesti Kongress kui ka Eesti avalikkus ootab nüüd Ülemnõukogu vastust sellele ultimaatumile või vähemasti reageeringut ja ma leian, et kõnealune avaldus on üks sellise vastuse variant. Seejuures ma tahaksin

mainida, et see avaldus on tasakaalukas ja lihtsalt meenutab meile mõningaid põhitõdesid. Aeg-ajalt läheb elus tarvis tuletada inimestele meelde mõningaid demokraatia ja parlamentarismi põhitõdesid. Ja see avaldus seda kahtlemata ka teeb. Pealegi on avaldus küllaltki konstruktiivne, ta fikseerib muu hulgas ära ka selle, et Eesti Vabariigi Ülemnõukogu liigub tasakaalukalt, aga kindlalt Riigikogu valimiste suunas ja küsimus on tõepoolest lõppkokkuvõttes selles, kuidas see asi tehniliselt ette valmistatakse. Teen ettepaneku avaldus hääletusele panna ja vastu võtta. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Jüri Rätsep.

J. Rätsep

Austatud kolleegid! Mullegi tundub, et mõnede Ülemnõukogu liikmete täiesti ükskõikne suhtumine avalduse tekstisse on praegusel momendil küll vale. Küsimus on selles, et alles paar tundi tagasi kogunes küllalt arvestatav grupp inimesi, ilmselt mitusada inimest siiasamasse lossiesisele väljakule. Kuuldu kogumulje järgi ma oskaksin küll öelda, et mitte ühelgi väljakul kõvahäälselt kõnelnud inimesel ei olnud selge, mida Ülemnõukogu peab praegu Eesti riikluse huvides ära tegema. Ja kõigele lisaks saan ma kõige kahetsusväärsemana seda kinnitada ka siin saalis olevate kolleegide suhtes.

Minu meelest on niisugust avaldust lihtsalt selleks vaja, et eesti rahvas saaks teada, et Ülemnõukogu saalis istub ka Eesti Kongressi saadikuid, kes teavad, millised kohustused lasuvad Ülemnõukogul enne seda, kui valitakse Eesti Vabariigi seaduslikud riigivõimuorganid ja kui lootusrikkalt hakkavad lahenema poliitilise pinged. Ma arvan, et selle avalduse suhtes tuleb olla tähelepanelik. Niisuguse avalduse tagamiseks on praegu väga õige aeg.

Juhataja

Suur tänu! Kas on sõnasoovijaid, kõnepidajaid? Kas lõpetame läbirääkimised? Kolleegid, viime läbi kohaloleku kontrolli. Kohal on 75 rahvasaadikut, puudub 23. Hilinenud, palun registreeruge.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et lõpetada läbirääkimised? Selle ettepaneku poolt on 70 rahvasaadikut, vastu ei ole keegi, 3 jäid erapooletuks. Läbirääkimised lõpetatakse. Kas hr. Kask soovib lõppsõna? Laekunud on 1 parandusettepanek. Ma tutvustan teile seda veel kord.

P. Kask

Autorid nõustuvad selle ettepanekuga, kui see puudutab punkti 1 esimest sõna.

Juhataja

Täpselt. Kas keegi rahvasaadikutest nõuab selle parandusettepaneku hääletusele panekut? Nimelt Priidu Priks teeb ettepaneku asendada punkti 1 esimene sõna "kinnitab" sõnaga "konstateerib" nii eesti kui ka vene keeles. Autorid nõustuvad. Kas keegi ei nõua hääletusele panekut? Peet Kask.

P. Kask

Viimasel hetkel tuli veel üks parandusettepanek, millega ka autorid nõustuvad. Punkti 1 kolmandas reas on sõna "uue" ülearune, tõmbame selle maha. See võib tekitada väärtõlgendusi või arusaamatusi.

Juhataja

Kelle ettepanek see oli?

P. Kask

Härra Antoni.

Juhataja

Kas mõni rahvasaadik nõuab hr. Antoni ettepaneku hääletusele panekut? Ei nõua. Parandusettepanekud on aktsepteeritud. Autorid lõppsõna ei soovi. Kas võin panna avalduse tervikuna hääletusele? Enne katkestamist oli meil tõlgendamise osas eriarvamusi. Nüüd on need küsimused reguleeritud. Avalduse vastuvõtmine nõuab 50 häält. Reglemendi töögrupp ja õiguskomisjon oma esimeeste isikus tõlgendavad küsimust reglemendi selle paragrahvi järgi, mis väidab, et Ülemnõukogu võtab vastu akte. Ja ei eristata, et aktid koosnevad seadustest, otsustest, avaldustest, resolutsioonidest jne. Lähtudes sellest, tuleb bürokraadina tõlgendada kõiki akte võrdväärsena.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et vastu võtta Eesti Vabariigi Ülemnõukogu avaldus, mille on esitanud keskfraktsioon? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 59 rahvasaadikut, vastu on 4, erapooletuks jäid 9. Avaldus on vastu võetud.

Sularahata arveldustest

Juhataja

Kolleegid, laekumas on küll juhtivkomisjonide seisukohti mõnede kiireloomuliste taotluste kohta, kuid meil ei ole käepärast võtta näiteks valitsuse eelnõude arutamiseks ettekandjaid ja aeg on võib-olla ka jäänud napiks. Sellest lähtudes teeb juhataja ettepaneku võtta järgmine päevakorrapunkt teisipäeva kavast. Nimelt on ettepanek jätkata teisipäevaks kavandatud viienda päevakorrapunktiga, mis käsitleb kolleeg Ants Veetõusme poolt esitatud otsuseprojekti sularahata arveldustest. Nagu te mäletate, kolleegid, kuulasime ära ettekanded, pidasime läbirääkimisi ja siis katkestasime. Kas kolleeg Ants Veetõusme on saalis? Ma palun Ants Veetõusme kõnetooli, et ta värskendaks saadikute mälu.

A. Veetõusme

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Ega siin mälu värskendamiseks suurt midagi öelda ei ole, sest tookord tekkis mõnedel saadikutel küsimusi ja minul komisjonis rohkem sellel teemal arutlusi ei ole olnud. Oli jutuajamine ka valitsusjuhiga, kes oli kuulnud sellest eelnõust ja küsis, kas see on juba Ülemnõukogus vastu võetud. Ma ütlesin, et ei ole. Rohkem mul lisada nagu ei olegi.

Juhataja

Ma küsin kindluse mõttes üle: kas soovitakse esitada veel küsimusi Ants Veetõusmele või ei soovita? Soovitakse. Ants Veetõusme, tule palun kõnetooli tagasi, rahvasaadikud tahavad veel täpsustada asjaolusid. Neil see õigus on, sest igal istungil võidakse veel küsimusi esitada. Ka kaasettekande võimalus on olemas. Ma oletan, et Tõnu Anton teeb kaasettekande. Lembit Arro.

L. Arro

Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja! Minu küsimus puudutab korteriüüri ja teiste maksete kinnipidamist palgast. Praegu on olukord selline, et näiteks maal majandites on küll räägitud, et üle 150 rubla üks gigakalor maksuma ei lähe, ülejäänud hüvitatakse. Kuid vallad ei tea praegu praktiliselt midagi. Raha selleks riigieelarvest nendele eraldatud ei ole. Samuti ei ole täpselt üürid välja arvatud. Ei osata üürigi määrata, rääkimata veel palgast kinnipidamisest. Kas on informatsiooni, millal need asjad vabariigis selgeks saavad? Aitäh!

A. Veetõusme

Lugupeetud hr. Arro, siin on kaks erinevat küsimust. Minu teada maal väga paljudes majandites peetakse seda kinni ja see, kas peetakse kinni sularahata arvlemise teel või makstakse sularahas, ei tähenda, et neid seotakse kompensatsiooni maksmisega. Mõlemal juhul tuleb maksta. Küsimus on täna arvelduste korrast, mitte kompensatsioonist. Need arveldused on praegu minu poolt soovitatud sularahata arvelduste kord, et leevendada sularahakriisi, mis meil täna jätkub. Ma arvan, et see ei leevendu, vaid pigem süveneb.

Juhataja

Suur tänu! Aleksei Zõbin.

A. Zõbin

Lugupeetud Veetõusme! Ilmselt on kõik need raskused – tšekkide sisseseadmine, sularahata arvelduste kasutamine jne. – seotud sellega, et pole sularaha. Esitan teile sama küsimuse, mille esitasin rahandusministrile. Võib-olla annate teie vastuse. Miks ei või Eestis kehtestada krooni paralleelselt Nõukogude rublaga? Me ei vabane ju nendest rubladest niikuinii, isegi siis, kui viime läbi rahareformi. Kui aga kiiresti teha rahareform ja kasutada paralleelselt rahamassi, mis ringleb teatud koefitsiendiga rubla suhtes, siis võib-olla pole enam vaja seista järjekorras, et saada talonge või tšekke, ning pole vaja sularahata arveldusi, mida teie tahate kasutusele võtta. Tänan!

A. Veetõusme

Lugupeetud hr. Zõbin! Ma ei tea, kuidas teile rahandusminister vastas, kuid ma võin öelda seda, et kui tuleb Eesti kroon, siis minu arvates Nõukogude Liidu rubla on samasugune välisvaluuta nagu mõne teise riigi välisvaluuta. Olenevalt asukohamaast on ta kas konverteeritav või mitte ja muidugi oleneb palju sellest, millisele seisukohale asub Venemaa. Ja muidugi olen mina selle vastu, et meil ringleksid pärast rahareformi kaks võrdväärset valuutat. Pärast krooni sisseviimist peaks ringlema Eesti Vabariigis ainult üks raha, see on Eesti kroon.

Juhataja

Suur tänu! Ain Tähiste.

A. Tähiste

Aitäh! Austatud eesistuja, lugupeetud ettekandja! Ma tahaksin sinult küsida: kumb inimene on seda otsuseprojekti tehes aktiivsem olnud, kas Veetõusme kui seadusandja või Veetõusme kui linnapea ehk täidesaatva võimu esindaja? See oleks esimene küsimus.

Teine küsimus. Miks õieti peab seaduslik kogu tegelema minu meelest täiesti tüüpilisele täitev- ja korraldavale tegevusele seadusandlike raamide külgekleepimisega? Mis sa arvad, kas valitsus kardab seda otsust ise langetada, et selline kord lihtsalt sisse viia ilma Ülemnõukogu otsuseta? Aitäh!

A. Veetõusme

Armas Ain Tähiste, käesoleva projekti juures on tähtis see, et inimesi tuleb aidata sularahaprobleemi leevendamiseks. Mis puutub sellesse, kas seadusandja peab sellega tegelema või mitte, siis võib-olla on sul isegi õigus, et valitsus kas kartis või ei tahtnud seda eelnõu või otsust teha. Seepärast ma arvan, et ei ole paha, kui Ülemnõukogu on vahel julgem. Alles äsjase avaldusega Ülemnõukogu tunduvalt mehistus.

Juhataja

Suur tänu! Valeri Kois.

V. Kois

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleeg! Kui me seda küsimust eelarve-majanduskomisjonis arutasime, siis oli meile juba selge, et selle süsteemi sisseseadmisel on vaja tohutut hulka tööendeid, mida ettevõtted ja kommunaalteenistused omavahel vahetama hakkavad. On vaja süsteemi, mis kontrolliks kõige selle õigsust. Kas teile ei näi, et selle otsuse eluiga on veelgi lühem kui Tartu rahal, kui arvesse võtta, et valitsus on juba pool aastat lubanud Eesti krooni kasutusele võtta? Selle eluiga võib-olla kaks-kolm nädalat. Kas tasub siis selle pärast vaeva näha? Tänan!

A. Veetõusme

Kui Ülemnõukogu venitab selle otsusega veel mõne nädala või kuu, siis ilmselt tuleks sealt välja jätta sõnad "kuni Eesti krooni kehtestamiseni", sest tegelikult see kord ja süsteem sobiks ka mõne teise raha käibimise puhul. Mis puutub nendesse töenditesse, siis komisjonis sellist tõestusmaterjali küll ei olnud, et neid oli tohtul hulgal. See on kolleegi nii-öelda enda vaimukujutus, et neid tuleb kohutaval määral.

Juhataja

Suur tänu! Aldo Tamm.

A. Tamm

Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja! Kas teie ei leia, et kui me nii ühemõtteliselt räägime kohustuslikust kinnipidamisest töötajate töötasust, võib tekkida segadusi erafirmadega. Ühemehefirmade töötajad elavad tihtipeale asutuste või munitsipaalvalduses olevates korterites. Samal ajal võivad nad töötada ühes või ka mitmes riiklikus või kooperatiivses ettevõttes. Kust need ettevõtted teavad, kui palju tuleb kinni pidada? Kas tuleb kinni pidada sellelt või teiselt firmalt? Aitäh!

A. Veetõusme

Muidugi, see otsuseprojekt on olnud päris pikalt Ülemnõukogus ja ilmselt on võimalik olnud teha ka parandusettepanekuid. Minuni need ei ole jõudnud. Võib-olla on nad komisjonis olemas. Ma rõhutaksin ühte punkti, mida tuleks arvestada ja mille peale mõelda. Nimelt peaksime hakkama ikkagi looma nii süsteemi kui ka sellist mõtlemisviisi, mis igaüheni jõudes viib arusaamisele sellest, et kui on otsus või seadus vastu võetud, siis seda tuleb ka täita ja mittetäitmise korral tuleb arvestada sanktsioonidega, mida valitsuse otsustega saab ette näha.

Juhataja

Suur tänu! Arvo Junti.

A. Junti

Lugupeetud ettekandja! Mul on niisugune küsimus. Kas ei ole mõeldud ka ehk juba järgmist sammu astuda, et kuni krooni kasutamiselevõtmiseni me üleüldse loobuksime sularahaga arveldustest ja kinnistaksime inimesed kindlate kaupluste ja teenindustöökodade juurde ning kannaksime vastava protsendina summa sinna üle. Nii saaksime üleüldse lahti sellest sularahast ja inimest diskrimineerivast sularaha kasutamise korrast? Aitäh!

A. Veetõusme

Mul on tunne, et Arvo Junti ei ole eriti palju Toompeast kaugemale saanud ja ei ole tunnetanud seda sularaha probleemi, mis tegelikult vabariigis on. Ja kui raskes olukorras meie pensionärid, sotsiaalsfääri töötajad on, kes ei saa nädalate ja kuude kaupa oma elatusraha ja palkasid kätte.

Juhataja

Suur tänu! Uno Ugandi.

U. Ugandi

Austatud spiiker, lugupeetud ettekandja! Mul on niisugune küsimus. Kui me sundkorras võtame selle kõrgendatud üüri ja kommunaalteenused miinimumpalgast maha, kas siis järele jääv raha võimaldab inimesel ära elada? Tänan!

A. Veetõusme

Jah. Ma arvan, kui ta maksab selle sularahas ära, siis tal jääb ikka seesama summa järele nagu sularahata arvelduste puhul.

Juhataja

Suur tänu, Ants Veetõusme! Rahvasaadikutel rohkem küsimusi ei ole. Palun kõnetooli Tõnu Antoni.

T. Anton

Lugupeetud kolleegid! 23. märtsil katkestati sularahata arveldusi käsitleva otsuseprojekti arutelu ja õiguskomisjonile tehti ülesandeks uurida nimetatud otsuseprojekti vastavust seadusandlusele. Õiguskomisjoni istungil uuritigi vaid seda, kuivõrd otsuseprojekt vastab kehtivale seadusandlusele. Õiguskomisjon, juhindudes elamukoodeksi §-st 57, ei saa toetada otsuseprojekti. Elamukoodeksi §-s 57 on korteriüüri ja kommunaalteenuste tasu maksmise korra ja tähtaegade kohta öeldud, et üürnik on kohustatud õigel ajal maksma korteriüüri ja tasuma kommunaalteenuste eest. Otsuseprojekti aga soovitakse ajutiselt kehtestada kord, kus korteriüüri ja kommunaalteenuste tasumine toimub kohustusliku kinnipidamise teel töötajate töötasust. Niisiis on õiguskomisjoni arvates elamukoodeksi vastav säte ja otsuseprojekt vastuolus. Kui Ülemnõukogu siiski soovib sätestada üüri ja kommunaalteenuste korras selliselt, nagu see otsuseprojekti on meie ette pandud, peaks seda tingimata tegema seaduse vormis. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Kas Ain Tähistel on küsimus hr. Antonile? Ei ole. Aitäh, hr. Anton! Läbirääkimised lõppesid meil juba eelmisel istungil.

Kolleegid, kõik asjaolud on meile nüüd teada. Täiskogu asi on otsus langetada või langetamata jätta.

Kohaloleku kontroll. Kohal on 70 rahvasaadikut, puudub 28.

Kolleegid, protseduuriliselt on kõik meiepoolsed menetslused selgeks tehtud, et otsus hääletusele panna ja asjaolud on teile teada. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et vastu võtta Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus sularahata arveldustest? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 20 rahvasaadikut, vastu on 31, erapooletuks jäid 11. Otsus jääb vastu võtmata.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kell on 17.59 ja sellega võiks tänase istungi lugeda lõppenuks. Suur tänu! Head nägemist! Homme jätkame kell 10.00.

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

70. ISTUNGJÄRK

TEINE ISTUNG

14. aprill 1992

Juhataja (Ü. Nugis)

Istungjärg jätkub, asugem töökohtadele. Kohaloleku kontroll. Kohal on 68 rahvasaadikut, puudub 30.

Lugupeetud kolleegid, täna annavad meile rahvasaadikud ja ka Eesti Pank üle mõnede seadusandlike aktide eelnõud. Ma palun kõigepealt kõnetooli Eesti Panga presidendi hr. Siim Kallase.

S. Kallas

Kõrgesti austatud Ülemnõukogu! Muude toimetuste seas ja majanduse ümberkorraldamise käigus tegeleme ka niisuguste asjadega nagu liitumine rahvusvaheliste rahandusorganisatsioonidega. Rahvusvahelise Valuutafondi ja teiste finantsorganisatsioonidega, sealhulgas Maailmapangaga, liitumine eeldab Ülemnõukogu poolt seaduse vastuvõtmist. Eesti Pank esitabki seaduseelnõu Eesti Vabariigi Valitsuse ja Eesti Panga volitustest ühinemisel rahvusvaheliste finantsorganisatsioonidega. Eelnõu on valminud tihedas koostöös Rahvusvahelise Valuutafondi, Rahvusvahelise Rekonstrueerimis- ja

Arengupanga ning Eesti Vabariigi Rahandusministeeriumi, Eesti Vabariigi Majandusministeeriumi ja Eesti Vabariigi Justiitsministeeriumi spetsialistidega.

Palume võtta eelnõu päevakorda kiireloomulisena, kuna Eesti Vabariigi ning teiste Balti riikide ja Venemaa avaldust kavatseb Rahvusvahelise Valuutafondi juhatus arutada 27. aprillil. Eesti Pank on seisukohal, et Eesti Vabariigi võimalikult kiire ühinemine on meile vajalik ja kasulik, tugevdamaks rahvusvahelisi garantiisid välisinvesteeringutele Eestis ja avamaks tee väliskrediitidele, mis suurendavad Eesti majanduspotentsiaali ning loovad pinna Eesti majanduse abistamiseks nende organisatsioonide fondide vahenditega. Eesti Pank palub rahvasaadikute toetust ja positiivset suhtumist.

Juhataja

Suur tänu! Me peame määrama juhtivkomisjoni. Tundub, et siin vist eksitust ei ole, juhtiv on eelarve-majanduskomisjon. Ma palun kõnetooli rahvasaadik Ülle Aaskivi, põhiseaduse eelnõuga seonduva redaktsioonikomisjoni liidri.

Ü. Aaskivi

Lugupeetud juhataja ja lugupeetud kolleegid! Ülemnõukogu 69. istungjärgu otsuse kohaselt põhiseaduse eelnõuga seotud dokumentide töötlemist jätkav redaktsioonikomisjon tuli järeldusele, et põhiseaduse rahvahääletusele panekuga seonduvat on vaja Ülemnõukogus arutada vastavas pingereas ja lahendada kogu probleemiahel erinevate otsustega ja erinevates päevakorrapunktides. Ühesõnaga, igas probleemis, mis seondub põhiseaduse eelnõuga, põhiseaduse rakendusseaduse eelnõuga ja põhiseaduse rahvahääletuse korraldamisega, on tarvis Ülemnõukogus langetada eraldi otsused. Nii valmisid meil kolm erinevat otsuseprojekti. Esiteks põhiseaduse eelnõu rahvahääletuse ettevalmistamise kohta, teiseks põhiseaduse eelnõu kohta, ja kolmandaks põhiseaduse rakendusseaduse eelnõu kohta. Neist esimest, s.o. põhiseaduse eelnõu rahvahääletuse ettevalmistamist käsitlevat projekti, on meil võimalik arutada juba pooleliolevas päevakorrapunktis.

Mäletatavasti jäi meil eelmisel istungjärgul pooleli sõltumatute demokraatide ja saadikurühma "Isamaa Ühendus" poolt esitatud otsuseprojekt põhiseaduse rahvahääletuse korraldamise kohta. Kaks järgmist otsuseprojekti – põhiseaduse eelnõu kohta ja põhiseaduse rakendusseaduse eelnõu kohta – anname täna kiireloomulisena üle, et Ülemnõukogu saaks võtta need päevakorda vastavalt dokumendile, mille Põhiseaduse Assamblee eile Ülemnõukogule üle andis. Palume nende arutamisel juhtivkomisjoniks määrata õiguskomisjoni. Ühtlasi teeme ettepaneku, et erinevalt meie tavalisest korrast, kus kõik

arutamisega seonduv jagatakse välja siis, kui tuleb hääletusele ühe või teise punkti päevakorda võtmine, leida erandkorras võimalus jagada põhiseaduse eelnõu ja põhiseaduse rakendusseaduse eelnõu saadikutele kätte juba täna. Ja oleks hea, kui sinna oleksid juba sisse viidud Põhiseaduse Assamblee poolt eelnõudes tehtud muudatused, mis eile Ülemnõukogule üle anti. Kui see ei ole täna võimalik – ma näen, et pr. Laido raputab pead –, siis palume seda teha võimalikult kiiresti. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Kasutan juhust ja teatan täiskogule, et selline lähenemisviis, nagu kavandatakse praegu redaktsioonikomisjoni poolt, on korrektne ja reglemendiga kooskõlas. Kuni selleni olid mõningad pakutavad lahendused minu meelest reglemendi seisukohalt vaieldavad. Juhtivkomisjon on tõepoolest õiguskomisjon. Oleks palve, et õiguskomisjon leiaks täna võimaluse otsustada, kas ta toetab päevakorra täiendamist või mitte.

Lugupeetud rahvasaadikud, ega ma ei ole unustanud kellegi taotlust üle anda oma eelnõu? Ei ole unustanud. Ma tänan!

Päevakorravälised avaldused

Juhataja

Kolleegid, täna on vastavalt reglemendile ette nähtud vaba mikrofon. Ma paluksin meie kompuutrimehi panna jälle kell ja mikrofon koos käima. Ja esimesena palun kõnetooli Tiit Made. Viis minutit.

T. Made

Austatud eesistuja, lugupeetud kolleegid! Mind palusid teie ees esinema Eesti Pensionäride Ühenduse ja Eesti Pensionäride Liidu juhatused, et tutvustada teid nende koostatud avaliku pöördumisega Ülemnõukogu ja Eesti Vabariigi Valitsuse poole. Selles pöördumises on räägitud meie pensionäride raskest, kui mitte öelda traagilisest olukorrast praegusel hetkel, nende majanduslikust võimetusest elada oma igapäevast elu. Selles pöördumises on öeldud, et Eesti pensionärid on valiku ees, kas tasuda kõrget korteriüüri ja kommunaalmakse ning jääda nälga või osta äraelamiseks hädavajalikku toitu ja jääda igaveseks riigivõlglasteks.

Pöördumises on viis punkti probleemide kohta, mille operatiivset lahendamist pensionärid Ülemnõukogult ja valitsuselt soovivad. Eelmise valitsuse sotsiaalhooldusministeerium jättis

pensionäride huvid põhimõtteliselt tähelepanuta. Sotsiaalhooldusministeeriumil oli peamine kõik pensionärid kaartidest läbi kanda, aga see, kas nad raha õigel ajal kätte saavad, ei olnudki nii tähtis. Praegu peavad pensionärid seisma ööpäev läbi järjekorras, et saada raha oma igapäevase piima ja leiva ostmiseks. Ja seepärast on mul niisugune soov pensionäride poolt teile edasi anda, et Ülemnõukogu Presiidium sellel nädalal oma korralisel istungil arutaks seda probleemi ja võtaks vastu konkreetse otsuse. Ülemnõukogu Presiidium on meil otsusevõimeline. Nagu te teate, võttis ta isikutunnistuste küsimuses vastu väga väärika otsuse. Oleks hea, kui operatiivselt ja kiiresti võetaks vastu veel väärkam otsus meie pensionäride olukorra parandamiseks. Ja pensionärid ei soovi mitte midagi eriti palju, nad soovivad ainult suuremat elatusraha vastavalt elukalliduse tõusule, nad soovivad, et lahendatakse korteriüüri ning kommunaal-, elektri- ja telefonimaksete ja ahjukütte hinna küsimus. Hinnad peavad olema pensionäridele jõukohased. Nad tahavad, et saaksid teada valitsuse majanduspoliitilistest sammudest ja et see selgitataks neile ära inimlikus eesti keeles, millest nad aru saavad.

Seega, kallid kolleegid, ma annan teie ees üle selle avaliku pöördumise hr. Nugisele kui Ülemnõukogu Presiidiumi ühele juhile sooviga, et ilmtingimata sellel nädalal asja arutatakse, üldsust informeeritaks ja vastav otsus vastu võetaks. Kui presiidium ise vastutada ei taha, koostagu otsuseprojekt ja esitagu Ülemnõukogule kiireloomulisena arutamiseks, et meie pensionärid saaksid oma elu ilma suurema närvipingeta lähematel nädalatel edasi elada. Ma tänan teid!

Juhataja

Kolleeg Tiit Made, ma annan selle dokumendi üle esimehe kantseleile, sest presiidiumi teatavasti juhib üks teine kõrge ametnik, mitte mina. Küll aga presiidiumi liikmena hääletan poolt. Suur tänu! Heinz Valk.

H. Valk

Austatud juhataja, armsad kolleegid! Eesti sisepoliitiline võitlus ilmutab viimasel ajal märke, mis annavad põhjust uhkust tunda, et samamoodi jätkates osutuvad Muammar Kadafi ja Vjatšeslav Molotov varsti meie meeste kõrval armetuteks kõnnideks. Ma mõtlen selle all hiljaaegu Toompea Lossi esistel pikettidel kuulnud ja nähtut.

Ma ei pea end poliitilistes sõnavõitlustes mingiks eeskuju väärivaks ingliks. Otse vastupidi, austatud Jaak Allik on nimetanud mind eriti jõhkraks sildikleepijaks. Kuid sõندان siiski arvata, et minu pilked on lapselalin sellise plakati ees nagu "Surm Savisaarele!" või siis

ERSP-lastelubaduste kõrval Enn Põldroos kividega surnuks visata, Rein Veidemann aga lihtviisil maha lüüa.

Ma saan küll aru nende lubadustega kaasnevast aust, sest saada surma Eesti kõige isamaalisemate käte läbi on ikkagi hoopis teist masti võimalus, kui olla maha löödud omoonlaste automaadipäraga, kuid ebameeldivaks pean ma mõlemaid võimalusi. Eriti kahetsusväärne on seejuures siin saalis istuvate kristliku halastuse kandjate soosiv suhtumine Lossi platsil toimuvasse. Ma ei ole kuulnud ega lugenud ühtki manitsust nende suust eesmärgiga oma armsatele aatekaaslastele kristlikku vennaarmu meelde tuletada, sest tegu on ju eesti meeste omavahelise asjaga. Vastupidi, ma olen näinud püha isa Hallastet armsa naeratusega ja särasilmselt seda vihapilgarit imetlemas. Tähelepanuväärne kõige selle juures on aga see, et kõige väarikamalt peab Eestis puhkenud sõnasõjas end ülal Vaino Väljase EKP, kelle seina äärde seadmist võrdselt rahvarindelastega siin Lossi platsil kõige karedamalt nõutakse. Kommunistide eeskujuks seadmine on tänases Eestis küll puhas enesetapp, kuid ometi julgen ma sellisele hukatuslikule teele minna ning avaldada tunnustust Väljase meeskonna poliitilisele käitumiskultuurile.

Kuid ega asi piirdu ainult Lossi platsil korraldatavate vihkamisetendustega. Omamoodi eeskuju maailma parlamentidele on näidanud kolleeg Johannes Kass, kes siitsamast kantslist kuulutas saalisistujad poliitilisteks kurjategijateks. Mulle ei meenu maailma ajaloos kõige ägedamates parlamendiväitlustes öeldu seast midagi sellist, mis härra Kassi sõnu ületada suudaks. Nii et ka sel puhul võib uhkust tunda eesti meeste juhtiva koha üle maailmakultuuris. Selle kõige juures jääb mulle arusaamatuks Eesti Vabariigi kõrgemate kodanike vaikimine selle toore vennaviha õhutamise juures. Härra Vähi puudutas ühes teleesinemises Lossi platsil toimuvalt, kuid see puudutus oli pigem lärmajate silitamine kui juustest tutistamine, ning lisaks oli selle ütlemise läbinähtav eesmärk oma eelkäijale väike näts anda. Kadriori aga, kuhu eestlaste lootuspüüvad silmad on praegu pööratud, ei ole teinud kraaklejaid märkamagi ning ma olen kimbatuses, kas pidada seda kõrvaltvaatamist paljutähenduslikuks või mitte.

Ma ei ole argade killast ning kui tõepoolest tahetakse Eesti saatust otsustada ühes nuiasõjas Toompea nõlvakul, siis olen sunnitud kaasa lööma. Ometi tasuks kõigil surmaga ähvardajail aru saada, et niisugune tee on Eestile täieliku hukatuse tee. Seda teed minnes jäävad Toompea lossi saalid ERSP-le igavesti kättesaamatuks nagu Rahvarindele ja kristlastele. Siia asuvad siis hoopis teised mehed. Seetõttu ma pöördun siin saalis istujate poole palvega teha tõsised järeldused kogunemistest Lossi platsil. Sama palve on mul rõdul istujatele, sest sõltumatu eesti ajakirjandus on end nähtavasti kuulutanud sõltumatuks ka Eesti riigi ja rahva elust ja saatusest. Täielikku sõltumatust aga teatavasti ei ole olemas. Kui me jätkame meile pakutud

teed, siis võime olla kindlad, et tulevikus püstitatakse kubeneri aeda Vladimiri rinnakuju, ma mõtlen siin Vladimir Lebedevi oma. Ja kuigi ta on väga ilus mees, eelistaksin ma sellest hoolimata tema kuju asemel näha siin kas või Ülo Nugise oma. Tänan teid!

Juhataja

Suur tänu! Vitali Menšikov.

V. Menšikov

Lugupeetud spiiker, lugupeetud kolleegid! Mind sundis sõna võtma mure seoses olukorraga, mis on kujunenud Eesti Vabariigi kodanike ringi kindlaksmääramisel. Tahan veel kord juhtida teie tähelepanu sellele küsimusele, mis ei ole ikka veel lahendatud.

Miks ma arvan, et see küsimus ei ole lõplikult lahendatud? Aga sellepärast, et meie otsus 1938. aasta kodakondsuse seaduse rakendamise kohta jätab tegelikult suure osa alalisest elanikkonnast ilma võimalusest reaalselt – ma rõhutan: reaalselt – valida kodakondaust ning tõukab neid sellega valima teiste riikide, tegelikult Venemaa kodakondsuse.

Riigikeele oskuse nõude kehtestamine ilma selle keele õppimise reaalse baasita jätab tegelikult suure osa elanikkonnast, eriti Kirde-Eestis, automaatselt ilma lootusest saada Eesti kodakondsust. Kusjuures see käib ka inimeste kohta, kes tahaksid selle kodakondsuse saada, ja on valmis edaspidigi töötama selle riigi hüvanguks, kelle kodanikud nad juba tegelikult on.

Seda, et olukorda mõistetakse ka selles saalis, näitab katse parandada olukorda parandustega, mida on esitanud härrad Telgmaa, Ristkok ja Kois. Ent minu arvates on need parandused poolikud ja tegelikult ei lahenda probleemi. Ent isegi need parandused lükkas saal tagasi.

Sündmused Narvas näitavad, et see probleem teravneb ja destabiliseerib olukorda vabariigis. Olukorra absurdust võin tõestada iseenda näite varal. Kes ma olen? Ülemnõukogu saadik, kes osaleb riigi ja tema kodanike elu määravate seaduste vastuvõtmises, ja samal ajal välismaalane, kes on kohustatud läbi tegema naturalisatsiooniprotsessi, et kodakondsust saada. Olen Ülemnõukogu saadik, kes võtab osa riigi põhiseaduse väljatöötamisest ja vastuvõtmisest, kuid ei saa osaleda referendumil. Pealegi olen Ülemnõukogu Presiidiumi – Eesti Vabariigi kollegiaalse riigijuhi – liige.

Kes ma siis lõpuks olen ja mida ma pean selles olukorras tegema? Millise tegevusviisi pean valima? Ma ei saa esitada avaldust kodakondsuse saamiseks naturalisatsiooni korras, sest sel juhul ma tunnistan end välismaalaseks ja pean Ülemnõukogust lahkuma. Seda ma aga ei saa teha, sest siis ma reedaksin oma valijate huvid. Vastavalt Venemaa ja Eesti vahel sõlmitud lepingu §-le 3 võin ma valida Vene või Eesti kodakondsuse. Kui ma valin Vene

kodakondsuse, siis pean ikkagi Ülemnõukogust lahkuma. Võin lihtsalt Ülemnõukogus edasi tööd teha kuni selle volituste lõppemiseni, muutudes seejärel välismaalaseks. Aga selline lahendus on mulle vastuvõetamatu.

Võib valida ka neljanda tee: Ülemnõukogu volituste lõppemiseni kasutada saadikutõendit ja tegelda oma asjade korraldamisega, koormamata end eriti tööga Ülemnõukogus ja komisjonis. Aga mulle on ka see tee vastuvõetamatu. Seepärast jääb mulle ainult üks võimalus: valida vastavalt Venemaa ja Eesti lepingu §-le 3 vabalt, ilma igasuguse surveta, see kodakondsus, mida ma pean endale vastuvõetavaks. Ma ei taha Eestist lahkuda, jään siia elama, valin endale Eesti kodakondsuse ja jätkan tööd Ülemnõukogus.

Järelkult ei jää mul midagi muud üle, kui teatada oma vabast valikust Eesti Vabariigi Valitsusele ja teha valitsusele ettepanek anda mulle dokument, mis minu valikut kinnitab. Seepärast palun, lugupeetud härra spiiker, anda minu avaldus valitsusele edasi minu valiku vormistamiseks.

Juhataja

Kolleegid, kodakondsuse taotlejad, mul pole küll raske seda kohustust täita, kuid õigupoolest on lihtsam tee pöörduda otse valitsuse poole, õigemini passiameti poole. Kuid ma ütlen veel kord, et heade kolleegide heaks osutan ma ka selle teene, et annan taotluse ise üle. Anatoli Novohatski.

A. Novohatski

Lugupeetud spiiker, lugupeetud kolleegid! Ausõna, ma mõtlesin väga kaua, enne kui oma valiku tegin. Olen sünnilt ukrainlane, aga lahkusin noore arstina Ukrainast 1960. aastal ja mul on selle maaga kõik sidemed katkenud. Töötasin Venemaal, võtsin osa maailma esimese kiiretel neutronitel töötava aatomielektriijaama rajamisest Kasahstanis ja olen nüüd 20 aastat elanud ja töötanud Eestis. Mitte minu kapriis ei viinud mind Venemaale, Kasahstani, Eestisse. Pärast Nõukogude Liidu lagunemist mõtlesin kaua aega, kes ma olen, ja võtsin vastu enda jaoks väga tähtsa otsuse. Otsustasin võtta Eesti Vabariigi kodakondsuse ja pöördun selle palvega valitsuse poole. Minu valik tähendab minu valmisolekut täita ka edaspidi Eesti Vabariigi seadusi, kui vaja, siis kaitsta teda igal mulle jõukohasel viisil ja töötada elu lõpuni tema rahva hüvanguks. Loodan väga, et minu palvet tagasi ei lükata. Vabandan Ülemnõukogu spiikri ees, arvestades tema repliiki, aga palun väga võtta see avaldus vastu ning loodan ka tema toetusele. Tänan!

Juhataja

Nagu öeldud, osutan heameelega teeneid headele kolleegidele.

A. Zöbin

Lugupeetud härrad! Jätkates Tiit Made alustatud juttu, tahan teie kõigi poole pöörduda. Astuge hommikuti läbi sidejaoskondadest, kus pensionäridele raha välja makstakse. Mul oli hirmus kuulda, kui üks minister ütles siin saalis esinedes küüniliselt – just, nimelt küüniliselt –, et need inimesed käivad seal selleks, et üksteisega, vestelda, sest neil pole kodus midagi teha. Kui te näeksite neid inimesi, naise ja mehi, kes on 70- ja 80-aastased. Nad suudavad vaevu nendes järjekordades seista.

Kas see on siis mõistusepärane, et tänapäeva tsiviliseeritud riigis pannakse järjekorras seisma terve elanikkond, kes ei suuda võtta malakat ja laiali ajada valitsust või meid siin? Kui valitsus ei suuda kuu aja jooksul probleemiga toime tulla, siis tuleks seda asja vähemalt viisakalt korraldada, et inimesed ei peaks nii kaua järjekorras seisma. Neile on vaja teatada, kui raha tuleb. Kui rahamassi pole, siis oleks juba ammu pidanud paralleelselt kehtestama kroonid. Miks ei saa seda teha? Sakslased organiseerisid raha. Kui saabus okupatsioon, kehtestasid nad otsekohe okupatsioonimargad. Miks me ei saa kehtestada paralleelselt rublaga kroone ja vahetada hiljem raha koefitsiendi alusel? Miks me sunnime 80-aastaseid inimesi järjekorras seisma? Olen seisukohal, et kui valitsus ei ole kuu aja jooksul täitnud oma kohustusi eakate inimeste ees, siis peab ta tagasi astuma.

Teine küsimus on seotud kodakondsusega. Meie lepingus Venemaaga on § 3, mis on Eesti afišš rahvusvahelisel poliitilisel turul. Meil on kodakondsuse seadus, mis on osa elanikkonna vastu sihitud reaalse dokument. Lugupeetud Telgmaa püüdlusi ma muidugi mõistan, aga Koisi avaldus ja tema projekt pole päris arusaadavad.

On üks arukas variant – anda kõigile inimestele kodakondsus, mitte neid alandada. Minu teada algavad 14. kuupäeval Pärnus läbirääkimised kas konsultantidega või Venemaa delegatsiooniga. Ilmselt tõstatatakse see küsimus ka seal. Paljud arvatavasti sõidaksid ära, kui oleks olemas monorahvusliku riigi rajamise õigustatud reaalne idee ja eesmärk. Aga konkreetsed inimesed ei ole subjektiivselt süüdi, seepärast on vaja tõstatada küsimus Venemaa ja Eesti valitsuse ees. Nemad peavad lahendama selle küsimuse, mis on seotud nende inimestega, et nende remigreerimine inimlikult korraldada ja monorahvusliku riigi idee ellu viia. Milles on süüdi inimene, kes on siin 30–40 aastat töötanud või siia oma sugulased matnud. Nüüd peab ta oma asjad kokku panema ja ära sõitma. Seda peavad korraldama võimud ja mitte mingil juhul panema valiku ette konkreetset inimest. Kohti on küllalt igal

pool ja mitte halvemaid kui siin. Muidugi, inimene on harjunud, elades siin 40–50 aastat, aga ta võib ära sõita. On vaja, et valitsused hoolitseksid nende eest. Ei tohi alandada inimest. Meil on ju demokraatlik ühiskond. Seda tuleb meeles pidada. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Hr. Zõbin on minu teada Eesti Vabariigi kodanik sünnijärgselt.

Lugupeetud kolleegid, sellega loeme vaba mikrofone lõppenuks.

Eesti Vabariigi seaduse "Muudatuste tegemise kohta Eesti Vabariigi maksukorralduse seaduses" eelnõu esimene lugemine

Juhataja

Lugupeetud kolleegid! Laekuvad juhtivkomisjonide ettepanekud kiireloomuliste küsimuste toetuseks, mõningatel juhtudel ka vastu. Eelarve-majanduskomisjon toetab valitsuse taotlust täiendada käesoleva istungjärgu päevakorda ühe seaduseelnõu arutamiseks, mille sisuks on muudatuste tegemine Eesti Vabariigi maksukorralduse seaduses. Kolleegid, kas see seaduseelnõu on teile välja jagatud? On. Nagu öeldud, eelarve-majanduskomisjon kui juhtivkomisjon toetab valitsuse taotlust. Ma panen selle täiskogu ette otsustamisele. Kohaloleku kontroll. Kohal on 69 rahvasaadikut, puudub 29.

Lugupeetud kolleegid, just praegu saabus istungisaali rõdule Ameerika Ühendriikide Kongressi delegatsioon. Tervitame teda aplausiga! (Aplaus.)

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et täiendada käesoleva istungjärgu päevakorda ühe kiireloomulise küsimusega, mille sisu on muudatuste tegemine Eesti Vabariigi maksukorralduse seaduses? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 54 rahvasaadikut. Vastu hääletanud ja erapooletuid saadikuid ei ole. Päevakorda täiendatakse.

Ettekande päevakorra kohta teeb meile rahandusministri esimene asetäitja hr. Roose. Tegemist on seaduseelnõu esimese lugemisega, kuid kiireloomulisena see eeldab, et põhjalik arutelu toimub esimesel lugemisel.

E. Roose

Lugupeetud Ülemnõukogu juhataja! Lugupeetud saadikud! Eesti Vabariigi Valitsus esitab teile Eesti Vabariigi seaduse "Muudatuste tegemise kohta Eesti Vabariigi maksukorralduse

seaduses" eelnõu. Muudatuste tegemiseks on kaks põhjust. Esiteks. Vastavalt järjest laienevale hasartmängude levikule Eestis on valitsus teinud ettepaneku maksustada ka hasartmängudest saadav tulu niimoodi, nagu see on maksustatud teistes riikides. Teiseks on sellesse seaduseelnõusse võetud muudatuste ettepanekud, mis puudu tavad maksudest kõrvalehiilimise või maksude tasumata jätmisega seotud punkte.

Kui nüüd minna nende viie ettepaneku juurde ja neid punktide kaupa kommenteerida, siis esimene näeb ette lisada § 3 alapunkti 5 sõna "hasartmängud".

Nagu arutelu eelarve-majanduskomisjonis näitas, ei peaks teist punkti siia seadusesse üldse võtma, sest seal käsitletu on reguleeritud raamatupidamise eeskirjadega.

Kolmas punkt, mis puudutab § 65, on seotud sellega, et seal on senimaani kirjas, et ettevõtte tulumaksust kõrvalehiilimise või maksude mittemaksmise korral ei rakendata seda kolmekordset sanktsiooni. Siin on ettepanek sõnad "väljaarvatud ettevõtte tulumaks" välja jätta, kusjuures öeldu laieneb ka maksust kõrvalehoidvate ettevõtte tulumaksu maksjate suhtes.

Neljas punkt käsitleb seda, et kolmekordselt varjatud või mittekasutatud osa võetakse ära vastuvaidlematus korras, see ei ole enam diskuteeritav. Pärast võib muidugi kohtusse anda, kui on valesti võetud, aga see on juba teine asi.

Ja viies punkt on puhtprotseduuriline jõustamise punkt. Eelarve-majanduskomisjonis me arutasime läbi selle valitsuse seaduseelnõu. Komisjon aktsepteeris seda, kuigi oli ka täiendavaid ettepanekuid, mis ilmselt tulevad arutamisele siis, kui ettepanekuid veel lisandub. Seni laekunud ettepanekud arutati eelarve-majanduskomisjonis läbi. Tähendab, üks olemasolev ettepanek, mida ma võin praegu teie ees afišeerida, on selle seaduseelnõu täiendamine 69. §-ga, mis võtaks arvesse viivise maksmist. Praegu on viivis määratud pool protsenti päevas. Kui ei kanta üle eelarvesse laekuvate maksude raha, siis see muudatus ütleb, et tuleb arvestada ka inflatsiooni, mille peale see 0,5% päevas pannakse. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Kas on küsimusi hr. Roosele? On. Tiit Käbin.

T. Käbin

Tänan! Lugupeetud hr. Roose! Hasartmängud on väga tulus äri, muidugi mitte mänguritele, vaid sellele, kes neid organiseerib. Kas ei ole mõeldud, et teha see asi riigi monopoliks, millega riigieelarvesse laekuvad summad tõenäoliselt suureneksid veelgi. Tänan!

E. Roose

Hr. Käbin, eri maades on muidugi erinevad kogemused. Meie maa kogemused näitavad, et kui me midagi teeme riigi monopoliks, siis ei ole paremat teed selle asja õhkulaskmiseks.

Juhataja

Suur tänu! Juhan Telgmaa.

J. Telgmaa

Teatavasti tassivad paljud väikesed ja keskmised firmad oma raha kohvriga ühest kohast teise, kuna pangas paberid ei liigu. Kas on mõeldud, kuidas saada niisuguste firmade tegelikke tulusid kontrolli alla, et neid siis maksustada?

E. Roose

Firmade puhul, kes on juriidilised isikud, on maksustamise aluseks raamatupidamise sissekanded ja raamatupidamise ametlikud dokumendid. Ja kui läbimine toimub ilma neid dokumente vormistamata, sularaha maksmise teel käest kätte, millega ei kaasne ei kassadokumente ega pangadokumente, siis see on illegaalne tegevus, mille puhul tuleb rakendada teisi seadusakte kuni ettevõtte likvideerimiseni välja.

Juhataja

Suur tänu! Jaak Allik.

J. Allik

Lugupeetud hr. Roose, minu küsimus lähtub puhtast uudishimust. Tähendab, siin on kirjas, et valitsus määrab maksumäära. Kas te oskate praegu öelda, milliste arvestuste kohaselt või millistest arvestustest lähtudes ta selle määrab. Küsimuse mõte on ka selles, et äkki määrab ta nii kõrge maksu, et kõik need kasiinod, mis on ikka üks hea asi ühiskonnas, surevad välja. Mis on aluseks maksumäära määramisel?

E. Roose

Kui valitsus, täpsemini rahandusministeerium, seda asja ette valmistas, siis tutvuti Soomes toimuvatelt hasartmängude maksu võtmise proportsioonidega ja tehnoloogiaga. Seal on see protsent 70. Ja kui meil vaadati nende firmade tegevust ja tulusid, kes paljude muude asjade kõrval tegelevad ka hasartmängudega, siis see 70% tundub praegu ka meie oludes olevat

reaalne. Jutt on laekunud tulust. Tähendab, need kopikad või rublad, mis seal mänguautomaadis on, kukuvad pitseeritud kasti ja sealt kasseeritakse 70% kohe vastavasse eelarvesse. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Andres Tarand.

A. Tarand

Lugupeetud ettekandja! Põhjamaades on niisugune praktika – see praegu vist küll muutub pisut –, et hasartmängude tulud suunatakse otse kultuuri toetuseks. Kas meil on valitsuses sellist varianti kaalutud?

E. Roose

Valitsuses ametlikult sellist varianti kaalutud ei ole. Aga kui sellise variandi vajadus tekib, siis peaks arutama, kas subsideerida kultuuri, tulevast kultuurikapitali või midagi taolist ka hasartmängude tuludest. On ju ettepanekuid tehtud, et viina müügi tuludest võiks kultuuri finantseerida. Need ettepanekud ootavad lihtsalt formuleerimist. Palun!

Juhataja

Suur tänu! Uno Ugandi.

U. Ugandi

Austatud spiiker, lugupeetud ettekandja! Nagu me kuulsime, te olete kursis Soomes valitseva olukorraga hasartmängude alal. Soome teatavasti katab hasartmängude tuludest suurema osa või väga suure osa oma sotsiaaltoetuskuludest. Ma tuleksin uuesti Tiit Kabinini küsimuse juurde. Miks te arvate, et riigi monopolina see asi õigesti käima ei lähe? Mina arvan, et riigi monopolina oleks seda õigem käivitada. Automaatide ülespanijad saaksid tasu riigilt selle eest, et nad seda teevad, mitte vastupidi. Tänan!

E. Roose

Soomes on see tõesti riigi monopol, teil on õigus, aga mina pidasin hr. Kabinile vastates silmas seda empiirilist kogemust, mis meil praegu realselt on. Kui me andsime "Eesti Kütusele" monopolise õiguse tuua ja osta sisse mootorikütust, siis tulemuseks oli see, et mootorikütust vabariigis ei olnud või oli väga kõrge hinnaga. Kui me aga lubasime

mootorikütust osta kõikidel firmadel, kes seda tahtsid teha, ilmus kütus järsku Eesti turule ja oli vastuvõetava hinnaga.

Teine näide. Me lootsime väga palju Eesti valitsuse kokkuleppele Ukraina valitsusega suhkru tarnete osas. Selle monopoliseeritud kanali kaudu ei ole suhkrut saabunud või on tulnud väga vähe. Tegelikult on toonud suhkrut Eestisse firmad, kes tegutsevad erainitsiatiivi alusel. Ma võin tuua teisigi näiteid, kui soovite, aga mul ei ole praegu mingit isiklikku usku sellesse, et riik saab sellega hakkama, kuna riigiparaadil on nii palju teisi probleeme, millest me üle ei käi. Kui nüüd hakata tegelema veel mänguautomaatidega, siis see tähendab, et neid siin ei ole ja tulu ka ei ole. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Jüri Liim.

J. Liim

Täna. Oma esimese küsimusega tahaksin rahuldada uudishimu. Te räägite mänguautomaatidest, kas on veel mingisuguseid liike hasartmänge Eestis käigus? Ja nüüd põhiküsimus. Ühe mänguautomaadi kohta on pandud sissetulekuks 44 000 – 48 000 rubla. Teatavasti on ka mingisugused võidud iga automaadi pealt. Kui suured on võitunud summad, mis välja makstakse? Kas see on arvatud sissetuleku summa hulka või moodustab omaette suuruse? Kas oskaksite vastata?

E. Roose

Mänguautomaadid on üks osa hasartmängudest. Peale mänguautomaatide on Eestis veel näiteks ruletimängud. Need ongi põhilised, ma teisi rohkem ei teagi. Tähendab, on olemas mehhaanilised masinad ja on inimesega seotud ruletimäng.

Nüüd sellest, mis puudutab mänguautomaatidest väljamaksete proportsiooni. Soomes on see muidugi reguleeritud vastava seadusega ja seal on sätestatud, kui palju peavad mänguautomaadid andma võite välja sellest üldisest käibest, mis sinna sisse tuleb. Meil vastav seadus puudub. Ilmselt tuleb see veel teha, sest on võimalikud muidugi ka juhud, kus mänguautomaatide omanikud viivad võitude protsendi väga väikseks, et suurendada või maksimeerida oma tulu, püüdes kõik ülejäänud 30% endale jätta. Seda nad muidugi ei saa. Nad peavad reguleerima oma automaadid nii, et teatud osa sellest läheks ka võitudeks ja see võitude osa on reeglina 10% ja 20% vahel.

Juhataja

Suur tänu! Jaak Allik, teine küsimus.

J. Allik

Lugupeetud hr. Roose, tänan vastuse eest! Te vastasite aga mänguautomaatide osas, tegelikult ma mõtlesin seda teist poolt, ruletti ja kaardimängu, tähendab, mängupõrgu pidamist. Küsimuse mõte on selles, kas tavatsetakse mingi kindel määr kehtestada või usutakse mängupõrgu pidaja enda deklaratsiooni. Ma ei näe seda tehnikat, kuidas raha lugeda, mis sealt läbi käib.

E. Roose

Hr. Allik, siin ma jään natuke jänni, sest mina nii täpselt seda tehnoloogiat ei tea, kuidas ruleti puhul fikseeritakse laekuvad tulud, aga ma usun, et see põhimõte peaks olema täpselt samasugune nagu iga kassaoperatsiooni juures. Tähendab, kui müüakse žetoone, peab see olema kassaoperatsiooniga fikseeritud. Kui see ei ole fikseeritud, siis loetakse see mittelegaalseks tegevuseks.

Juhataja

Suur tänu! Uno Ugandi, teine küsimus.

U. Ugandi

Lugupeetud härra Roose, mul on teine küsimus selline. Kuidas on suhe praeguse kriminaalkoodeksiga? Teatavasti olid hasartmängud varem keelatud. Kas on tehtud parandused koodeksisse või see ei kehti meil? Tänan!

E. Roose

Ma tõesti ei tea seda. Tähendab, see ei ole ka niisugune tegevus, mis on Eestis keelatud mingi litsentsi või eriseaduse järgi. Meil on praegu palju lubatud, mis enne oli kriminaalkoodeksiga keelatud või karistatav. Aga ma ei oska kommenteerida kriminaalkoodeksi seisust.

Juhataja

Suur tänu, hr. Roose, rahvasaadikutele rohkem küsimusi ei ole. Kaasettekande eelarve-majanduskomisjoni kui juhtivkomisjoni nimel teeb rahvasaadik Valeri Kois.

V. Kois

Lugupeetud kolleegid! Üldiselt pole kaasettekandes midagi erilist lisada nendele mõtetele, mida ütles välja härra Roose. Tõepoolest, meil ei maksustata praegu üht küllaltki tulusat tegevusala nii, nagu see peaks olema maksustatud tsiviliseeritud maailmas. Sellest lähtudes toetas meie eelarve-majanduskomisjon valitsuse ettepanekut võtta see projekt päevakorda kiireloomulise küsimusena ja toetab kõnesolevat dokumenti.

Sama käib ka teise selles seaduseelnõus tõstatatud küsimuse kohta, mis puudutab viivise suurendamist maksuvõlgnevuse korral. Asi on selles, et praegu ei tasu paljud ettevõtted õigeaegselt makse riigieelarvesse kas oma olukorra tõttu või teadlikult. Kui raha jääb nende kasutusse, võivad nad selle veel kord käiku lasta ja saada kasumit, mis ületab tunduvalt seaduses ettenähtud 0,5-protsendilise viivise iga päeva eest, mis maksutähtajast üle läheb. Inflatsioon seab tõepoolest raskesse olukorda meie riigieelarve- ja muud fondid: sotsiaalfondi, tervishoiufondi ja nii edasi. Seoses sellega toetas meie komisjon ka seda ettepanekut.

Me loodame, et esimese ja teise lugemise vahel saavad saadikud veelgi tähelepanelikumalt seaduseelnõuga tutvuda ja esitada oma ettepanekud ning teisel lugemisel me võime selle vastu võtta. Ja kui lubate, siis tahaksin isiklikult enda nimel avaldada arvamust viivise suurendamise kohta maksude mitteõigeaegse tasumise puhul. See on väga vajalik ja minu meelest õige tegu. Võtame näiteks pensionäride olukorra. Nad seisavad järjekorras, minestavad seal, ei saa mitu kuud oma pensioni kätte. Pole teada, kas postiameti või sotsiaalhooldusfondi süül või rahanappuse tõttu. Mingit viivist aga neile ei maksta. Tahan juhtida teie tähelepanu sellele, et kui valitsus või pensionifondid tunnevad muret selle pärast, et saada õigeaegselt kätte raha ettevõtelt, juriidilistelt isikutelt, kes on kohustatud makse maksma, ja eraisikutelt ning peavad vajalikuks viivist suurendada, siis meil tasub muret tunda ka selle pärast, et inimestele, kes ei saa õigel ajal oma raha kätte, näeks riik ette viivised. See ei kuulu tänasesse päevakorda, see puudutab pigem seaduseelnõu, mille ma eile esitasin. Kordan, et eelarve-majanduskomisjon toetas seda seaduseelnõu.

Juhataja

Suur tänu! Tundub, et on vähemasti üks küsimus. Pavel Grigorjev.

P. Grigorjev

Lugupeetud juhataja, lugupeetud härra Kois! Nädal aega tagasi oli Narva ettevõtetele kartoteegis 600 miljonit rubla – mitte sellepärast, et nad ei maksa makse, vaid sellepärast, et nad ei ole saanud raha väljastatud toodangu eest. Ja teie tahate veel heita nende pihta kivi, sest

nad ei maksa makse. Võib-olla alustaksime sellest, et ettevõtted peavad vastastikku oma arved tasuma ja pangad korralikult töötama. Tänan!

V. Kois

Seda asja peaks laiemas plaanis arutama. Sageli öeldakse, et kriis on meil juba lõppemas ja me oleme põhja välja jõudnud. Tegelikult on see põhi väga mudane ja kriis meil alles algab. Kui meil seni oli kriis ainult tootmise valdkonnas tooraine puudumise tõttu, siis nüüd puudutab see kõiki valdkondi ja eelkõige kapitaliturgu. Ettevõtetel pole raha, inimestel pole raha, mitte kellelgi pole raha ja midagi pole kasulik toota. Sellises olukorras võime meie, üks kuuendik maailmast, sattuda suure depressiooni või suure kriisi lävele, mis leidis aset USA-s 1930. aastate alguses, kui midagi polnud kasulik teha. Sellises olukorras satuvad tõepoolest kõik ettevõtted, kogu elanikkond ja kogu riik pankroti äärel.

On selge, et kõnealuse seaduse abil seda olukorda reguleerida ei saa. Aga ma tahan juhtida teie tähelepanu ka sellele, et valitsuse ettepanekus ei räägita maksuviiviste kohustuslikust suurendamisest. Seal on öeldud, et valitsusele antakse võimalus neid viiviseid korrigeerida. Kui selline vajadus tekib, siis annab see valitsusele võimaluse manööverdada. Vajaduse korral võib valitsus neid viiviseid isegi vähendada.

Juhataja

Suur tänu, hr. Kois, rahvasaadikutele rohkem küsimusi ei ole. Avan läbirääkimised.

Kolleegid, kas te soovite pidada kõnesid või võtta sõna? Kui te ei soovi, juhin teie tähelepanu sellele, et parandusettepanekud selle seaduseelnõu kohta tuleb esitada 24 tunni jooksul. Põhjalik arutelu peaks toimuma nüüd, mitte teisel lugemisel. Kas me loeme esimese lugemise lõppenuks? Esimene lugemine on lõppenud.

Ametiisikute osalemisest ettevõtluses

Juhataja

Lugupeetud kolleegid! Kas keegi oskab meile anda teateid kolleegide Hallaste, Jõerüüdi ja Laari kohta? Kuna neid saalis ei ole, siis me läheme järgmise küsimuse juurde. Kolleegid, meil jäi pooleli ühe otsuseprojekti arutamine. See käsitleb ametiisikute osalemist ettevõtluses. Nagu te mäletate, alustasime eelmisel istungjärgul arutelu, kuulasime ära nii justiitsministri kui ka juhtivkomisjoni esimehe hr. Antoni ettekande. Läbirääkimisteni ei jõutud.

Kolleegid! Ma avan läbirääkimised otsuseprojekti üle, mis käsitleb ametiisikute osalemist ettevõtluses, ja annan juhtimise üle kolleeg Viktor Andrejevile.

Kolleegid, läbirääkimised on avatud. Kes tahab avaldada arvamust selle otsuseprojekti kohta? Palun kõnetooli kolleeg Arvo Junti.

A. Junti

Lugupeetud Ülemnõukogu liikmed! Lubage avada see tabloo järgi otsustades äärmiselt ebahuvitav kõnede voor. Kuna seda teemat on käsitletud üsnagi pikka aega, juba 1989. aastast peale, ja nüüd lõpuks oleme jõudnud ka selle sisulise arutamiseni, siis arvan, et ma ei pea tegema pikka sissejuhatust ja pakun välja juba mitmel korral õiguskomisjonis ja ka saadikurühmades arutusel olnud sisulised täiendused valitsuse poolt esitatud projektile.

Ma luban endale ainult ühe eelmärkuse. Võrreldes sellega, mille valitsus tagasi võttis, on dokument põhimõtteliselt saanud kõva korrektiivi, kahjuks aga teksti vähenemise ja tema regulatiivsuse kaotamise suunas. Meie ettepanek on püüda need regulatiivsed momendid taastada ja konkreetset oleksid ettepanekud järgmised.

Esiteks. Punktis 3 lisada teksti lõppu sõnad "või kui nad osalevad erakapitalil põhinevates ettevõtetes töövõtjate või omanikena".

Teiseks. Lisada punktile 4.2 sõnad "ning esitada 1992. aasta 1. juuniks sellekohane analüüs ja ettepanekud Eesti Vabariigi Ülemnõukogule".

Kolmas ettepanek on lisada punktis 4.3 sõnade "kavandatavate abinõude" järel sõnad "riiklikul omandil põhinevate ettevõtete privatiseerimise" ja edasi läheks teksti järgi.

Neljas ettepanek on täiendada projekti punktiga 4.4 järgmises sõnastuses: "Avalikustada Riigi Teatajas riigiettevõtete haldusnõukogude ja riiklike aktsiaseltside ning majandusühingute juhatuste koosseis kolme nädala jooksul, arvates käesoleva otsuse vastuvõtmisest."

Ja viies täiendus. Täiendada projekti punktiga 5 järgmises sõnastuses: "Eesti Vabariigi Riigikontrollil esitada 1992. aasta 1. juuniks informatsioon ja ettepanekud kontrolli tulemustest ettevõtete põhivahenditega sooritatud tehingute õiguspärasuse ja majandusliku otstarbekuse üle." Tänan!

Juhataja (V. Andrejev)

Suur tänu! Kas te tegite ettepanekud enda nimel? Enda nimel. Tänan! Lugupeetud Ülemnõukogu, kas on kõnesoovijaid? Paistab, et ei ole. Lugupeetud hr. Rask, ma palun kommenteerida neid ettepanekuid.

M. Rask

Austatud juhataja, lugupeetud saadikud! Kuna lugemine oli katkestatud, siis õnnestus selle eelnõu väljatöötajatel ja hr. Juntil leida koostöövorm ja praeguse seisuga oma pean ütlema, et nr. Junti poolt esitatud viis parandusettepanekut on aktsepteeritavad, nad on läbi arutatud ja kui neid on vaja kommenteerida, siis ma kommenteeriksin, kuid eelnõu autorite poolt pean ütlema, et need tuleb teksti sisse viia. Peale selle ütleksin ma kahe komisjonile laekunud ettepaneku kohta ka oma arvamuse. Hr. Gussevi poolt esitatud ettepanek p. 3 täiendamiseks põhimõtteliselt kattub hr. Junti esitatud esimese parandusettepanekuga. Teiseks teeb hr. Gussev ettepaneku asendada kolmandas punktis sõna "ebasoovitavaks" sõnaga "lubamatuks". Siin tuleb mõista seda, et üks on poliitiline hinnang, s.o. "ebasoovitavaks", millele peab järgnema juriidiline mehhanism, kuidas seda reguleerida. Ma rääkisin eelmisel arutelul, et p. 3 peab andmaga poliitilise hinnangu, majanduspoliitilise hinnangu ja sellele peavad järgnema juriidilised mehhanismid. Kui praegu asendada sõna "ebasoovitavaks" sõnaga "lubamatuks", siis peab juba see otsus sisaldama konkreetset regulatsioonimehhanismi, konkreetseid sanktsioone, konkreetset selle ettevõtluse vormi lõpetamist. Seda antud situatsioonis, nagu ma eelmisel korral püüdsin põhjendada, ei ole põhimõtteliselt võimalik päevapealt teha. Rohkem parandusettepanekuid minu kätte ei ole sattunud.

Juhataja

Suur tänu! Kas küsimusi on hr. ministrile, Mart Laar? Palun, Mart Laar!

M. Laar

Austatud hr. minister! Nagu ma näen, ei ole meie saadikurühma ettepanek mingil põhjusel teieni jõudnud. Me siiski teeksime ettepaneku seda 3. punkti tunduvalt enam konkretiseerida. Me siiski leiame, et praeguses olukorras on küsimused, mis puudutavad ametiisikute osalemist ettevõtluses ja korrupsiooni tervikuna, meie ühiskonnas väga teravad. Meie meelest tuleb see punkt sõnastada järgmiselt: "Keelata riiklikul omandil põhinevate ettevõtete juhtkonna liikmete edasine töötamine ..." Ma annan selle ettepaneku üle ja palun ka teie kommentaari sellele. Aitäh!

M. Rask

Kui ma õigesti aru saan, siis hr. Laari poolt pakutav sõna "keelata" on samasugune kategooriline lähenemine nagu hr. Gussevil, millest ma siin just enne rääkisin. Põhimõtteliselt on võimalik kõik asjad ära keelata, aga kui sellel keelamisel ei ole reaalselt täitemehhanismi,

siis see jääb loosungiks. Kaks aastat tagasi me pidasime väga otstarbekaks väikeste kooperatiivide, aktsiaseltside ja paljude erakapitalil põhinevate ettevõtete loomist suurte riigiettevõtete kõrvale. Praeguseks me oleme jõudnud põhimõtteliselt arusaamisele, et tol ajal võis see olla progressiivne ettevõtluse vorm, nüüd aga tuleb see lõpetada. Valitsus oli arvamusel ja ma jagan seda arvamust täielikult ka siin kõnepuldis, et neid asju ei saa teha ühe kirvehoobiga, vaid siin on tarvis põhjalikult läbi mõelda kogu mehhanism. Ja sellest tulenevalt me peame endale aru andma majanduse tegelikust seisust, majanduse regulatsiooni õiguslikust baasist. On tarvis läbi analüüsida paljud ettevõtlusega seotud probleemid ja käesoleva otsuse viimase punktina ongi sellekohane ülesanne valitsusele antud. Kui me sätestame kolmandas punktis kategoorilise keelu, siis see tähendab, et otsuse vastuvõtmise hetkest tuleks vallandada kõik riiklike aktsiaseltside direktorid, kes töötavad või saavad omanikutulu erakapitalil põhinevatest ettevõtluse vormidest. Selleks aga puudub tööõiguslik alus. Probleem on tunduvalt keerukam ja ilmselt ma kulutaksin väga palju teie aega, et seda lõpuni selgeks rääkida.

Juhataja

Suur tänu! Aleksandr Gussev.

A. Gussev

Lugupeetud juhataja, lugupeetud härra minister! Te muutsite oma seletuses mõnevõrra mõisteid. Keegi ju ei keela ettevõtlusega tegelemast, aga sel puhul tuleb riigiteenistusest loobuda. Kui aga äri ühitatakse riigiteenistusega, siis on see juba korrupsioon. Oletame, et te võtaksite sellise jäiga 3. punkti vastu ja justiitsministeerium töötaks kahe nädala jooksul välja selle rakendamise mehhanismi. Kas nii võiks teha?

M. Rask

Me ei saa ettevõtluses ära segada omandivorme, mida praegune ettevõtlus täielikult võimaldab. Ja sellest samast aspektist lähtudes ongi see 3. punkt esitatud. Hoopis teine asi on selle praktilise realiseerimisega. Juristina ma tean, et praegu ei ole tööseadusandlikku alust nende ettevõtete juhtkonna liikmete vallandamiseks, kes püüavad arendada erinevatel omandivormidel põhinevat ettevõtlust ja sellest isiklikku kasu saada. See on üks aspekt.

Teine aspekt. Me peame endale aru andma, kas meil on võimalik päevapealt lahti lasta või vallandada kõik direktorid, kes sellisel kombel ettevõtlusega tegelevad. Ma ei ole sugugi

veendunud, nagu ehitusminister Olari Taal on väitnud ajakirjanduses, et 90% Eestimaa direktoritest on võimalik päevapealt vallandada.

Juhataja

Suur tänu! Kalju Koha.

K. Koha

Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja! Tegelikult ma pöördun sellesama punkti 3 juurde tagasi. Täna on valitsus omaniku esindaja. Mis takistab valitsusel töötamast selle nimel, et need direktorid välja vahetada, kes teenivad kahte jumalat. Aitäh!

M. Rask

Takistusi selleks ei ole ja ma räägingi, et meil on tarvis seadusandlikku alust.

K. Koha

Aga see poliitiline otsus, mis praegu on vastuvõtmisel, peaks ju valitsust täiesti toetama ja aitama asja lahendada. Kui seadusandlik kogu ütleb, et see asi on keelatud, siis valitsusel on täiesti vabad käed tegutseda.

M. Rask

Selle otsusega oleme põhimõtteliselt tegelnud juba Ülemnõukogu loomisest saadik. Kui me praegu ei lähe väikeste sammudega edasi ja püüame korraga kõike saavutada, siis me ei jõua üldse kuskile.

Juhataja

Suur tänu! Jüri Reinson.

J. Reinson

Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja! Te väitsite, et kui me võtame 3. punkti vastu resolutses toonis keelamisega, tähendab see, et tuleb päevapealt vallandada kõik direktorid, kes tegelevad sellise äriaga. Mina küsin vastupidi. Kas on olemas võimalus, et need direktorid loobuvad sellisest äritegevusest? Või saan ma valesti aru?

M. Rask

Tähendab, valik tuleb teha ühe omandivormi kasuks. Edaspidi niimoodi teha ei saa, et segatakse erakapitali riigikapitaliga nende vahel piiri tõmbamata. Kui riigiettevõtte direktor leiab, et ta on edukas äriees erakapitali valdkonnas, siis õnn kaasa. Või vastupidi.

Juhataja

Suur tänu! Palun, Valeri Kois.

V. Kois

Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja! Kas te võite öelda, kui palju umbes selliseid inimesi on – 100, 200 või mitu tuhat? Teiseks. Kui palju kulub leheruumi, paberit jms., et kas või kord kvartalis avaldada selliste inimeste kohta informatsiooni ajakirjanduses?

M. Rask

Küsimuse esimesele poolele jään kindlasti vastuse võlgu. Ma ei oska peast öelda, kui palju on neid ametiisikuid, kes peaksid oma osaluse ettevõtluses avalikustama. Ka küsimuse teisele poolele on väga raske vastata. Kui palju võtab see ajalehe pinda? Tegemist on siiski esialgse sooviga avalikustada ettevõtlus ja enamat kui avalikustamist sellest esimesest punktist välja ei loegi.

Juhataja

Suur tänu! Palun, Lembit Arro.

L. Arro

Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja! Minul on natuke teistpidine suhtumine sellisesse ettepanekusse. Minu arust on ka direktor inimene. Kui tal oli raha ja ta ostis aktsia, võiks ta selle aktsiaga kusagil osaleda. Kuidas te aga suhtute sellesse, et viia otsusesse selline täiendus: keelata riiklikul omandil põhinevate ettevõtete juhtidel osaleda nende ettevõtete juhtkonnas, kust nad saavad omanikutulu. Ma mõtlen siin seda, et nad ei tohiks olla nende aktsiaseltside ja nende ettevõtete juhtkonnas, mille omanikud nad on, kuid võivad osaleda passiivse osanikuna oma aktsia näol. Muidugi tuleb see avalikustada. Aitäh!

M. Rask

Põhimõtteliselt on see mõte kolmandasse punkti sisse pandud, aga teise nurga alt. Teie lähtusite erakapitali poolelt, kolmas punkt on üles ehitatud riigiomandi poole pealt. Kui me saaksime siin arutada konkreetset redaktsiooni, siis me jõuaksime tunduvalt kaugemale, sest ideid kolmanda punkti ja tema sõnastuse ümber on küllalt palju. Kui te pakute välja konkreetse redaktsiooni, siis siin arenguruumi on. Hr. Junti on seda punkti täiendanud. Ma ei tea, kas saalis on need täiendused või ei ole.

Juhataja

Suur tänu! Aleksandr Gussev, teine küsimus.

A. Gussev

Lugupeetud minister! Mulle on väga sümpaatne teie austav suhtumine seadusesse, aga mind häirib mõnevõrra otsustusvõimetus. Vastake küsimusele – palun juba ette vabandust teilt ja Ülemnõukogu liikmetelt –, milliste paragrahvide alusel vallandati töölt Šepelevits, Lukoškin ja Jarovoi. Kui seda oli vaja teha, siis ilmselt leiti alus.

M. Rask

Mälu järgi vastates võin öelda, et Eesti Vabariigi Ülemnõukogu 1991. aasta 23. augusti otsuse punkti 3 või 4 kohaselt tuleb riigipöördekatstes aktiivsed pooldajad töölt vallandada või vabastada. Ma ei poolda juriidilise teksti peast tsiteerimist, aga kiirema vastuse huvides refereerisin seda. Õiguslik alus on mainitud otsus.

Juhataja

Suur tänu! Jaan Lippmaa.

J. Lippmaa

Härra minister, inimlikult ma saan aru, et näiteks ERSP peab Ülemnõukogu ebasoovitavaks. Aga kui nüüd meie poolt vastuvõetud normatiivaktis on termin "pidada ebasoovitavaks", siis mis on selle juriidiline sisu? Pidada ebasoovitavaks. Mis siis, kui keegi peab! Aga missugune on selle juriidiline sisu?

M. Rask

3. punktis tuleb seda sõna vaadelda koos valitsusele pandava ülesandega. Eelmise lugemise käigus ma püüdsin panna just rõhku sellele taustale ja foonile, kuidas need sündmused on arenenud. Ma julgeksin siin analoogiat näha kodakondsuse probleemi lahendamiseks. Seda ei olnud ka võimalik päevapealt lahendada. Siin on tarvis langetada põhimõtteline otsus. Tulen ikka sellesama asja juurde tagasi, et kaks aastat tagasi me pidasime seda väga soovitavaks. Siis ei ole tegemist ühe, kahe või kolme direktoriga, tegemist on terve süsteemiga.

Juhataja

Suur tänu! Klavdia Sergij.

K. Sergij

Lugupeetud härra minister! Ka mina ei ole nõus sellise pooliku terminiga "ebasoovitav". Toetan konkreetsemat sõnastust "pidada võimatuks". Kas me teie arvates lahendame selle probleemi, kui võtame vastu pooliku otsuse? Kui otsuses on konkreetne sõnastus, siis on minu arvates ka valitsusel kergem vastu võtta konkreetne otsus selle probleemi kohta.

M. Rask

On väga meeldiv, et vaidlus on keskendunud ühele sõnale ja ülejäänud otsus paistab olevat väga hea. Me õiguskomisjonis arutasime seda. Õiguslikust aspektist tuleb lähtuda sellest, et kui kehtestatakse konkreetne keeld või lubamatus, siis peab olema sellel konkreetne realiseerimismehhanism, konkreetne õiguslik baas. Käesolevas situatsioonis seda ei ole. Ja kui me paneme sisse selle "ebasoovitava" asemele mingi teise, kategoorilisema termini, siis me põrkume sellesama probleemi otsa, et otsuse vastuvõtmise hetkest tuleb need keelatud suhted ju lõpetada.

Juhataja

Suur tänu, hr. minister! Rahvasaadikutel rohkem küsimusi ei ole. Ainult tuli üks kirjalik ettepanek, mida palun kommenteerida.

M. Rask

Tähendab, Koit Raud teeb ettepaneku täiendada otsuse 3. punkti 2. lõikega: "Eesti Vabariigi Valitsusel kohustada Eesti Vabariigi ministereid ja ametkondi otsustama ühe kuu jooksul käesoleva punkti 1. lõikes nimetatud töötajate vabastamine riiklikul omandil põhinevate

ettevõtete juhtivatelt ametikohtadelt." Põhimõtteliselt on lähenemisnurk väga sümpaatne ja ainuke lahendusvariant selle kolmanda punkti realiseerimiseks ongi just see, et need inimesed vabastatakse riiklikul omandil põhinevatest ettevõtetest. Täna hetkeseisuga tööseadusandlik alus selleks puudub. Ja oleme ausad, töökoodeks on seadus. Praegu on meie käes otsus. Töökoodeksit ei saa muuta otsusega. See tähendab, et kui otsus leiab siin heakskiidu, siis tuleb kiiremas korras siin saalis teha praegu kehtivas töökoodeksis vastav parandus.

Juhataja

Suur tänu! Tiit Käbin.

T. Käbin

Lugupeetud hr. minister! Otsuseprojekti 4. punkt teeb vabariigi valitsusele ülesandeks muude ülesannete kõrval esitada ühe kuu jooksul käesolevast otsusest tulenevad muudatused seadustes. Nii. Kui me nüüd fikseerime 3. punkti – mitte pidada otstarbekaks või ebasoovitavaks, vaid keelata –, siis peaks ju loogiliselt tulenema, et kuu aja jooksul esitab vabariigi valitsus Ülemnõukogule ettepanekud ka töökoodeksi muudatuste suhtes ja nende vastuvõtmisel hakkab see mehhanism tööle. Nii et ma praegu ei näe siin mingit vastuolu. Kui me kasutame sõna "keelata", on kõik korras ja see mehhanism hakkab ikkagi tööle. Kas ma saan õigesti aru? Täna!

M. Rask

Mõni aeg tagasi oleks öeldud selle õigusliku vaidluse kohta, mis meil praegu hr. Käbiniga võib puhkeda, et nõukogude õigusteadlastel on erinevad arvamused. Käesolevas situatsioonis ma pean ütlema, et me saame sellest natuke erinevalt aru. Kui esitada punkt 3 ikkagi kategoorilises vormis, siis peaks hr. Käbin pakkuma välja ka kuupäeva. Kui keelata, siis mis ajast? Senini on see lubatud tegevus. Ja kui me ütleme, et keelata riiklikul omandil põhinevate ettevõtete juhtkonna liikmete osalemine jne. 1. maist, 1. juunist või mingisugusest muust ajast, siis see on absoluutne keeld ja asi on selge. Valitsuses arutasime ka seda varianti. Keegi ei oska prognoosida, mis see kaasa toob, mis saab sellest hetkest riiklikul kapitalil, riiklikul omandivormil põhinevatest ettevõtetest.

Juhataja

Suur tänu, hr. minister, rahvasaadikutel rohkem küsimusi ei ole.

M. Rask

Aitäh!

Juhataja

Kas juhtivkomisjoni esimees Tõnu Anton kommenteerib laekunud ettepanekuid? Palun!

T. Anton

Lugupeetud kolleegid! Arutatavas päevakorrapunktis laekusid õiguskomisjonile esimesed parandusettepanekud möödunud neljapäeval. Suur hulk parandusettepanekuid laekus täna, selle küsimuse arutamise ajal. Selleks, et õiguskomisjonil oleks võimalik teie poolt esitatud ettepanekud ja märkused läbi kaaluda, palun katkestada täna selle päevakorrapunkti arutamine. Me saaksime jätkata juba neljapäeval, kui meie töögraafik seda võimaldab. Täna ja homme püüame õiguskomisjoni istungitel teie ettepanekud ja märkused läbi kaaluda. Tänan!

Juhataja

Nagu ma sain aru, jätkame arutelu neljapäeval, jah? Sellel istungjärgul? Suur tänu!

Kas rahvasaadikutel on teisi ettepanekuid? Tundub, et ei ole. Valeri Kois, milles on asi? Läbirääkimised on lõppenud. Arvo Junti.

A. Junti

Lugupeetud juhataja! Nagu me ettekandja hr. justiitsministri sõnadest kuulsime, aktsepteeris ta minu poolt esitatud viis parandust ja ei vaielnud vastu hr. Koit Raua esitatud parandusele. Järelikult on praegu küsimärgi all ainult parandusettepanek, mille esitas hr. Laar. Mul on niisugune ettepanek, et selle paranduse kohta võime otsuse langetada ka hääletuse teel siin istungil. Selleks ei pea me katkestama. Aitäh!

Juhataja

Lugupeetud Arvo Junti, ma pean panema hääletusele juhtivkomisjoni ettepaneku.

Kohaloleku kontroll. Kohal on 72 rahvasaadikut, puudub 26. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et katkestada Ülemnõukogu otsuse "Ametiisikute osalemisest ettevõtluses" projekti arutamine ja jätkata arutelu neljapäeval sellel istungjärgul? Palun hääletada! Selle otsuse poolt on 41 rahvasaadikut, 9 on vastu ja 10 on erapooletud. Otsus leidis toetust.

Tööõiguslike garantiide kohta seoses kodakondsuse seaduse rakendamisega

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu, jätkame oma tööd kinnitatud päevakorra järgi. Eesti Vabariigi Ülemnõukogu liikmete Hallaste, Jõerüüdi ja Laari poolt esitatud Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "Tööõiguslike garantiide kohta seoses kodakondsuse seaduse rakendamisega" projekt. Kes on ettekandja? Ettekandja on Mart Laar. Palun!

M. Laar

Austatud hr. spiiker, austatud rahvasaadikud! Ma olen siin kõnepuldis endale natuke ootamatult, kuigi ma olin selle otsuse algatajate seas, sest hr. Hallaste, kes oli meie saadikurühma poolt määratud selle küsimusega tegelema, ka ettekandjaks olema, pidi täna sõitma Narva, et anda koos teiste saadikutega aru sellesama eelnõu kohta ja muudes küsimustes, mis puudutavad kodakondsuse seaduse rakendamist. Seetõttu ma loodan, et peaaegjalikud küsimused esitate te õiguskomisjonile, kellega kooskõlastatult on vastav otsuseprojekt ka esitatud. Kuid rääkides põhjusest, mispärast me selle otsuseprojektiga välja tulime, siis on selleks jälle ühe probleemi või eksiarvamuse kõrvaldamine Eesti ühiskonnast. Nimelt on ju teada, et pärast kodakondsuse seaduse rakendamise otsuse vastuvõtmist tõsteti mitmel pool vene kogukonna propagandistliku relvana üles küsimus, et nüüd vallandatakse päeva pealt ametist kõik need, kes töötavad ametikohtadel, kus on seadusega ette nähtud Eesti Vabariigi kodakondsusse kuulumine. Ja selleks, et seda küsimust reguleerida, saigi käesolev otsus esitatud. Siin on asi selgelt välja kirjutatud ning lahti öeldud. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Rahvasaadikutel on küsimusi. Genik Israeljan.

G. Israeljan

Lugupeetud Viktor Andrejev! Ma ei teagi, kellele see küsimus esitada, kas ettekandjale või teile. Käesoleva päevakorrapunkti kohta ei ole dokumenti ja peale nimetuse ei tea me selle kohta midagi. Milles on asi?

Juhataja

Kas vastus on olemas? Jah. Valeri Kois.

V. Kois

Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja! Oleme oma töös juba korduvalt kokku puutunud asjaoluga, et viidates põhiseaduse eelnõule korrigeerime oma seaduseelnõusid. Põhiseaduse eelnõus lahendatakse see küsimus pisut teisiti. Seal on küllalt täpselt määratletud, millisel ametikohal võib olla ainult vabariigi kodanik. Seda esiteks. Teiseks, eilsel miitingul ütles härra Hallaste või härra Kass oma sõnavõttus, et valimisseaduses teeme paranduse, sest pärast referendumit jõustub põhiseadus ja vastavalt sellele tühistatakse mõned valimisseaduse punktid. Kas nii ei juhtu ka teie seaduseelnõuga? Et pärast seda, kui referendum on toimunud ja põhiseadus kinnitatud, kaotab ta igasuguse juriidilise väärtuse. Tänan!

M. Laar

Esiteks ei ole meil siin saalis lõplikult kindlaks määratud, millal üldse referendum toimub ja seetõttu on igal juhul vaja see otsus vastu võtta, et vähemalt praegusel hetkel seda küsimust reguleerida. See võimalus, millele hr. Kois viitas, on vastavalt põhiseadusele tõepoolest olemas, kuid ma arvan, et iga küsimus lahendatakse vastavalt küsimuse esitamise järjekorrale. Kui sellised muudatused tõesti sisse viiakse, siis ma arvan, et Riigikogus peaks vastav otsus tühistatama. Kuid vähemalt selleks, et luua inimestele kuni põhiseaduse vastuvõtmiseni mingit garantiid ja olukorda lahendada, tuleb see otsus vastu võtta. Mina isiklikult pooldan sellist lähenemist.

Juhataja

Suur tänu! Palun, Mai Kolossova.

M. Kolossova

Austatud eesistuja, ettekandja! Hr. Laar, kas te olete veendunud, et 1. jaanuariks 1993 on kõik kodakondsuse taotlejad selle saanud? On terve hulk ameteid, kus meil inimesi asemele võtta ei ole. Ma pean silmas näiteks kalalaevastiku kapteneid. Ma ei tea, milline on olukord Eesti Merelaevanduses. Kodakondsete hulgas vastav kaader praegu veel puudub. Kuidas selles situatsioonis käituda?

M. Laar

Ma olen pr. Kolossova esitatud seisukohtadega täiesti nõus. Sellepärast ongi see otsus esitatud, et olukorda lahendada.

Juhataja

Suur tänu! Palun, Enn Leisson.

E. Leisson

Lugupeetud hr. juhataja, lugupeetud kolleeg Mart Laar! Kas te ei näe selles surveavaldust riigiametnikele Eesti kodakondsuse taotlemiseks või sellesse astumiseks? Mina näen sellest küll, et seostatakse kodakondsus ja ametisoleku võimalus.

Ja teine küsimus on selles, kuivõrd eetilise on vaevalt poolteist kuud tagasi vastuvõetud seadust hakata nüüd otsustega korrigeerima. Tõenäoliselt oleks tulnud siiski ette näha neid tagajärgi, mida kodakondsuse seaduse rakendusotsus esile kutsub. Tänan!

M. Laar

Teise küsimuse kohta vastuseks ma ütlen, et otsus ei likvideeri midagi, see vaid täpsustab olukorda. Ka hr. justiitsminister ütles, et ühenduses kodakondsuse saaduse rakendamise otsuse vastuvõtmisega tegelikult vallandamisi kui selliseid praegu niikuinii toimuda ei saaks.

Mis puutub esimeses küsimuses mainitud surveavaldusse, siis seda ma otsuseprojektis küll ei näe ja arvan, et iga inimene, kes töötab vastaval ametikohal, peab siiski ise otsustama, kas ta soovib edasi töötada või mitte. Mina isiklikult suhtusin paljudesse ametipiirangutesse, näiteks laevanduses, eitavalt. Ja ma arvan, et suurte vahede tegemine kodanike ja mittekodanike vahel sotsiaalsfääris ja ka majanduses ei ole õige. See on minu isiklik seisukoht ja et seda küsimust võib-olla natukenegi reguleerida, ongi selline otsuseprojekt esitatud.

Juhataja

Suur tänu! Johannes Kass.

J. Kass

Lugupeetud ettekandja! Kas te ei leia, et tänane otsuseprojekt ei ole loogilises kooskõlas Ülemnõukogu poolt juba kinnitatud või vastuvõetud otsuste ja seadustega. Ma pean silmas kodakondsuse seaduse rakendamise otsust. Nimelt selleks tähtpäevaks, mis teil siin on kirjas, ei ole lahendatud avalduste küsimused. Kas ei oleks loogilisem, et alternatiiv oleks 1. mai 1993? Selleks ajaks on langetatud otsused nende avalduste kohta, mis täna esitatakse kodakondsuse taotlemiseks. Ja antagu andeks kõrvalepõige, pr. Kolossovale ma tahan öelda, et tema küsimusele on vastus Eesti Vabariigi merekoodeksis. Tänan!

M. Laar

Me lihtsalt pidasime silmas seda, et jätta inimesele natuke mõtlemisaega, mitte sundida teda vastu võtma otsuseid ülepeakaela. Just sellepärast on tähtaega nihutatud.

Juhataja

Suur tänu! Vladimir Lebedev.

V. Lebedev

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleeg Laar! Mulle teeb rõõmu, et Eesti Komitee, keda teie Ülemnõukogus esindate, hakkab veidi kainemaks muutuma rahvusprobleemides. Mida aga tähendab ametikohale jätmise kuni 31. detsembrini 1993? Kas pärast aetakse kõik minema? See on esimene küsimus.

Teiseks. Härra Laar! Kas teile on teada ÜRO Peaassamblee resolutsioon 32/130 16. detsembrist 1977 selle kohta, et kõik inimõigused ja põhilised vabadused on jagamatud ja vastastikku sõltuvad? Kas teile ei näi, et ainult ühe vabaduse valimisega me rikume seda ÜRO resolutsiooni? Tänan!

M. Laar

Esiteks. Hr. Lebedevi kurvastuseks ma pean väitma, et ma kahjuks ei esinda siin saalis Eesti Komiteed. Kui ma käesoleval juhul kedagi esindan, siis valimisliitu "Isamaa". Aga selle otsuseprojekti oleme esitanud ka puhtalt kolme saadiku poolt.

Teiseks. Mis puutub väidetavasse vastuolusse teatavate ÜRO deklaratsioonidega, siis mina isiklikult siin mitte mingit vastuolu ei näe, sest vastasel juhul, kui lähtuda hr. Lebedevi loogikast, on resolutsiooni rikkujad kõik need riigid, kes seovad teatud riiklikud ametid oma riigi kodakondsusega. Minu teada ei ole seda küsimust küll kunagi niimoodi käsitletud.

Juhataja

Suur tänu! Tiit Made.

T. Made

Austatud eesistuja, lugupeetud ettekandja! Minu esimene küsimus on seotud teie väitega, et nimetatud kolm saadikut esitavad seaduseelnõu Riigikogus uuesti. Mis number mandaat on Hallastele, Laarile ja Jõerüüdile uues Riigikogus juba nüüd antud? Mis numbri all me võiksime teid tunda? (Aplaus.)

Teine küsimus. Kas valimisliit "Isamaa" leiab, et see on väga halb, kui teise riigi kodanikest komplekteeritud ministeeriumid ja ametiasutused laiali vajuvad? Aitäh!

M. Laar

Aitäh, hr. Made, täpsustuse eest. Ma loodan, et ma järgmine kord kõnelen täpsemalt ja loomulikult siis, kui mind valitakse Riigikogusse. Nii et mandaadi numbrit ma kahjuks ei oska ütelda.

Teiseks. Küsimus ametiasutuste laialiminekest. Kas see on hea või halb? Ma ei arva, et osas riigiasutustes tõesti peaksid töötama mittekodanikud. Ma ei leia seda. Ma arvan, et selle meie otsuseprojekti esitamise eesmärk oli lahendada probleem tervikuna ja panna ta mingisugustesse piiridesse. Praegu jäi see kodakondsuse seaduse rakendamise otsuse tõttu õhku rippuma. Selle probleemi lahendamisele me üritame anda teatavad ajalised raamid. Käesoleval juhul ministeeriumid laiali ei vaju.

Juhataja

Suur tänu! Ants Paju.

A. Paju

Lugupeetud juhataja, austatud ettekandja! Aidake mind. Tähendab, teie otsuseprojekt eeldab selle mõistmist, kui palju on ühelt poolt kodakondsuse taotlejaid ja teiselt poolt, kui palju on neid erandlikke ametikohti. Siit küsimus: kui paljusid kodakondsuse taotlejaid erand puudutab? Teine küsimus: kas sellise erandi tegemine on objektiivne seaduspärasus või populistlik eneseavaldus? Ma ei hakka siin rääkimagi härra Lebedevi kainestumisjutust või Made sõnadest, mis kutsusid esile aplausi.

M. Laar

Esitasime otsuseprojekti seepärast, et pidasime seda lihtsalt vajalikuks. Mis puudutab konkreetseid arve, siis mina neid praegu kahjuks ei saa öelda, sest mul puuduvad statistilised andmed. Ma arvan, et pisut vaeva nähes võiks need arvud kokku korjata, sest olukord meie tööseadusandluse vallas on veel üsna segane. Mina sellele igatahes vastata ei oska. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Pavel Panfilov.

P. Panfilov

Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja! Kas te ei pea vajalikuks täiendada seda otsuseprojekti veel ühe punktiga, mis puudutab neid praeguse Ülemnõukogu saadikuid, kes ei ole kodanikud?

M. Laar

Ei pea.

Juhataja

Suur tänu! Ülle Aaskivi.

Ü. Aaskivi

Lugupeetud ettekandja! Ma palun, et te looksite korra ühes segaduses, mis on tekkinud saadikute küsimuste läbi. On nagu juttu olnud, et teie otsuseprojekti sisaldub kuupäev 1. jaanuar 1993, aga tegelikult peab seal minu arusaamist mööda olema kuupäev 31. detsember 1993. Ma palun, et te selle vea parandaksite, mis saadikute küsimuste läbi on siin saalis tekkinud.

M. Laar

Ma teen seda heameelega. Siin on tõesti juttu 31. detsembrist ja ma lihtsalt uskusin, et kõik saadikud on kirjaoskajad ja seetõttu ei pidanud vajalikuks seda teravdatult siin esile tõstma. Aitäh tähelepanu eest, pr. Aaskivi.

Juhataja

Suur tänu! Valeri Kois, teine küsimus.

V. Kois

Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja! Meil on olemas vähemalt üks seadus, mis määrab kindlaks, millistel ametikohtadel võivad töötada ainult vabariigi kodanikud. See on kaubandusliku meresõidu koodeks – seal on jutt kaptenitest. Nüüd te tahate otsusega seda seadust muuta. Kas see on teie arvates õiguspärane ja juriidiliselt õige?

M. Laar

Sellele küsimusele võiks minu meelest vastuse anda õiguskomisjon.

V. Kois

Aga kuidas teie ise arvate?

M. Laar

Isiklikult leian, et kui ma selle esitasin, siis on see sobilik.

Juhataja

Suur tänu! Mai Kolossova, teine küsimus.

M. Kolossova

Austatud eesistuja, ettekandja! Mis puudutab merekoodeksit, siis see küsimus merekoodeksiga lahendatud ei ole, nagu hr. Kass siin arvamust avaldas. Teiseks. Ma tahaksin siiski ütelda seda, et primaarne riigi ja rahva teenimisel on ikkagi oskused ja teadmised, aga mitte see, kas inimene on kodakondne või mitte. Kuid küsimus on selles, hr. Laar, kuidas te arvate suutvat meie kapteneid kodakondseks teha 31. detsembriks 1993, kui nad on kaugsõidus ja ei saa isegi aasta jooksul neid taotlusedokumente sisse anda. Ma toon konkreetse näite. Poolteist kuud tagasi meremehed alles vahetasid oma 50- ja 100-rublaseid rahatähti, sest nad lihtsalt ei saanud varem tulla vahetama. Kodakondsuse nõue viib väga raskesse olukorda meie laevanduse, sest meie riik ei valmista praegu kapteneid ette. Tänan!

M. Laar

Ma jagan pr. Kolossova muret, kuid me ei aruta kahjuks enam merekoodeksit. Seepärast ma arvan, et ma ei pea vist vastama sellele küsimusele.

Juhataja

Suur tänu! Viktor Jermolajev.

V. Jermolajev

Lugupeetud ettekandja! Mul on teile järgmine küsimus. Kas Ülemnõukogu koosseisu ja projektis esitatud tähtaegu arvestades võib arvata, et te olete valmis selleks, et Ülemnõukogu töötab 31. detsembrini 1993?

M. Laar

Ei ole valmis.

Juhataja

Suur tänu, hr. Laar, rahvasaadikutel enam küsimusi ei ole. Kaasettekande teeb Ülemnõukogu õiguskomisjoni esimees Tõnu Anton. Palun!

T. Anton

Lugupeetud kolleegid! Ülemnõukogu võttis käesoleva aasta 26. veebruaril vastu otsuse kodakondsuse seaduse rakendamise kohta. Arvatavasti tähendab selle otsuse elluviimine veel õige mitmel korral kodakondsuse küsimuste juurde tagasipöördumist. Tänaane päevakorraküsimus on seotud vaid ühe kitsa killuga nendest probleemidest, mida meil tuleb lahendada seoses kodakondsusega.

Kolleegid Hallaste, Jõerüüt ja Laar esitasid oma ettepaneku, lähtudes sellest, et on vaja luua kindlusetunne ka nendele inimestele, kes täna küll ei ole Eesti Vabariigi kodakondsed, kuid töötavad ametikohtadel, kus saaksid töötada vaid Eesti Vabariigi kodanikud. Õiguskomisjon vaatas 8. aprillil kolme kolleegi ettepaneku läbi ja koos kolleegide esindaja hr. Hallastega redigeeris põhjalikult esitatud otsuseprojekti. Teile peaks olema välja jagatud uus redaktsioon, mis on erinev esialgsest otsuseprojektist. See uus redaktsioon on üsna lühike ja suurema segaduse ärahoidmiseks loen ma selle teile ette:

"1. Lubada Eesti Vabariigi kodakondsuse taotluse esitanud isikutel 1993. aasta 31. detsembrini töötada ametikohtadel, mille puhul on seadusega ette nähtud Eesti Vabariigi kodakondsuse omamine.

2. Käesolev otsus jõustub vastuvõtmise päevast."

Sellesse redaktsiooni ei ole päris hästi jõudnud mõte, et otsus puudutab vaid neid töötajaid, kes juba praegu töötavad sellistel ametikohtadel, kus Eesti Vabariigi kodakondsus on vajalik. Ja sellepärast tuleks ettelõetud projekti teises reas teha veel üks parandus ja nimelt: sõna "töötada" tuleks asendada sõnadega "jätkata töötamist". Niisiis: "Lubada Eesti Vabariigi kodakondsuse taotluse esitanud isikutel 1993. aasta 31. detsembrini jätkata töötamist ametikohtadel ..." Edasi läheb vastavalt otsuseprojekti tekstile.

Õiguskomisjon arvab, et selle otsuseprojektiga me lahendame vaid ühe pisiprobleemi nendest paljudest põhimõttelistest küsimustest, mille juurde meil tuleb tagasi pöörduda seoses kodakondsuse rakendamisega. Täna!

Juhataja

Suur tänu, hr. Anton! Aleksei Zõbin.

A. Zõbin

Lugupeetud ettekandja! Palun vabandust, võib-olla ma ei pannud tähele, öelge palun, kas on koostatud nende ametikohtade nimekiri, kuhu võetakse ainult kodanikke? Selle järgi otsustades, et ministriks võeti mittekodanik, kellele pole veel dokumente välja antud, ei saa ilmselt sellist nimekirja üldse olla.

T. Anton

Nimekirja ametikohtadest, kus võivad töötada ainult Eesti Vabariigi kodanikud, praegu ei ole. See nimekiri tuleks meil endal koostada, tuginedes paljudele seadusandlikele aktidele. Kuid ma arvan, et asi polegi nimekirjas. Tõenäoliselt võtab lähematel kuudel ja aastatel nii Ülemnõukogu kui ka loodetavasti peatselt valitav Riigikogu vastu veel neid seadusi, kus ühele või teisele ametikohale kandideerija peaks olema Eesti Vabariigi kodanik. Käesoleva otsuseprojekti mõte on selles, et need isikud, kes täna töötavad ametikohtadel, kus peaks töötama Eesti Vabariigi kodanik, jätkavad mittekodanikuna töötamist mitte kauem kui 1993. aasta 31. detsembrini. Selleks tähtjaks peavad nad olema teinud valiku või nende suhtes peab olema tehtud valik, kas neist saavad Eesti Vabariigi kodanikud või nad lahkuvad ametikohalt, kus saab töötada ainult Eesti Vabariigi kodanik.

Juhataja

Suur tänu! Palun, Valeri Kois.

V. Kois

Tänan! Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja! Te ütlesite, et on vaja lubada inimestel jätkata tööd nendel ametikohtadel. Aga kas praegu võib inimest, kes ei ole vabariigi kodanik, võtta tööle sellisele ametikohale? Kas võib näiteks hakata kaptenina tööle inimene, kes pole praegu Eesti Vabariigi kodanik? Praegu kehtib kaubandusliku meresõidu koodeks. Aga kui me nüüd võtame vastu selle otsuse, kas selline inimene võetakse siis tööle? Tänan!

T. Anton

Küsimus sellest, kas ametikohale, kus on nõutav Eesti Vabariigi kodakondsus, saaks täna või homme asuda tööle inimene, kellel kodakondsust ei ole, on käesoleva otsuseprojekti järgi lahendatav vaid selliselt, et mittekodanik ei saa asuda pärast selle otsuse vastuvõtmist – aga ma arvan, et ka ilma selle otsuseta – ametikohale, kus on nõutav Eesti Vabariigi kodakondsus. Rõhutan veel kord, et otsuseprojekt lubab vaid jätkata töötamist nendel ametikohtadel, kus on

nõutav Eesti Vabariigi kodakondsus. Otsuseprojekti mõte on selles, et kodakondsuse puudumine ei saa olla piisavaks aluseks ametist vabastamisel.

Juhataja

Suur tänu! Vitali Menšikov.

V. Menšikov

Lugupeetud ettekandja! Olen sunnitud kordama küsimust, mille ma esitasin õiguskomisjonis. See puudutab otsuse pealkirja mittevastavust selle sisule. Tegelikult ei peaks see mitte olema "Tööõiguslike garantiide kohta seoses kodakondsuse seaduse rakendamisega", vaid "Töösuhete katkestamise kohta mõnede töötajate kategooriatega seoses kodakondsuse seaduse rakendamisega", mis vastab rohkem sisule. Kas teie arvates ei ole siin vastuolu?

T. Anton

Arutatav otsuseprojekt ei ole siiski lahendus probleemile, kuidas lõpetada tööõiguslikud suhted nende isikutega, kellel pole Eesti Vabariigi kodakondsust. Ja sellepärast ei tuleks otsuseprojekti pealkirja muuta selliselt, nagu paneb ette kolleeg Menšikov. Otsuseprojekti mõte on selles, et mittekodanikud, kes töötavad ametikohtadel, kus Eesti Vabariigi kodakondsus on nõutav, saavad teatud tingimustel mingi tähtaja jooksul jätkata töötamist sellel ametikohal. Ja sellise tähenduse tõttu ei ole minu meelest midagi hullu, kui otsuseprojekti pealkirjas räägitakse õiguslikest garantiidest. Mis puudutab pealkirja täpset õiguslikku sisu ja selle vastavust otsuseprojekti tekstile, siis on võimalik, et siin on tegemist teatud mitesobivusega. Kuid õiguskomisjon juhtivkomisjonina ei pidanud ennast pädevaks muutma meil päevakorras oleva küsimuse pealkirja. Toonitan siiski veel kord, et pealkirja võimalik ebatäpsus ei ole käesoleval juhul määrav, et muuta pealkirja või lükata esitatud otsuseprojekt tagasi.

Juhataja

Suur tänu! Palun, Lembit Annus.

L. Annus

Lugupeetud asespäiker, väga austatud Tõnu Anton! Ma väga vabandan ja palun minust mitte valesti aru saada, kuid võib-olla oleks õigem viidata teie poolt vaagitavas otsuses sotsiaalsetele garantiidele. Ma mõtlen ka seda, et kui otsus oleks mitte tööõiguslike, vaid

sotsiaalsete garantiide kohta, siis võib-olla saaksid praegusel segasel ajal ka meie mittekodanikest sportlased osaleda Eesti Vabariigis spordivõistlustel ja kuuluda ka olümpiavõistkonna koosseisu. Teatavasti on Eesti Olümpiakomitee juba vastu võtnud otsuse, et Eesti esindusse võivad kuuluda ainult meie riigi kodanikud. Aitäh!

T. Anton

Lugupeetud kolleegid, tähtis on, et teil oleks võimalik mõista esitatud otsuseprojekti sisu ja seda lahendit, mida kolm meie kolleegi härrad Hallaste, Jõerüüt ja Laar taotlevad. On mõistetav ja normaalne, et küsimuse selline tõstatamine või lahendamine ei ole osale teist vastuvõetav, kuid ma arvan, et ka seekord ei keela keegi vajutamast just sellele klahvile, mida teie peate õigeks. Hääletamise teel on meil võimalik otsustada, kas me soovime seda probleemi näha ja lahendada härrade Hallaste, Jõerüüdi ja Laari pakutud kujul. Ma ütlen veel kord, et õiguskomisjoni seisukoht on selline: otsuseprojektist me võime hääletamise teel otsuse teha. Sellega lahendame ühe üsna kitsa probleemi ja meil tuleb veel korduvalt tagasi pöörduda kodakondsuse otsuse tegeliku elluviimise juurde.

Juhataja

Suur tänu! Genik Israeljan.

G. Israeljan

Lugupeetud Tõnu Anton! Võib-olla on see naiivne küsimus, aga ma tahaksin siiski kuulda õiguskomisjoni arvamust selle kohta, mis saab pärast 31. detsembrit 1993. Oletame, et inimene jäi kodakondsuse avalduse esitamisega hiljaks ja tähtaeg läheb üle 31. detsembri. Mis nendest inimestest saab? Kas nad jäävad oma ametikohale?

T. Anton

Lugupeetud kolleegid! Ma toonitan veel kord, et kui käesolevast otsuseprojektist saab otsus, siis selle otsuse alusel kedagi töölt vabastada ei saa. Töölt vabastamise aluseks võivad olla küll meie poolt juba vastuvõetud seadused, samuti seadused, mida me ehk veel jõuame vastu võtta, ja loodetavasti peatselt valitava Riigikogu poolt vastuvõetud seadused.

Ma toon siiski ka ühe näite, et see minu mõtteavaldus oleks selgem. Me oleme vastu võtnud kaks suure tähtsusega akti, mis puudutavad kohtunike staatust ja kohtute süsteemi. Kohtunike staatusega seoses te loodetavasti mäletate, et nende suhtes kehtib just see nõue, mida me praegu arutame: nad peavad olema Eesti Vabariigi kodanikud. Kui nüüd mõni kohtunikest,

kes taotleb kodakondsust, peaks 31. detsembril 1993 mitte saama Eesti Vabariigi kodakondsust, siis sellisel juhul võidakse selle kohtunikuga lõpetada töösuhe. Mitte kolleegide Hallaste, Jõerüüdi ja Laari poolt pakutava otsuse alusel, vaid tuginedes meie poolt juba vastuvõetud kohtunike staatuse seadusele. Seega saan ma kolleeg Israeljanile vastata ainult nii, et arutatava otsuse alusel ei saa 31. detsembril 1993 kellegagi töösuhet lõpetada. Aluseks peab olema mõni juba vastuvõetud seadus või edaspidi vastuvõetav seadus. Küll aga on käesoleva otsuse alusel võimalik mitte lõpetada töösuhet nende isikutega kuni 31. detsembrini 1993.

Juhataja

Suur tänu! Pavel Jermoškin.

P. Jermoškin

Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja! Kas teile ei näi, et mõiste "tööõiguslikud garantiid" tähendab tööõiguse täielikku ja tingimusteta tagamist. Selline on sõna "garantii" lingvistiline tähendus vene keeles. Kas poleks õigem pealkirjas kasutada sõnu "ajutised garantiid", sest meil lõpeb garantiide tähtaeg 31. detsembril?

T. Anton

Ma olen täielikult nõus sellega, et tõepoolest otsuseprojekti kolmele ja poolele reale ei ole mahtunud kõik tööõiguslikud garantiid ja ma kasutan võimalust veel kord rõhutada, et selle otsuse vastuvõtmine lahendab vaid kitsa killukese probleemidest, mis tõstatuvad seoses kodakondsuse seaduse rakendamise ja kindlasti jääb see kitsaks killuks kõigi tööõiguslike garantiide hulgas. Ma ei kiida heaks ettepanekut nimetada tööõiguslikke garantiisid, mida me arutame, ajutisteks tööõiguslikeks garantiideks. Tegemist on tööõigusliku garantiiga selles tähenduses, et need isikud, kes on kodakondsuse taotlejad, saavad jätkata töötamist ametikohtadel, kus on nõutav Eesti Vabariigi kodakondsus. On ülimalt tõenäoline, et need isikud, kes on esitanud õigeaegselt taotluse Eesti Vabariigi kodakondsuse saamiseks, on 31. detsembril 1993 ka Eesti Vabariigi kodanikud. Muidugi on võimalikud üksikud erandid. Niisiis on tegemist tööõiguslike garantiidega selles mõttes, nagu ma selgitasin, ja kindlasti mitte ajutiste tööõiguslike garantiidega, vaid just täpselt selliste garantiidega, nagu otsuse projektis on kirjas.

Juhataja

Suur tänu! Lugupeetud Ülemnõukogu, meie tööaeg on läbi ja ma teen ettepaneku, et me jätame otsuseprojekti arutamise täna pooleli ja jätkame arutelu homme. Kas sobib niisugune variant? Sobib. Suur tänu, hr. Anton!

Meie tööaeg on lõppenud. Kohtume homme kell 10.00. Nägemiseni.

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

70. ISTUNGJÄRK

KOLMAS ISTUNG

15. aprill 1992

Juhataja (Ü. Nugis)

Tere hommikust, lugupeetud kolleegid! Istungjärg jätkub. Kontrollime kohalolekut. Kohal on 73 rahvasaadikut, puudub 25. Aleksei Zõbin, mis juhtus? Milles on küsimus? Minule küsimus? Aleksei Zõbin.

A. Zõbin

Lugupeetud härra spiiker! Vabandage mind minu harimatuse pärast. Mul on teile järgmine küsimus. Kas Eesti Vabariigi Ülemkohus täidab konstitutsioonikohtu kohustusi? Kui ei täida, siis kes neid täidab?

Juhataja

Ma annan oma versiooni. See ei pruugi olla absoluutselt õige, kuigi me mõlemad praegu rikume reglementi. Ei. Eesti Vabariigi Ülemkohus ei täida konstitutsioonikohtu funktsioone. Seda võib minu meelest teha ainult Ülemnõukogu täiskogu ise. Kuni ei ole olemas teisi institutsioone, on need kohustused Eesti Vabariigi Ülemnõukogu peal.

Kolleegid, täna annab Ülemnõukogu Presiidium üle meile ühe seadusandliku akti eelnõu. Ma palun kõnetooli hr. Kirise.

A. Kiris

Lugupeetud Ülemnõukogu juhataja, lugupeetud Ülemnõukogu liikmed! Ülemnõukogu Presiidiumi ülesandel annan üle Ülemnõukogu otsuse projekti Jaak Tamme kinnitamise kohta

Tallinna linnapeaks. Presiidiumi ettepanek on võtta see käesoleva istungjärgu päevapäevakorda kiireloomulise küsimusena.

Juhataja

Suur tänu! Juhtivkomisjoniks määrame haldusreformi komisjoni. Palve Andrus Ristkokile leida võimalus töö korras küsimus läbi vaadata.

Head kolleegid, ma oletan, et ei ole kedagi teist unustanud. Rohkem ei ole keegi mulle märku andnud, et täna soovitakse täiskogu ees midagi üle anda. Jätkame vastavalt kinnitatud päevakorrale.

Eesti Vabariigi töölepingu seaduse eelnõu ja Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "Eesti Vabariigi töölepingu seaduse rakendamise kohta" eelnõu teine lugemine

Juhataja

Meil on eelnevalt kokku lepitud, et täna on esimene küsimus Eesti Vabariigi töölepingu seaduse ja selle juurde käiva rakendusotsuse teine lugemine. Meil on kaks ettekandjat. Kõigepealt palun kõnetooli tööminister hr. Kuddo.

A. Kuddo

Lugupeetud Ülemnõukogu juhataja, lugupeetud Ülemnõukogu liikmed! Vahepealse aja jooksul on tehtud terve hulk ettepanekuid töölepingu seaduse eelnõu kohta. Neid on laekunud nii saadikutelt kui ka ametiühingutelt ja mõnedelt teistelt autoritelt. Parandusettepanekud on teile esitatud vastavas kirjas, mis on kooskõlastatud õiguskomisjoni liikmetega 14. aprillil. Ma ei oska öelda, kas me arutame kõik need punktid läbi ükshaaval.

Juhataja

Ettekandja valib ise viisi, kuidas ta seda teeb, aega on 20 minutit.

A. Kuddo

Ma võib-olla siis lühidalt tutvustan neid parandusi, mis nõuaksid Ülemnõukogu seisukohta. Alustaksime otsast peale. § 7 punkt 13 on ekslikult eestikeelsest tekstist välja jäänud. See on ilmselt redaktsiooni küsimus.

Teine parandus käib § 33 lõike 2 kohta, mis puudutab katseaega. Parandusettepaneku on esitanud Ülemnõukogu liige Tähiste. Siin on nüüd lahkarvamus õiguskomisjonil ja autoritel, mistõttu tuleb ettepanek panna hääletusele. Kas me hääletame kohe või vaatame kõigepealt kõik ettepanekud läbi.

Juhataja

Enne peame ikka läbirääkimisi. Igaüks tahab kaitsta oma ettepanekut. Ma soovitaksin teil, hr. Kuddo, pidada ettekanne sellises stiilis, et valitsus kiidab oma eelnõu ja püüab saadikutele selgeks teha, et see on ilmtingimata vaja vastu võtta.

A. Kuddo

Kolmandaks. Rahvasaadik Tähiste teine ettepanek puudutab § 33 lõiget 3. Seda ei toeta ei õiguskomisjon ega autorid.

Nii et siin ilmselt ei ole lahkarvamusi. § 34 lõige 1. Rahvasaadik Tähistel on ettepanek lisada siia lause: katseaja kestel on töötajal õigus tööleping lõpetada. Autorid ja ka õiguskomisjon nõustuvad selle parandusega.

§ 55. Soov on lisada, et tööleping peatub ka töötaja täiendusõppel viibimise ajaks, kuid mitte kauemaks kui üheks aastaks. Sellega ei nõustu ei õiguskomisjon ega autorid. Ilmselt on sellega küsimus maha võetud, kuigi rahvasaadik Tähistel on õigus oma ettepanekut kaitsta.

§-d 62 ja 63. Ettepanek on asendada neis sõna "tööinspektor" sõnadega "töötajat esindav organ". Kuna meil on loodud tööinspektsioon, siis ei toeta ei komisjon ega autorid niisugust parandust. Tööinspektor asub pärast töölepingu seaduse vastuvõtmist oma ülesannete täitmisele. Siin ilmselt ei ole lahkarvamusi autorite ja õiguskomisjoni vahel.

§ 65. Lisada lõikele 4 eestikeelsest tekstist väljajäänud parandus. Siin ilmselt ei ole lahkarvamusi, see tuleb tõesti ära parandada.

§ 68. Asendada sõnad "tööinspektori nõusolekul" sõnadega "töötajat esindava organisatsiooni nõusolekul". See ettepanek on vastavuses ka parandusega §-des 62 ja 63, kus me ei saa mõistet "tööinspektor" siiski asendada mõne teise terminiga. Seda parandust ei toeta komisjon ega autorid.

§ 79 lõige 1. Lisada lause: katseaja kestel on töötajal õigus tööleping lõpetada, teatades sellest tööandjale kolm päeva ette. Sellega nõustuvad nii õiguskomisjon kui ka autorid. Oleme ettepaneku vastu võtnud.

§ 80 lõige 2. Lisada pärast sõnu "hooldamise vajadus" sõnad "õppima või pikemale täiendusõppele asumine". Siin on lahkeli ja ilmselt tuleb see ettepanek panna hääletusele, kuna komisjon toetab seda, autorid aga mitte.

Järgmine ettepanek on sõnastada § 87 lõike 1 punkt 2 nii: "2) tööandja pankrotistumisel – mitte vähem kui kaks nädalat töö jätkumisel pärast pankroti väljakuulutamist. Töö jätkumise võimatuse korral on lubatud tööleping lõpetada töötajale ette teatamata." See on komisjoni ettepanek ja ka autorid nõustuvad sellega. Siin ei ole lahkarvamusi.

§ 88. Siin tekkis veel üks väike redaktsiooniline parandus, millega on nõus nii komisjon kui ka autorid. Võib-olla pr. Orgo saab seda parandust täiendada.

Edasi on ettepanek täiendada § 90 lõike 1 punkti 1, kus räägitakse töötajate töölepingu lõpetamisel hüvituse maksmisest ettevõtte, asutuse või muu organisatsiooni likvideerimise, tööandja pankrotistumine, töötajate koondamise ja pensioniea tõttu, järgmiste lausetega: "Kui tööandjal puuduvad vahendid hüvituse maksmiseks töölepingu lõpetamisel pankroti tõttu, maksab töötajale hüvituse riik. Hüvituse maksmise korra ja tingimused kehtestab vabariigi valitsus." See 13. parandus on põhimõttelist laadi. Küsimus on selles, et ilmselt tuleb meil vabariigis pankrotistumise laine ja paljudel juhtudel ei ole eraettevõtetel enam vahendeid töötajatele hüvituse maksmiseks. Seepärast tekibki probleem, kes maksab siis töötajatele hüvituse, kui ettevõtte pankroti tõttu likvideeritakse. Me teeme ettepaneku panna see küsimus hääletusele, et otsustada, kas leida vahendid hüvituse maksmiseks pankrotistunud ettevõtte vara mahamüümise teel või muude vahendite arvel või maksab hüvituse riik, maksumaksja. See on põhimõtteline küsimus. Teiste maade praktika kohaselt maksab niisugustel juhtudel hüvituse riik, kuid seal on see süsteem mõnevõrra teistsugune. Võttes arvesse, et on oodata pankrotistumise lainet ja küllaltki suuri kulutusi, on küsitav, kas riik peab eraettevõtete paljudel juhtudel viletsa töö kinni maksma.

14. parandus puudutab § 97, mida soovitatakse täiendada lõikega 2 järgmises sõnastuses: "Tööandja pankrotistumisel on pankrotihalduril õigus lõpetada tööleping töötajatega § 86 punktis 2 ettenähtud alusel pärast kohtuotsuse tegemist pankroti väljakuulutamise kohta." Komisjon ja autorid nõustuvad selle ettepanekuga.

15. parandus. Pannakse ette sõnastada § 111 "Töölepingu lõpetamine kaitsejõudude tegevteenistusse või tööteenistusse kutsumisel või astumisel" järgmiselt: "Tööandja lõpetab töölepingu töötaja kaitsejõudude tegevteenistusse või tööteenistusse kutsumisel või astumisel vähemalt kolm kalendripäeva enne vastaval kutsel märgitud tähtaega.

Poolte kokkuleppel võib töölepingu peatada töötaja kaitsejõudude tegevteenistuses või tööteenistuses viibimise ajaks.

Töölepingu lõpetamisel töötaja kutsumisel või astumisel kaitsejõudude tegevteenistusse või tööteenistusse maksab riik töötajale hüvitusena tema kahe nädala keskmise palga. Hüvituse maksmise korra kehtestab vabariigi valitsus."

Siin on nii õiguskomisjonil kui ka autoritel ühine seisukoht, nad nõustuvad selle parandusega. Lõpuks ettepanekutest Eesti Vabariigi töölepingu seaduse rakendamise otsuse projekti kohta. Punktist 2 soovitatakse välja jätta alapunkt 4 ja lisada alapunkt 10 järgmises sõnastuses: "10) kehtestada keskmise palga väljamaksmise kord töötaja kutsumisel või astumisel kaitsejõudude tegevteenistusse või tööteenistusse." Nii õiguskomisjon kui ka autorid nõustuvad selle parandusega.

Niisuguste parandustega on esitatud töölepingu seaduse projekt teisele lugemisele. Teeme ettepaneku mõningad vaidlusalused küsimused panna hääletusele.

Juhataja

Suur tänu, hr. Kuddo. Ettekanne kukkus välja lõppsõna stiilis. Igaühel on oma stiil. Vastame küsimustele. Alar Maarend.

A. Maarend

Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja! Mul oleks üks küsimus veel selle 13. parandusettepaneku suhtes, mis puudutab § 90. Praegu on meil oodata põhiliselt riigiettevõtete pankrotistumist. Kuidas te tõlgendate sõnu "tööandjal puuduvad vahendid". Kui praegu riigiettevõttel, mis läheb pankrotti, puuduvad vahendid, kas ka siis ei maksta hüvitust või siiski käsitletakse seda nii, et kui on tegu riigiettevõttega ja kui riigiettevõttel vahendeid pole, siis ikkagi maksab riik kui ettevõtte omanik töötajatele hüvituse välja? Tänan!

A. Kuddo

Jah, see parandus puudutab ainult eraettevõtteid, riigiettevõtete puhul muidugi riigi kohustus hüvitust maksta jääb. Siin ei ole mingit kahtlust. Väike vastuolu on seotud sellega, et pankrotiseadus on praegu töös, õigemini, eelnõu on juba valmis, kuid teil ei ole seda veel käes. Nii tekivadki siin teatud arusaamatused, kuna seaduste järjekord ei ole päris hea. Aga see parandus puudutab ainult eraettevõtteid.

Juhataja

Suur tänu! Valeri Kois.

V. Kois

Aitäh! Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja! Mul on ka küsimus selle paragrahvi kohta. Lähemal ajal ei ole meil enam puhtal kujul riiklikke ja puhtal kujul eraettevõtteid. Ilmselt moodustab enamuse segakapital. Kui kas või üks aktsia on müüdnud eraisikule, siis pole ettevõtte enam täiesti riiklik ettevõtte. See pärast tuleb see küsimus üheselt lahendada. Pole võimalik käsitada seda ettevõtet puhtal kujul era- või riikliku ettevõttena. Võib olla te selgitaksite pisut, milline on teie seisukoht.

A. Kuddo

Ilmselt tuleb see tõesti lahendada. Siin oli öeldud ka, et hüvituse maksmise korra ja tingimused kehtestab vabariigi valitsus ja ilmselt on seal need küsimused vaja lahendada. Kuid mina näen, et eraettevõtete suhtes ei peaks riigil olema mingeid sajabrotsendilisi kohustusi. Kui mingis ettevõttes on tegemist riigi osakuga, siis ilmselt riigi kohustused jäävad, kuid see küsimus tuleb lahendada juba vastavalt vabariigi valitsuse poolt kehtestatud korrale ja ma arvan, et seda pärast pankrotiseaduse vastuvõtmist ka tehakse.

Juhataja

Suur tänu, hr. Kuddo, rahvasaadikutel rohkem küsimusi ei ole. Head kolleegid, meil on ka teine ettekanne ja ma palun kõnetooli Tartu Ülikooli dotsendi pr. Inge Orgo.

I. Orgo

Lugupeetud Ülemnõukogu juhataja, lugupeetud Ülemnõukogu liikmed! Kuna esimesel lugemisel ma juba rääkisin selle töölepingu seaduse eesmärkidest ja põhiülesannetest, siis piirdun täna mõningate märkustega paranduste kohta, mis on siia täiendavalt tehtud ja peatuksin ka parandustel ning variantidel, mis lähevad hääletamisele.

Kõigepealt see paragrahvi 33 lõige 2, kus on tekkinud vastuolu autorite ja õiguskomisjoni vahel seoses Ülemnõukogu liikme Ain Tähiste ettepanekuga. Ma natuke selgitaksin. Tõsi on see, et praegu rakendatakse katseaega 6 kuu ulatuses väga harvadel juhtudel. Kuid siamaani ei ole katseaega rakendatud põhjusel, et meil ei ole olnud lihtsalt teisi töötajaid võtta ja katseajal ei ole sisuliselt olnud üldse mitte mingisugust tähtsust. Siamaani on see olnud ainult puhas vorm meie töökoodeksis. Edaspidi aga muutub katseaeg küll väga tähtsaks. Nüüd, kui paljudel juhtudel tõepoolest on võimalik tööandjal selgusele jõuda inimese võimetes ja oskustes ka 4 kuu piirides, siis ometi on tööalasid, eriti loomingulisel tööl, kus katseaeg peaks olema pikem. See ei ole muidugi eriline põhimõtteline küsimus. Kas te hääletate 6 kuu või 4

kuu poolt, sellest midagi erilist ei juhtu, aga täiesti vabalt võiks olla katseaeg 6 kuud, sest keegi ei kohusta tööandjat maksimumi kasutama. See on üks põhjendus.

Edasi ma tahaksin juhtida teie tähelepanu paragrahvi 80 lõikele 2, mille kohta on tehtud ka täiendusettepanek. § 80 lõige 2 räägib määratud ajaks sõlmitud erisoodustustega töölepingu lõpetamisest. See tähendab, et tööandja andis töötajale mingisugused erisoodustused. Kas näiteks välismaal saadud väljaõpe kattis valuutas need kulud või mingisugused muud suured soodustused. Ja nüüd, kui see töötaja, kes on need erisoodustused ära kasutanud, tuleb tagasi ja leiab endale mingisuguse teise edasiõppimise võimaluse ja saab n.-ö. soodustatud tingimustel lahkuda, siis see lihtsalt ei ole tööandja suhtes aus ega õige. Selles mõttes autorid küll selle täiendusega ei nõustu. Kui sa võtsid töölepingu erisoodustustega ja kasutasid soodustused ära, siis täida ka oma kohustust ja tööta tähtaeg täis, mida sa lubasid.

§ 88. Siin on praegu üks trükiviga sees. Nimelt kõlab 88. paragrahvi algtekst nii: "Töölepingu lõpetamisel ettevõtte, asutuse või muu organisatsiooni likvideerimise või töötajate koondamise tõttu on tööandja kohustatud esitama andmed vabanevate töötajate arvu, kutseala, vanuse ja soo kohta oma asukoha (elukoha) tööhõivetalitusele vähemalt kaks kuud enne töölepingu lõpetamist, tööandja pankrotistumisel vähemalt kaks nädalat enne töölepingu lõpetamist ..." See viimane osa pärast koma on jäänud paraku parandusest välja. See tuleb siia tingimata lisada. Siis läheb tekst edasi: "... kui töö jätkub pärast pankroti väljakuulutamist." Jne. Nii et üks rida on praegu ümberkirjutamisel välja jäänud. Ühesõnaga, ettepanek on võtta § 88 nii, nagu ta algtekstis on, ja lisada täiendus: kui töö jätkub pärast pankroti väljakuulutamist. Muidu me peame andma pankrotti läinud ettevõttele ka 2 kuud andmete esitamiseks, kuid see lihtsalt ei ole võimalik, sest pankrotti läinud ettevõtte mingisuguse aja jooksul likvideeritakse.

Ja nüüd mõni sõna veel üleüldse seoses pankrotiga. Need täiendused, mis puudutavad pankrotti, on kõik tingitud pankrotiseaduse eelnõu valmimisest. Kuid see pankrotiseaduse eelnõu on praegu arutamisel ja seda ei ole veel esitatud ei valitsusele ega Ülemnõukogule ja selles mõttes on nüüd pankrotiseaduses võimalik rohkem parandusi ja täiendusi teha. Aga igal juhul peab töölepingu seadus töölepingu lõpetamise osas minema enam-vähem ažuuri pankrotiseadusega. Nagu hr. Kuddo ütles, on tõepoolest kõige tõsisem probleem see, kuidas me hakkame andma pankrotti läinud ettevõtte töötajatele seoses töölepingu lõpetamisega vallandustoetusi. Teistes maades on riik võtnud endale selle kohustuse. Kust ta vahendeid saab, ma ei oska täpselt öelda, aga töötajal muidugi on pankrotti läinud ettevõttelt kahtlemata hüvitusi palju raskem kätte saada kui riigilt. Selles mõttes tuleb meil eelnõu muidugi tõsiselt kaaluda. Teiselt poolt on meie vabariigi olukord täiesti esinev. Kui mujal läheb ettevõtteid

pankrotti suhteliselt vähe, siis karta on, et meil tuleb pankrotilaine. Kas riik võib, saab ja suudab endale selle kohustuse võtta, on tõepoolest teie otsustada. Probleem on väga tõsine. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Millised on küsimused ettekandjale? Suur tänu, pr. Orgo, nii põhjalik ettekanne ei nõua lisaküsimusi. Ma tänan! Vabandust, meil on veel kaasettekanne. Kaasettekandega õiguskomisjoni nimel esineb Vitali Menšikov.

V. Menšikov

Lugupeetud spiiker, lugupeetud kolleegid! Kahe eelmise ettekande põhjal võib öelda, et lahendamata küsimusi pole palju jäänud. Põhiküsimused kooskõlastati autorite ja õiguskomisjoni vahel.

Esimene küsimus puudutas härra Tähiste parandust § 33 lõikes 2: katseaeg ei või ületada nelja kuud. Projekti autorid ei nõustunud härra Tähiste selle parandusega. Komisjon toetas seda: kolm hääletasid poolt, üks vastu, kaks jäid erapooletuks.

Saalis väljajagatud paranduste tabelis on trükiviga punktis 10 (täiendus § 80 lõikele 2). Komisjon ei toeta seda ettepanekut. Projekti autorid ja komisjon on jõudnud kokkuleppele. Kui autor ei jää oma nõudmise juurde, siis pole hääletamist vaja. Kui aga jääb, siis tuleb hääletusele panna.

On jäänud kaks alternatiivi § 86 ja § 108 suhtes. Seejuures olenevad § 108 alternatiivid § 86 alternatiivide hääletamise tulemustest. Kui võetakse vastu § 86 esimene alternatiiv, siis, lähtudes teksti formuleerimise loogikast, läheb käiku § 108 esimene alternatiiv. Ja kui võetakse vastu § 86 teine alternatiiv, siis vastavalt jõuame välja § 108 teisele alternatiivile.

Ülejäänud paranduste puhul, mis esitati ametlikult, on saavutatud õiguskomisjoni ja projekti autorite kokkulepe ning hääletada pole vaja, kui saalist keegi seda ei nõua.

Juhataja

Suur tänu! Millised on küsimused hr. Menšikovile? Küsimusi ei ole. Ma tänan, hr. Menšikov! Avan läbirääkimised. Kolleegid, kas me soovime pidada kõnet või võtta sõna? Kui me seda ei soovi, siis lepime kokku, et läbirääkimised on lõppenud. Lõppeda ei saa muidugi see, mida ei ole alustatud, kuid reglemendi järgi tuleb kasutada sellist terminoloogiat. On see džentelmenlik kokkulepe, et läbirääkimised on lõppenud? On. Ma oletan nüüd, et ilma läbirääkimisi pidamata võib-olla ei soovita esineda lõppsõnaga. Hr. Kuddo, kas soovite

lõppsõna? Ei soovi. Pr. Orgo, kas soovite lõppsõna? Ei soovi. Vitali Menšikov? Ei soovi. Temaga peame koos läbi arutama ja hääletama parandusettepanekud. Ole hea, hr. Menšikov, tule uuesti kõnetooli ja me koos esitame parandusettepanekud täiskogule. Ma sain aru, et hr. Tähistel on palju parandusettepanekuid. Alustame nendest. Loomulikult, kui seal on protseduurilisi ettepanekuid, siis võtame kõigepealt need, kuid ma protseduurilisi ei kuulnud, kõik olid sisulised. Kui kõik on sisulised, siis juhtivkomisjon soovib spiikrile järjekorra, kuidas me paneme need hääletusele.

V. Menšikov

Minu arvates on vaja alustada § 33 lõikest 2.

Juhataja

Palun.

V. Menšikov

Härra Tähiste ettepanek on muuta § 33 lõiget 2 ja sõnastada see järgmiselt: "Katseaeg ei või ületada nelja kuud." Komisjon toetab seda, projekti autorid ei ole nõus. See tuleb otsustada hääletamisega.

Juhataja

Selge, nüüd ma palun hr. Menšikovil minna hetkeks oma kohale, me viime selle hääletusvooru läbi ja siis tulete tagasi.

Kohaloleku kontroll, see käib terve päevakorrapunkti kohta, ka lõpphääletuse kohta. Kohal on 70 rahvasaadikut, puudub 28.

Lugupeetud rahvasaadikud, kas kolleeg Tähiste parandusettepaneku sisu on mõistetav või tuleks see veel kord ette lugeda? Ei nõuta ettelugemist. Kas hr. Tähistel on kahtlus, et ettepanek ei ole selgelt välja öeldud? Ei ole. Kas rahvasaadik Ain Tähiste parandusettepaneku sisu on mõistetav täiskogule? On mõistetav. Juhtivkomisjon kommenteerib ja teatas, et tema toetab rahvasaadik Ain Tähiste parandusettepanekut. Nõus ei ole autorid. Kas paneme hääletusele?

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on kolleeg Ain Tähiste parandusettepaneku poolt? Selle ettepaneku poolt on 31 rahvasaadikut, vastu on 14, 12 jäid erapooletuks. Ain Tähiste esimene parandusettepanek leidis toetust.

Jätkame, hr. Menšikov.

V. Menšikov

Hääletusele tuleb panna § 90 lõige 2. Kui tööandjal puuduvad vahendid töötajale hüvituse maksmiseks töölepingu lõpetamisel pankrotistumise tõttu (§ 86 punkt 2), siis maksab töötajale hüvituse riik. Hüvituse maksmise korra ja tingimused kehtestab vabariigi valitsus.

Juhataja

Hr. Menšikov, see on meil tabelis olemas, eks ole? Ärme siis nii pikalt ette loe. See on Tähiste ettepanek, eks ole? Ah, see on komisjoni ettepanek!

V. Menšikov

Ei, see on komisjoni ettepanek. Projekti autorid ei jõudnud kokkuleppele ja on erinevatel seisukohtadel, seepärast on vaja hääletada. See on 13. ettepaneku 2. osa.

Juhataja

Juhtivkomisjon soovib panna parandusettepanekud hääletusele sellises järjekorras. Me jõuame need kõik läbi võtta.

V. Menšikov

Komisjon teeb ettepaneku see hääletusele panna.

Juhataja

Ja käsitleb see paragrahvi 90 lõiget 2. On nii? Kas kõik rahvasaadikud mõistavad parandusettepaneku sisu? Kõik mõistavad. Jaak Allik.

J. Allik

Hr. Menšikov, kas te saaksite öelda, milline on põhitekst? Tähendab, mille vahel me valime?

V. Menšikov

See on täiendus, lõige 2 muutub lõikeks 3.

Juhataja

On selge. Kas kõikidele on selge? Asjaolud on ka selged. Nüüd on igauhe enda asi, kes toetab, kes ei toeta. Kommentaarid on kuulatud. Me nimetame seda õiguskomisjoni kui juhtivkomisjoni parandusettepanekuks, nii on korrektne.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on õiguskomisjoni parandusettepaneku poolt? Selle ettepaneku poolt on 41 rahvasaadikut, vastu on 10, 5 jäid erapooletuks. Komisjoni parandusettepanek leidis toetust. Jätkame. Palun, hr. Menšikov.

V. Menšikov

Hääletusele tuleb panna § 86 alternatiiv.

Juhataja

Kas see on tabelis, hr. Menšikov? Mina ei leia. Ma teeksin, hr. Menšikov, sellise ettepaneku. Ma usun, et saadikutel oleks lihtsam, kui võtame tabeli järjekorra järgi. Sobib niimoodi, hr. Menšikov? Me alustasime §-st 33 ja siin tundub tabeli selgituste järgi, et enamik nendest lähevad täiskogu ette hääletusele.

V. Menšikov

See on tekstis § 86. Tabelis seda millegipärast pole.

Juhataja

Teeme niimoodi, et lõpetame praegu tõstatatud küsimuse ära ja siis peame veel nõu, kuidas me järjekorda valime. Ain Tähiste, oled sa ka nõus sellega? Ain Tähiste.

V. Menšikov

See on tekstis.

Juhataja

Üks hetk! Ain Tähiste räägib.

A. Tähiste

Aitäh! Austatud spiiker, lugupeetud ettekandja! Kui kasutada meie austatud spiikri ajakirjanduses tsiteeritud väljendit, siis kõige kindlam viis on panna hääletusele parandusettepanek, millega ei nõustu ei autorid ega komisjon. Seetõttu ma võtan need tabelis esitatud parandusettepanekud tagasi. Mind veenis pr. Orgo, kui ta selgitas parandusettepanekut nr. 10. Ma võtan selle ka tagasi. Niisiis, kuni punktini 11. Mind rahuldab täiesti p. 2 sissehääletamine.

Juhataja

Punkt 11 jääb sisse?

A. Tähiste

See pole enam minu parandus.

Juhataja

Selge. Ma tänan, kolleeg Ain Tähiste. Ma tänan. Sellevõrra läheb lihtsamaks. Nii, me oleme praegu, kui mind mälu ei peta, paragrahvi 86 juures ja kõne all on kaks varianti.

V. Menšikov

§ 86 näeb ette alused.

Juhataja

Ärge tabelist otsige, võtke tekst ette. Kas leidsite? Nii, paragrahv 86 punkt 9.

V. Menšikov

Punkt 10.

Juhataja

Vabandust, 10. punkt. Leidsite? Ja nüüd on variandid. Hr. Menšikov, jätkame.

V. Menšikov

Esimene variant näeb punktis 10 ette aluse töölepingu lõpetamiseks tööandja algatusel töötaja pensioniea tõttu, s.t. kui töötaja on jõudnud ikka, kus võib hakata vormistama pensioni.

Juhataja

Kumba komisjon toetab?

V. Menšikov

Komisjon esitas selle küsimuse saalis lahendamiseks.

Juhataja

Kas konkursi korras? Palun, hr. Menšikov, selgitame asjaolusid.

V. Menšikov

Teine variant aga räägib töötaja vanusest. See on 10. punkt ja täiendatakse veel 11. alapunkti, kus on juttu põhikohaga töötaja töölevõtmisest.

Juhataja

Kolleegid, paragrahvi 86 lõige 10 pakub kaks varianti: töötaja pensioniea tõttu ja töötaja vanuse tõttu, kas saate kõik aru? Nüüd on meil vaja teha valik. Juhtivkomisjon oma eelistusi välja ei ütle ja annab selle täiskogu otsustada. See eeldaks konkurssi. Kas nii hr. Menšikov?

V. Menšikov

Jah.

Juhataja

Nii, kuulutame välja konkursi. On kaks varianti: esimene räägib töötaja pensionieast, teine töötaja vanusest. Kas kõik mõistavad? Kõik saavad aru. Ma ei pane variante enne konkursile, kui kahtlused on hajunud.

V. Menšikov

See paragrahv on seotud §-ga 108. Kui neid koos arutada, siis on kõik selge, sest § 86 esimene variant on seotud § 108 esimese variandiga. Kui lugupeetud saadikud nendele pilgu heidavad, siis on kõik selge. Kui võtame § 86 esimese variandi, kus on juttu töötaja jõudmisest pensioniikka, ja § 108 esimese variandi, kus on öeldud, et tööandjal on õigus lõpetada tööleping § 86 punktis 10 ettenähtud alusel, kui töötaja on jõudnud pensioniikka ja tal on õigus täisvanaduspensionile üldistel alustel. See tähendab, et ta on juba kaitstud.

Juhataja

Selge. Kas on veel vastuolu olemas või ei ole? Ei ole.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on esimese variandi poolt, milles on sõnad "töötaja pensioniea tõttu"? Palun hääletada! Ainult poolthääled lähevad arvesse. Selle variandi poolt on 21 saadikut.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on teise variandi poolt, milles on sõnad "töötaja vanuse tõttu"? Selle poolt on 25 saadikut. Võitis teine variant. Läheme edasi.

V. Menšikov

§ 108 on seotud §-ga 86. Et läks läbi teine variant – vanuse tõttu –, siis vastavalt sellele on §-s 108 teine variant: tööandjal on õigus lõpetada tööleping § 86 punktis 10 ettenähtud alusel, kui töötaja on saanud 65-aastaseks ja tal on õigus täisvanaduspensionile. Sel juhul pole vaja hääletada.

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu, kolleegid ja autorid, kas meil on jäänud lahkarvamusi, mille kohta peab langetama oma otsuse täiskogu? Jaa, parandus 10 võeti tagasi. Arvo Junti.

A. Junti

Lugupeetud juhataja, ettekandja! Keskfraktsiooni nimel esitan taotluse ümber hääletada viimane parandus. Meie arvates viisime me sisse absurdsuse: tööandja võib lõpetada töölepingu töötaja vanuse tõttu. Ma ei mäleta, kuidas see täpne formuleering oli.

V. Menšikov

Erinevus on, kui käsitleda koos §-ga 108.

Juhataja

Üks hetk, kolleegid! Kõigepealt on see muidugi jälle pretsedenditu juhtum. Nõutakse ümberhääletamist mitteamusaamise tõttu. Tegemist on kahe variandiga, need on ka trükitud seaduseelnõusse. Paragrahvi 86 punkt 10. Põhitekst, esimene variant: töötaja pensioniea tõttu. Teine variant: töötaja vanuse tõttu. Ain Tähiste.

A. Tähiste

Austatud hr. Nugis, lugupeetud saalisolijad! See parandus on keeleliselt praegu veel absurdne. Oletame, et mina lõpetan oma töö rahvasaadikuna ja näiteks hakkab tööle Ülemnõukogu käskjalana. Amet on mul selge. Ja pärast võib Ülemnõukogu lõpetada minuga töölepingu ainuüksi seetõttu, et ma saan 32-aastaseks. See tähendab, minu vanuse tõttu, mitte vanaduse, vaid vanuse tõttu.

Juhataja

Ma tänan, hr. Tähiste. Me pidasime kaks lugemist ära, mitte keegi ei tahtnud kõnet pidada ega

sõna võtta. Nüüd siis ärkasite. Selle kohta ma paluksin kõnetooli meile selgitusi andma pr. Orgo. Hr. Menšikov, palun hetkeks asuda oma töökohale või olla kuskil siin ligidal.

I. Orgo

Nii. Mina muidugi isiklikult ei saa aru, millest teie aru ei saa, aga ma loen teile nüüd kohe selle lahtikirjutatud paragrahvi ette ja siis loodetavasti peaks küsimus selge olema. Tõepoolest on antud kaks varianti: pensioniea tõttu ja vanuse tõttu. Nüüd küsimus keeleliselt. Kas peab olema vanadus või vanus? Otsustame siis kohe selle küsimuse. Nüüd, kui vanuse tõttu, siis § 108, see teine, mille poolt te nüüd hääletasite, on ju lahti kirjutatud nii: "Tööandjal on õigus lõpetada tööleping § 86 punktis 10 ettenähtud alusel, kui töötaja on saanud 65-aastaseks ja tal on õigus täisvanaduspensionile." Kas on selge või ei ole? Ei saa ju 32-aastaselt kedagi lahti lasta.

Juhataja

Jah. Vaat nüüd võib Arvo Junti küsida. Arvo Junti.

A. Junti

Lugupeetud juhataja, antud selgitus rahuldab meid. Võtan ettepaneku tagasi. Aitäh!

Juhataja

Selge. Suur tänu! Kolleegid, kas kõik asjaolud on meile mõistetavad? Saadi selgeks? Ma küsin veel kord, kolleegid, ega ei ole unustatud kellegi parandusettepanekut? Kas valitsusel ei ole pretensioone, et tema ettepanekud on jäetud arvestamata? Ei ole. Jutt on praegu meil veel seadusest. Me ei ole veel rakendusotsuse parandusettepanekuid puudutanud.

Nii, kolleegid, kas kõik on saalis? Paljud olid väljas. Me peame viima läbi uue kohaloleku kontrolli. Kohaloleku kontroll. Kohal on 76 rahvasaadikut, puudub 22.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Kes on selle poolt, et vastu võtta Eesti Vabariigi töölepingu seadus? Selle ettepaneku poolt on 70 rahvasaadikut, vastu hääletanud ja erapooletuid saadikuid ei ole. Seadus on vastu võetud.

Hr. Menšikov, kas meil on ka probleeme rakendusotsuse juurde käivate parandusettepanekutega? Ei ole. Valitsusel ei ole ka probleeme.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et võtta vastu Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus Eesti Vabariigi töölepingu seaduse rakendamise kohta? Palun hääletada! Selle

ettepaneku poolt on 69 rahvasaadikut, vastu hääletanud ja erapooletuid saadikuid ei ole. Rakendusotsus on vastu võetud.

Jaak Tamme kinnitamine Tallinna linnapeaks

Juhataja

Kolleegid, meie esialgne töökava mõnevõrra muutub seoses kiireloomuliste küsimuste vaheletulekuga. Nimelt anti Ülemnõukogu Presiidiumi poolt täna üle taotlus täiendada käesoleva istungjärgu päevakorda ühe kiireloomulise küsimusega, mis käsitleb Jaak Tamme kinnitamist Tallinna linnapeaks. Haldusreformi komisjon kui juhtivkomisjon töötas väga operatiivselt ja langetas otsuse toetada presiidiumi ettepanekut käesoleva istungjärgu päevakorra täiendamise kohta. Ma panen, kolleegid, selle küsimuse teie ette otsustamiseks ja vastavalt reglemendile viin veel kord läbi kohaloleku kontrolli. Kohal on 76 rahvasaadikut, puudub 22.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et täiendada käesoleva istungjärgu päevakorda ühe kiireloomulise küsimusega, mis käsitleb Jaak Tamme kinnitamist Tallinna linnapeaks? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 69 rahvasaadikut, vastu hääletanud ja erapooletuid saadikuid ei ole. Päevakorda täiendatakse.

Kolleegid, alustame otsuseprojekti arutamist. Ma palun kõnetooli presiidiumi nimel ettekannet esitama hr. Kirise.

A. Kiris

Lugupeetud Ülemnõukogu juhataja, lugupeetud Ülemnõukogu liikmed! 9. aprillil k.a. võttis Tallinna Linnavolikogu vastu otsuse nimetada Tallinna linnapeaks hr. Jaak Tamm. Valimised toimusid Tallinna Linnavolikogu poolt kindlaksmääratud reglemendi järgi. Nimelt 20. veebruaril k.a. oli Tallinna Linnavolikogu kinnitanud oma sisemise dokumendi "Tallinna linnapea valimise kord". Vastavalt kohaliku omavalitsuse aluste seaduse § 12 lõikele 2 kuuluvad niisugused otsused kinnitamisele vabariigi Ülemnõukogus. Tallinna Linnavolikogu esitas valimist käsitlevad materjalid Ülemnõukogu Presiidiumile. Lisaks oma otsusele ja taotlusele esitada see otsus Ülemnõukogule kinnitamiseks oli lisatud ülalnimetatud "Tallinna linnapea valimise kord" ja ka lühiandmed valitud linnapea kohta. Ülemnõukogu Presiidium vaatas need materjalid läbi ja otsustas esitada vastava otsuseprojekti Ülemnõukogule

kinnitamiseks. See otsuseprojekt esitati teile läbivaatamiseks. Ettepanek on see otsusena vastu võtta.

Juhataja

Suur tänu, hr. Kiris! Rahvasaadikute küsimusi ei ole. Ma tänan! Palun kõnetooli haldusreformi komisjoni esimehe hr. Ristkoki.

A. Ristkok

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Meil tuleks läbi viia meile juba tuttavaks saanud menetlus, et aktsepteerida või mitte Tallinna Linnavolikogu otsust ja presiidiumi otsust. Komisjonis asja arutades leiti, et kõik on seaduspärane ja pole põhjust mingit uut arutelu selle ümber avada. Mul on ettepanek väljendada hääletuse teel oma seisukohta ettepanud otsuse suhtes. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu, hr. Ristkok! Ma tänan, küsimusi meil ei ole. Kolleegid, asjaolud on sellised, et täiskogu kinnitab volikogu otsuse. Sellest lähtudes ei hakka me linnapead enne kinnitamist üle kuulama. Me tunneme teda nägupidi. Kui ei tunta, võime ta ette kutsuda, kuid küsimusi me temale ei esita. Ei ole vaja kutsuda? Ei ole vaja. Kas soovime läbirääkimisi pidada? Ei soovi. Otsus langetatakse salajasel hääletamisel. Mis on, Peet Kask?

P. Kask

Keskfraktsioon palub 7 minutiks vaheaega.

Juhataja

Vaheaeg 7 minutit.

V a h e a e g

Juhataja

Vaheaeg on lõppenud, asugem töökohtadele. Kohaloleku kontroll, kontrollime kohalolekut. Kiirustage, kiirustage, kolleegid. Kohal on 72 rahvasaadikut, puudub 26. Kus hr. Andrejev

on? Palun, kes hilines, veenduge, et olete registreerunud. Kas puldid töötavad kõigil? Kas võin hääletusele panna? Hääletus on salajane.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et vastu võtta Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus Jaak Tamme kinnitamise kohta Tallinna linnapeaks? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 51 rahvasaadikut, vastu on 7, 15 jäid erapooletuks. Otsus on vastu võetud. Jaak Tamm on kinnitatud Tallinna linnapeaks. (Aplaus.)

Põhiseaduse Assamblee poolt esitatud põhiseaduse eelnõu kohta

Juhataja

Lugupeetud kolleegid! Ma paluksin hetkeks tähelepanu. Ülemnõukogu juhataja soovib juhatuse nimel täiskoguga nõu pidada. See nõupidamine ei ole päevakorrapunktis ettenähtud arutelu. Nõupidamine on reglementeerimata protseduur ja vastavalt sellele ka valitakse nõupidamise meetod.

Ülemnõukogu on jällegi väga vastutusriikaste otsustuste ees. Enne põhiseaduse eelnõu juurde asumist langetas Ülemnõukogu põhimõttelise otsuse selle kohta, kas Ülemnõukogu täiskogu hakkab muutma Põhiseaduse Assamblee poolt ettevalmistatud põhiseaduse eelnõu teksti. See otsus oli protseduuriline, kuid tal oli suur poliitiline tähendus, sest asi oli Ülemnõukogu enda otsuste tõlgendamises. Käesoleval etapil tõlgendab Ülemnõukogu otsuseid ja seadusi ainult Ülemnõukogu ise, tema täiskogu, mitte saadik või saadikugrupp või komisjon eraldi. Formaaljuriidiliselt me võime anda tõlgendusi ja need tõlgendused on ühesed. Küll aga on lisaks formaaljuriidilistele tõlgendustele veel poliitilised. Sellegipoolest langetab selle kohta, kuidas tõlgendada enda poolt vastuvõetud seadusi ja otsuseid, lõpliku otsuse Ülemnõukogu.

Võib tekkida küsimus, kas Ülemnõukogu delegeeris nende saadikute kaudu Põhiseaduse Assambleele õiguse vormistada lõplikeks ka rakendusliku iseloomuga otsused. Kommentaare on mitmesuguseid. Päris kindlasti on alust arvata, et ta ei ole seda õigust nende saadikute kaudu Põhiseaduse Assambleele andnud. On teistsuguseid arvamusi. Lähtudes sellest, et me tahame need vastutusrikkad otsused langetada rangelt reglemendist lähtudes, peab ka Ülemnõukogu seekord lõplikult tõlgendama, kuidas ta seni vastuvõetud otsuseid sellisest aspektist näeb. Lihtsalt see kõlab nii: kas Ülemnõukogu hakkab muutma Põhiseaduse Assamblee poolt ettevalmistatud rakendusseaduse teksti või mitte? Ma ei vaja kellegi nõu, see on reglementeerimata protseduur. Selle protseduurilise otsuse langetamiseks on kahtlemata vaja omavahel nõu pidada. Kuid seda ei tehta istungisaalis. Siin me läbirääkimisi ei pea.

Ma rõhutan kolmandat korda, kolleegid, et see on reglementeerimata protseduur. Ja kuna ta on reglementeerimata, siis seni sel juhul on mängureeglid valinud juhatus. Juhatus on seda küsimust põhjalikult arutanud ja mitte üks kord. Ja me kuulutame nüüd 10-minutilise vaheaja, et te saaksite kõik omavahel nõu pidada. Mitte keegi meist ei kutsu kedagi üles hääletama ühe või teise variandi poolt. Kõigil teil on oma kompetents, oma ilmavaade, oma südametunnistus. Kuid Ülemnõukogu, enne kui ta jätkab põhiseaduse eelnõuga seonduva arutamist, peab selle protseduurilise otsuse langetama. Pärast vaheaega me tuleme saali. Me ei esita küsimusi ega pea läbirääkimisi. Me ainult tõlgendame hääletamise kaudu oma otsuseid. Vaheaeg 10 minutit.

V a h e a e g

Juhataja

Palun kiirustada! Hr. Tähistet ei ole jälle saalis. Kolleegid! Paljud saadikud on puudu, kus nad on? Olge kenad, abistage mind, kutsuge saadikud saali. Iga hääl võib otsustada. Minu asetäitja hr. Andrejev on puudu. Õelge, et tulgu kohe sisse. Kohaloleku kontroll. Kontrollime kohalolekut. Palun kiirustage, palun kiirustage! Kohal on 80 rahvasaadikut, puudub 18.

Lugupeetud rahvasaadikud, kolleegid! Oma otsuste tõlgendamise kohta langetab Ülemnõukogu otsuse lihthäälteenamusega ja küsimus pannakse hääletusele sellises formuleeringus: kas Ülemnõukogu muudab Põhiseaduse Assamblee poolt ettevalmistatud rakenduseseaduse eelnõu teksti? Need, kes on veendunud, et Ülemnõukogu muudab, hääletavad poolt. Need, kes on veendunud, et ei muuda, hääletavad vastu. Ma kordan veel. Selle formuleeringu üle on mõeldud, tahetakse, et ta oleks võimalikult neutraalne. Niisiis: kas Ülemnõukogu muudab Põhiseaduse Assamblee poolt esitatud rakenduseseaduse eelnõu teksti? Kõikidele on see välja jagatud, lugege! Parandused olid enne kõik teile kätte antud, te ju teadsite, millega me saalis tegeleme. Kui Ülemnõukogu vajab veel vaheaega, mina olen nõus pidama. Läbirääkimisi ma ei ava. Milles on asi, Hillar Eller? Kas kõik on aru saanud sellest, mille poolt või vastu nad hääletavad? Milles on asi, Hillar Eller? See on reglementeerimata protseduur ja selle protseduuri mängureeglid määrab seekord juhataja. Läbirääkimisi siin ei peeta.

H. Eller

Mul on küsimus, hr. spiiker.

Juhataja

Ma kuulutan veel vaheaega 10 minutiks. Tutvuge ekspertiisi materjaliga. Vaheaeg 10 minutit.

V a h e a e g

Juhataja

Palun, kolleegid, asugem töökohtadele. Kohaloleku kontroll. Kontrollime kohalolekut. Kohal on 80 rahvasaadikut, puudub 18. Kolleegid, ma avaldan kahetsust ja ütlen eelnevalt juba omapoolsed vabandused ära. Kurb on see, et me ei mõistnud üldse üksteist.

Täiskogu ette on esitatud palve langetada tõlgendusotsus seni vastuõetud otsuste kohta, s.t. kuidas tõlgendada 20. augusti, 3. septembri ja 5. detsembri otsuseid. Küsimus pole üldse praegu selles, kas see assamblee poolt tehtud rakendusseaduse eelnõu on hea või halb, kas ekspertiis kiitis või laitis seda või millised olid parandusettepanekud. Küsimus on selles, kuidas täiskogu tõlgendab enda poolt vastu võetud otsuseid ja kõik. Selle kohta me langetame protseduurilise otsuse. Tõlgendamise võimalused võivad olla selles, kas nende otsuste kaudu on Ülemnõukogu delegeerinud oma saadikutele, kes on assamblee liikmed, õiguse lõpliku teksti valmistamiseks või ei ole ta seda teinud ja Ülemnõukogu jätab endale õiguse seda teksti täiustada, muuta, viimistleda. Selles on tõlgendamise küsimus, mitte milleski muus. Kas eelnõu on hea või halb, see pole tähtis. Kui Ülemnõukogu näiteks tõlgendab asja selliselt, et ta ei ole seda õigust oma saadikute kaudu assambleele andnud, siis sellisel juhul võib ta teha uue rakendusseaduse ja selle ise vastu võtta. Küsimus on tõlgendamises.

See otsus on väga vajalik kõikide järgmiste protseduuride läbiviimiseks, sest meil tuleb vastu võtta mitu rakenduslikku laadi otsust. Ja võib-olla mõned rakenduslikud otsused tulevad veel viimasel õöl, kui midagi on unustatud kohendamata. Kuid me peame reglemendipäraselt edasi tegutsema, mis tähendab seda, et kui antakse autorite poolt üle eelnõu, millesse on sisse programmeeritud eesmärk, ideoloogia ja üles ehitatud konstruktsioon, siis parandusettepanekud peavad sinna mahtuma. Sinna ei tohi eeltingimusena tuua teisi asjaolusid, mis päevakorrakpunkti ei käsitle. Ja vaat selle otsuse langetamine võtab niisuguse ohu maha, kui nii võib öelda.

Nüüd asume hääletama. Ei anna rohkem sõna, aitab! Igal asjal on ikkagi piir! See on reglementeerimata protseduur ja need mängureeglid määrab mina. Jaak Allik, palun, ärgem tehkem saalis palagani! On selgelt öeldud, et kui tegemist on reglementeerimata

protseduuriga, siis otsustab juhataja. Olgem ikkagi vastutustundlikud inimesed! (Hääl saalist – vene keeles.)

Ei. Ma ei luba esitada küsimust ja ei vasta. Ma selgitasin kõike ja seletan veel. Ja seletan ka motive, võimalikke motive. Vabandust, seletan, millises redaktsioonis pannakse hääletusele. Ja seda redaktsiooni on otsitud, sest reglement näeb ette, et ta peab olema siiski jaatavas toonis. Ei panda eitavas. Kõik saavad asjast aru, kui ta lahti seletatakse. Kas Ülemnõukogu muudab rakendusseaduse eelnõu teksti, mis on üle antud Põhiseaduse Assamblee poolt? (Hääled saalist: formuleerige küsimus teistmoodi!)

Ei. Ma ei pea teistmoodi sõnastama, sest küsimus on siiski otsuste tõlgendamises. Kas Ülemnõukogu arvab, et ta peab muutma seda? Et tal on õigus muuta? Nii? (Tungiv hääl saalist.)

Ma ei vaidle sellele vastu. (Jälle tungiv hääl saalist.) Nii. Ma olen nõus tunnistama, et see formuleering ei olnud kõige parem ja olen nõus arvama, et parem formuleering oleks: kas Ülemnõukogu võtab endale õiguse muuta? On see parem? Kas Ülemnõukogu võtab endale õiguse muuta Põhiseaduse Assamblee poolt esitatud rakendusseaduse eelnõu teksti? (Hääled.) Lugupeetud Ülemnõukogu, kas Eesti Vabariigi Ülemnõukogu võtab endale õiguse muuta Põhiseaduse Assamblee poolt esitatud rakendusseaduse eelnõu teksti? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 60 rahvasaadikut, vastu on 14, erapooletuid on 4. Ülemnõukogu võtab endale õiguse muuta Põhiseaduse Assamblee poolt esitatud rakendusseaduse teksti.

Nii. Nüüd on asjad sellega paika pandud ja ma usun, et tulevased võimalikud vastuolud on sellega juba ette ära reguleeritud. See annab võimaluse juhatusel reglemendipäraselt päevakorrapunkte arutada. Me alustasime mitte päris õnnestunult, kuid nüüd on võimalus minna korrektset teed. Kas on vaja pidada praegu vaheaega? Ei ole vaja pidada. Milles on küsimus, Vladimir Lebedev?

V. Lebedev

Lugupeetud spiiker, ma märkasin, et hääletamise ajal ei läinud teie lamp põlema. Kas teie pult on korrast ära?

Juhataja

See on minu eriline tahteavaldus, hr. Lebedev. (Naer saalis.) Pavel Jermoškin.

P. Jermoškin

Lugupeetud spiiiker! Kuna me ikkagi otsustasime, et me oleme õiguspädevad muutma põhiseaduse rakendusseaduse eelnõu teksti, siis palun täita reglemendi nõuet ja jagada venekeelsetele saadikutele välja venekeelne ekspertiisi tekst.

Juhataja

Kolleeg, kõik dokumendid jagatakse välja selleks ajaks, kui tuleb selle päevakorrapunkti arutelu. Me ei alusta praegu reglemendiseadust, vaid mulle on laekunud juba küsimused teises järjekorras. Ma veel kord avaldan kahetsust, et me siiski kahjuks ei mõistnud alguses üksteist, kui see otsus hääletusele pandi. Tõlgenduse osas. Arvatakse, et siiski tuleb vaheaega pidada reglemendijärgselt. Kuulutan välja vaheaja. Töö jätkub 12.22.

V a h e a e g

Juhataja

Kuidagi vähe on saadikuid saalis. Kontrollime kohalolekut. Kohaloleku kontroll. Kohal on 74 rahvasaadikut, puudub 24.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Põhiseaduse eelnõuga seonduvate probleemide tarvis moodustatud redaktsioonikomisjon taotleb käesoleva istungjärgu päevakorra täiendamist ühe kiireloomulise küsimusega. Tegemist on otsuseprojektiga, mis käsitleb Põhiseaduse Assamblee poolt esitatud põhiseaduse eelnõu. Ma küsin, kolleegid: kas teile on see otsuseprojekt välja jagatud? On jagatud. Käesoleva päevakorrapunkti arutamise kohta on oma toetava seisukoha esitanud õiguskomisjon kui juhtivkomisjon. Ja õiguskomisjon toetab redaktsioonikomisjoni ettepanekut täiendada päevakorda. Ma panen selle täiskogu ette hääletusele.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et täiendada käesoleva istungjärgu päevakorda ühe kiireloomulise küsimusega, mis käsitleb Põhiseaduse Assamblee poolt esitatud põhiseaduse eelnõu? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 65 rahvasaadikut, vastu on 1, erapooletuks jäi 1. Päevakorda täiendatakse.

Enne, kui me hakkame ettekannet ära kuulama, ma värskendan teie mälu. Ülemnõukogu on langetanud otsuse nii põhiseaduse kui ka selle rakendusseaduse eelnõu kohta. Põhiseaduse eelnõu teksti Ülemnõukogu ei muuda ja rakenduslikud momendid tulevad arutusele nendes päevakorrapunktides, kus arutatakse rakenduslikku laadi otsuseid või seadusi. Käesoleval

juhul me asume arutama eelnõu vastavalt sellele sisule, nagu ta on autorite poolt esitatud. Nii. Sellega on meil mängureeglid paika pandud. Ma palun kõnetooli komisjoni poolt ettekannet esitama pr. Ülle Aaskivi.

Ü. Aaskivi

Lugupeetud juhataja, head kolleegid! Ma loodan, et sellele päevakorrapunktile eelnenud vaheaeg mõjus rahustavalt ja võttis maha pinged, nii et me saame nüüd tõesti sisuliselt ja rahulikult arutada käesolevat päevakorrapunkti.

Ülemnõukogu 69. istungjärgul referendumi küsimuses moodustatud kooskõlastuskomisjon püüdis oma tööd alustades kõigepealt selgust saada mõnedes protseduurilistes ja mitmete eelnõude esitamisega seotud sisulistes küsimustes. Vabandan juba ette, et enne konkreetse eelnõu juurde asumist räägin ka mina pisut protseduurilistest küsimustest. Meie komisjonil oli kõigepealt vaja selgust saada, millises järjekorras kõike põhiseaduse rahvahääletusega seonduvat Ülemnõukogus arutada. Kas näha ette üks pikk ja põhjalik eelnõu, milles püüda lahendada kõik, alates põhiseaduse referendumi korralduslike küsimustega ja lõpetades Riigikogu valimistega, või on mõistlik ette näha mitu otsuseprojekti, mis reguleerivad toimuvat üksikprobleemide haaval ja kindlas loogilises järgnevuses ja milline see järjekord sellisel juhul peaks olema.

Arutelu tulemusena leidis redaktsioonikomisjon, et kõigepealt oleks vaja keskendada tähelepanu otsuseprojektile, mis on teile välja jagatud üheksapunktilisena. Kui aga juhatus täna leidis, et on võimalus ka teistmoodi läheneda ja alustada kahepunktilisest otsuseprojektist, siis ma arvan, et redaktsioonikomisjon ei protesti ka selle lähenemisviisi vastu, sest me oleme kindlad, et veel sellel istungjärgul jõuame läbi arutada mõlemad otsuse projektid, kui mitte isegi enam.

Redaktsioonitoimkond leidis, et ongi vaja arutada eraldi päevakorrapunktina assamblee poolt Ülemnõukogule üleantud põhiseaduse eelnõu rahvahääletusele panekut. Ja nagu hr. Nugis õigesti meie mälu värskendas, on selles osas olemas Ülemnõukogu tõlgenduslik otsus, et põhiseaduse eelnõu Ülemnõukogu sisuliselt ju ise muutma ei hakka.

Ja kolmandaks oli redaktsioonikomisjon või kooskõlastuskomisjon seisukohal, et eraldi päevakorrapunktina on vaja tõesti arutada ka põhiseaduse rakendusotsusega seonduvat. Iga selle punktiga kaasnevad erinevad otsuseprojektid, omaette arutelu ja omaette protseduurilised küsimused.

Nüüd aga läheksin selle kahepunktilise eelnõu juurde, mille redaktsioonikomisjon protseduurilisena on ette valmistanud. Tahan juba eelnevalt teid informeerida sellest, et pärast

mind teeb selles pävakorrapunktis põhjalikuma sisulise ettekande Põhiseaduse Assamblee poolt pr. Liia Hänni, kes annab ülevaate sellest, millega Põhiseaduse Assamblee on kolme viimase nädala jooksul, s.o. pärast seda, kui Ülemnõukogu otsustas põhiseaduse eelnõu assambleele tagastada, tegelnud. Nii et kõik need küsimused, mis sisuliselt seda valdkonda puudutavad, võiksid olla ilmselt adresseeritud proua Liia Hännile, kellelt te minu arvates saate põhjalikuma ja korrektsema vastuse.

Teile väljajagatud otsust tuleb vaadelda kui redaktsioonikomisjoni protseduurilist kokkulepet. Hääletust redaktsioonikomisjonis läbi ei viidud. Langetati aga põhimõtteline otsus, et on vaja niisugust projekti, mis võimaldab täiskogul sellise otsuse hääletamise teel langetada. Nagu te näete, ei sisaldu teile väljajagatud otsuse punktis 1 ühtegi kuupäeva. Ja tõesti, kui Ülemnõukogu on otsustanud, et ta sisuliselt põhiseaduse eelnõusse ei sekku, on ainult kaks võimalust: Ülemnõukogu kas paneb eelnõu rahvahääletusele või ei pane.

Kui Ülemnõukogu leiab, et eelnõu pannakse rahvahääletusele, siis saab meie eelmisel istungjärgul moodustatud redaktsioonikomisjon sellesama otsuse punkti 2 kohaselt kiire ülesande järgmise eelnõu väljatöötamiseks. Nagu ma ütlesin, räägib sellest väljajagatud eelnõu punkt 2: teha Ülemnõukogu 69. istungjärgul moodustatud redaktsioonikomisjonile ülesandeks esitada Ülemnõukogule 20. aprilliks kiireloomulisena otsuseprojekt põhiseaduse eelnõu rahvahääletuse kuupäeva ja korra kohta. Mida selle all silmas peetakse? Kui tuletada meelde meie 3. märtsi referendumiga ettevalmistamist, siis me mäletame, et ette valmistati küllaltki pikk ja põhjalik eelnõu, mis käsitles kõike referendumiga seonduvat, kaasa arvatud selle küsimuse formuleerimine, mis nimelt rahvahääletusele pannakse. Seda peetaksegi silmas eelnõu all, mis ka nüüd on vaja välja töötada. Võin teile juba öelda, et redaktsioonikomisjon on asunud ühe oma liikme hr. Truuvälja abil selle alusteksti koostamisele. Nii et ma ise loodan, et kui Ülemnõukogu niisuguse otsuse langetab, siis tuleme vastavaks tähtajaks oma tööga ka toime.

Minul redaktsioonikomisjoni poolt rohkem selle kahepunktilise otsuse kohta lisada ei ole. Võib-olla on mulle küsimusi?

Juhataja

Suur tänu, pr. Aaskivi! Ma saan omalt poolt – ja ma usun, et ka juhatuse nimel – ainult teid kiita sellise asjatundliku lähenemisviisi eest. Need pisikesed erimeelsused ei ole põhimõttelist laadi, nad on reguleeritavad. Kuid see loob meile reglemendipärase võimaluse tulevaste otsuste vastuvõtmiseks. Kas on pr. Aaskivile küsimusi? Ei ole. Suur tänu! On. Pavel Panfilov.

P. Panfilov

Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja! Õelge palun, kas Ülemnõukogu võib vastu võtta otsuse mitte esitada referendumile põhiseaduse rakenduseseaduse eelnõu. See tähendab, et referendumile läheb ainult põhiseadus, arutatakse kõike muud, aga seadus ise võetakse lõplikult vastu Ülemnõukogus.

Ü. Aaskivi

Ma arvan, et selle otsuse langetabki Ülemnõukogu hääletamise teel. Ja kui otsuseprojekt ei saa vajalikku 50 häält, siis jääb põhiseaduse eelnõu rahvahääletusele panemata. Siis tuleb Ülemnõukogul juba edasi otsustada, kuidas Eesti riikluse areng peaks toimuma.

Juhataja

Suur tänu! Peet Kask.

P. Kask

Lugupeetud pr. Aaskivi, kas redaktsioonikomisjoni kontseptsiooni kohaselt pannakse rahvahääletusele põhiseaduse eelnõu üksinda või põhiseaduse eelnõu koos põhiseaduse rakendamise seaduse eelnõuga? Kui rahvahääletusele pannakse mõlemad, siis mul on otsuseprojekti teise punkti kohta teine küsimus: kas saab koostada rahvahääletusele paneku otsust, määrata rahvahääletuse kuupäeva enne, kui rahvahääletusele pandava seaduse eelnõu tekst on heaks kiidetud? Tänan!

Ü. Aaskivi

Kooskõlastuskomisjon koostas arutamiseks pingerea ja leidis, et kõiki neid küsimusi on võimalik arutada eraldi päevakorrapunktides. Kuna kõik nimetatud dokumendid on Ülemnõukogu liikmetele välja jagatud, siis ma arvan, et kõik Ülemnõukogu liikmete ettepanekud nende eelnõude kohta on teretulnud ja redaktsioonikomisjon saab paralleelselt töötada kõigi nende probleemidega täpselt samamoodi, nagu ta seda seni oma töös on teinud. Kuid praegu arutatav päevakorrapunkt tõepoolest puudutab ainult põhiseaduse eelnõu rahvahääletusele panekut. Rakendusotsuse suhtes langetab Ülemnõukogu oma otsuse eraldi teises päevakorrapunktis, teise arutelu ja protseduuri järgi, nagu täna eelnevalt on juba otsustatud.

Juhataja

Suur tänu! Tundub, pr. Aaskivi, et küsimusi rohkem ei ole. Ma tänan! Ja nüüd ma paluksin kõnetooli assamblee poolt pr. Liia Hänni.

L. Hänni

Austatud juhatus, lugupeetud kolleegid! 67. istungjärgul võttis Ülemnõukogu vastu otsuse põhiseaduse eelnõu ja põhiseaduse rakendamise seaduse eelnõu rahvahääletusele paneku kohta, mille kohaselt Ülemnõukogu pidas vajalikuks läbi viia maikuus põhiseaduse ja selle rakendamise seaduse rahvahääletus. Ühtlasi oli selles otsuses kirjas, et põhiseaduse eelnõu Ülemnõukogule esitatud kujul tugineb veel vähe eesti rahva ja poliitiliste jõudude üksmeelele, et teda sel kujul rahvahääletusele panna. Põhiseaduse Assambleele tehti ülesandeks jätkata põhiseaduse viimistlemist, arutades seejuures läbi ka need ettepanekud, mille tegid Ülemnõukogu saadikud 67. istungjärgul. Uus tähtaeg põhiseaduse eelnõu esitamiseks Ülemnõukogule oli 13. aprill ja selleks tähtajaks assamblee eelnõu viimistlemise ka lõpetas.

Ülemnõukogus toimunud põhiseaduse eelnõu arutamise käigus laekunud ettepanekute kohta koostas nii stenogrammide kui ka kirjalike märkuste alusel ülevaate pr. Ülle Aaskivi kui põhiseaduse arutamise ajal moodustatud redaktsioonikomisjoni esimees. Ülemnõukogu saadikute ettepanekud jagati välja kõigile Põhiseaduse Assamblee liikmetele, nii et igaühel oli võimalus tutvuda Ülemnõukogu liikmete arvamustega.

Põhiseaduse Assamblee redaktsioonitoimkond võttis kontakti ka eelnõu viimistlemisel abiks olnud hr. Raidla töögrupi ekspertidega, et üheskoos läbi arutada Ülemnõukogu liikmete ettepanekud. Samuti kuulutasime välja redaktsioonitoimkonna koosolekute toimumise aja, et võimaldada Ülemnõukogu liikmetel osa võtta ettepanekute arutamisest. Osa ettepanekute esitajaid tuli meie koosolekutele, nii et ma usun, et nendel võib-olla on sellevõrra vähem küsimusi.

Põhiseaduse Assamblee, alustanud uuesti põhiseaduse eelnõu läbivaatamist, langetas otsuse, mille kohaselt läbivaatamisele tulid ainult need ettepanekud, mille esitas redaktsioonitoimkond. See pani redaktsioonitoimkonnale väga suure vastutuse, sest ainult toimkonna kaudu oli võimalik küsimust uuesti üles tõsta. Redaktsioonitoimkond lähtus sellest, et Ülemnõukogu saadikute poolt esitatud ettepanekud, mida toetasid ka eksperdid, vaadatakse uuesti Põhiseaduse Assamblees läbi.

Meie eesmärk oli tõsta põhiseaduse eelnõu õiguslikku kvaliteeti, täita neid võimalikke tühimikke, mis meie eelmises redaktsioonis veel esinesid. Põhiseaduse Assamblee arutas eelnõu uuesti kolmel istungil ja selle tulemusena tehti terve hulk muudatusi. Need

muudatused on teile välja jagatud pealkirja all "Põhiseaduse Assamblee poolt Eesti Vabariigi põhiseaduse eelnõus tehtud muudatused". Aluseks on võetud 14. veebruaril Põhiseaduse Assamblee poolt heakskiidetud tekst, mis oli teatavasti ka 67. istungjärgul toimunud arutelu aluseks. Kokku on parandusi tehtud 35 paragrahvis. See on küllaltki suur arv. Nende muudatuste iseloom on muidugi erinev. On muudatusi, mida võiks klassifitseerida kui redaktsioonilisi. Ajapuudusel ei hakka ma nendel põhjalikult peatuma, küll aga tahan teid tutvustada nende muudatustega, mis on sisulist laadi.

Põhiseaduse preambula ja 1. peatükk on säilitanud esialgse kuju, kuigi osa Ülemnõukogu liikmeid arvas, et ka siin on vaja teha muudatusi. Hr. Ristkok oli esitanud ettepaneku täpsemalt sätestada rahvusriikluse põhimõtted. Koos ekspertidega leidsime, et praegusel kujul on see põhimõtte väljendatud põhiseaduse preambulas, kus on formuleeritud need üldprintsüübid, millele peaks tuginema Eesti riiklus. Ja seal on mitmete teiste eesmärkide hulgas määratud, et Eesti riigi eesmärk on tagada eesti rahvuse ja kultuuri säilimine. Selline on kogu põhiseaduse kontseptsiooni juhtmõte.

Kõige rohkem muudatusi tehti eelnõu 2. peatükis, mis puudutab põhiõigusi, vabadusi ja kohustusi. Siin oli kõigepealt vaja täpsustada ühte kontseptuaalset seisukohta. Nimelt, kellele kuuluvad õieti need põhiõigused, vabadused ja kohustused, mis on loetletud 2. peatükis. Teatavasti tekitas küsimusi 2. peatüki § 56, kus olid loetletud need õigused ja vabadused, millesse seadusandja tahtel võib kodanikel ja mittekodanikel olla erinev suhe. Meil tuli enesekriitiliselt tunnista, et pakutud formuleering võimaldas mitmetimõistmist. Ka stiililiselt oli ebakorrektno lubada kõiki õigusi ja vabadusi igäuhele, kes asub Eesti jurisdiktsiooni all, kuid hiljem, peatüki lõpus siiski öelda, et teatud õigusi võib teiste riikide kodanikel ja kodakondsuseta isikutel piirata. Korrektnem on selgitada, millised põhiseaduses sätestatud õigused ja vabadused kuuluvad igäuhele. Sellepärast on praegune § 9 teinud täpsustava viite, et need põhiseaduses sätestatud õigused, mis on kõigi ja igäuhe õigused, on võrdsed nii kodanikel kui ka mittekodanikel. Kõigi nende õiguste ja vabaduste osas, kus seadusandja võib diferentseerida kodanikke ja mittekodanikke, on antud konkreetsetes sätetes selline võimalus. See puudutab põhiseaduse §-s 28 sätestatud õigust sotsiaalabile, §-s 29 – õigust valida töökohta, elukutset, tegevusala, samuti §-s 31 sätestatud ettevõtluse vabadust ja §-s 44 käsitletud õigust saada informatsiooni riigiasutuste, omavalitsuste ja isiku enda kohta. Nendes paragrahvides on antud seadusandjale õigus kehtestada erinevusi kodanike ja mittekodanike õiguslikus seisundis.

§ 9 on lisandunud teine lõige. Selle mõtte on anda põhiseaduslikud garantiid ka juriidilistele isikutele. Kui põhiseadus garanteerib üksikisikute õigused, siis samamoodi peaks ta garanteerima ka üksikisikutest koosnevate kollektiivide õigused.

Teises peatükis on täpsustatud mõningate õiguste ja vabaduste olemust. Juhiksin tähelepanu §-le 12, mis praeguses redaktsioonis on üldisem, kui ta oli seni. Eelmise redaktsiooni kohaselt sisaldas nimetatud õigus – kõik inimesed on seaduse ees võrdsed – eelkõige kohustust seadusandjale.

Eesti on juba praegu ühinenud ÜRO konventsioonidega, sealhulgas rassilise diskrimineerimise keelamise konventsiooniga, mis ütleb, et võrdses olukorras tuleb isikuid käsitleda võrdselt. Seetõttu on paragrahvis 12 toodud sisse diskrimineerimise keeld lisaks nõudele, et kõik inimesed peavad olema seaduse ees võrdsed. Samuti on paragrahvis 12 esitatud loetelu tunnustest, mille alusel inimesi ei tohi eristada, jäetud avatuks, kuna on raske loetleda kõiki tunnuseid, mille puhul selline eristamine võiks kõne alla tulla.

Teises peatükis on mitmes paragrahvis täpsustatud neid sätteid, mis annavad õiguse teatud juhtudel piirata põhiseaduslikke õigusi ja vabadusi. Näitena võiks tuua paragrahvi 24 lõike 3, kus on sätestatud, millisel juhul võib kuulutada kohtuistungit kinniseks. Loetellu on lisandunud, et seda võib teha perekonna- ja eraelu kaitseks ning kannatanu huvides. Selliseid lisandusi ja täpsustusi on tehtud veel mitmes paragrahvis. Sisuliseks muutuseks võib lugeda selle, et paragrahvist 25 jäeti välja teine lause "Hüvitamise viisi ja korra sätestab seadus." See võimaldab kohtul iseseisvalt otsustada, mil moel hüvitatakse õigusvastaselt tekitatud kahju. Selles peatükis on tehtud ka mitmeid terminoloogia täpsustusi. Peab ütleva, et eesti õigusterminoloogia on alles kujunemisejärgus ja seetõttu on võimalikud ka vaidlused selle üle, millist terminit kasutada. Muudatus, millele ma veel kord tahan tähelepanu juhtida, seisneb selles, et palju probleeme tekitanud § 56 on jäetud põhiseaduse eelnõust välja. Selle asemel on § 9 ja erinevates sätetes lahtikirjutatud võimalus eristada kodanike ja mittekodanike õigusi.

Nüüd järgmistes peatükkides toimunud tähtsamatest muudatustest. § 66, mis käsitles Riigikogu pädevust avatuna ja mille kohta tegi põhjendatult kriitikat Ülemnõukogu liige hr. Maarend, on otsustatud põhiseaduse eelnõust välja jätta. Selle sätte vigasus seisnes asjaolus, et sätestades Riigikogu avatud pädevuse, oli ta formuleeritud nii, et võimaldas tõlgendada Riigikogu kui ülimuslikku võimu kõigi teiste riigivõimude suhtes. Niisugusena oli § 66 vastuolus §-ga 1, mis sätestas rahva kui riigivõimu kandja. Seepärast leidsime, et põhiseadus võidab, kui see säte põhiseadusest välja jätta.

Väga palju küsimusi tekitas § 72, mis käsitleb Riigikogu kvoorumit. Põhiseaduse Assamblee ei pidanud võimalikuks minna suurema kvoorumi kehtestamisele põhiseaduses, kuna see

seaks Eesti Vabariigi Riigikogu tulevikus raskesse olukorda. Ekspertidega nõu pidades leidsime, et lahendus peitub selles, kui põhiseaduses sätestada ainult erakorralise istungi kvoorum, jättes korralise istungi kvoorumi Riigikogu kodukorra seaduse otsustada. Ühes rakenduseseaduses sisalduva sättega, et kuni kogukorra seaduse vastuvõtmiseni on kvoorum pool Riigikogu koosseisust, peaks selline lähenemisviis tagama Riigikogu korrektse tööerakendamise.

Muudetud on ka vabariigi presidendi pädevust, arvestades ekspertide ja Ülemnõukogu liikmete soovitusi anda presidendile õigus algatada põhiseaduse muutmist. Vastava muudatusega nõustus ka Põhiseaduse Assamblee.

Oluline täpsustus on tehtud §-s 91, mis käsitleb valitsuse moodustamise korda. On loobutud eelmisest redaktsioonist, mille kohaselt Riigikogu nimetab ametisse peaministri, kusjuures teised valitsuse liikmed nimetab ametisse president. Pöördutud on tagasi selle juurde, et kõik valitsuse liikmed, sealhulgas peaministri, nimetab ametisse president, kusjuures Riigikogu annab volitused presidendi poolt esitatud peaministrikandidaadile valitsuse moodustamiseks. Sellega leidis lahenduse õiguslik vastuolu, et üheaegselt võib ametis olla kaks peaministrit. Samuti on presidendile antud võimalus juhul, kui tema poolt esimesena esitatud peaministrikandidaat ei saa Riigikogu toetust või ei suuda valitsust moodustada või loobub sellest, esitada teine peaministrikandidaat. Selline säte laiendab teatud määral presidendi rolli valitsuse moodustamisel ja peaks leevendama etteheiteid selles suhtes, et vabariigi presidendil on liiga vähe võimu.

§-s 96 on samuti tehtud täpsustus: mitte ainult valitsus, vaid ka iga üksik minister annab määrusi ja võtab vastu otsuseid seaduse alusel ja seaduste täitmiseks. § 105, mis käsitleb seadusliku algatuse õigust, on lisandunud lõige ekspertide alternatiivide hulgast. Selle kohaselt on Riigikogul õigus koosseisu häälteenamusega tehtud otsusel pöörduda vabariigi valitsuse poole ettepanekuga algatada Riigikogu poolt soovitav eelnõu. Selle sätte lisamise tähendus seisneb selles, et põhiseaduse eelnõu kontseptsiooni kohaselt ei hakka Riigikogu oma otsustega dirigeerima valitsuse tegevust. Riigikogu tegutseb kui seadusandja. Riigikogu otsused peaksid puudutama ainult Riigikogu sisemist töökorraldust. Lisatud säte võimaldab siiski, kui on pakiliseks saanud põhjendatud vajadus, tellida valitsuselt teatud eelnõu väljatöötamist.

§-s 109 on tehtud sisuline täpsustus. Teatavasti on üsna põhjalikult vaieldud selle üle, kui tugev peaks olema vabariigi presidendi veto Riigikogu poolt vastuvõetud seaduste suhtes. Põhiseaduse Assamblee on seda küsimust korduvalt hääletanud ja otsustanud, et parlamentaarses riigis ei ole põhjendatud anda presidendile õigus kasutada tugevat vetot

seadusandliku võimu üle. Kuid juhul, kui president leiab, et vastuvõetud seadus on põhiseadusevastane, ei tohi tal olla kohustust sellisele seadusele alla kirjutada. Vastavalt sellele ongi § 109 lisandunud lõik, et vabariigi president võib vastuvõetud seaduse suunata Riigikohtusse otsustamiseks, kas seadus on põhiseadusega kooskõlas või mitte. Juhul, kui Riigikohus leiab, et seadus on kooskõlas põhiseadusega, kuulutab vabariigi president seaduse välja. Seega ei tugevne vabariigi presidendil poliitiline veto, küll aga tugevneb õiguslik kontroll Riigikogu poolt vastuvõetud aktide üle.

Üks täpsustus, millele tahaksin tähelepanu juhtida, on tehtud §-s 141, mis käsitleb õiguskantsleri pädevust. 2. lõikes on lisandunud kolm sõna, mis toovad endaga kaasa sisulise muutuse õiguskantsleri pädevuses. Praeguse redaktsiooni kohaselt ei analüüsi õiguskantsler mitte ainult seadusandluse muutmiseks ja täiendamiseks tehtud ettepanekuid, vaid ka neid ettepanekuid, mis on tehtud riigiasutuste töö kohta. Sellise lisanduse põhjendamiseks võib öelda, et ilmselt mitte kõik kodanikud, kes tahavad teha ettepanekuid riikliku korralduse ja seadusandluse suhtes, ei suuda neid formuleerida kui ettepanekut seaduste muutmiseks või vastuvõtmiseks. Tehtud täpsustus võimaldab õiguskantsleril üldistada ka neid ettepanekuid, mis on tehtud riigiasutuste töö kohta üldisemas vormis.

Sellega olen teile andnud ülevaate kõige olulisematest muudatustest, mida Põhiseaduse Assamblee pidas vajalikuks teha põhiseaduse eelnõus. Loodame, et need muudatused on tulnud kasuks põhiseaduse eelnõule ja et sellisel kujul on ta sobilik esitamiseks rahvahääletusele. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Küsimused pr. Hännile. Ülo Uluots.

Ü. Uluots

Lugupeetud pr. Hänni, milline on teie arvamus, kas assamblee täitis temale Ülemnõukogu poolt antud ülesande? Kas ta arvestas kõiki Ülemnõukogu ettepanekuid, mis minu arusaamise järgi oleksid peaaegu kohustuslikus korras pidanud minema teksti? Näiteks presidendi otsevalimine. Milline oli hääletamise tulemus uue põhiseaduse teksti vastuvõtmisel assamblees?

L. Hänni

Härra Uluots, vastuseks teie esimesele küsimusele ma tahaksin veel kord tsiteerida Ülemnõukogu otsust, millega suunati põhiseaduse eelnõu assambleele tagasi uueks

läbitöötamiseks. Selles on öeldud: "Teha Põhiseaduse Assambleele ülesandeks jätkata tööd põhiseaduse eelnõuga, arutades seejuures läbi ka Ülemnõukogu 67. istungjärgul põhiseaduse kohta tehtud märkused ja ettepanekud." Mina küll ei loe siit välja, et Ülemnõukogu oleks teinud assambleele kohustuseks kõik tehtud märkused põhiseaduse eelnõusse sisse viia.

Nüüd hääletamise tulemustest Põhiseaduse Assamblees. Teatavasti kiitis Põhiseaduse Assamblee enda poolt ettevalmistatud eelnõu teksti heaks 14. veebruaril. Sisseviidud muudatused ja täiendused ei muuda eelnõu põhikontseptsiooni, nad viimistlevad seda ja seetõttu ei pidanud assamblee vajalikuks hakata veel kord hääletama eelnõu tervikuna.

Juhataja

Suur tänu! Aleksander Gussev.

A. Gussev

Lugupeetud spiiker, lugupeetud hea Liia Hänni! Väga meeldiv oli teie sõnavõtu algus, kui te ütlesite, et assamblee suhtus enesekriitiliselt teie esitatud küsimuste lahendamisse. Aga kui ma lugesin läbi teie parandused, siis kujunes mu mulje vastupidiseks. Mul on teile ainult kaks lühikest küsimust. Kas teile ei näi, et §-d 28, 29, 30, 31, 32 ja 44 on vastuolus §-ga 9? Nende paragrahvide põhjal võivad Eesti elanikud – ma rõhutan, Eesti elanikud, mitte kodanikud – jääda ilma sotsiaalhooldusest, õigusest valida elukutset ja töökohta, tegelda ettevõtlusega, omandada vara. See on esimene küsimus.

Teine küsimus, öelge mulle, mis on ülimuslik, kas põhiseadus või üksikud seadusandlikud aktid ühes või teises valdkonnas. Käesoleva põhiseaduse põhjal järeldan, et ülimuslikud on üksikud aktid. Tänan juba ette vastuse eest!

L. Hänni

Ma vastaksin või õieti selgitaksin veel kord, mida tähendavad kõigi ja igäühe õigused, millele viidatakse paragrahvis 9, ja kodanikuõigused. Ilmselt on siin vaja veidi pikemat seletust. Põhiseaduse põhiline mõte on reguleerida suhted kodanike ja riigi vahel. Alles pärast Teist maailmasõda on põhiseadustes hakatud käsitlema ka igäühe õigusi ja eriti viimasel ajal vastuvõetud põhiseadustes on igäühe õigustele pandud suuremat rõhku. Kuid see ei tähenda, et kõik õigused ja vabadused, mida käsitletakse põhiseaduses, peaksid kuuluma igäühele. Siin peab riik arvestama oma kodanike huve, peab arvestama neid rahvusvahelisi konventsioone, millega ta on ühinenud.

Praegu kehtivad rahvusvahelised konventsioonid, ei ÜRO poolt vastuvõetud aktid, millega Eesti tahab ühineda, ega Euroopa konventsioonid ei käsitle kõiki inimõigusi ja vabadusi kui igäühe õigusi. Igäühe õigusena käsitletakse fundamentaalseid inimõigusi, õigust elule, õigust vabadusele, isikupuutumatusse, õigust õigussubjektsusele ja mitmeid muid õigusi. Sotsiaalsete õiguste osas ei pane rahvusvahelised konventsioonid riikidele kohustust, et nad oma põhiseadustes ja seadusandluses võtaksid kõiki inimesi, kes nende jurisdiktsiooni all viibivad, võrdsetena. See kehtib just eriti sotsiaalsete ja poliitiliste õiguste kohta.

Loomulikult on põhiseadus eeskiri, juhend seadusandjale, mida ta peab arvestama, ja seetõttu ongi vaja põhiseaduses täpselt öelda, milliste õiguste ja vabaduste osas seadusandja võib eristada kodanikke ja mittekodanikke. Kas on põhjendatud anda see eristamisvõimalus nende õiguste osas, mis on sätestatud paragrahvides 29, 30, 31, 32 ja 44, millele te viitasite? Võtame näiteks § 29 – õigus valida tegevusala, elukutset ja töökohta. On väga tavaline praktika, et riigid, kui nad võimaldavad oma territooriumile sisse sõita isikuil teatud töö tegemiseks, sõlmivad inimesega töölepingu ja selle lepingu kohaselt on isikul õigus riigi territooriumil viibida ja tegutseda ainult sellel erialal ja sellel töökohal, milleks see leping sõlmiti. Kui me ka Eesti riigis näeme tulevikus võimalust sisse seada tööload, siis on vaja põhiseaduses fikseerida, et selle õiguse osas võib seadusandja tulevikus kodanikke ja mittekodanikke eristada.

Aga ma osutaksin ka sellele lisandusele, mis käib mittekodanike kohta kõigi nende õiguste osas, mis kuuluvad ainult kodanikele. See lisandus on: kui seadus ei sätesta teisiti, siis on see õigus võrdselt eesti kodanikega ka Eestis viibivatel välisriigi kodanikel ja kodakondsuseta isikuil. Kuna me praegu oleme olukorras, kus seadused ei tee vahet kodanike ja mittekodanike vahel – ainult maareformi seaduses on piiratud mittekodanike õigust omandada maad –, siis võib öelda, et õiguslik olukord kodanike ja mittekodanike osas on põhiseaduse jõustumisel võrdne. Ja ka Eesti seadusandja, kui ta hiljem hakkab eristama kodanike ja mittekodanike õigusi, ei saa lähtuda mitte ainult nendest paragrahvidest, mis talle selle õiguse annavad, vaid põhiseaduse kontseptsioonist tervikuna, sellest, et põhiseaduse § 11 kohaselt peavad need piirangud olema demokraatlikus ühiskonnas vajalikud ega tohi moonutada piiratavate õiguste ja vabaduste olemust.

Nii et meie Eesti Vabariigi põhiseaduse eelnõu ei kujuta selles suhtes endast mingit erandit. See vahetegemine kodanike ja mittekodanike vahel on kõigis põhiseadustes, sealhulgas Vene Föderatsioonis 22. novembril vastuvõetud inim- ja kodanikuõiguste deklaratsioonis. See õiguste nimekiri, mille suhtes on võimalik eristada kodanikke ja mittekodanikke, on eri

riikides erinev ja on peetud põhjendatuks eristada neid just õiguste osas, mis on kirjas paragrahvides, mida te nimetasite.

Juhataja

Suur tänu! Aleksei Zõbin.

A. Zõbin

Lugupeetud spiiker, lugupeetud ettekandja! Asi on selles, et põhiseaduses tehtud parandused jagati välja täna. Neid tähelepanelikult läbi lugemata on väga raske otsust teha. Minu meelest oleks nii tähtsa seaduse pidanud kätte andma päev varem, et sellega oleks saanud põhjalikult tutvuda. See on küsimus spiikrile ja teile.

Ja teiseks. Ehkki ma teid väga austan, näib mulle siiski, et põhiettekande põhiseaduse kohta oleks pidanud tegema Põhiseaduse Assamblee kõige tähtsam isik, ilmselt on see Anton. Miks valiti teine ettekandja? Seda oleks pidanud tegema esimees. Miks nii tehti?

L. Hänni

Teie esimene ettepanek oli pigem märkus kui küsimus. (Hääled saalist.) See on protseduuriline ettepanek.

Juhataja

Praegu esitame ikka küsimusi, hr. Zõbin.

L. Hänni

Jaa. Ja teine küsimus seisnes selles, miks tegi täna ettekande mitte hr. Anton, vaid redaktsioonitoimkonna esimees. 67. istungjärgul esitas hr. Anton väga põhjaliku Põhiseaduse Assamblee poolse ettekande põhiseaduse eelnõu kohta. Kuna praegu Põhiseaduse Assamblee töö tulemusena ei tekkinud uut eelnõu, vaid juba olemasolevasse ja vastuvõetud eelnõusse tehti parandusi ja täiendusi, siis leidis assamblee juhataja, et redaktsioonitoimkonna esimehena võin ma teid informeerida nendest tehtud muudatustest.

Juhataja

Suur tänu, kolleegid! Praegu esitame ikka veel küsimusi. Klavdia Sergij.

K. Sergij

Lugupeetud proua Hänni! Te rääkisite väga ilusasti ja meeldivalt parandustest, aga kui hakata lugema § 28 ja teisi Gussevi nimetatud paragrahve, siis ei ole mulje eriti meeldiv. Õelge palun, kas võib panna ühesugusesse olukorda inimesi, kes on siin töötanud 20, 30 aastat ja on läinud pensionile, ning neid, kes alles tulevad siia. Eriti mis puudutab § 28, mis piirab õigust sotsiaalhooldusele. Ehkki nii ühed kui teised on mittekodanikud, sest vanaduse tõttu ei suuda inimesed enam keelt ära õppida, et kodakondsust saada.

L. Hänni

Lugupeetud Klavdia Sergij, põhiseaduse eelnõus toodud redaktsioonis need paragrahvid iseenesest ju veel ei sätesta, millised on kodanike ja mittekodanike õiguste erinevused. Seadusandjale jäetakse ainult võimalus seda teha ja seadusandjal on kahtlemata võimalus arvestada ka inimese tööpanust Eestis, seda, millal ta Eestisse on saabunud, kui kaua ta on siin elanud.

Ma arvan, et me peame lahti saama sellisest lähenemisviisist, et põhiseadusega tuleks lahendada Eesti ühiskonnas väga teravalt päevakorral olevad küsimused, sealhulgas nende inimeste õiguslik kaitse, kes ei ole praegu Eesti Vabariigi kodanikud. Seda tuleks teha eraldi aktidega. Eesti põhiseadus on mõeldud pikemale ajale, ka kümne aasta pärast peab ta võimaldama reguleerida kodanike ja mittekodanike õiguslikku olukorda ja andma seadusandjale teatud võimalused. Me ei saa mittekodanikele garantiide andmise põhjendusel teha Eesti riigist igäühe riiki, kus sõltumata sellest, millal inimene siia tuleb, kas ta on kodanik või ei ole, on kõigil võrdsed õigused. Seda ei võimalda ei meie geopoliitiline olukord ega ka see, et meie põhiseaduse eesmärk on siiski kaitsta eesti rahvast.

Juhataja

Suur tänu! Ma ei näe saalis Tiit Madet. Küsimus jääb vahele. Alar Maarend.

A. Maarend

Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja! § 4 viitab sellele, et Eestis on võimude lahusus. Samas, kui me vaatame § 64 ja § 82, siis on sätestatud: kohtul on võimalik tagandada Riigikogu liikmeid ja vabariigi presidenti. Kuidas see käib kokku teie arvates võimude lahususega? Samas võiks viidata muidugi ka §-le 65, kus on sätestatud, et Riigikohtu formeerib Riigikogu, mis alati ka ei pruugi anda võimalust väita, et see on võimude lahususe printsiip. Aga nüüd küsimus. Mispärast Põhiseaduse Assamblee ei arvestanud minu vastavaid

ettepanekuid ja ei viinud sisse parandusi, et välistada kohtu sekkumist seadusandja tegevusse ja presidendi tagandamisesse? Tänan!

L. Hänni

Hr. Maarend, mulle tundub, et te siin ei ole piisavalt tähelepanelikult lugenud seda, mis on nendes sätetes kirjas. Kohus ei saa Riigikogu liiget tagandada, vaid nende sätete mõte on selles, et kohus saab Riigikogu liiget kriminaalvastutusele võtta, kui ta on toime pannud kuriteo, ainult siis, kui selleks Riigikogu annab oma nõusoleku. Süü seondub ainult kriminaalkuriteoga. Maksude maksmata jätmisel ei mõisteta inimest süüdi. Süüdi mõistetakse ainult kriminaalkorras. See on lihtsalt õiguserikkumine.

Ma ütlesin mõne sõna ka võimude lahususe kohta. Eriti tähtis on see kohtuvõimu ja seadusandliku võimu vahekorra puhul. Praegune kohtuvõimu moodustamise mehhanism on selline, et Riigikohtu esimees nimetatakse ametisse tõepoolest Riigikogu poolt vabariigi presidendi ettepanekul. Riigikogu otsus on aga hädavajalik selle pärast, et meie Riigikohus on ühtlasi põhiseadusliku järelevalve kohus, mistõttu ta peab oma autoriteedi saama ka seadusandjalt. Edasine, teiste tasemete kohtuvõimu moodustamine, käib ju teatavasti niimoodi, et kohtunikud nimetab ametisse vabariigi president Riigikohtu ettepanekul, mis peaks garanteerima selle, et kohtud on sõltumatud seadusandjast.

Juhataja

Suur tänu! Vello Pohla.

V. Pohla

Väga austatud ettekandja! Vaatamata eelmisel arutelul tehtud kriitikale, fikseerib § 122 endiselt Eesti maismaapiiri 1920. aasta 2. veebruari Tartu rahulepinguga. Kas selle põhiseadusliku paikapanemise puhul teadvustas Põhiseaduse Assamblee, et sel teel muudetakse praktiliselt võimatuks Eesti piiri taastamine 1920. aasta rahulepingus fikseeritud kujul. Sest vastavalt rahvusvahelistele põhimõtetele ei saa Venemaa meiega sel juhul asuda läbirääkimiste laua taha. Fikseerides põhiseaduses ühepoolset Eesti riigipiiri, tekib muidki probleeme. Helsingi protsess näeb raudselt ette põhimõtte, et piiriküsimused lahendatakse läbirääkimiste teel ja ükski maa ei ole fikseerinud põhiseaduslikult oma riigipiiri. § 122 praegusel kujul torpedeerib täielikult piiriküsimuse lahendamise ja on sisuliselt provokatsioon. Millised poliitilised jõud seda nõudsid ja kuidas kujunes selle paragrahvi hääletamine Põhiseaduse Assamblees? Tänan!

L. Hänni

Nimetatud paragrahv oli Põhiseaduse Assamblees korduvalt arutuse all. Selle sätte kohta võtsid sõna ka eksperdid, kelle arvamus mitmes mõttes kattus sellega, mida teie praegu esitasite. Samal ajal on tõsiasi, et Eesti riigipiiri õiguslikuks aluseks on kehtiv Tartu rahuleping. Selles mõttes nendib see sätte tõsiasi. Kas selline sätte põhiseaduses teeb võimalikuks pidada läbirääkimisi riigipiiri üle? Siin andis assamblee väga ühese tõlgenduse. Nimelt, see sätte ei takista läbirääkimisi, sest kui te loete kirjapandut tähelepanelikult, siis on siin öeldud nii, et Eesti maismaapiir on määratud 1920. aasta 2. veebruari Tartu rahu lepinguga ja teiste riikidevaheliste piirilepingutega. Need teised riikidevahelised piirilepingud võivad olla ka lepingud, mida Eesti Vabariik sõlmib tulevikus oma piiride täpsustamiseks. Assamblee ametlik tõlgendus sellele sättele oli, et kuigi ta annab Eesti praeguse riigipiiri õigusliku aluse, fikseerib selle selgelt, ei saa seda sätet kasutada kui argumenti, et Eesti ei tohi läbi rääkida oma piiride üle.

Hr. Pohla, teatavasti andsid assamblee liikmed assamblee töö alguses vande tõusta kõrgemale päevapoliitikast. Seetõttu ei moodustatud Põhiseaduse Assamblees fraktsioone ja ma ei saa ka teile öelda, missugused poliitilised jõud selle taga olid. Seda toetasid assamblee liikmed ja seda, kes nimeliselt, on võimalik kindlaks teha, kui me vaatame toimunud hääletusi.

Juhataja

Suur tänu! Andrus Ristkok.

A. Ristkok

Aitäh! Lugupeetud ettekandja, kas te selgitaksite, mispärast põhiseaduse autorid sedavõrd kiivalt kaitsevad praegust korrumpeerunud riigivõimu või riigijuhtimiskorraldust. Sellele on tähelepanu mitu korda juhitud, aga ikkagi ei ole põhiseaduses ei saadikule, Riigikogule, valitsusele ega omavalitsusele kätte näidatud, milleks nad tohivad ja peavad kasutama nende antud võimutäiust. Ma ei näe põhjust, miks peaks praegune korrumpeerunud riigivõimukasutus muutuma uue Riigikogu kokku astumisel, kui põhiseadus seadustab võimaluse käsutada riigivõimu enda või mingites muudes huvides, mitte aga maa ja rahva vajadustest lähtudes.

L. Hänni

Riigivõimu demokraatlikkuse ja tema toimimise rahva huvides tagab eelkõige see, et rahva esindajad saavad oma mandaadi vabadel valimistel. Kui rahvas valimiste kaudu ei leia neid

inimesi enda hulgast, kes suudaksid peatada korrupsiooni ja kes tegutseksid rahva üldiste huvide nimel, siis ei aita ka põhiseaduse säte ja kohustuste loetelu. Üksikuid programmilisi põhiseadusi maailma ajaloos küll tuntakse, aga ei eksperdid ega ka assamblee ei pidanud võimalikuks, et Eesti Vabariik asuks praegu nende üksikute riikide ritta, kes teevad endale programmilisi põhiseadusi.

Juhataja

Suur tänu! Sergei Sovetnikov.

S. Sovetnikov

Lugupeetud proua Hänni! Teie kui põhiseaduse looja tegite vea, võttes aluseks võimaluse piirata inimõigusi põhiseaduses. §-d 28, 29, 31, 32 ja 44 annavadki ju võimaluse õigusi piirata. Ma ei kahtle selles, et seadusi võidakse muuta. Kõik oleneb Riigikogust, selle koosseisust. Aga juba see võimalus, mille me põhiseaduses anname, on minu arvates ebanormaalne nähtus. Tänan!

L. Hänni

Ma rõhutan veel kord, et ei oleks õige, kui me praegu Eesti Vabariigi põhiseadusega teeksime Eestist igäühe riigi, kus sõltumata sellest, kas inimene on kodanik või ei ole kodanik, oleksid tal ka tulevikus ühesugused õigused. Me oleme praegu igäühe õiguste fikseerimisel lähtunud nendest rahvusvahelistest dokumentidest, konventsioonidest, mis garanteerivad teatud õigused igäühele – see on õigus elule, õigus vabadusele, õigus isikupuutumatusel, õigus vabalt levitada oma arvamusi, õigus koguneda rahumeelselt. Ükski rahvusvaheline konventsioon ei nõua seda, et riigid garanteeriks kõik sotsiaalsed õigused võrdselt kodanikele ja mittekodanikele.

Ma saan aru teie murest, te võite karta, et tulevane Eesti seadusandja teeb põhjendamata piiranguid, kuid ma viitaksin ka ühele väga olulisele hoovale, et seda ei juhtuks. Nimelt kõik seadusandja poolt vastuvõetud seadused võib Riigikohus kuulutada põhiseadusvastaseks. Järelikult on põhiseaduses garanteeritud õiguste ja vabaduste kõige olulisem garantii Eesti Vabariigis erapooletu, õiglase kohtuvõim.

Juhataja

Suur tänu! Pavel Panfilov, teine küsimus.

P. Panfilov

Lugupeetud ettekandja! Muidugi ei tekita Põhiseaduse Assamblee tarkus kahtlusi. Autojuhid teavad, et tänaval sõites tuleb alati lollidega arvestada. Aga mis juhtub siis, kui Venemaa denonsseerib 1920. aasta lepingu? Mida arvab Põhiseaduse Assamblee olukorrast, mis siis tekib? Mida me siis piiriga teeme?

L. Hänni

Me ei teinud erilisi või üksikasjalikke prognoose selle kohta, mida ja kuidas teeb Vene valitsus, aga kuna ka seal on demokraatlikud jõud tulnud võimule, siis ma usun, et nende otsused on kantud vastutustundest tuleviku ees.

Juhataja

Suur tänu! Vladimir Lebedev.

V. Lebedev

Lugupeetud esimees, lugupeetud kolleeg Liia Hänni! Õelge palun, kas te teate, millise avalduse tegi Vene Föderatsiooni delegatsioon Helsinki kohtumisel 13. aprillil 1992 diskrimineerivate abinõude kohta Eestis. Kas te teate, kuidas Vene delegatsioon tõlgendab Venemaa ja Eesti vahel sõlmitud lepingu § 3? Tänan!

L. Hänni

Härra Lebedev, ma arvan, et me praegu oma arutelu juures peaksime jääma selle päevakorrapunkti raamidesse. Põhiseaduse eelnõu ei käsitle otseselt Eesti-Vene lepingut ega ka selles sisalduvaid kodakondsuse sätteid. Paragrahv 8 teises peatükis küll ütleb, millised on need põhiprintsiibid, millest lähtutakse Eesti Vabariigi kodakondsuse sätestamisel, kuid käesoleval juhul on paragrahvist 8 vähe kasu selle probleemi lahendamiseks, mille te tõstasite. Oma isikliku arvamuse võin ma teile välja öelda kuluaarides.

Juhataja

Suur tänu! Jüri Kork.

J. Kork

Austatud juhataja, lugupeetud ettekandja! Ma leidsin kodust juhuslikult oma raamatukogust raamatu "Rahvuskogu ja põhiseadus", kus on põhjalikult juttu meie eelmise põhiseaduse

ettevalmistamisest, selle üleandmisest jne. Kõigi ettevalmistajate allkirjadega kinnitatud põhiseadus anti Narva-Jõesuus pidulikult üle hr. Pätsile. Sellega võttis Rahvuskogu enda peale ka vastutuse põhiseaduse toimimise eest. Aga mida peab tegema praeguses olukorras, kus assamblee seda põhiseaduse eelnõu isegi läbi ei hääletanud? Kelle peale jääb vastutus, et see põhiseadus funktsioneerima hakkab ja seda ilusat Eesti asja ükskord päris põhja ei keera? Kelle peale see vastutus teie arvates jääb?

L. Hänni

Põhiseaduse Assamblee, hääletades põhiseaduse eelnõu 14. veebruaril ja kiites selle heaks häälteenamusega, kahtlemata võttis selle aktiga ka endale vastutuse põhiseaduse eelnõu eest sellisena, nagu ta assambleest välja tuli. Nii et vastutuse küsimus peaks olema päris üheselt mõistetav. Iseasi on see, kui me oleksime hakanud Ülemnõukogus siia tegema muudatusi või nõudma, et assamblee neid teeks. Sel juhul oleks vastutus ainult hajunud ja olnud tõesti kerkinud üles küsimus, kes siis õieti vastutab. Praegu on päris selge, et väljatöötatud põhiseaduse eelnõu eest kannab vastutust Põhiseaduse Assamblee.

Juhataja

Suur tänu! Aleksandr Gussev, teine küsimus.

A. Gussev

Lugupeetud spiiker, lugupeetud Liia Hänni! Te ei saanud aru Sovetnikovi küsimusest või vastasite sellele teadlikult valesti. Te ütlesite, et just põhiseadus ei lase hiljem diskrimineerivaid seadusi vastu võtta. Kas siis paragrahvid 28, 29, 30 jt. lubavad seda teha? Või on just vastupidi ja need põhiseaduse paragrahvid võimaldavad hiljem diskrimineerivaid seadusi vastu võtta?

L. Hänni

Võib-olla on siin tegemist tõlkeraskustega, aga rahvusvahelises õiguses eristatakse kahte mõistet – diskrimineerimine ja diferentseerimine. Diskrimineerimine on põhjendamata vahe tegemine inimeste vahel, aga diferentseerimine tähendab seda, et inimeste õiguslikku seisundit eristatakse põhjendatult. Ja ma olen püüdnud teile selgitada, et selline kodanike ja mittekodanike õiguste eristamine teatud õiguste osas ei ole vastuolus ühegi rahvusvahelise konventsiooniga. See on riikide tavaline praktika ja Eesti, kui ta läheks tõesti sellele teele,

millele te viitate, et kõik õigused oleksid igäühe õigused, oleks siis unikaalne riik. Ta oleks igäühe riik ja võib arvata, et selline riik ei rahulda õieti mitte kedagi.

Juhataja

Suur tänu, kolleeg pr. Hänni! Rahvasaadikutel rohkem küsimusi ei ole. Ma tänan!
Lugupeetud kolleegid, avan läbirääkimised. Aleksei Zõbin.

A. Zõbin

Lugupeetud spiiker! Mul on ettepanek. Materjalid jagati välja täna. Sellise tähtsa dokumendiga nagu põhiseaduse eelnõu tuleb aga tähelepanelikult tutvuda. Seepärast on mul ettepanek katkestada täna arutelu, uurida materjale põhjalikult ja hakata homme arutama Põhiseaduse Assamblee tehtud parandusi. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Ma soovin selle kohta, hr. Zõbin, nõuetekohaselt vormistatud protseduurilist ettepanekut. Kas on veel kõnesoovijaid, sõnavõtjaid? Tiit Made. Ei soovi praegu. Ülo Uluots.

Ü. Uluots

Lugupeetud spiiker! Kuigi ma olin kogu aeg Tõnu Antoni asetäitja, on ka mulle mõningad asjad ootamatud ja ma toetan praegu Zõbini ettepanekut. Ma loodan, et ta vormistab selle praegu, nagu on vaja.

Juhataja

Kas me võime läbirääkimised lõpetada? Vladimir Lebedev.

V. Lebedev

Lugupeetud spiiker! Ka mina toetan kolleeg Uluotsa ja palun katkestada istung. Tuleb põhjalikult tutvuda kõigi märkustega. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Arvo Junti.

A. Junti

Lugupeetud juhataja! Otsuseprojekti juures tõusetuvad mitmed küsimused. Näiteks 1. punkti juures. Kes paneb mitte teoreetiliselt, vaid praktilises mõttes eelnõu rahvahääletusele? Kuidas ja millal? Need asjad on lahendamata. Teise punkti juures ei ole meile selge, kas see 20. aprill on reaalne. Seetõttu on mul niisugune ettepanek, et me ei tohiks lõpetada praegu ka mitte sõnavõtte, vaid peaksime katkestama arutelu ja seda kuni rakendusotsusega ühele poole saamiseni. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Õiged reglemendipärased argumendid on katkestamine ja jätkamine mingil istungjärgul või sellelsamal istungjärgul. Tundub olevat loogiline, et läbirääkimisi praegu lõpetada ei maksaks. Kui tehakse ettepanek läbirääkimised lõpetada, panen ma selle hääletusele. Praegu ma lähtun aga loogikast, et kui arutelu tahetakse asjaoludega lähema tutvumise ettekäändel katkestada, siis tahetakse ka arvamust avaldada. Minul on nõuetekohaselt laekunud praegu kolleeg Zõbini ettepanek katkestada ja sellest ma loen välja, et jätkata veel sellel istungjärgul. Arvo Junti teeb ettepaneku katkestada kuni rakendusseaduse vastuvõtmiseni. Loomulikult otsustab seda täiskogu. Niisiis on kaks protseduurilist ettepanekut. Ma paneksin need vastavalt esitamise järjekorrale hääletusele.

Kohaloleku kontroll. Kohal on 80 rahvasaadikut, puudub 18.

Esimene protseduuriline ettepanek on katkestada arutelu ja jätkata veel sellel istungjärgul. Kui see saab lihthäälteenamuse, siis teisi hääletusele ei panda. Kui ei saa, tuleb Arvo Junti oma. Aleksei Zõbin.

A. Zõbin

Lugupeetud spiiker! Mind veendi oma ettepanekust loobuma Junti kasuks. Olen nõus.

Juhataja

Aleksei Zõbin võtab oma ettepaneku tagasi. Kolleegid, ma veel kord tutvustan teile Arvo Junti protseduurilise ettepaneku sisu. Katkestada arutelu kuni rakendusseaduse vastuvõtmiseni. Kolleegid, te tahate kõik sõna võtta. Eks ole? Kuna läbirääkimised ei ole lõppenud, saavad kõik sõna. Tõnu Anton.

T. Anton

Ka õiguskomisjonil on üks protseduuriline ettepanek, mis kahjuks on erinev õiguskomisjoni liikme Arvo Junti ettepanekust. Ja nimelt: käsitleda põhiseaduse eelnõu küsimusi enne, kui minna põhiseaduse rakendusseaduse eelnõu juurde.

Juhataja

Kas see on Tõnu Antoni ettepanek?

T. Anton

See on õiguskomisjonis läbihääletatud ametlik ettepanek.

Juhataja

Jah. Ma küsin Arvo Junti käest, kas ta jääb oma arvamuse juurde? Mina tõlgendan praegu sõnasoove ainult sellisena, et sõna võetakse päevakorrapunkti kohta. Jaak Allik.

J. Allik

Lugupeetud hr. spiiker! Hr. Junti ettepanek ei ole reglemendipärane. Kõigepealt sellepärast, et seal ei ole tähtaega, ja teiseks, rakendusseadust ei ole üldse Ülemnõukogu päevakorda veel võetud. Nii et see on täiesti abstraktne ettepanek. Kolmandaks, rakendusseaduse peab vastu võtma rahvas, mitte Ülemnõukogu. Nii et sellist tähtaega ei ole olemas, mida hr. Junti pakub.

Juhataja

Suur tänu! Kolleegid, ma pean siiski nüüd öeldut täiendama. Rakendusseadus on päevakorras. Seda esiteks. Küll aga olen ma Jaak Allikuga nõus selles suhtes, et hr. Junti poolt tehtud ettepanek ei ole reglemendipärane. Ma oleksin seda niikuinii veel üle korranud enne hääletusele panekut, see on ka selge. Kas Ülemnõukogu soovib rahvahääletusele panna rakendusseadust, selle kohta pole veel üldse otsust langetatud. Arvo Junti.

A. Junti

Lugupeetud juhataja, minu ettepanekus on väike ebatäpsus. Jutt ei ole rakendusseaduse vastuvõtmisest, vaid rakendusseaduse kohta otsuse vastuvõtmisest. See oleks täpne formuleering. Aitäh!

Juhataja

Aga seda veel ei ole päevakorras.

A. Junti

Niisugune on ettepanek.

Juhataja

See pole päevakorras. Ma juhin teie tähelepanu, kolleegid, sellele, et ma ta hääletusele panen, see on minu kohustus, kuid kõik öeldu Arvo Junti parandusettepaneku kohta jääb jõusse.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on Arvo Junti parandusettepaneku poolt? Selle ettepaneku poolt on 23 rahvasaadikut, vastu on 37, 4 jäid erapooletuks. See ettepanek ei leidnud toetust.

Mina vana bürokraadina teatan nüüd, et minu laual ei ole rohkem ettepanekuid ja läbirääkimised jätkuvad. Ja nüüd on mul alust küsida: kas soovitakse läbirääkimised lõpetada? Läbirääkimised jätkuvad. Ülo Uluots.

Ü. Uluots

Lugupeetud spiiker, lugupeetud kolleegid! Ma esitasin pr. Hännile täna kaks küsimust. Esiteks. Kui palju on arvestatud Ülemnõukogu ettepanekuid Põhiseaduse Assamblees? Teiseks. Milline oli põhiseaduse uue teksti hääletamise tulemus? Proua Hänni targa naisena põikles muidugi mõlemast vastusest kõrvale. Tegelikult põhiettepanekud assamblees arutusele ei tulnud. Arutelu mehhanism oli seal järgmine. Prioriteet anti redaktsiooni toimkonnale, kes ainsana otsustas, millised Ülemnõukogu saadikute ettepanekud tulevad arutamisele assamblees. Mingeid proteste vastu ei võetud. Tähendab, asi kujunes täiesti antidemokraatlikuks ja seepärast jäid põhiküsimused, mis on olnud kogu aeg põhiseaduse võtmeküsimusteks (presidendi valimine rahva poolt, maavanemate määramine, vetoõigus), arutelust välja. Vetoõigus viidi absurdini teatud määral sellega, et presidendile anti õigus parlament kohtusse kaevata.

Ma ei hakka kõiki probleeme ette lugema, jutt on siin ekspertide grupi alternatiividest, mis esitati juba veebruarikuus. Ma tahan sellega öelda, et assamblee ei täitnud Ülemnõukogu palvet, soovi ja käsku. Seda esiteks. Teiseks. Assamblee hääletas põhiseaduse eelmist teksti, sai kuidagimoodi kokku 31 häält. Ja kui meie hr. Tiit Käbiniga nõudsimme põhiseaduse lõpliku teksti hääletamist, sest seal, nagu pr. Hänni ette kandis, tehti ligi 50 parandust, siis seda ei toimunud. Võin teile öelda ka miks see nii oli. Hääletamise momendil oli saalis paar inimest üle 30. Teada oli, et 5–6 inimest hääletavad vastu. Järelikult oleks see seaduseelnõu sellel

hääletamisel lükatud tagasi. Seepärast teda hääletamisele ei pandud. Ja ma konstateerin teile juriidilist tõika. Meile on praegu esitatud mittekehtiv põhiseaduse eelnõu, kuna ta ei ole läbinud kõiki reeglipäraseid protseduure, mis on ette nähtud assamblee reglemendis. Seepärast ei pea paika ka meie spiikri praegu antud seletus, kui ta alustas täna selle päevakorrapunkti arutamist, et me oleme otsustanud põhiseadust mitte muuta. Meil ei olegi teksti, mida muuta.

Leian, et kuna assamblee ei ole täitnud Ülemnõukogu palvet ega oma reglementi, siis on meil täielik õigus teha parandusi praegu meile väljajagatud põhiseaduse eelnõu tekstis, võtta need viimased kolm-neli põhimõttelist küsimust arutusele, teha parandused ja panna seejärel eelnõu rahvahääletusele. See on minu arusaam ja ma loodan, et paljud siin saalis olivad mind toetavad.

Juhataja

Suur tänu! Kolleegid, iga rahvasaadik võib oma arvamust avaldada sellisel viisil, nagu tema seda soovib. Küll aga ei võta ma ühtegi parandusettepanekut vastu, mis puudutavad põhiseaduse eelnõu sisu. Valeri Kois.

V. Kois

Ma ei taha sõna võtta. Mul on teile küsimus. Mitu põhiseaduse eelnõu on Ülemnõukogule esitatud? Kas Raidla grupi esitatud eelnõu on Põhiseaduse Assamblee esitatud eelnõu alternatiiv? Kas on üldse alternatiiveelnõu? Kas härra Uluots esitas alternatiivi redaktsioonikomisjoni eelnõule? Kas sellele on alternatiivi? Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Kas on veel sõnasoovijaid, kõnepidajaid? Ma küsin veel kord, kas lõpetame läbirääkimised? On. Edgar Savisaar.

E. Savisaar

Lugupeetud kolleegid, austatud spiiker! Esiteks ma arvan, et arutelu lõpetada ei tohi, kuna me saime teksti täna ja kahtlemata peame ta läbi töötama ja tegema omapoolseid ettepanekuid.

Teiseks. Minu arvates tegi hr. Uluots väga tõsise avalduse, kui ta väitis, et meile esitatud põhiseaduse eelnõu ei ole kehtiv, kuna ta pole läbinud assamblee enda protseduurireegleid. Mul on seetõttu ettepanek, et kuna me ilmselt täna ikkagi jõuame katkestamiseni, pöörduda assamblee poole ametliku järelepärimisega selles küsimuses. Sest kui asi on nii, nagu praegu

selle esitas hr. Uluots, siis muudab see ilmselt väga oluliselt Ülemnõukogu suhtumist sellesse eelnõusse. Tänan teid!

Juhataja

Suur tänu! Kolleegid, kuidas arvate, kas katkestada? Palun tehke reglemendipärane ettepanek. Katkestada ja jätkata sellel istungjärgul, järgmisel istungjärgul või ülejärgmisel? Siis nimetame numbri. Või üldse mitte? Peet Kask.

P. Kask

Austatud hr. juhataja, kallid kolleegid! Mul on muudatusettepanek punktile 2. Punkt 2 praeguses redaktsioonis annab tähtaja, mille jooksul redaktsioonikomisjon peab esitama Ülemnõukogule otsuseprojekti, kusjuures selles peab olema mängitud rahvahääletuse kuupäev. Minu arvates pole see ülesanne jõukohane, kuni Ülemnõukogu pole oma seisukohta võtnud põhiseaduse rakendamise seaduse eelnõu suhtes. Kuni rakenduseseadus pole rahvahääletusele esitamiseks konditsioonis, ei saa me nõuda kelleltki otsuseprojekti nende eelnõude rahvahääletusele paneku kohta. Minul on konkreetne ettepanek võtta arutatavast otsuseprojektist välja mõlemad tähtajad, et mitte siduda redaktsioonikomisjoni mingisuguse tähtajaga. Niisiis võtta maha see 20. aprill ja samuti mitte märkida rahvahääletuse kuupäeva, vaid jätta redaktsioonikomisjonile selles küsimuses vabad käed. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Tõnu Anton.

T. Anton

Lugupeetud kolleegid! Möödunud aasta 3. septembril otsustas Ülemnõukogu, et assamblee peab Ülemnõukogule esitama sellise põhiseaduse eelnõu, mida pooldab enamik assamblee liikmeid. Eelnõu, mille assamblee Ülemnõukogule esitas, sai kohalolevatelt assamblee liikmetelt 33 häält.

Käesoleva aasta 19. märtsil võttis Ülemnõukogu vastu otsuse põhiseaduse eelnõu ja põhiseaduse rakendamise seaduse eelnõu rahvahääletusele esitamise kohta. Ma arvan, et ei pea olema väga suur asjatundja õiguse või keele alal, et mõista: 19. märtsil langetas Ülemnõukogu põhimõttelise otsuse just assamblee koostatud põhiseaduse eelnõu rahvahääletusele esitamise kohta. Tõsi, eelnõu uurides pidas Ülemnõukogu vajalikuks, et teatud küsimusi assamblee veel kord kaaluks ja otsustaks, kas ta peab vajalikuks esitatud

eelnõu parandada või mitte. Otsuse punkti 1 lõikes 3 on kirjas: "Teha Põhiseaduse Assambleele ülesandeks jätkata tööd põhiseaduse eelnõuga, arutades seejuures läbi ka Ülemnõukogu saadikute poolt 67. istungjärgul põhiseaduse eelnõu kohta tehtud märkused ja ettepanekud. Põhiseaduse eelnõu läbitöötatud tekst esitada Ülemnõukogule 1992. aasta 13. aprilliks."

Põhiseaduse Assamblee mõistis Ülemnõukogu otsust selliselt, et käsitlemisele tulevad üksikküsimused, mitte eelnõu tervikuna. Kõigis nendes üksikküsimustes, kus peeti vajalikuks teha parandusi ja muudatusi põhiseaduse eelnõus, võeti otsused vastu Põhiseaduse Assamblee reglemendi alusel, s.o. lihthäälteenamusega. Vist ei ole mõtet ette lugeda neid hääletustulemusi, sest sellisel juhul tuleks teieni tuua umbes 50 arvupaari.

Põhiseaduse Assamblee juhatajana olen seisukohal, et Ülemnõukogu liikmetele on antud kõik vajalikud materjalid otsuse tegemiseks. Kuid Ülemnõukogu liikmena olen seisukohal, et loomulikult on nii hr. Savisaarel kui ka teistel kolleegidel õigus leida põhjusi ja põhjendusi, hoidumaks kõrvale otsuse tegemisest või siis venitamaks otsuse tegemisega. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Enn Leisson.

E. Leisson

Lugupeetud härra spiiker, lugupeetud kolleegid! Tõepoolest, need küsimused, mida tõstatas kolleeg Ülo Uluots, väärivad minu meelest isegi kõige rohkem tähelepanu, sest nendest hakkab olenema meie riiklik korraldus ja meie rahva käekäik kõige otsesemalt. Tõnu Anton rääkis väga veenvalt sellest, mida pidas demokraatlikuks asjade käiguks Põhiseaduse Assamblee, kui ta teksti parandas. On sellel üldse pistmist mingi demokraatiaga, jäägu see meie kõigi otsustada koduse ülesandena. Aga ma arvan, et kuni me ei ole lahendanud või enda jaoks lahti mõtestanud, mida tähendab panna Põhiseaduse Assamblee poolt esitatud eelnõu rahvahääletusele, seni on meie sõnavõttud ja jutt ilma eesmärgita. Kuidas me selle küsimuse sätestame, missugusel kujul me paneme ta rahvahääletusele? Kui me esitame rahvale küsimuse, kas rahvas soovib delegeerida presidendi valimist esinduskogule või ei soovi, annab rahvas meile vastuse. Kas rahvas loobub oma seadusandliku algatuse õigusest Riigikogu kasuks või ei loobu? President hakkab seadustele vetosid panema ainult ühest seisukohast: kas need vastavad põhiseadusele või rahva huvidele? Kas rahvas jätab presidendi sellest õigusest ilma või ei jäta?

Need kõik on küsimused, mis tuleb esitada rahvale. Kui me ütleme, et rahvas on kõrgeima võimu kandja, siis me peame temalt küsima, millise osa oma kõrgeimast võimust on ta nõus loovutama. Ainult niisugune konstruktiivne käik võtab kõik need küsimused maha ja meil ei ole vaja midagi tagasi saata ega hukka mõista, vaid me saaksime need just lahendada sellisel teel. Seda muidugi siis, kui on usaldus rahva vastu. Kui seda usaldust ei ole, siis ei ole midagi parata. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Edgar Savisaar, teine sõnavõtt.

E. Savisaar

Täna, lugupeetud spiiker! Ma arvan, igaüks meist tunnetab Ülemnõukogu liikmena oma vastutust selle eelnõu esitamise eest. Seetõttu tuli mulle üllatusena, et kolleeg Tõnu Anton vaatles küsimuse sisulist käsitlemist kui populistlikku, kui venitamist ja otsustamisest kõrvalehoidmist. Minu arvates selline siltide külgekleepimine ja populism ei käi kokku saadikuvääriskusega, eriti, kui tegu on juristiga. Täna teid!

Juhataja

Suur tänu! Minule on laekunud nüüd kaks kokkulangeva sisuga protseduurilist ettepanekut, mille ma panen hääletusele. Kuni saadikud saali kogunevad, tutvustan juba laekunud sisulisi parandusettepanekuid. Näiteks Peet Kase parandusettepanekut, mis käsitleb muudatuste tegemist teises punktis. Autorid on selle juba aktsepteerinud. See on teile eelteadmiseks. Täpsemalt ma tutvustan seda teile siis, kui oleme juba hääletamise faasis.

Nii. Minule on laekunud juba kolm protseduurilist ettepanekut, millest üks erineb kahest esimesest. Kolleegid Savisaar ja Uluots teevad ettepaneku arutelu katkestada ja jätkata järgmisel istungjärgul. Kolleeg Allik arvab, et oleks õigem katkestada ja jätkata sellel istungjärgul. Me oleme kohaloleku kontrolli selles päevakorrapunktis juba läbi viinud, ma seda rohkem läbi ei vii.

Hakkan panema hääletusele protseduurilisi ettepanekuid. Kõigepealt kolleegide Savisaare ja Uluotsa protseduuriline ettepanek katkestada ja jätkata järgmisel istungjärgul. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et katkestada käesoleva päevakorrapunkti arutamine ja jätkata järgmisel istungjärgul? See on protseduuriline ettepanek, lihthäälteenamus. Kes tahab katkestada, on poolt, ja kes ei taha, on vastu. See on katkestamine ja jätkamine järgmisel istungjärgul. Niisugune on kolleegide Savisaare ja Uluotsa ettepanek. Selle ettepaneku poolt

on 34 rahvasaadikut, vastu on 26, erapooletuks jäid 3. Katkestatakse ja jätkatakse järgmisel istungjärgul.

Nii et Jaak Alliku ettepanekut mul ei ole nüüd enam vaja hääletusele panna, arutelu jätkamine läheb 71. istungjärgule. Protseduuriliste küsimuste konkurss? (Hääled saalist.) Mis te nüüd räägite, kolleegid, niisugust asja pole reglemendis. (Hääled saalist.) Ei. Mina võin seda küll ka teha, aga nii ei tehta ju. (Hääled saalist.) Ma panin ettepaneku hääletusele nõuetekohaselt, esitamise järjekorras. Ja kui üks teist välistab, siis seda arvesse ei võeta. Kui täiskogu seda soovib, viime läbi konkursi, kuid nii ei tehta tegelikult. (Hääled, hääled, hääled.)

Päris kindlasti on see suvaline reglemendi tõlgendamine, kuid mina olen kodurahu huvides valmis seda tegema. (Vihased hääled.) Ausalt öeldes ma peaksin võtma küll praegu minutilise vaheaja. Reglement ei näe ju niisugust asja ette. (Hääled, hääled.) Koit Raud.

K. Raud

Lugupeetud juhataja! Et teil oleks kergem mõista, mis saalis toimus, siis lubage ma selgitan teile. Nimelt osa saadikuid jättis nupule vajutamata, kuna nad olid arusaamisel, et arvesse lähevad poolthääled. Aitäh!

Juhataja

Jätame siis järgmisteks kordadeks meelde, et protseduuride osas konkursse ei korraldata. Kolleegid, ärge ajage pilli lõhki. Reglemendi vastu mina eksinud ei ole. Protseduuridel konkursse ei korraldata. Jaak Allik.

J. Allik

Lugupeetud hr. spiiker! Küsimus ei ole selles, kas korraldada konkursse või mitte, vaid selles, et osa saadikuid sai küsimusest valesti aru. Seetõttu tuleks reglemendi järgi teha ümberhääletus.

Juhataja

Saadikud vajavad õppust küll. Kahjuks peab ütleva niimoodi, et meie keerukas reglement ei ole hästi omastatav. Kui tõesti lugu on nii, et aru ei saadud, siis kohustab reglement mind ümber hääletama, see on tõsi. Aga konkursi me protseduuride osas ei korralda, niisugust asja ei tehta. Konkursse tehakse sisuliste alternatiivide puhul.

Nii, kolleegid, võtke sisse töökohad ja me viime läbi uue hääletamise. Võib-olla tõesti mõni saadik ei saanud täpselt aru. Sõnavõtt? Jaak Jõerüüt.

J. Jõerüüt

Lugupeetud hr. Uluots, lugupeetud hr. Nugis!

Juhataja

Ära võta südamesse, lase edasi.

J. Jõerüüt

Siin ukse all on tekkinud endiselt väike segadus ja me tahaksime lihtsalt selgusele jõuda. Kui me praegu teeme ümberhääletuse, siis on küll selge, mille vastu ma näiteks hääletan, aga ei ole selge, mille poolt ma hääletan, mis on sisuline tulemus.

Juhataja

Ma saan väga hästi aru, et vastutusrikastel momentidel mind kui spiikerit ei kaitse mitte keegi muu, kui ainult reglement ja reglemendi hea tundmine. Ja ma väidan siiski, et reglemendi järgselt toimus hääletus õigesti küll, aga tõesti peab ümber hääletama, kui on ilmne, et saadikud ei mõistnud asja õigesti. Ja kui saadikud väidavad saalis, et nad ei mõistnud ettepaneku sisu täpselt, ma olen kohustatud panema küsimuse uuesti hääletusele. Milline on resultaat, seda teab täiskogu ise.

J. Jõerüüt

Hr. spiiker, me ei süüdistata absoluutselt reglementi. Küsimus on lihtsalt selles, et tahaksime valida kahe võimaluse vahel, tuleva nädala ja homse päeva vahel. Kuidas ta protseduuriliselt ka toimub, see on tõesti spiikri asi. Meie tahaksime teha valikut.

Juhataja

Täiskogu peabki valiku tegema. Kronoloogiliselt laekusid ettepanekud sellises järjekorras. Kõigepealt kolleeg Savisaare, siis kolleeg Uluotsa ja viimasena kolleeg Alliku ettepanek. Ja mul on õigus sellises järjekorras neid hääletusele panna. Samas ma ütlen, et kui kell saab 14.15, teen ma ettepaneku tööpäeva pikendada ja mitte kedagi ma praegu ei takista, sest läbirääkimised pole lõppenud. Kõik, kes sõna tahavad, võivad kõnet pidada kuni läbirääkimiste lõppemiseni. Nii et kes soovib, saab sõna. Ei soovi. (Naer saalis.)

Nii. Ma panen uuesti hääletusele protseduurilise ettepaneku, mille on esitanud kaks rahvasaadikut. Katkestada päevakorrapunkti arutamine ja jätkata järgmisel istungjärgul. Lihthäälteenamus. Jutt on 71. istungjärgust. Kas kõik said aru?

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et katkestada käesoleva päevakorrapunkti arutamine ja jätkata järgmisel, 71. istungjärgul? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 37 rahvasaadikut, vastu on 33, erapooletuks jäid 2. Arutelu katkestatakse ja jätkatakse järgmisel istungjärgul. Head nägemist!

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

70. ISTUNGJÄRK

NELJAS ISTUNG

16. aprill 1992

Juhataja (M. Lauristin)

Tere hommikust, lugupeetud Ülemnõukogu! Alustame selle istungjärgu viimast istungit. Palun kohaloleku kontroll. Kohal on 62 saadikut, puudub 36. Palun, kes jäid hiljaks, registreerige ennast individuaalselt. Enne kui me asume päevakorra juurde, on informatsioon, et soovitakse üle anda eelnõusid. Valitsuse poolt teeb seda pr. Kilvet. Palun!

K. Kilvet

Lugupeetud juhatus, austatud Ülemnõukogu liikmed! Eesti Vabariigi valitsusjuhi nimel teen ettepaneku nimetada Enn Tupp Eesti Vabariigi kaitseministriks ja palume seda küsimust arutada kiireloomulisena. Ootame teie ettepanekuid kohtumisteks.

Eilsel Eesti Vabariigi Valitsuse istungil otsustati pöörduda Eesti Vabariigi Ülemnõukogu poole. Lubage, ma loen selle lühikese pöördumise ette: "Eesti Vabariigi Valitsuse avaldus Eesti Vabariigi Ülemnõukogule. Eesti Vabariigi järjepidevuse kandjaks on tema kodanikkond. Eesti Vabariigi Valitsus konstateerib, et Eesti Vabariigi põhiseaduse vastuvõtmisel ja Riigikogu valimistel on õigus öelda oma sõna kaasa kõigil Eesti Vabariigi järjepidevuse kandjatel, Eesti Vabariigi kodanikel. Lähtudes ülaltoodust, teeb Eesti Vabariigi Valitsus Eesti Vabariigi Ülemnõukogule ettepaneku põhiseaduse vastuvõtmisel ja Riigikogu valimistel anda valimisõigus kõigile Eesti Vabariigi kodanikele, sõltumata nende elukohast." Aitäh!

Juhataja

Aitäh! Enne kui me läheme päevakorras edasi, on meil täna võimalik arutada valitsuse

esitatud kiireloomulist küsimust Klara Halliku nimetamise kohta Eesti Vabariigi ministriks. Vabandust, tegin vea. Hr. Anton soovis ka üle anda ühe eelnõu.

Palun, hr. Anton.

T. Anton

Lugupeetud kolleegid! Õiguskomisjoni nimel esitan kiireloomulisena arutamiseks seaduseelnõu Eesti Vabariigi Riigikogu valimisseaduse § 2 lõike 1 muutmiseks järgmiselt: "Õigus valida on Eesti Vabariigi kodanikel, kes valimispäevaks on saanud 18-aastaseks." Paraku pole küll õiguskomisjon esitanud seda seaduseelnõu reaktsiooniks valitsuse avaldusele, mis meile äsja ette loeti, kuid see on kindlasti samasuunaline nagu valitsuse avalduski. Annan seaduseelnõu teksti pr. Lauristinile üle.

Juhataja

Aitäh! Kas on jäänud veel mõni eelnõu esitaja kahe silma vahele? Ei ole. Läheme siis päevakorra juurde.

Klara Halliku nimetamine Eesti Vabariigi ministriks

Juhataja

Valitsus on kiireloomulise küsimusena esitanud eelnõu Klara Halliku nimetamise kohta Eesti Vabariigi ministriks ning seda on arutanud komisjonid ja saadikurühmad, kes soovisid ministrikandidaadiga kohtuda. Juhatusel on ettepanek võtta see kiireloomulisena päevakorda. Teeme enne veel kord kohaloleku kontrolli, kuna saadikuid on tulnud vahepeal juurde. Palun, kohaloleku kontroll. Kohal on 67 saadikut.

Palun, kes on nimetatud küsimuse päevakorda võtmise poolt? Poolt on 54 saadikut. Küsimus on päevakorda võetud. Ma palun ettekandele peaminister hr. Vähi.

T. Vähi

Austatud Ülemnõukogu saadikud! Valitsus esitas teile 9. aprillil ministrikandidaadiks pr. Klara Halliku. Mul on teada, et pr. Klara Hallik on läbi rääkinud paljude komisjonidega ja mul on andmeid, et temasse kui ministrikandidaadisse on üldiselt suhtutud positiivselt.

Täna me esitame pr. Klara Halliku kinnitamiseks Eesti Vabariigi ministri kohale. Tahaksin ütelda nii palju, et pr. Klara Hallik on sündinud 24. aprillil 1933, on olnud aktiivne võitleja

Eesti demokraatiseerimise ning Eesti iseseisvuse eest viimastel aastatel ja ka varem. Ta valdab lisaks emakeelele, eesti keelele, vene, inglise ja soome keelt, tal on häid kogemusi suhtlemisel inimestega. Klara Hallik on tuntud oma demokraatlike ja õiglust järgivate põhimõtete poolest. Aitäh!

Juhataja

Aitäh! On küsimusi? Palun, hr. Mets.

T. Mets

Lugupeetud hr. peaminister! Kas te võiksite mulle selgitada, miks te nii sihikindlalt ja truult olete kogu aeg tagasi lükanud rahvussuhete komisjoni poolt pakutud Enn Leissoni kandidatuuri?

T. Vähi

Praegu esitan ma teile kinnitamiseks pr. Klara Halliku kandidatuuri. Teie küsimusele ma olen nõus vastama kunagi mõne teise päevakorrapunkti juures.

Juhataja

Aitäh! Palun, hr. Zöbin.

A. Zöbin

Lugupeetud härra Vähi! Ma kahjuks ei jõudnud küsida, kas Klara Hallik esitas pärast 30. märtsi avalduse Eesti kodakondsuse saamiseks vastuvõetud seaduse alusel. Tal tuleb ju aasta oodata ja eesti keele eksam sooritada.

T. Vähi

Ma olen vestelnud pr. Klara Hallikuga ja ankeedi järgi on ta Eesti kodakondsuses.

Juhataja

Palun, hr. Lebedev.

V. Lebedev

Lugupeetud juhataja, härra peaminister! Te ütlesite Klara Hallikut iseloomustades, et ta on Eesti iseseisvuse eest võitleja. See on vist hea. Aga sellel ametikohal pole vaja Eesti

iseseisvuse eest võitlejat. Seal on vaja vähemusrahvuste õiguste, inimõiguste eest võitlejat. Nii palju kui mulle on teada kandidaadi tööst NSV Liidu rahvasaadikuna, ei tulnud tal seal kõik hästi välja. Tänan!

T. Vähi

Ma usun, et ma väga lühikeses sõnavõtus ei suutnud piisavalt teid informeerida pr. Klara Halliku kõikidest positiivsetest iseloomujoontest ja omadustest. Ma siiski olen arvamusel, et rasketes situatsioonides on Klara Hallik kõikide küsimustega hästi toime tulnud, kaasa arvatud õiglus, mida ma märkisin, ja kaasa arvatud suhtumine kõikide inimeste õigustesse, mille hulka kuulub ka inimõiguste järgmine Eestis.

Juhataja

Aitäh! Palun, hr. Sovetnikov.

S. Sovetnikov

Lugupeetud härra peaminister! Kas Klara Halliku määramine rahvussuhete ministriks tähendab seda, et teie kui peaminister panete pärast tema kandidatuuri kinnitamist kõik Kirde-Eesti probleemidega seotud ülesanded tema habrastele õlgadele? Nüüd, mil Narvas, Kirde-Eestis on suhted teravnenud, võib nii juhtuda. Kardan seda kõige rohkem. Tänan!

T. Vähi

Ma olen korduvalt Ülemnõukogu ees esinedes öelnud, et meie meelest on valitsus kabinet. Ei ole nii, et ministrid tegelevad individuaalselt ainult oma valdkonnaga. Me just arvestame seda, et Eesti Vabariigi Valitsus, praegune kabinet, ajab ühtset poliitikat kõikides valdkondades, kus meil tuleb täita võimufunktsioone. Seoses sellega ma usun, et ka lähemal ajal ma kohtun korduvalt Kirde-Eesti inimestega ja lahendan nende probleeme. Samas ma aga usun, et see läheb mul nüüd kergemaks, sest lihtsalt üks abiline on rohkem.

Juhataja

Aitäh, hr. Vähi, rohkem küsimusi ei ole.

T. Vähi

Aitäh teile!

Juhataja

Aitäh! Lugupeetud saadikud, ministrikandidaadiga on saanud kohtuda komisjonid ja fraktsioonid. Kas neil on arvamused? Ei ole. Kas saame asuda küsimuse otsustamisele? Rahvussuhete komisjon soovib siiski midagi öelda. Palun, härra Sovetnikov.

S. Sovetnikov

Lugupeetud spiiker! Äsja oli meil ligi tunniajaline jutuajamine proua Hallikuga. Rahvussuhete komisjoni liikmed tunnevad hästi Klara Hallikut kui teadlast ja spetsialisti. Komisjon on korduvalt tõstatanud küsimuse rahvussuhete ministri staatusest ja ametikoost, teinud ettepanekuid ja esitanud isegi oma kandidaadi, kes lükati tagasi. Me avaldasime arvamust, et edaspidi, aga võib-olla ka praegu, peab valitsuse või Ülemnõukogu juures olema pigem inimõiguste komitee, kui rahvussuhete ministri ametikoht. Kirde-Eesti küsimustega peavad aga tegelema kõik ministriumid ja esmajärjekorras peaminister. Ühisele arvamusele komisjonis ei jõutud, aga komisjon on nõus tegema koostööd Klara Hallikuga kui tulevase ministriga. Kui Ülemnõukogu kinnitab Klara Halliku kandidatuuri, siis me tuleme kokku ja kavandame konkreetsed plaanid meie koostööks ning ma loodan, et me leiame ühise keele ja hakkame viljakalt koos töötama. Täna tähelepanu eest!

Juhataja

Aitäh! Tundub, et rohkem ei taheta arvamusi avaldada. Asume otsustama. Palun kohaloleku kontroll. Kohal on 73 saadikut. Palun, kes on selle poolt, et vastu võtta Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus Klara Halliku nimetamise kohta Eesti Vabariigi ministriks? Vaja on 40 häält. Hääletamine on salajane. Kas kõik puldid töötavad? Ei tööta. Palun, tõstke käsi, kelle puldid ei tööta. Kõik on korras? Jah. Palun hääletame! 51 saadikut on poolt, 7 on vastu, 13 jäid erapooletuks. Proua Hallik on nimetatud Eesti Vabariigi ministriks. Õnnitleme ja soovime edu! (Aplaus.)

Eesti Vabariigi riiklike ja munitsipaalaluruumide erastamise seaduse eelnõu kolmas lugemine

Juhataja

Läheksime edasi päevakorraküsimustega. Meil on juba ammu üks võlg Eesti elanike ees

praegusel murede ajal. See on korterite erastamise seadus. Nagu me teame, andsime eelnõu oma otsusega pärast teist lugemist ekspertiisi. Nüüd on see töö tehtud, ekspertiisi tulemused on ka põhjalikult läbi arutatud. Ma palun majanduskomisjoni esimehe hr. Reinsoni ettekandele.

J. Reinson

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Eelarve-majanduskomisjon esitab teile täna kolmandale lugemisele Eesti Vabariigi riiklike ja munitsipaalaluruumide erastamise seaduse eelnõu, milles on arvestatud kõiki teise lugemise käigus Ülemnõukogu saalis läbihääletatud ja vastuvõetud parandusettepanekuid ja Ülemnõukogu ekspertiisikomisjoni arvamust.

Ülemnõukogu eelarve-majanduskomisjoni ettepanek on seaduseelnõu kolmandal lugemisel vastu võetud. Ainult mul on teksti kohta veel üks sisuline märkus. Eksikombel on pärast meie arutelu sisse jäänud § 2 3. lõige, mida selles tekstis olema ei pea. Palun, kriipsutage see endal maha. Ma kordan, § 2 3. lõiget ei pea selles tekstis olema. Palun, kriipsutage see maha. Tänan!

Juhataja

Aitäh! On küsimusi? Hr. Mets, palun. Vabandust! Küsimusi kolmandal lugemisel ei esitata. Kolmandal lugemisel on võimalik sõna võtta ainult saadikurühmade poolt. Millise saadikurühma poolt hr. Mets soovib kõnelda? Hr. Grigorjev, kas saadikurühma poolt? Ainult saadikurühma poolt on võimalik kõnelda kolmandal lugemisel. Palun, hr. Grigorjev.

P. Grigorjev

Tänan, lugupeetud spiiker! Esitatud seaduseelnõud erinevad üksteisest tunduvalt isegi paragrahvide arvu poolest ja mina olen seisukohal, et on vaja anda võimalus seda saalis arutada. See on ju 30 protsendi ulatuses muudetud seadus. Tänan!

Juhataja

See oli sisuline küsimus hr. Reinsonile. Ma palun siiski hr. Reinsonil vastata, ehkki ta on seda juba seletanud. Palun, hr. Reinson. See on hääletusmotiivi selgitus. Ma arvan, et seda oleks vaja anda.

J. Reinson

Lugupeetud kolleegid, just nii ma aru saangi, et ma ei vasta küsimustele, vaid annan selgituse. Seaduseelnõus on kõik täpselt selliselt sees, nagu on hääletatud. Ja lisatud on juriidilise ekspertiisi komisjoni täpsustavad, puhtjuriidiliselt reguleerivad sätted. Seepärast ei ole eelnõu tõepoolest paragrahvide arvult identne sellega, mis oli teisel lugemisel, kuid kõik, mis Ülemnõukogu hääletas, on täpselt sellises sõnastuses siin sees. Tänan!

Juhataja

Tänan väga, hr. Reinson. Ma olen kohustatud ka juhatuse poolt andma selgituse, sest sama küsimus tõusetus juhatuses. Meil ei ole olnud väga palju kolmanda lugemise pretsedente ja käesoleval juhul oli Ülemnõukogu see, kes suunas eelnõu ekspertiisi pärast teist lugemist. Ülemnõukogu juhatus tegeles selle küsimusega, mille hr. Grigorjev esitas, võrdles neid tekste, neid redaktsioonilisi muudatusi ja leidis, et sisuliselt on toimunud juriidiline silumine ning meie poolt sisuliselt läbiaarutatud teksti muudetud ei ole. Juhatus nõustus, et sellisena võib tekst tulla kolmandale lugemisele ja hääletusele. Niisugune oli juhatuse seisukoht.

Palun, kas kellelgi on veel soovi hääletamismotiivide kohta midagi öelda või asume otsust langetama? Ei näe. Hr. Allik siiski soovib. Palun!

J. Allik

Lugupeetud pr. juhataja! Kuna eelnõusse on tekkinud juurde üks fraas, mis väga oluliselt muudab ühte momenti ja mida tõesti ei olnud eelnõu selles redaktsioonis, mida me hääletasime teise lugemise lõpus, siis ma paluksin sõna.

Juhataja

Kas saadikurühma või reglemendikomisjoni poolt? Te teate ise reglemendikomisjoni esimehena, et mul ei ole võimalik anda sõna üksiksaadikule.

J. Allik

Sel juhul ma pean protestima üldse kogu asja käsitlemise vastu, sest juures on fraas, mida Ülemnõukogu ei ole näinud.

Juhataja

Kas härra Allik reglemendikomisjoni esimehena või saadikurühma esindajana soovib sõna?

J. Allik

Kui mu saadikurühm lubab, siis mul on see õigus jah, aga ma ei ole seda mõtet saadikurühma liikmetega kooskõlastanud. Kui saadikurühma liikmed ei protesteer, siis ma kasutaksin reglemendipärast võimalust ja võtaksin sõna saadikurühma nimel, pretendeerimata sellele, et see on saadikurühma ühine arvamus.

Juhataja

Saadikurühm ei protesteer. Palun saadikurühma nimel, hr. Allik.

Enne hääletamist on loomulikult võimalik võtta vaheaega. Härra Allik, ma palun korraks tähelepanu. Reglemendikomisjoni esimehena te teate, et reglemendi järgi ma saan anda vaheaja enne hääletamist, mitte suvalisel ajal. Nii et mul on teile ettepanek teha valik. Kas soovite praegu saadikurühma nimel sõna võtta või me lõpetame sõnavõttud ja teeme enne hääletamist vaheaja? Pärast vaheaega saab seisukohti ütelda. Ma ei näe saadikurühmade poolt sõna võtta soovijaid. Palutakse vaheaega enne hääletamist. Vaheaeg 5 minutit.

V a h e a e g

Juhataja

Me läheme kohe hääletamisega edasi. Kohaloleku kontroll. Kohal on 74 saadikut. Palun, kas pärast vaheaega mõni saadikurühm soovib sõna? Saadikurühma sõnavõtt on pärast vaheaega kohapealt, kõnet enam ei peeta.

J. Allik

Lugupeetud pr. juhataja, lugupeetud kolleegid! Küsimus on järgmine. Meil ees oleva eelnõu paragrahvi 10 lõike 3 punkti 8 alusel antakse emale või lapsi emata kasvatanud isale 5 aastat iga alaealise või statsionaarselt õppiva lapse kohta, kes elab või on kuni 8 aasta vanuseni elanud tema leibkonnas. Eelnõu teisel lugemisel, kui me seda hääletasime, puudusid siit sõnad "alaealise või statsionaarselt õppiva", öeldud oli, et iga lapse kohta. Kes kuidas aru sai, selle üle toimusid saalis vaidlused, kuid tekst oli selline ja me hääletasime sisse paranduse: 5 aastat iga lapse kohta. Püüan selgitada, milles on asja mõte.

Juhataja

Hr. Allik, kolmandal lugemisel ei ole need selgitused asjakohased, sest meil on see küsimus

juba läbi arutatud teisel lugemisel. Praegu me kuulsime saadikurühma seisukohta. Ma tahaksin teada saadikurühma ettepanekut.

J. Allik

Saadikurühmal on ettepanek sõnad "alaealise või statsionaarselt õppiva" tekstist välja jätta ja anda need 5 aastat, kuna see jääb ainsaks rahvaosakuks kõigile emadele ja vanaemadele, kes selle 50 aasta jooksul on Eestimaal lapsi kasvatanud. Lisaks sellele juhin tähelepanu, et uuel fraasil puudub igasugune sotsiaalse õigluse kriteerium.

Juhataja

Hr. Allik, teie kui reglemendikomisjoni esimees teate, et kolmandal lugemisel enam kõnesid ei peeta. Hr. Reinson, saadikurühm palub teisel lugemisel esitatud parandust ümber hääletada. Selleks on reglemendipärane õigus. Hr. Reinson, kas komisjon nõustub ümberhääletamisega ja millisel kujul?

J. Reinson

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Kui mina reglemendist õigesti aru saan, siis komisjonil ei ole õigust vastu seista ja hääletamine toimub niikuinii, kui saadikurühm seda nõuab. Mina tahan sel juhul saadikutele täpselt ette lugeda teksti, mida nad hääletavad. Praeguses tekstis on paragrahvi 10 lõike 3 alapunkt 8 järgmises redaktsioonis: "8) emale või last (lapsi) emata kasvatanud isale 5 aastat iga alaealise või statsionaarselt õppiva lapse kohta, kes elab või on kuni 8 aasta vanuseni elanud tema leibkonnas." Saadikurühm teeb ettepaneku jätta sellest tekstist välja sõnad "alaealise või statsionaarselt õppiva", pärast mida kõlaks tekst järgmiselt: "8) emale või last (lapsi) emata kasvatanud isale 5 aastat iga lapse kohta, kes elab või on kuni 8 aasta vanuseni elanud tema leibkonnas." Ma kujutan ette, lugupeetud juhataja, et hääletusele saab panna just viimati ettelõetud redaktsiooni.

Juhataja

Aitäh! Kas kõigil on hääletuse kord selge? Sõna me enam ei võta. Palun, hr. Jermoškin ja pr. Sergij, võtta oma sõnasoovid tagasi, sest me oleme sõnavõttud lõpetanud. Küsimus oli ühe saadikurühma ettepanekus ümber hääletada teisel lugemisel hääletatud punkt ja me saame praegu ainult seda hääletada. Hr. Jermoškin soovib protseduuri kohta? Palun.

P. Jermoškin

Tahan Ülemnõukogu hoiatada selle eest, et me võtame vastu paradoksaalse punkti. Lapse ema ilma emata last kasvatada ei saa. Isa võib kasvatada emata ja ema isata.

Juhataja

Aitäh, see on keelelise redaktsiooni küsimus. Ma usun, et siin on tõlkes ebaselgus. Tõlge tuleb ümber vaadata. Palun, kas kõigile on selge, et me hääletame hr. Alliku poolt esitatud saadikurühma parandust, mis puudutab § 10 lõike 3 punkti 8? Kas hr. Allik soovib veel kord ette lugeda seda, mida me hääletame? See on esitatud komisjoni poolt. Hr. Allik.

J. Allik

Lugupeetud pr. juhataja, ma ei ole nõus teie formuleeringuga. Me ei hääleta ümber teisel lugemisel sissehääletatud punkti, sest Ülemnõukogu ei ole seda punkti sisse hääletanud. Nii et ettepanek on välja jätta ekspertide poolt seaduseelnõusse toodud punkti osa.

Juhataja

Kas sellises formuleeringus, et välja jätta § 10 lõike 3 punktist 8 sõnad "alaealise või statsionaarselt õppiva"? See on siis see täiendus, mida komisjon soovitab ümber hääletada. Kes on sellise täienduse poolt, et jätta § 10 lõike 3 punktist 8 välja nimetatud sõnad? Hr. Raud. Ainult protseduuri kohta.

K. Raud

Jah. Lugupeetud pr. juhataja! Kas te selgitaksite, mispärast peab Ülemnõukogu seda küsimust hääletama, kui need sõnad on igasuguste reeglite vastaselt sinna teksti ilmunud? Aitäh!

Juhataja

Komisjon on meile esitanud selle teksti. Ma palun hr. Reinsonil öelda protseduuri kohta komisjoni seisukoht. Palun.

J. Reinson

Pr. juhataja, kolleegid juhtisid mu tähelepanu sellele, et Ülemnõukogu saatis eelnõu ekspertiisi teatud kindla eesmärgiga, ja küsisid, miks ma ei ole valgustanud ekspertide arvamust. Ma sooviksin seda teha, kui tohib.

Juhataja

Te saate seda teha lõppsõna korras enne hääletamist. Hr. Reinson, ma palun siis ka hr. Rauale selgitada praegust olukorda.

J. Reinson

Lugupeetud kolleegid! Majandusministeeriumi eksperdid näitasid Ülemnõukogu eelarve-majanduskomisjonile arvestusi, et kui viiakse sisse selline redaktsioon, kus iga lapse pealt arvestatakse viis aastat, siis oleks tulemus jõudnud ainult nende arvel 51 miljoni ruutmeetri, mis on iseenesest absurd, kuna seda riigipinda on ainult 20 miljonit ruutmeetrit. Kui Ülemnõukogu soovib nii talitada, et hääletab selle sisse, siis on see Ülemnõukogu asi. Minu ülesanne oli teid informeerida sellest, millist arvamust avaldati.

Mis puudutab aga hr. Koit Raua seisukohta, siis käesoleval hetkel on projekti esitaja Ülemnõukogu eelarve-majanduskomisjon ja ma leian, et eelarve-majanduskomisjonil oli õigus selle projektiga töötada ja vastavalt Ülemnõukogu soovile saata projekt pärast teist lugemist eksperti. Tänan!

Juhataja

Tänan! Et ei oleks enam kahtlust hr. Reinsoni täievolilistes õigustes panna hääletusele just seda, mida ta hääletusele on pannud, viitaksin reglemendile, kus on öeldud, et kolmandal lugemisel võib autori või juhtivkomisjoni esindaja nõudmisel hääletusele panna teisel lugemisel tehtud muudatused. See vaidlusalune punkt on teisel lugemisel vaidlusaluseks jäänud ja see oli üks põhjus, miks kogu see projekt ekspertiisi üldse läks. Nii et selle ümber on käinud kogu meie vaidlus. Kas on nüüd selge hääletatava probleemi sisu ja see, mida me hääletame? Me hääletame komisjoni ettepanekul saadikurühma protesti arvesse võttes uuesti 10. paragrahvi 3. lõike 8. punkti, seda, kas jätta sinna juurde tulnud sõnad "alaealise või statsionaarselt õppiva" või mitte.

Kes on selle poolt, et need sõnad sealt välja viia? Tähendab, kes on hr. Alliku ettepaneku poolt? Hr. Junti pult ei tööta, peatame hääletamise. Hr. Gussevil on veel kord protseduuriline ettepanek.

A. Gussev

Lugupeetud spiiker! Mul on protseduuriline küsimus. Asi on selles, et kuna komisjon ei ole nõus käesoleva parandusega, siis tuleb tõstatada küsimus, kes on komisjoni formuleeringu poolt. See oli esimene ettepanek juba. Alliku ettepanek oli muuta.

Juhataja

Me võime hääletada nii või teistpidi, tulemus on üks ja seesama. Aga kuna hääletamise algatas saadikurühm, mida esindas hr. Allik, siis käesoleval juhul on prioriteet siiski saadikurühmal.

Ma panen ettepaneku uuesti hääletusele. Palun tähelepanu! Kas kõigi puldid töötavad? Kõigi puldid töötavad, asume hääletamisele. Palun, kes on selle poolt, et § 10 lõike 3 punktist 8 jätta välja sõnad "alaealise või statsionaarselt õppiva"? Seda ettepanekut pooldab 36 saadikut, vastu on 29, 2 jäid erapooletuks. Ettepanek on vastu võetud. Tekst on siis ilma nende sõnadeta. Kas me nüüd saame hääletada kogu eelnõu tervikuna?

Kes on selle poolt, et vastu võtta Eesti Vabariigi riiklike ja munitsipaalaluruumide erastamise seadus? Poolt on 65 saadikut, vastu 4, 5 jäid erapooletuks. Seadus on vastu võetud.

Eesti Vabariigi põhiseaduse eelnõu rahvahääletuse ettevalmistamise kohta

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Nüüd on meie päevakorras punkt, mille arutamine on meil jäänud pooleli ja mida me asuksime praegu arutama. Tegelikult oli see meil juba esmaspäeval kavas. Jutt on Eesti Vabariigi Ülemnõukogu saadikufraktsioonide "Isamaa Ühendus" ja "Sõltumatud Demokraadid" poolt esitatud otsuseprojektist, mis käsitleb põhiseaduse rahvahääletuse ja Riigikogu valimiste korraldamist. Arutamist tuleb jätkata. Nagu me mäletame, moodustasime komisjoni. See komisjon tegeles mainitud probleemiga. Komisjoni eesistuja on pr. Aaskivi ja ma palun pr. Aaskivi ettekandele.

Ü. Aaskivi

Lugupeetud juhataja, head kolleegid! Täna ettekanne on sisuliselt jätkuks eile kõneldule. Nagu ma juba märkisin, pidas kooskõlastuskomisjon vajalikuks jõuda põhiseaduse referendumi mitme otsuse kaudu, mis langetatakse üksikküsimustes. Üheks selliseks on referendumi ettevalmistamisega seotu. Nii valmis eelmisel istungjärgul moodustatud kooskõlastuskomisjonis teile täna väljajagatud 9-punktiline otsuseprojekt pealkirjaga "Eesti Vabariigi põhiseaduse eelnõu rahvahääletuse ettevalmistamise kohta". Kooskõlastuskomisjonil oli teile väljajagatud 9-punktilise otsuseprojekti väljatöötamisel aluseks sõltumatute demokraatide ja "Isamaa Ühenduse" poolt 9. aprillil valminud ühine otsuseprojekt pealkirjaga "Eesti Vabariigi põhiseaduse rahvahääletuse ja Riigikogu valimiste

korraldamisest" ja Ülemnõukogu Presiidiumi poolt 13. aprillil Ülemnõukogule üleantud otsuseprojekt "Eesti Vabariigi valimiskomisjoni moodustamise kohta". Viimati mainitu suhtes oli küll Ülemnõukogu poolt määratud juhtivkomisjoniks õiguskomisjon, kuid kooskõlastatult viimasega ja ka otsuseprojekti esitaja hr. Käbiniga, saime ka sellega juba kooskõlastuskomisjonis tutvuda ja seda oma töös arvestada.

Nüüd konkreetselt otsuseprojekti juurde. Me leidsime, et nii kaua, kui Ülemnõukogus alles toimuvad protseduurilised ja sisulised arutelud põhiseaduse ja põhiseaduse rakendusseaduse eelnõu üle, tuleks võimaldada, et väljaspool Ülemnõukogu saaks hakata referendumit ette valmistama. Selleks vajame valimiskomisjone, vajame kindlat selgust, kuidas asuda koostama referendumist osavõtjate nimekirju, kes sinna nimekirjadesse kanda jne. See töö võiks ja peaks juba praegu algama. Seda mõistab igüks, kes on valimiste või referendumi ettevalmistamisega praktikas kokku puutunud. Ja see töö peaks algama, sõltumata sellest, kas Ülemnõukogu määrab põhiseaduse rahvahääletuse ajaks mõne maikuu pühapäeva, juunikuu pühapäeva või hoopis mingi muu tähtaja. Kohtadel peab see töö algama. Ma arvan, selles ei kahtle siin saalis mitte keegi.

Kui võtame ette kooskõlastuskomisjoni poolt ettevalmistatud projekti, siis näeme, et punktides 1, 2 ja 3 on määratud küllalt kiired tähtajad – 28. aprill, 30. aprill ja 25. mai. Need on määratud siis valimiskomisjonide ja valijate, referendumist osavõtjate nimekirjade koostamiseks. Kooskõlastuskomisjoni liige, vabariikliku valimiskomisjoni esimehena töötanud hr. Truuväli pidas neid tähtaegu kiireks, kuid võimalikuks. Samal seisukohal olid kooskõlastuskomisjoni liikmetena kohal olnud valitsuse esindajad.

Punkti 1 lõikes 3 on märgitud: "Volitada Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi kinnitama Eesti Vabariigi valimiskomisjoni koosseis 1992. aasta 30. aprilliks." Miks pidas kooskõlastuskomisjon vajalikuks niisuguse volituse andmist Ülemnõukogu Presiidiumile? Ülemnõukogu Presiidiumi poolt esmaspäeval meile ülesantud eelnõus oli ette nähtud 2-nädalane tähtaeg vabariikliku valimiskomisjoni moodustamiseks. Me pidasime seda tähtaega otstarbekaks, kuid märkasime, et sel juhul jääks otsuse langetamine nädalale, mil Ülemnõukogus plenaaristungeid ei toimu. Ja seepärast pidas kooskõlastuskomisjon võimalikuks, et Ülemnõukogu delegeerib selle õiguse Ülemnõukogu Presiidiumile, et 2-nädalast tähtaega mitte ületada.

Teises punktis on ette nähtud, et maakondade ja vabariiklike linnade volikogud peavad samuti 30. aprilliks moodustama territoriaalsed valimiskomisjonid. Seega näeme ette, et maakondade ja linnade volikogud tegelevad paralleelselt nii oma esindajate saatmisega vabariiklikku valimiskomisjoni, õigemini sinna kandidaatide esitamisega, kui ka territoriaalsete

valimiskomisjonide moodustamisega. Alguses avaldati kooskõlastuskomisjonis ka arvamust, et kas see üheaegne moodustamine on kõige õigem lähenemisviis. Kuid me leidsime, et kui maakondade ja linnade volikogud juba kokku tulevad, siis tõenäoliselt langetavad nad ka otsused ja teevad valikud ühel istungil ega hakka selles küsimuses kokku tulema mitu korda. Seega nende tähtaegade ühitamine on võimalik ja ka hr. Truuväli ei protestinud niisuguse lähenemisviisi vastu.

Kõige problemaatilisem on kahtlemata meie otsuseprojekti punkt 6. Juba praegu tahaksin ma paluda, et te teeksite selle sõnastuses paranduse, mis meie arvates ehk paremini ja selgemalt väljendaks mõtet, mis siia on tahetud sisse kirjutada. Ja punkt 6 sõnastus oleks siis selline: "Rahvahääletusest osavõtjate nimekirjade koostamisel võtta aluseks Eesti Vabariigi rahvastiku arvestuse kaart. Siduda rahvastiku arvestuse kaardi täitmine isiku kandmisega Eesti Vabariigi Rahareformi Komitee 1992. aasta 8. aprilli dekreedis nr. 019 sätestatud Eesti elanike rahavahetusnimekirjadesse." Kui soovitakse üles kirjutada, kas ma siis kordan sõnastust? Palun.

Seega punkti 6 sõnastus: "Rahvahääletusest osavõtjate nimekirjade koostamisel võtta aluseks Eesti Vabariigi rahvastiku arvestuse kaart." See lause on sama, mis praeguses tekstis, kuid teine lause kõlaks: "Siduda rahvastiku arvestuse kaardi täitmine isiku kandmisega Eesti Vabariigi Rahareformi Komitee 1992. aasta 8. aprilli dekreedis nr. 019 sätestatud Eesti elanike rahavahetusnimekirjadesse."

Kooskõlastuskomisjonile nagu ilmselt nii mõnelegi saadikule selles saalis tundus alguses samuti see mõte võõras, et referendumist ettevalmistamine seotakse teiste üritustega, mis vabariigis on käivitatud. Kui me aga arvestame omariikluse kiire korrastamise vajadust ja seda, et praegu ettevalmistatav rahareform ja selleks rakendatavad organisatsioonilised abinõud, kogu see töö, mis selleks tuleb teha, on võimalik ühendada nii meie rahvastiku registri kui ka referendumist osavõtjate nimekirjade saamisega, siis ma arvan, et niisugune lähenemine oleks ülimalt praktiline ja otstarbekas. Niikuinii on ju tarvis rahavahetusnimekirjade koostamiseks rakendada tööle hulk inimesi, kes hakkavad neid nimekirju koostama ja kontrollima ning paralleelselt sellega on ju täiesti võimalik, et selle kõrval täidetakse ka rahvastiku arvestuse kaart ja sealsamas järgitakse, kas selle rahvastiku arvestuse kaardi täitmise andmed võimaldavad vastavalt meie kodakondsusotsusele ja muudele otsustele kanda selle isiku ka referendumist osavõtivate isikute nimekirja.

Kui selle punkti 6 kohta ja ka esimeste punktide kohta on küsimusi, mis sisuliselt puudutavad asja korralduslikku külge, siis ma tahaksin juba ette märkida, et kaasettekande selle otsuse projekti kohta teeb valitsuse poolt hr. Rask ja soovi korral ka hr. Tee statistikaametist, kes

käsitleks konkreetselt just rahvastiku arvestuse kaardiga seotud küsimusi. Nii et need küsimused võiks siis adresseerida neile. Ka sel juhul, kui need adresseeritakse mulle, eeldan ma, et küsijad saavad vastused ettekannetest.

Juba praegu on käesoleva otsuse kohta saabunud parandusettepanekud hr. Maarendilt. Kooskõlastuskomisjon ei ole veel saanud neid arutada, sest me eeldasime, et ka tänase arutelu käigus võib tulla parandusi, mida me saaksime siis kõiki koos vaadata. Kuid ühte mõtet tahaksin ma siiski juba praegu kommenteerida. Nimelt teeb hr. Maarend ettepaneku, et sõnastada punkt 1 järgmiselt: "Moodustada Eesti Vabariigi põhiseaduse eelnõu rahvahääletuse ja Riigikogu valimiste korraldamiseks kuni 30-liikmeline Eesti Vabariigi Valimiskomisjon." Ma tahan märkida, et niisugune sõnastus läheb lahku kooskõlastuskomisjoni seisukohast. Me peame langetama põhiseaduse rahvahääletusega ja kõige sellest tulenevaga seotud järgnevad otsused ükshaaval, erinevaid etappe silmas pidades. See tõttu ei pidanud kooskõlastuskomisjon vajalikuks siduda praegust eelnõu Riigikogu valimistega ja seda arvestati juba siis, kui meil oli aluseks sõltumatute demokraatide ja saadikurühma "Isamaa Ühendus" otsuseprojekt, mis samuti käsitles seda punkti. Kooskõlastuskomisjon asus seisukohale, et praeguse otsuseprojekti temaatikat – valimiskomisjonide ja referendumikomisjonide moodustamist, nimekirjade koostamist jne. – ei ole otstarbekas siduda teiste küsimustega, mis niigi on loogilises järgnevuses kõigega, mida me nüüd etapiviisiliselt oleme asunud otsustama. Minu poolt, kooskõlastuskomisjoni poolt, oleks see ehk kõik, mida ettepanekute puhul on vaja silmas pidada.

Punkti 2 kohta tahaksin teha veel ühe redaktsioonilise paranduse. Praeguses tekstis on märgitud: "Maakonna- ja linnavolikogudel moodustada käesoleva otsuse punktis 1 sätestatud tähtaja jooksul territoriaalsed valimiskomisjonid." Punktis 1 aga, nagu te näete, on juttu kahest erinevast tähtajast. Seepärast ma teen ettepaneku sõnastada punkt 2 järgmiselt: "Maakonna- ja linnavolikogudel moodustada 1992. aasta 30. aprilliks maakondade ja linnade territoriaalsed valimiskomisjonid." Seega läheksid maha sõnad "käesoleva otsuse punktis 1 sätestatud tähtaja jooksul".

Ongi kõik. Aitäh! Kas on mulle küsimusi?

Juhataja

Tundub, et küsimusi siiski on. Palun, hr. Sovetnikov.

S. Sovetnikov

Lugupeetud proua Aaskivi! Tahan, et te vastaksite küsimusele. Arvan, et pole päris korrektne siduda omavahel rahareformi ja registreerimist nende kaartide alusel (punkt 6) referendumil läbiviimiseks. Härra Uluots rääkis presiidiumi istungil sellest, et Narvas tekib arvamus, nagu vahetataks raha ainult Eesti Vabariigi kodanikele. Rahval tekib tõepoolest arvamus, et nii see toimub. Referendumist võtavad ju osa ainult vabariigi kodanikud. Et registreerimine kaartide järgi ja rahavahetus käivad koos, siis tekib rahva hulgas paratamatult väärarvamusi. Oleks vaja teha tõsist selgitustööd. Tänan!

Ü. Aaskivi

Ma tänan hr. Sovetnikovi selle küsimuse eest, sest see võimaldab mul veel kord rõhutada kõige olulisemat, mida toob kaasa see praegune punkti 6 sõnastuse parandus. See, kui te endale üles märkisite, lõpeb nüüd sõnadega "sätestada Eesti elanike rahavahetusnimekirjadesse". Seega ei sisaldu selles sõna "kodanike". Ja ma tahaksin nüüd ka kirjeldada, kuidas meie arvates see asi protseduuriliselt peaks välja nägema. Kui inimesed lähevad kontrollima, kas nende nimi on kantud rahavahetusnimekirja, siis antakse neile sealsamas ka kodanike arvestuse kaart. Nad täidavad selle kaardi ja sealsamas vaadatakse laekuvatest andmetest, kas isikut on võimalik kanda referendumist osavõtjate nimekirja. Need, kes ei ole kodanikud või kes ei soovi täita seda kaarti mingil põhjusel, ei pea seda tegema. See aga ei ole takistuseks nende kandmisel rahavahetusnimekirja. Ma veel kord ütlen, et hr. Rask ja hr. Tee peatuvad sellel küsimusel üksikasjalikumalt ja täpsemalt, aga arvestades just hr. Sovetnikovi küsimuses sisalduvat mõtet, pakkusingi praegu välja punkti 6 sõnastuse paranduse, mis need hirmud ja ohud peaks välistama.

Juhataja

Aitäh! Hr. Lebedev, palun.

V. Lebedev

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleeg! Kas ei kuku välja nii, et inimene, kel pole raha vahetada, ei satugi referendumil ja Riigikogu valijate nimekirja? Praegu on palju inimesi, kel pole raha. Nad ei lähe nendesse rahavahetuspunktidesse, sest neil pole midagi vahetada. Kas sellist varianti on arvestatud? Tänan!

Ü. Aaskivi

See variant on tõepoolest võimalik, kuid siin ma loodan sellele ajale, mille rahareformi komitee on nüüd määranud nende nimekirjade koostamiseks. Lõpptähtaeg on 15. mai. Arvestades seda, et täna on 16. aprill, on selle kuu aja jooksul võimalik ajakirjanduses, televisioonis ja raadios inimestele kõike selgitada. Inimesed saavad kodanike arvestuse kaardi täita ka hiljem. Rahavahetuspunkt ei ole ainus koht, kus nad saavad seda teha.

Juhataja

Palun, hr. Järlik.

R. Järlik

Lugupeetud juhataja, lugupeetud pr. Aaskivi! Teie jutust jäi praegu mulje, et see rahvastiku arvestuse kaart on kodanikele üks ja mittekodanikele või teise riigi kodanikule teine ja kodakondsuseta isikule kolmas. Kas see asi ikka on nii? Kas ei ole hoopis nii, et selle kaardi saavad ikkagi täita kõik, kes rahavahetuspunkti lähevad, valimisnimekirja aga kantakse kodanikud.

Ü. Aaskivi

Teie lahkkel loal, hr. Järlik, palun ma sellele küsimusele vastata kas hr. Raskil või hr. Teel. Ma loodan, et nad seda oma ettekandes teevad, ilma et teie küsimuste limiit selle all kannataks. Aitäh!

Juhataja

Aitäh! Rohkem küsimusi pr. Aaskivile ei ole. Tänan! Pr. Aaskivi juba ütles, et meil on kaasettekanded valitsuse esindajatelt, kuid enne ma tahaksin küsida nendelt, kes esitasid meie päevakorrapunkti aluseks olnud otsuseprojektid, kas nad soovivad kaasettekannet. Ma paluksin öelda oma seisukoht nende tekstide suhtes, sest meil on tarvis anda Ülemnõukogule informatsiooni, mis nende otsuseprojektidega on redaktsioonikomisjonis ikkagi toimunud. Ma paluksin hr. Laari või hr. Hallastet esineda oma saadikurühma nimel. Palun, hr. Hallaste.

I. Hallaste

Lugupeetud pr. juhataja, lugupeetud kolleegid! Meie saadikurühm võtab oma eelnõu tagasi redaktsioonikomisjoni poolt esitatud otsuseprojekti kasuks. Kutsume kõiki üles seda otsuseprojekti toetama ja vastu võtma. Aitäh!

Juhataja

Tänan! Kas hr. Maarend esindab sõltumatuid demokraate selles küsimuses? Ah jah! Kas hr. Allik tahaks öelda oma seisukoha? Hr. Allikut ei ole. Mõlemad autorid nõustuvad, et nende eelnõud on sünteesitud praegu arutatavas redaktsioonikomisjoni otsuse projektis. Aitäh! Jätkame kaasettekannetega. Palun, hr. Rask.

M. Rask

Austatud juhatus, lugupeetud saadikud! Valitsuse esindajana ma toetan arutatavat otsuseprojekti. Leian, et see on optimaalne kompromiss kõigist võimalikest lahendusvariantidest, mis sobiksid põhiseaduse rahvahääletuse läbiviimiseks. Peatuksin mõne lausega nendel tehnilistel, organisatsioonilistel küsimustel, mis seonduvad põhiseaduse rahvahääletuses osalevate isikute, kodanike nimekirjade koostamisega, samuti rahvahäletusnimekirjade koostamise ja rahvastiku registri loomisega. Ilmselt oleme unikaalses olukorras, kus on põhimõtteliselt võimalik kõik need kolm asja ühendada. Ilmselt on inimesel oma nime kuhugi kirjapanekuks kõige kaalukam stiimul raha. Ja sellest tulenevalt me püüame praegu haarata kolm väga olulist komponenti ühte toimingusse.

Püüaksime seda vaadata isiku poolt, kes tahab raha vahetada. Ta soovib igal juhul, et tema nimi kantaks rahvahäletusnimekirja, aga ta ei soovi kindlasti seda, et ta peaks käima veel eraldi oma nime kirja panemas valimisjaoskonnas ning eraldi minema passilauda oma passidokumente vormistama. Siis võetakse vastu otsus rahvastikuregistri loomiseks, ka sinna tuleb pildid viia ja ka seal tuleb kaart täita. Kõike on võimalik eraldi teha ja sel juhul me jooksutaksime inimesi ametiasutuste vahel päris pikka aega.

Püüdes vähendada bürokraatiat ja luues korraliku mehhanismi meie ees seisvate ülesannete lahendamiseks, on praeguses situatsioonis võimalik need asjad kõik üheaegselt lahendada. Mina isiklikult kujutan seda niimoodi ette, et pärast valimiskomisjonide moodustamist lülituvad sellesse töösse ka passilauad, samuti tuleb inimesi nii valimiskomisjonide juurde liidetuna kui ka statistikaametist. See, kes tuleb ennast kirja panema, saab kõik need toimingud teha üheaegselt. Koht võib olla näiteks kas või kooli võimla. Ei ole võimalik teha kitsendusi ametiasutuste lahtiolekuaegade ega lõunaaegade tõttu. See on motivatsioon, mille tõttu ma pean väga õigeks nende kolme komponendi koondamist ühele ajale.

Võib tekkida muidugi hirm, et kui me väga palju asju omavahel ühendame, siis miski selle all kannatab. Mingil juhul ei tohiks kannatada põhiseaduse referendumi läbiviimine. Ma arvan siiski, et kõik need kolm toimingut omavahel üksteist toetavad.

Mis puudutab teile arutamiseks antud otsuseprojekti 6. punkti, siis siin tõusetunud küsimustele tuleks anda ühene vastus. Minu käes oleva Eesti Vabariigi rahvastiku arvestuse kaart hõlmab kõiki füüsilisi isikuid, kõiki inimesi, kes Eesti territooriumil elavad. See rahvastiku arvestuse kaart täidetakse sõltumata soost, rassist, rahvusest ja kodakondsusest. Tähendab, sellel kaardil on erinevad lahtrid, kuhu vastavad andmed kantakse. See kaart saab aluseks rahvastiku arvestusel ja põhimõtteliselt sellest kaardist lähtuvalt toimub ka kõigi Eesti territooriumil elavate isikute dokumenteerimine Eesti Vabariigi isikuttõendavate dokumentidega. Sellest kaardist hakkab lähtuma pass, sellest kaardist hakkavad lähtuma kõik teised isikuttõendavad dokumendid, mis on ette nähtud mittekodanikele või teiste riikide kodanikele. Mis puudutab Eesti Vabariigi Rahareformi Komitee poolt väljatöötatud üksikisikute, residentide nimekirja, s.t. nende isikute nimekirja, kes soovivad raha vahetada, siis põhimõtteliselt osa andmeid rahvastiku arvestuse kaardil kattub nende andmetega, mis on rahavahetusnimekirjades.

Ma tahaksin veel rõhutada, et kõik need probleemid on lahendatavad kõrge organisatsioonilise püüdlikkuse juures. Aega on jäänud väga vähe. Kui Ülemnõukogu võtab sellise otsuse vastu, siis peavad nii valitsus kui ka loodav valimiskomisjon kiiresti ja energiliselt tegutsema. Moodustada tuleks valimiskomisjon või staap või mingisugune muu organisatsiooniline üksus, kes lahendaks kogu vabariigis jooksvaid küsimusi. Me peame endale aru andma, et transpordiolud ei ole enam need, mis olid mõni aeg tagasi valimiste läbiviimisel. Kogu elu on kalliks läinud ja sellest tulenevalt tõusetub uusi probleeme, mida me töö käigus ette näha ei suuda. See oleks minu poolt kõik.

Juhataja

Aitäh! Mul on nüüd küsimus, härrad Maarend, Uluots ja Priks, kas te soovite küsida hr. Raskilt? Jah. Palun, hr. Maarend.

A. Maarend

Lugupeetud juhataja, lugupeetud minister! Siin oli juttu sellest, et meil on vaja mitmeid asju ühitada. Kuidas te suhtute sellesse, kui ühitada ka valimiskomisjoni moodustamine nii rahvahääletuse kui valimiste läbiviimisega? Sest lõppude lõpuks on selle komisjoni nimi valimiskomisjon. Miks me ei võiks kohe kuulutada, et ta on ühine nii rahvahääletuse kui valimiste läbiviimiseks? Tänan!

M. Rask

Oma ettekandes pr. Aaskivi sellele küsimusele tegelikult vastas. Probleem on selles, et käesolev otsus käsitleb põhiseaduse rahvahääletuse läbiviimist, kusjuures valimiskomisjon, mis tegelikult on ikkagi alaliselt tegutsev valimiskomisjon, kutsutakse kokku. Praeguses situatsioonis ei ole võimalik kasutada neid valimiskomisjone, mis olid enne. Selle üle oli ka kooskõlastuskomisjonis vaidlus, nii et tuleb moodustada vabariiklikud ja vastavad struktuursed valimiskomisjonid kõigis haldusüksustes. Ja needsamad komisjonid hakkavad läbi viima valimisi.

Juhataja

Aitäh! Palun, hr. Priks.

P. Priks

Lugupeetud ettekandja, mul on selline küsimus. Mis on selle rahvastiku arvestuse kaardi aluseks? Ma saan aru, et suusõnalised andmed, see, mida räägib inimene, kes tuleb sinna komisjoni, on üks asi. Kas peavad olema kaasas sünnitunnistus, pass ja kas kontrollitakse passiameti vorm nr. 1 järgi kõik üle või kuidas see asi toimub? Aitäh!

M. Rask

Rahvastiku arvestuse kaart täidetakse rangelt dokumentide alusel ja selleks tulebki kõigisse nendesse punktidesse, kus koostatakse nimekirju, tööle panna ka spetsialistid, kes neid andmeid kontrolliksid. Praeguses situatsioonis ei ole meil täpsemat ega paremat isiku kindlakstegemise vahendit kui Nõukogude Liidu pass. Kas me poliitilistel kaalutlustel tohime seda kasutada või mitte, see on iseküsimus. Kõige täpsemad andmed iga isiku kohta saab sellest passist.

Juhataja

Aitäh! Tundub, et rohkem küsimusi ei ole.

M. Rask

Aitäh!

Juhataja

Ma palun, asume nüüd läbirääkimistele. Palun kõnetooli hr. Kábini.

Üks hetk, ma vabandan, hr. Käbin. Kas hr. Tee soovib ka kaasettekannet või ammendas hr. Rask kõik need valitsusepoolsed lisandused? Kas hr. Tee soovib kaasettekannet? Hr. Tee ei soovi kaasettekannet. Palun, hr. Käbin.

T. Käbin

Lugupeetud pr. Lauristin, lugupeetud Ülemnõukogu liikmed! Teatavasti andsin ma esmaspäeval Ülemnõukogu Presiidiumi ülesandel üle Ülemnõukogu otsuse projekti Eesti Vabariigi Valimiskomisjoni moodustamise kohta. Praegu arutusel olev küsimus kattub täielikult nende mõtete, ideede ja seisukohtadega, mida presiidium välja pakkus. Ja mul on heameel märkida, et presiidiumi põhiseisukohad – nimelt kiiresti käivitada valimiskomisjonide moodustamine, millega tegelikult algab reaalne töö nimekirjade koostamisel ja seega põhiseaduse rahvahääletuse ettevalmistamisel – on aktsepteeritud ja redaktsioonikomisjoni poolt arvesse võetud erinevate projektide seisukohtade ühtlustamisel.

Ülemnõukogu Presiidiumi poolt pakutud kolmepunktilises otsuseprojektis ei ole fikseeritud teist punkti, mis nägi ette anda valimiskomisjonile laiemad volitused, kui annab valimisseadus. Kuivõrd aga valimiskomisjoni esimees hr. Erik Truuväli on praeguse lähenemisega nõus ja arutusel oleva otsuse vastuvõtmine käivitab täielikult valijate nimekirjade koostamise protseduuri, ei ole mingit vajadust võtta presiidiumi poolt pakutud otsuseprojekti täiendavalt 2. punkti.

Ma loodan, et Ülemnõukogu Presiidiumi ülejäänud liikmed, kes viibivad ka siin, nõustuvad minu seisukohaga, ja ma arvan, et presiidiumi poolt esitatud otsuseprojekti ei ole mingil juhul vaja eraldi arutada ja käesolev otsuseprojekt tuleks vastu võtta. Võib-olla tekib ainult üks küsimus esimeses punktis, kus on märgitud: volitada Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi kinnitama Eesti Vabariigi Valimiskomisjoni koosseis 1992. aasta 30. aprilliks. Teatavasti valimisseaduse järgi kuulub vabariigi valimiskomisjoni koosseisu kinnitamine Ülemnõukogu pädevusse. Ja kui lähtuda sellest, et 30. aprill on neljapäev ja reede on riigipüha 1. mai, mistõttu 30. aprillile järgneb 3 töövaba päeva, siis võiks ehk Ülemnõukogu ise kooskõlas valimisseadusega esmaspäeval, 4. aprillil valimiskomisjoni koosseisu kinnitada. Muid probleeme ma ühenduses selle otsuseprojektiga ei näe. Ma leian, et see tuleks vastu võtta. Tänan!

Juhataja

Aitäh! Palun, hr. Maarend.

A. Maarend

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Ma juhiksin tähelepanu sellele, et meie otsuseprojektis on praegu kindlaks määramata valimiskomisjoni suurus ja see, kui palju liikmeid üks või teine maakond ja linnavolikogu esitab. Pealegi on meie linnadel erinev staatus. Seetõttu tuleks täpsemalt öelda, milliseid linnasid me silmas peame. Sellest lähtuvalt ma teingi ettepaneku fikseerida punktis 1 vabariigi valimiskomisjoni suuruseks kuni 30 liiget, kusjuures iga maakonna ja iga vabariikliku linna volikogu esitaks ühe liikme. Meil on 15 maavolikogu ja – kui ma ei eksi – 6 vabariikliku linnavolikogu. Kokku esitavad nad siis 21 liiget ja jääb võimalus koondada sinna komisjoni veel vajalikke spetsialiste ja seega võiks seal olla kuni 30 liiget.

Nüüd probleemist, mis siin tekkis. Kuidas ja milliste ürituste läbiviimiseks me selle valimiskomisjoni moodustame? Praegu me räägime rahvahääletuse ettevalmistamisest, kuigi teame väga hästi, et ka valimised on tulemas. Komisjoni nimetatakse valimiskomisjoniks. Seetõttu mulle lihtsalt tundus, et me võiksime ka otsuseprojektis selgelt ära ütelda, et see komisjon moodustatakse nii rahvahääletuse korraldamiseks kui ka valimiste läbiviimiseks. Aga arutades seda küsimust redaktsioonikomisjoni esimehe pr. Aaskiviga, arvas ta, et seda ei oleks vaja teha. Kui redaktsioonikomisjon jääb endiselt sellise arvamuse juurde, siis ma võtan oma ettepaneku selles sõnastuses tagasi, et mitte liigset tüli tekitada.

Kõigele lisaks tundub mulle, et ka p. 4 vajaks natuke täpsustamist. Siin on öeldud, et rahvahääletusest võivad osa võtta kõik vähemalt 18-aastased Eesti Vabariigi kodanikud. Tundub, et jääb lahtiseks, milliseks kuupäevaks 18-aastaseks saamist mõeldakse. Seetõttu ma pakuksin punkti 4 jaoks välja järgmise sõnastuse: "Rahvahääletusest võivad osa võtta kõik rahvahääletuse toimumise päevaks (viimane kaasa arvatud) 18-aastaseks saanud ja vanemad Eesti Vabariigi kodanikud." See oleks täpsustuse korras.

Ja üks probleem on veel. Kui lugeda alles hiljuti vastuvõetud valimisseadust, siis see ütleb, et Eesti Vabariigi valimiskomisjoni moodustab Riigikogu. Nagu ma aru saan, on see kehtiv seadus. Tähendab, kui me praegu hakkame valimiskomisjoni moodustama, siis minu meelest me natuke rikume seadust. Võib-olla võiks teha mingisuguse viite sellele, et meil on õigus seda seadust rikkuda, või siis ajutiselt seda seadust parandada. Sel juhul me ei satuks vastuollu enda poolt vastuvõetud seadustega. Praegu mulle näib, et selline vastuolu on olemas. Tänan!

Juhataja

Aitäh! Palun, hr. Kask.

P. Kask

Lugupeetud proua juhataja, austatud kolleegid! Lugesdes otsuseprojekti 1. punkti 3. lõiget, mis ütleb, et Ülemnõukogu volitab Ülemnõukogu Presiidiumi kinnitama Eesti Vabariigi Valimiskomisjoni, tekib küsimus, mis siis saab, kui presiidium kinnitab sellise valimiskomisjoni koosseisu, mis Ülemnõukogule ei meeldi. Kas me hakkame siis pärast seda koosseisu tühistama, nagu viimasel ajal sageli presiidiumi otsusega on tehtud? Ja milleks üldse seda volitust tarvis on, kui palju me sellega võidame? Tiit Käbin võttis mul sõnad suust ära, öeldes, et me võidame ühe tööpäeva, kuna vahepeal on 3 puhkepäeva, ja siis tuleb Ülemnõukogu kokku. Kas on mõtet iga tunni pärast kiirustada? Mul tuleb meelde see Murphy seadus, mis ütleb, et kunagi pole aega hästi teha, aga alati on aega ümber teha. Ma toetan hr. Käbini ettepanekut välja jätta p. 1 lõige 3. Meil ei ole mingit põhjust kiirustada ja oma seadusi rikkuda. Tänan!

Juhataja

Aitäh! Palun, hr. Uluots.

Ü. Uluots

Lugupeetud kolleegid! Ütlen kohe ausalt ette ära, et ma esindan siin praegu ainult iseennast, kuna meie fraktsioonis on mõningad lahkavused käesoleva otsuseprojekti suhtes. Minu jutt on väga lühike, vastavad parandusettepanekud ma andsin pr. Aaskivile. Ettepanek on tekstist välja jätta 4. ja 7. punkt ning täiendada 5. punkti pärast sõnu "rahvahääletuse ettevalmistamisel" sõnadega "ja läbiviimisel". Ma tänan teid.

Juhataja

Aitäh, hr. Uluots! Mul on küsimus nüüd pr. Aaskivile. Kuna kõik soovijad on sõna võtnud, kas pr. Aaskivi on valmis lõppsõnaks või vajab redaktsioonikomisjon veel aega? On juba valmis. Ma palun, pr. Aaskivi.

Ü. Aaskivi

Lugupeetud kolleegid! Ma tutvustan teid redaktsioonikomisjonile laekunud ettepanekutega. Komisjonil ei olnud vajadust vahepeal kokku tulla, sest kõigist nendest probleemidest oli meil oma komisjoni koosolekul juttu. Seetõttu arvan ma, et komisjoni seisukoht neis küsimustes on mulle teada.

Kõigepealt hr. Maarendi parandusettepanekud. Ma arvan, et enamikku nendest on võimalik tõesti arvestada ja ma palun parandada teile esitatud otsuseprojekti punkti 1 lõiget 1, sõnastades selle järgmiselt: "Moodustada Eesti Vabariigi põhiseaduse eelnõu rahvahääletuse korraldamiseks kuni 30-liikmeline Eesti Vabariigi Valimiskomisjon." Sellega piiritleme komisjoni suuruse kuni 30 liikmega. 2. lõige sõnastada järgmiselt: "Igal maakonna ja vabariikliku linna volikogul esitada Eesti Vabariigi Valimiskomisjoni koosseisu üks kandidaat 1992. aasta 28. aprilliks." Härra Maarend võttis tagasi oma esimese ettepaneku, mis puudutas Riigikogu valimiste nimetamist selles eelnõus. Oma ettekandes ma põhjendasin, miks me seda ei pidanud otstarbekaks. See tuleneb meie etapiviisilisest lähenemisest kõigile nendele probleemidele ja mul on heameel, et hr. Maarend sellega nõustus. Punktis 4 pakub hr. Maarend samuti sõnastuse muutmist ja ma arvan, et see on sisukas ettepanek. Me võiksime p. 4 sõnastada selliselt: "Rahvahääletusest võivad osa võtta kõik Eesti Vabariigi kodanikud, kes rahvahääletuse toimumise päevaks on vähemalt 18 aastat vanad." Kui hr. Maarend ei protesti, siis ma arvan, et tema ettepanekute suhtes meil hääletusi läbi viia ei ole vaja.

Nüüd hr. Uluotsa ettepanekud. Hr. Uluots teeb kõigepealt ettepaneku jätta p. 4 tekstist välja. Ta põhjendab seda asjaoluga, et selle probleemi lahendab p. 5: "Rahvahääletuse ettevalmistamisel juhendada Eesti Vabariigi Riigikogu valimisseadusest." Meie kooskõlastuskomisjon arutas väga põhjalikult küsimust, keda kanda referendumist osavõtjate nimekirja. Ma võin kinnitada, et redaktsioonikomisjoni üksmeelne seisukoht oli, et põhiseaduse rahvahääletusest peaksid saama osa võtta kõik Eesti Vabariigi kodanikud, sõltumata sellest, kus nad elavad. Praegu on veel Eesti Vabariigi valimisseaduses tõepoolest fikseeritud, et valimistest saavad osa võtta ainult Eestis elavad Eesti Vabariigi kodanikud. Kuid nagu me teame, andis juba täna ka õiguskomisjon üle eelnõu valimisseaduse parandamiseks. Kuid ei ole veel kindel, kuidas valimisseaduse parandamine õnnestub ja kuidas see küsimus laheneb. Ja seepärast pidas redaktsioonikomisjon üksmeelselt vajalikuks eraldi märkida täna vastuvõetavas otsuses, et põhiseaduse rahvahääletusest võivad osa võtta kõik Eesti Vabariigi kodanikud, kes rahvahääletuse toimumise päevaks on vähemalt 18 aastat vanad. Seega saan ma redaktsioonikomisjoni nimel öelda, et selle ettepanekuga me ei nõustu. Kui hr. Uluots nõuab, siis tuleb selles küsimuses ilmselt läbi viia hääletus. Nimelt selles, kas jätta p. 4 välja või mitte. Teine hr. Uluotsa ettepanek on täiendada p. 5 sõnadega "ja läbiviimisel". Siin ma tahaksin taas meelde tuletada meie lähenemisviisi ja meie otsuseprojekti pealkirja, kus on sõnad "rahvahääletuse ettevalmistamise kohta". Rahvahääletuse läbiviimise kohta esitab kooskõlastuskomisjon tõenäoliselt juba järgmisel nädalal uue otsuseprojekti just sellise pealkirjaga, nagu hr. Uluots soovib. Praegu me kõike

läbiviimisega seonduvat selles otsuseprojektis kahjuks kajastada ei suuda ja ei ole seda ka oma eesmärgiks seadnud. Mul oleks heameel, kui hr. Uluots mõistaks minu selgitust ja ei nõuaks selle hääletamist. Redaktsioonikomisjon ei toeta seda ettepanekut. Veel on hr. Uluots teinud ettepaneku jätta tekstist välja. p. 7, mis tuleneb loogiliselt sellest ettepanekust, mille ta tegi p. 4 suhtes, et väliseestlased ja väljaspool Eestit elavad isikud ei võtaks osa valimistest. Kui see ettepanek läheb hääletusele ja võidab, siis on loogiline, et lahendatakse ka p. 7 küsimus. Ilmselt hr. Uluots soostub, et see küsimus, kui ta nõuab selle hääletamist, on lahendatav ühe hääletusprotseduuriga.

Nüüd hr. Kase parandusettepanek: jätta otsuseprojektist välja punkti 1 lõige 3, mis näeb ette volitada Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi kinnitama Eesti Vabariigi Valimiskomisjoni koosseis 1992. aasta 30. aprilliks. See küsimus on minu meelest tõesti liialt pisike, et selle üle vaielda, ja seda siin saalis hääletada. Me võiksime aktsepteerida, et Ülemnõukogu langetab vastavasisulise otsuse 4. mail.

Samas on mul väga kahju, et asjast nii aru saadakse, nagu oleks meil aega küll ning päevad ja tunnid ei loe midagi. Kui te meie eelnõu vaatate, siis käib siin kogu arvestus tegelikult päevades, mitte kuudes ja aastates. Tõepoolest, 30. aprill on neljapäev, mil koguneb Ülemnõukogu Presiidium, kui on laekunud maakondade ja linnade ettepanekud. Kui 1. punkti me sõnastame nõnda, et iga maakonna ja vabariikliku linna volikogult saadetakse vabariiklikku valimiskomisjoni üks inimene, siis on sisuliselt tegemist mõneti formaalse otsusega. Kui neljapäeval Ülemnõukogu Presiidium meilt volituste saamise korral vastava otsuse saaks langetada, siis oleks võimalik juba esmaspäeval, 4. mail see vabariiklik valimiskomisjon kokku kutsuda, sest tähtajad, mis on vajalikud järgmiste organisatsiooniliste tööde tegemiseks, on ju kõik juba silmaga nähtavad. Ja seepärast on mul kahju ka nendest kolmest päevast, mida nimetatakse puhkepäevadeks, vabadeks päevadeks, sest kui Ülemnõukogu täiskogu hakkab sisuliselt formaalse hääletusega 4. mail oma aega täitma, siis ei ole võimalik vabariiklikku valimiskomisjoni enne kokku võtta kui alles 6.–7. mail ja me oleme tõesti kaotanud terve nädala, mitte üksikuid tunde. Ma arvan, et Ülemnõukogu mõistab mind ja hr. Kask soostub minu ettepanekuga. Kui ta aga nõuab selle hääletamist, jääb redaktsioonikomisjon minu meelest siiski oma ettepaneku juurde.

Juhataja

Aitäh! Me võime asuda hääletama. Hr. Priks, lõppsõna ajal enam küsimusi ei esitata. Me koos pr. Aaskiviga asume hääletama parandusettepanekuid ja siis me saame asuda ka juba kogu otsuse vastuvõtmisele. Aga enne ma tahaksin kaasettekandjalt küsida: kas on lõppsõnaks

soovi? Ei ole. Palun, pr. Aaskivi, asume otsast peale vaatama parandusettepanekute hääletamist. Nagu ma aru sain, on punktis 1 küsimus lõike 3 hääletamisest. Palun, härra Kask, kas see lõige läheb hääletamisele?

Teeme kohaloleku kontrolli. Kohal on 73 saadikut. Panen hääletusele hr. Kase parandusettepaneku otsuseprojekti 1. punkti 3. lõike väljajätmise kohta. Palun, kes on selle poolt, et jätta 1. punktist välja 3. lõige, mis volitab vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi kinnitama valimiskomisjoni 30. aprilliks? Selle ettepaneku poolt on 24 saadikut, vastu on 32, 10 on erapooletud. Ettepanek ei leidnud toetust. Palun, pr. Aaskivi, järgmine parandusettepanek.

Ü. Aaskivi

Järgmiseks tulevad hr. Uluotsa parandusettepanekud. Esimene parandusettepanek on jätta p. 4 tekstist välja.

Juhataja

Kas kõigile on arusaadav? Hr. Uluots soovib jätta tekstist välja p. 4, mis ütleb, et rahvahääletusest võivad osa võtta kõik vähemalt 18-aastased Eesti Vabariigi kodanikud. Redaktsioon on parandatud vastavalt hr. Maarendi ettepanekule. Palun, kes on p. 4 väljajätmise poolt? Selle ettepaneku poolt on 13 saadikut, vastu on 38, 8 jäid erapooletuks. Ettepanek ei leidnud toetust. Kas hr. Uluots nõustus p. 5 kohta käivat parandust tagasi võtma? P. 7, nagu ma aru saan, ei vaja enam hääletamist.

Sellelega on parandusettepanekud läbi hääletatud ja võime asuda otsuse vastuvõtmisele. Palun, kes on selle poolt, et vastu võtta Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus Eesti Vabariigi põhiseaduse eelnõu rahvahääletuse ettevalmistamise kohta? Selle poolt on 60 saadikut, keegi ei ole vastu, 1 jäi erapooletuks. Otsus on vastu võetud.

Tööõiguslike garantiide kohta seoses kodakondsuse seaduse rakendamisega

Juhataja

Lugupeetud saadikud, meil on enne vaheaega jäänud veidi aega. Ma tahaksin pöörduda nüüd saadikute Hallaste ja Laari poole, kelle projekt oli arutusel ja katkestati hääletamiseks sellel istungjärgul. Kas te olete valmis arutelu jätkama? Palun, hr. Laar.

M. Laar

Lugupeetud pr. juhataja! Meil on kõik valmis, aga see küsimus katkestati olukorras, kui siin puldis oli hr. Rask ja vastas saadikute küsimustele. Nii et minu teada jäi ka paar küsimust vastamata. Aitäh!

Juhataja

Täna väga! Ma küsisin algatajate käest, kas nad on valmis, eeldades, et sel juhul on valmis kogu meeskond, kes selle küsimusega tegeles. Palun, kas hr. Anton on valmis vastama küsimustele? Meil on märgitud, et küsijatena olid kirjas härrad Zöbin, Leisson ja Eller. Ma palun lükata uuesti oma nimed ekraanile. Palun, hr. Leisson.

E. Leisson

Lugupeetud hr. Anton! Põhiseaduse rakendusotsuses on kirjas, et pärast põhiseaduse vastuvõtmist kehtivad ainult need seadusandlikud aktid, mis ei ole vastuolus Eesti Vabariigi põhiseadusega. Mulle tundub, et see akt on vastuolus põhiseadusega. Kuidas teie arvates laheneb see konflikt?

T. Anton

Lugupeetud kolleegid! Me ei ole veel otsustanud küsimust sellest, kas põhiseaduse eelnõu läheb rahvahääletusele ja loomulikult pole selge seegi, kas põhiseadus, kui Ülemnõukogu selle rahvahääletusele paneb, vastu võetakse või mitte. Ma arvan, et see küsimus ei vaja täna vastust. Teile on esitatud otsuseprojekt, mis on kooskõlas kehtiva seadusandlusega. Sellist vastuolu, nagu hr. Leisson meile esitas, praegu ei ole.

Juhataja

Küsijate nimekirjas oli veel hr. Eller, aga ma ei näe teda praegu saalis, samuti hr. Zöbin, aga ka teda ei ole saalis. Rohkem küsijaid ei tundu olevat. Aitäh, hr. Anton! Kas soovite jätkata? Palun!

T. Anton

Lugupeetud kolleegid! Kui arutasime kolme kolleegi poolt esitatud eelnõu, laekus õiguskomisjonile kaks parandusettepanekut.

Kolleeg Jermoškin on esitanud õiguskomisjonile ettepaneku muuta pealkirja ja nimetada garantiisid ajutisteks garantiideks. Eilsel õiguskomisjoni istungil hr. Jermoškini ettepanekut arutati, kuid leiti, et see ei ole põhjendatud ja sellega ei nõustatud.

Ka kolleeg Panfilov on esitanud ettepaneku, mille mõte seisneb selles, et Ülemnõukogu liikmetele, kes pole Eesti Vabariigi kodanikud, oleks tagatud saadikukohustuste täitmine kuni Riigikogu valimiseni. Õiguskomisjon oli seisukohal, et hr. Panfilovi ettepanekut ei saa küll otseselt arvestada, kuid õiguskomisjon väidab, et käesoleva otsuseprojekti vastuvõtmisel hõlmatakse ka need küsimused, mille on tõstatanud hr. Panfilov ja nimelt, et need garantiid, mis on kehtestatud ametiisikutele, katavad ka meid, Ülemnõukogu liikmeid. Tõenäoliselt lõpetavad Ülemnõukogu volitused enne k.a. 31. detsembrit, mistõttu perioodil 1. jaanuarist 1993 kuni 31. detsembrini 1993 ei saa Ülemnõukogu liikmete suhtes tõstatada küsimust nende väljaarvamisesest, kui nad pole Eesti Vabariigi kodanikud.

Selleks, et mõlema parandusettepaneku mõte ja projekti esitajate mõte täpsemini väljenduks, otsustas õiguskomisjon esitada otsuseprojekti 1. punkti uue redaktsiooni. See jagatakse teile välja, kuid ma loen selle ette: "Lubada 1993. aasta 31. detsembrini jätkata töötamist Eesti Vabariigi kodakondsust nõudvatel ametikohtadel ka neil isikutel, kes Eesti Vabariigi kodakondsust ei oma, kuid on hiljemalt 1992. aasta 31. detsembriks esitanud seaduses ettenähtud korras taotluse Eesti Vabariigi kodakondsuse saamiseks."

Õiguskomisjoni arvates toob see redaktsioon paremini välja olukorra, kus käesoleva aasta 31. detsembrini saavad jätkata kodakondsust nõudvatel ametikohtadel töötamist ka need isikud, kes pole esitanud taotlust kodakondsuse saamiseks. 1. jaanuarist 1993 kuni 31. detsembrini 1993 saavad jätkata töötamist nendel ameti kohtadel, kus kodakondsus on nõutav, need ametiisikud, kes on esitanud taotluse, ja pärast 1. jaanuari 1994 saavad jätkata töötamist vaid need isikud, kellel on Eesti Vabariigi kodakondsus, kui ametikoht, millel nad on, nõuab seda.

Juhataja

Täna, hr. Anton. Ma tõlgendaksin praegu teie esinemist sellisena, et kuna õiguskomisjon esitab uuendatud teksti, siis oli tegemist uue kaasettekandega. Te vastasite küsimustele eelmise kaasettekande kohta ja esitasite uue kaasettekande uue teksti alusel. Seega on võimalik esitada omakorda ka selle kohta küsimusi. Ma mõistan, et hr. Kask soovib seda teha. Palun.

P. Kask

Lugupeetud hr. Anton, mul on küsimus sõnapaari "jätkata töötamist" kohta. Kuidas seda tõlgendada? Mis juhtub näiteks inimesega, kes on mingisuguse kuupäevani töötanud laeva tüürimehena ja siis on tal võimalus hakata laeva kapteniks, aga tal ei ole veel kodakondsust? Oletame, et ta on avalduse esitanud. Kui lugeda täht-tähele, siis ta ei jätkata ju töötamist laeva kaptenina. Ta tahab sellele kohale asuda. Kas talle on see lubatud?

Ja küsimuse teine pool. Kas inimene, kes kavatseb avalduse esitada 30. detsembril 1992, võib jätkata töötamist näiteks laeva kaptenina enne 30. detsembril 1992? Näiteks pärast põhiseaduse jõustumist, aga enne, kui ta selle avalduse esitab. Täna!

T. Anton

Jätkata töötamist tähendabki õiguskomisjoni ja autorite arvates seda, et on võimalik edasi töötada ainult ametikohal, millel kodakondsuseta isik või Eesti Vabariigi kodakondsuse taotleja on praegu. Sellele küsimusele vastust otsides oli hr. Hallaste kolme autori esindajana seisukohal, et autorid peavad silmas just seda juhtu, kus tuleb garantii anda nendele, kes juba täidavad neid ametikohti, kus kodakondsus on nõutav. Hr. Kask tõi näite, kus tüürimehest saaks ehk kapten, kuid sõnad "jätkata töötamist" tõepoolest käivad vaid tüürimeheameti, mitte kapteniameti kohta, mistõttu need garantiid, millest projektis on juttu toodud näite puhul, selle ametiisiku suhtes ei kehti.

Ja teine küsimus. Kas 1992. aasta 31. detsembrini võib jätkata töötamist, kui isik pole taotlenud Eesti Vabariigi kodakondsust? Jah, võib. Ja ma selgitan veel kord, et õiguslikus mõttes on kolm erineva tähendusega perioodi. Esimene neist kestab 1. jaanuarini 1993. Sellel perioodil võivad jätkata töötamist ka need, kes pole esitanud taotlust. Teine periood kestab 1. jaanuarist 31. detsembrini 1993. Sellel perioodil saavad jätkata töötamist vaid need, kes taotluse on esitanud. Ja kolmas periood algab 1. jaanuarist 1994, mil saavad jätkata töötamist vaid need, kes on Eesti Vabariigi kodanikud. Kõigi kolme perioodi puhul on loomulikult juttu vaid nendest ametikohtadest, kus on nõutav Eesti Vabariigi kodakondsus. Mis puudutab käesoleva projekti seost põhiseaduse ja rakendusseadusega, siis need küsimused tuleb meil lahendada ilmselt põhiseaduse rakendusseaduse eelnõu arutamisel. Otsustas ju Ülemnõukogu nii, et põhiseaduse rakendusseadust hakkab Ülemnõukogu arutama sisuliselt.

Juhataja

Aitäh! Kas hr. Anton on nõus vastama järgmistele küsijatele pärast vaheaega? Vaheaeg 20 minutit.

V a h e a e g

Juhataja

Jätkame istungjärku. Palun saadikutel tulla saali. Palun, kohaloleku kontroll. 63 saadikut on saalis, 35 puudub. Jätkame tööd. Hr. Anton, palun tulla tagasi kõnetooli. Järgmine küsija on hr. Telgmaa.

J. Telgmaa

Lugupeetud kolleeg, andesta mulle veidi noriva küsimuse pärast. Siin on jutt töötamisest. Kas see tähendab, et see otsuseprojekt ei puuduta Eesti armee ohvitseri?

T. Anton

Lugupeetud kolleegid! Ma soovin teie tähelepanu juhtida sellele, et käesoleva otsuseprojekti autoriks pole õiguskomisjon, vaid kolm meie kolleegi. Õiguskomisjoni missioon seisnes selles, et ta katsus õiguslikult täpsemini väljendada seda tahet, mida avaldasid kolm meie kolleegi. Ma rõhutan ettekandes, et käesoleva otsuseprojektiga reguleeritakse vaid väike kild nendest probleemidest, mis tekivad paratamatult kodakondsuse seaduse rakendamise puhul. Mis saab ohvitseridest? Minu meelest tuleb meil asuda seisukohale, et ohvitserid on ametiisikud ja et nendele laieneb selline õiguslik režiim, nagu on kirjas käesolevas otsuseprojektis. Kui soovitakse konkreetselt ohvitseride suhtes kehtestada erirežiimi, peaks seda tegema sellekohase otsusega.

Juhataja

Aitäh! Palun, hr. Lebedev.

V. Lebedev

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleeg Anton! Teatavasti saadeti meil noori vabariigi suunamiskirjaga kõrgkoolidesse. Nüüd võib juhtuda nii, et need noored, kes lõpetavad kõrgkooli käesoleva aasta juulis või tuleval aastal ning ei ole kodanikud sünni poolest, ei saa vastavalt sellele otsusele töötada riiklikel ametikohtadel. Aga kui nad viis aastat tagasi kõrgkooli suunati, siis garanteeris vabariik neile töö pärast lõpetamist. Kuidas seda küsimust lahendada? Kas see otsus ei anna hoolimatule ametnikule alust keelduda töökohta võimaldamast? Tänan!

T. Anton

Lugupeetud kolleegid! Ma rõhutan veel kord, et kas kahjuks või õnneks – isiklikult arvan, et õnneks – käsitleb käesolev otsuseprojekt väga kitsast küsimust. Selle otsuseprojektiga ei lahene kõik need probleemid, mis paratamatult tõstatuvad seoses kodakondsuse seaduse rakendamisega. Teie küsimused, kuidas ikka üks või teine asi seoses kodakondsuse seaduse rakendamisega kujuneb, ei ole vastatavad käesoleva otsuseprojekti alusel. Ma arvan, et meil tuleb ikka ja jälle pöörduda tagasi nende küsimuste juurde, mis seonduvad kodakondsuse seaduse rakendamisega. Käesoleva otsuseprojekti mõte peaks olema teile selge. See puudutab tõepoolest ainult ühte konkreetset ja üsna kitsapiirilist nähtust, töötamise jätkamist juhul, kui ametikoht nõuab kodakondsust, kuid seda ametikohta täitval isikul seda kodakondsust ei ole ja ta ei esita ka kodakondsuse taotlemise avaldust pärast 1. jaanuari 1993. See on küsimusteriing, mida käsitleb arutatav otsuseprojekt.

Hr. Lebedev, teie küsimus väljub nendest raamidest. Kui te soovite esitada otsuseprojekti selle küsimuse reguleerimiseks, siis õiguskomisjon on meeleldi jälle juhtivkomisjoni rollis ja aitab ka teie ettepanekut vormida otsuseks.

Juhataja

Aitäh! Palun, hr. Sovetnikov.

S. Sovetnikov

Lugupeetud härra Anton! Võib-olla ei saa ma mõnest asjast aru, aga kodakondsuse seaduses ei ole ju juttu ametiisikute õiguste piiramisest jms. Tähendab, kui põhiseadus pärast referendumit jõustub, siis tuleb vastu võtta selline otsus. Täna!

T. Anton

Kahjuks ei saa ma seekord hr. Sovetnikoviga nõus olla ja püüan nii hr. Sovetnikovile kui kõigile kolleegidele veel kord selgitada, mis pärast õiguskomisjon pidas vajalikuks antud otsuseprojektiga tegelda ja soovitas selle otsusena vastu võtta. Õiguskomisjon pidas silmas eeskätt neid kohtunikke, kellel kodakondsust praegu ei ole, kuid kellest osa soovivad taotleda Eesti Vabariigi kodakondsust.

Teiseks märgiti konkreetselt politseinikke, kes peaksid olema Eesti Vabariigi kodanikud, kuid eriti Kirde-Eestis ja mujal, sealhulgas Tallinnas, nad kõik seda ei ole. Selle otsuseprojekti vastuvõtmisel on ka nendel politseinikel võimalik jätkata teenistust ja vastavalt seadusele taotleda Eesti Vabariigi kodakondsust. Ma tahan rõhutada veel kord kõigile kolleegidele, et

selle otsuse tähtsus seisneb selles, et me kas tõrjume riiklikust sfäärist kõrvale Eesti Vabariigi kodakondsust mitte omavad kohtunikud, politseinikud ja muud Eesti Vabariigile vajalikud spetsialistid või mitte.

Juhataja

Tänan! Hr. Lebedevi teine küsimus.

V. Lebedev

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleeg Tõnu Anton! Kui otsus ei lahenda kõiki probleeme ja nõuab lisatäpsustusi, siis te peate juristina mõistma, kui absurdne on see küsimus. Kui see otsus võimaldab laia tõlgendust, siis ei ole see korrektne juriidiline dokument. Ma arvan, et otsus, mis vajab lisaselgitusi, ei ole üldse juriidiline dokument ja see ei ole asjatundlik vastus.

Juhataja

Hr. Lebedev ...

V. Lebedev

Vabandage, mul on kaks minutit aega küsimust esitada. Proua Lauristin, palun ärge segage vahele. Mis aga puutub minu ettepanekusse, siis võib-olla on mõtet käsitleda kodakondsuse andmise küsimust vastavalt Venemaa ja Eesti vahel sõlmitud lepingu §-le 3. Tänan!

T. Anton

Kuna saabus selleks sobiv võimalus, ma pöördun hr. Lebedevi poole küsimusega: kas te tõepoolest ei taha, et Kirde-Eestis töötavaile kohtunikele ja politseinikele, kellel pole Eesti Vabariigi kodakondsust, antakse võimalus jätkata teenimist? Selles otsuseprojektis on kirjas, et nad saavad jätkata teenimist. Hr. Lebedevi korduvaid küsimusi on võimalik tõlgendada mitmeti ja esimesel võimalusel ma püüan selgitada, mis on nende küsimuste taga.

Konkreetselt asjast. Arutatav otsuseprojekt reguleerib küll väga kitsast sfääri, kuid teeb seda piisavas ulatuses. Õiguskomisjon on seisukohal, et Ülemnõukogu võiks selle otsuse vastu võtta. Mis puudutab asja õiguslikke ja poliitilisi tagamaid, siis on sellest olnud juba üsna pikalt juttu.

Juhataja

Aitäh! Palun, hr. Jermoškin.

P. Jermoškin

Lugupeetud ettekandja! Muidugi, mandri-Eesti kohtunike ja politseinike puhul on kõik selge. Aga asi on selles, et riigiteenistujate hulka kuuluvad ka posti- ja transporditöötajad. Kas komisjon mõtles käesolevat projekti vastu võttes, millisesse olukorda satuvad transport, side, õiguskorraorganid? Tean, et Kirde-Eestis on kodakondsuse saamine naturalisatsiooni teel üpris kahtlane.

T. Anton

Lugupeetud kolleegid! Ma olen sunnitud tegema märkuse. Ja nimelt. Projekti autoriks ei ole siiski õiguskomisjon, vaid kolm meie kolleegi, härrad Hallaste, Jõerüüt ja Laar. Teile esitatud redaktsioon pärineb ühiselt arutelult õiguskomisjonis, kuid komisjon pole üle võtnud autorsust kolmelt kolleegilt. Hr. Jermoškini küsimusele vastates tahan ma veel kord selgitada, et nii hr. Lebedevil kui kindlasti ka hr. Jermoškinil on õigus esitada nende poolt tõstatatud küsimuste lahendamiseks otsuseprojekt, nagu tegid seda härrad Hallaste, Jõerüüt ja Laar. On kahju, et ei hr. Lebedevilt ega hr. Jermoškinilt sellist projekti laekunud pole.

Juhataja

Aitäh! Palun, hr. Maarend.

A. Maarend

Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja! Mul on küsimus. Mis saab siis, kui inimene vahetab töökohta? Kui praegu astutakse ühelt töökohalt teisele ja neil mõlemal nõutakse kodakondsust, siis vist selle otsuse alusel tööd jätkata ei saa?

T. Anton

Ei saa. Kui soovitakse seda küsimust reguleerida teisiti, siis on vaja teha asjakohane ettepanek. Sellist ettepanekut õiguskomisjonile laekunud ei ole. Laekunud on kaks ettepanekut. Need olid kolleegidelt Panfilovilt ja Jermoškinilt ning ma kandsin need ette.

Juhataja

Aitäh! Palun, hr. Gussev.

A. Gussev

Lugupeetud spiiker, lugupeetud ettekandja! Saan aru, et käesolev otsus on teatud progressiivne samm, aga mind erutab teine küsimus. Kuu või kahe pärast jõustub põhiseadus, mille mõned paragrahvid, sealhulgas § 30, keelustavad mittekodanike töötamise ametikohtadel, millest te äsja rääkisite. Otsusega anname neile loa töötada. Kas see ei ole vastuolus põhiseadusega?

T. Anton

Lugupeetud kolleegid! Mul on heameel veel kord selgitada seda võimalikku vastuolu ja teha seda järgmiselt. Praegu ei ole meil veel põhiseadust ja sellepärast nimetatud vastuolu veel ei ole. See vastuolu võib tekkida. Võimaliku vastuolu kõrvaldamiseks on meil päris lihtne ja loogiline abinõu. Nimelt otsustas Ülemnõukogu, et ta asub sisuliselt arutama põhiseaduse rakendamise seaduse eelnõu. Põhiseaduse rakendamise seaduse eelnõu küsimus ongi see, mille suhtes hr. Gussev ettepaneku tegi. Ma tahaksin loota, et hr. Gussev vormistab oma ettepaneku nii, nagu näeb ette meie reglement, ja esitab selle. Siiani seda tehtud ei ole.

Juhataja

Täna, hr. Anton! Rohkem küsimusi ei ole. Kas keegi soovib otsuseprojekti kohta sõna võtta? Kas autoritel on soovi veel kaasettekanneteks? Ei ole. Palun, hr. Jõerüüt. Ka üks kaasautoreid.

J. Jõerüüt

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud kolleegid! Ma ei soovi pidada kaasettekannet ega soovi üldse pikalt rääkida, kuid ma tahan tingimata praegu pärast sellist arutelu tänada õiguskomisjoni ja tema esimeest, kes selgitas neid asju palju pikemalt, kui oli võimalik seda teha Mart Laaril, sest saadikute reageeringud laekusid pisut hiljem. Ma tahan tänada õiguskomisjoni ka selle eest, et ta on teinud väga asjalikke täpsustusi meie algtekstis, mis kahtlemata on praegu korrektne. Ma väga soovin, et saadikud mõistaksid meid õigesti. Me tõepoolest tahaksime likvideerida ühe väikese osa sellest määramatusest, mis elus on, ja oleme rõõmuga, nagu ka hr. Anton ütles, nõus toetama teisi määramatuse likvideerimise katseid. Täna!

Juhataja

Aitäh! Palun, hr. Junti.

A. Junti

Lugupeetud juhataja ja Ülemnõukogu liikmed! Viimasel ajal on meile esitatud projektide arutamisel pakutud ja projektidesse endisse sisse monteeritud juriidiliselt ebapuhtaid lahendeid. Juriidiline puhtus on toodud ohvriks kummalistele poliitilistele prioriteetidele. Näiline hoolitsus mittekodanike eest on ka käesolevas dokumendis moondunud tegelikult pilkeobjektiks Eesti ühiskonnas. Tegemist on minu arvates juriidiliselt väga ohtliku aktiga. Praeguse parandatud teksti sõnastus, millele ka hr. Maarendi küsimus tähelepanu juhtis, jätab isikud, kes lõpetavad töö või kelle asutus likvideeritakse, ilma võimalusest edaspidi tööle asuda oma senisel või samaväärsel ametikohal, kus on vajalik kodakondsuse omamine. Siit küsimus, mis on küll retooriline. Kas ongi eesmärgiks seatud, et tekitada õigusaktiga täiendav pinge ühiskonnas või on tegemist juriidilise ebatäpsusega, mis tuleks parandada? Aitäh!

Juhataja

Aitäh! Palun, hr. Hallaste.

I. Hallaste

Aitäh, pr. juhataja! Ma ei saanud praegu hästi aru lugupeetud kolleegi hr. Junti sõnavõtust. Mis puutub selle otsuseprojekti mõjusse ühiskonnale, siis ta kindlasti leevendab pingeid, sest praegu juba kehtivate seaduste järgi tuleks advokaadid, kohtunikud ja politseinikud vallandada, kuna seadus kirjutab ette, et nendel ametikohtadel peaksid töötama kodanikud. Samas need inimesed võivad tahta Eesti Vabariigi kodakondsust, kuid meie kodakondsuse seaduse rakendusotsuse järgi nad praegu seda ei saa, nad peavad ootama, enne kui nad kodakondsuse kätte saavad. Selline on 1938. aasta kodakondsuse seadus. Ja nüüd, kui antakse nendele inimestele võimalus jätkata tööd, leevendab see kindlasti pingeid, mitte ei suurenda neid. Seda sai praktikas kontrollitud Narva volikogus, kus ka kõige teravamad senised Eesti Vabariigi vastased leidsid, et see on väga hea, kui selline otsus vastu võetakse. Ma ei tahaks teha järeldust hr. Junti sõnavõtust, et keskfraktsioonile on kasulik, kui Eestis pinged püsivad ja olukord veelgi pingestub. Nii et ma kutsun saadikuid üles võtma see otsus vastu ning sellega lahendama vähemalt ühe olemasolevatest probleemidest. Järgmiste probleemide lahendamiseks on hr. Juntil võimalik esitada eelnõu koos hr. Lebedeviga või ilma temata. Aitäh!

Juhataja

Tänan! Hr. Junti, teine sõnavõtt.

A. Junti

Minule oponentide väide oli siiralt ja suurepäraselt demagoogiline. Ma tahan rõhutada veel kord seda, mis ma ütlesin. Küsimus on selles, et käesolev akt on küsimuste kompleksist, mida ta peaks haarama, ainult üks osa. Lahendus ei tohi olla ühekülgne. Me monteerime otsusesse sisse pinged, mida hr. Hallaste minule omistab. See akt monteerib sisse pinged, sest ta ei lahenda küsimust komplekselt, ta ei lahenda küsimust kodakondsete, mittekodakondsete ja kodakondsust nõudvate ametiisikute ühitamise osas. Täna-homme töölt vabastatu ei saa selle otsuse järgi enam asuda nendele töökohtadele, mis nõuavad kodakondsust. Arvestades meie ühiskonna ümberkorraldamist ja majanduse radikaalset muutmist, tekib lähemal ajal kindlasti terve hulk asutusi ja ametkondi, mis lõpetavad oma töö. Tekib palju inimesi, keda ei saa samaväärsele ametikohale enam tööle võtta. See tähendab, et tuleks mõelda ka edaspidisele regulatsioonile, vältimaks uut lõhet, uut pinget. Aitäh!

Juhataja

Aitäh! Palun, hr. Kois.

V. Kois

Aitäh! Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Tahan juhtida teie tähelepanu sellele, et viimasel ajal ei ole õiguskomisjoni kommentaarid enam juriidilised, vaid on muutunud poliitilisteks. Ilmselt ei avalda härra Antoni kui konstitutsioonikomisjoni esimehe ja õiguskomisjoni esimehe isiksuse kahestumine mitte eriti head mõju. Näiteks kasutatakse viiteid põhiseaduse eelnõule ühtedel juhtudel argumendina, et põhiseaduse eelnõu on olemas, teistel juhtudel aga – nagu näiteks härra Gussevi küsimusele vastamisel – põhjendusena, et põhiseadus pole veel vastu võetud. Sellised vastused jätavad halva mulje.

Teiseks. Tahan öelda, et käesolev otsus ei anna tegelikult mitte midagi inimestele, keda sel moel kaitsta püütakse ja samal ajal avaldab kahjulikku mõju riigikorraldusele ja taassündiva riigi riigiasutuste ehitusele.

Kolmandaks. Me tühistame või seiskame praegu Ülemnõukogu otsusega mitmete seaduste teatud paragrahvide toime. See puudutab kaubandusliku meresõidu koodeksit, advokatuuriseadust jms. Kui me oleksime taotlenud seda eesmärki, siis oleks juriidiliselt õigem olnud võtta vastu seadus, mis oleks peatanud teatud seaduste paragrahvide toime. Siis oleks sellel kõigel olnud mingisugunegi juriidiline alus. Praegu on see aga deklaratsioon. Tänan!

Juhataja

Aitäh! Palun, hr. Kask.

P. Kask

Kallid kolleegid! Kui me oleksime tõelised kristlased, siis annaksime praegust poliitilist olukorda, kogu seda ajaloolist tausta arvestades kodakondsuse taotlejatele teatud ajaks kõik poliitilised ja majanduslikud õigused, mis on kodanikel. See eelnõu on minu hinnangul kristliku moraali karikatuur. Lisaks sellele on juriidiliselt tegemist õigusliku nihilismiga. See tekitab rohkem uusi probleeme, kui neid lahendab. Küsimuste kaudu said need probleemid, mis tekivad, kuulajatele selgeks. Tänan!

Juhataja

Aitäh! Palun, Aleksei Zõbin.

A. Zõbin

Lugupeetud proua spiiker! Mulle näib, et püha isa ja tema kompanii otsustasid ülestõusmispüha vaikselt neljapäeval heita nagu variser vene elanikkonnale nagu tõlnerile kondi, et nii patud lunastada. Tegelikult pandi vene elanikkond selle otsusega almuse saaja olukorda. Tal lubatakse teatud piires töötada, aga teisele tööle üle minna pole võimalik. Mõelge ise, kuidas sellesse peavad suhtuma inimesed, kes on siin elanud 30–40 aastat ja töötavad õpetajana või mujal. Mulle näib, et see ei jäta head muljet. Olles rikkunud lepingut Venemaaga ja võtnud vastu sellise kodakondsuse seaduse, tahame nüüd mingil moel end puhtaks pesta. Antud juhul ei ole see hea otsus.

Juhataja (M. Lauristin)

Lugupeetud saadikud! Me vahetame juhataja rolli, palume andestada ühe väikese pausi.

Juhataja (Ü. Nugis)

Lugupeetud kolleegid! Kas on veel sõnasoovijaid, kõnepidajaid? Kas lõpetame läbirääkimised? Arvo Junti.

A. Junti

Lugupeetud juhataja! Enne hääletamist palun keskfraktsiooni nimel väikest vaheaega.

Juhataja

5 minutit. Aga enne lõpphääletust. Selge. Palun, too see soov ka kirjalikult, et ära ei ununeks. Kohaloleku kontroll. Kohal on 73 rahvasaadikut, puudub 25.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et lõpetada läbirääkimised käesolevas päevakorrapunktis? Selle ettepaneku poolt on 61 rahvasaadikut, vastu ei ole keegi, üks jäi erapooletuks. Läbirääkimised lõpetatakse.

Kas härra Laar soovib lõppsõna? Ei soovi. Kolleeg Anton, palun.

T. Anton

Lugupeetud kolleegid? Kriitika, mis tehti arutatava otsuseprojekti suhtes, on paljuski õige. Kuid ma toonitan veel kord, et ühe otsusega, veel enam nii lühikese otsusega, ei olegi võimalik reguleerida kõiki küsimusi, mis kodakondsuse seaduse rakendamisel tekivad. Kui te otsustate, kas hääletada selle otsuse projekti poolt või vastu, siis ma palun, et te mõtleksite nendele kohtunikele, politseinikele, kes täna ei tea, mida arvab nendest Ülemnõukogu. Kas Ülemnõukogu soovib, et nad jätkavad töötamist või mitte? Mõelge sellele, kuidas nad mõistavad teie otsust mitte anda neile garantiisid, mis siin otsuseprojekti on kirjas. Palun mõelge selle üle. Tänan!

Juhataja

Hr. Anton, kas on ka parandusettepanekuid selle eelnõu kohta? Ei ole. Aitäh. Arvo Junti.

A. Junti

Lugupeetud juhataja, meil on niisugune ettepanek. Kuna siin ka praegu öeldi, et probleemid on olemas, siis on ettepanek katkestada arutelu sellise klausliga, et projekti tehtaks täiendusi, mis need vaidlused maha võtaksid. Aitäh!

Juhataja

Tähendab, ettepanek on katkestada ja jätkata mingil istungjärgul?

A. Junti

Järgmisel istungjärgul.

Juhataja

71. istungjärgul. Palun mulle esitada see kirjalikult. Kas sellega seoses enne lõpphääletust

vaheajale minek jääb püsima? Kolleegid, protseduuriline ettepanek on selline, et arutelu katkestada ja jätkata 71. istungjärgul. See on juba teine küsimus, kas projekti täiendatakse või ei täiendata. Võib-olla tõesti täiendatakse. Kohaloleku kontroll kehtib. Kas kõikide puldid on töös? Kas kõik on registreerunud?

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et katkestada käesoleva päevakorrapunkti arutamine ja jätkata järgmisel, 71. istungjärgul? Selle ettepaneku poolt on 21 rahvasaadikut, vastu on 32, erapooletuks jäid 13. Täiskogu ei soovi katkestada.

Vaheaeg viis minutit.

V a h e a e g

Juhataja

Vaheaeg on läbi. Kohaloleku kontroll. Kohal on 74 rahvasaadikut, puudub 24. Ma küsin kindluse mõttes üle: ega ei ole unustatud ühtegi parandusettepanekut? Ei ole. Panen otsuseprojekti hääletusele.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et võtta vastu Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus tööõiguslike garantiide kohta seoses kodakondsuse seaduse rakendamisega? Palun hääletada. Selle poolt on 44 rahvasaadikut, vastu on 12, erapooletuks jäid 14. Otsus jääb vastu võtmata.

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu majandusteenistuse moodustamise kohta

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu, me jätkame vastavalt kinnitatud päevakorrale ja ma teen ettepaneku arutada esialgselt kolmapäevale planeeritud 3. punkti, otsuseprojekti, mis käsitleb Eesti Vabariigi Ülemnõukogu majandusteenistuse moodustamist. Palun kõnetooli haldusreformi komisjoni esimehe Andrus Ristkoki.

A. Ristkok

Lugupeetud kolleegid! Vastavalt meie reglemendi § 14 punktile 4 töötab Ülemnõukogu juhatus välja ning Ülemnõukogu kinnitab Ülemnõukogu kantselei struktuuri ja eelarve. Seda

Ülemnõukogu kantselei struktuuri oleme järk-järgult täiustanud, täpsustanud ja rohkem kohandanud Ülemnõukogu töökorralduse vajadustele.

Juba pikemat aega on meil olnud vajadus oma majandusteenistuse järele. Ja nüüd on Ülemnõukogu juhatus esitanudki Ülemnõukogule otsuseprojekti, millega see teenistus luuakse ja tema koosseis võidakse kinnitada juurdelisatud tabeli alusel. Kommentaariks ma ütleksin siia juurde, et tabelis toodud koosseisud ei tähenda sugugi kõik juurdeloodavaid kohti, valdav enamik nendest tegelikult kantakse üle praeguse presiidiumi juures asuvast teenindavast aparaadist, mis siiani on tegelnud ka meie majandusküsimustega. Aga me omandame selle tulemusena omaette ja Ülemnõukogule otse alluva majandusüksuse. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Millised küsimused on ettekandjale? Ei ole küsimusi. Tänan!

A. Ristkok

Aitäh!

Juhataja

Meil selles küsimuses kaasettekandjat ei ole. Avan läbirääkimised. Ma oletan, et ei soovita sõna võtta ega kõnet pidada. Kas me võime otsuseprojekti panna hääletusele? Kohaloleku kontroll. Kohal on 72 rahvasaadikut, puudub 26.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et vastu võtta Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus Eesti Vabariigi Ülemnõukogu majandusteenistuse moodustamise kohta? Palun hääletada. Selle ettepaneku, poolt on 63 rahvasaadikut, vastu ei ole keegi, 2 jäid erapooletuks. Otsus on vastu võetud, majandusteenistus luuakse.

Raha eraldamise kohta Eesti Vabariigi Tervishoiuministeeriumile

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu, jätkame vastavalt kinnitatud päevakorrale. Ettepanek on arutada esialgselt teisipäevale planeeritud 6. päevakorrapunkti, niisiis otsuseprojekti raha eraldamise kohta tervishoiuministeeriumile. Palun kõnetooli tervishoiuministri asetäitja hr. Enn Õunpuu.

E. Õunpuu

Lugupeetud juhataja, lugupeetud rahvasaadikud! Ravikindlustusseaduse kogu ulatuses rakendamiseks on jäänud viimane organisatsiooniline struktuur, Ravikindlustuse Assotsiatsioon, käiku rakendada. Ravikindlustuse Assotsiatsiooni põhimõtetega tutvustasin rahvasaadikuid eelmisel korral, käesoleval hetkel on tervishoiuministeeriumil taotlus Ravikindlustuse Assotsiatsiooni tööerakendamiseks eraldada eelarve vabadest jääkidest 5 milj. rubla. Eelmisel aastal maksti veel haigus- ja hoolduslehtede hüvitisi sotsiaalfondist. Sotsiaalfondi eelarves oli ette nähtud reservfond ekstreemsete haigusjuhtude puhuks, et katta kulutused, mis siis tekivad. Selle fondi suurus oli 13,8 milj. rubla. On loogiline, et ravikindlustuse rakendamisega oleksid need summad üle läinud haigekassadele. Paraku nii ei sündinud ja see 13,8 milj. rubla kanti riigieelarvesse. Vaadanud koos rahandusministeeriumiga läbi võimalused, kuidas siiski mingil määral taastada õigusjärglust ja ka Ravikindlustuse Assotsiatsioonile ette näha niinimetatud hambaraha, pakkus rahandusministeerium välja järgmise lahenduse. Kuna seda summat, 13,8 milj. rubla, ei ole enam võimalik taastada, tuleks taotleda, et vabade jääkide arvel eraldataks 5 milj. rubla. Seda 5 miljonit rubla on vaja eelkõige selleks, et alustada tegevust. Väike osa sellest läheb ka Ravikindlustuse Assotsiatsiooni tööerakendamiseks, kuid suurem osa jääb reservfondiks. Seda me ei tea kunagi, millal meil võib puhkeda gripi- või muu epideemia, ja sellisel juhul makstakse sealt välja täiendavad hüvitised. Mul on palve rahuldada tervishoiuministeeriumi soov. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Küsimused ettekandjale. Peeter Lutt.

P. Lutt

Hr. Spiiker, lugupeetud ettekandja! Te küsite praegu Ülemnõukogu käest natuke raha juurde, aga ma teeksin ettepaneku suurendada seda summat kolme ja poole miljoni võrra, sest nagu teate, on tervishoiuministeerium Pärnu haigekassale jaanuari- ja veebruarikuu eest võlgu 3,5 miljonit rubla. See tuleks nagu ära klaarida. Millal te seda teete? Aitäh!

E. Õunpuu

Eelmisel korral sellele küsimusele vastates ma juba ütlesin, et meil on taotlus saada täiendavaid ressursse juurde mitte ainult Pärnu, vaid ka teiste haigekassade jaoks ja valitsus on selle palve rahuldanud. Valitsus on põhimõtteliselt heaks kiitnud seisukoha eraldada

haigekassadele täiendavalt 150 miljonit rubla, kuna laekumised inflatsiooni ja energiakandjate kallinemise tõttu ei kata kulutusi. Seda summat on hakatud eraldama, juba on eraldatud 60 miljonit. Kui me saame selle summa kogu ulatuses – ka need lubadused on olemas, asi sõltub lihtsalt laekumistest riigieelarvesse –, siis on Pärnu 3,8 miljonit ka sellest kaetud.

Juhataja

Suur tänu! Andrus Ristkok.

A. Ristkok

Aitäh! Lugupeetud ettekandja, kas te võiksite öelda, kui suureks kujuneb see loodav asutus, Eesti Ravikindlustuse Assotsiatsioon, ja kui suur osa küsitud summast kulub selle põhivahendite soetamiseks tegelikult?

E. Õunpuu

Ravikindlustuse Assotsiatsiooni maksimaalne suurus on meie projektide järgi kuni 10 inimest. Esimese käivitamise momendil on meil kavas rakendada 4–5 inimest, et me saaksime tööd alustada. Ravikindlustuse Assotsiatsiooni ülalpidamiskulud on ette nähtud kuni 1,5% epideemiate kindlustusfondi suurusest. See on väga väike summa, aasta jooksul peaks see kokku tulema mitte üle 200 000 rubla.

Juhataja

Suur tänu! Tundub, et rahvasaadikutel rohkem küsimusi ei ole.

E. Õunpuu

Aitäh!

Juhataja

Kaasettekande eelarve-majanduskomisjoni nimel esitab Jüri Reinson.

J. Reinson

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Ülemnõukogu eelarve-majanduskomisjon arutas oma istungil Eesti Vabariigi Tervishoiuministeriumi poolt ettevalmistatud otsuseprojekti ja toetas seda. Ühtlasi leidis eelarve-majanduskomisjon, et tekstis on vaja teha redaktsioonilisi muudatusi, millega nõustusi ka eelnõu esitajad. Ma loeksin teile praegu ette sellises

redaktsioonis, nagu ta peaks olema pärast parandusettepanekute vastuvõtmist: "Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus raha eraldamise kohta Eesti Vabariigi Tervishoiuministeeriumile. Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsustab: eraldada Eesti Vabariigi Tervishoiuministeeriumile Eesti Vabariigi riigieelarve vabadest jääkidest 5 miljonit rubla Eesti Vabariigi ravikindlustusseaduse § 13 lõikes 3 ettenähtud haigekassade edasise kindlustuse rakendamiseks." Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Tundub, et küsimusi ei ole. Avan läbirääkimised. Anatoli Novohatski.

A. Novohatski

Lugupeetud spiiker, lugupeetud kolleegid! Edasikindlustus, mis on ette nähtud ravikindlustusseaduses, tähendab reservfondide loomist epideemiapuhangute puhuks. Sellest on siin juba räägitud. Tegelikult tegeleb edasikindlustus samade probleemidega mis haigekassadki. Seepärast tekib järgmine küsimus. Miks peame siis eraldama need 5 miljonit rubla Eesti Vabariigi Tervishoiuministeeriumile? Haigekassad ja organisatsioon, mille valitsus moodustab haigekassade edasikindlustuse eesmärgil, ei tohi sõltuda Eesti Vabariigi Tervishoiuministeeriumist, nagu Eesti Pank ei sõltu valitsusest. Vastasel juhul lõpetab tervishoiuministeerium sellega kogu tervishoiureformi, kasutades finantseerimist administratiivse juhtimishoovana. Ja kogu meie ravikindlustus lõpebki sellega.

Seepärast arvan, et organisatsioon, mida praegu tinglikult nimetatakse Eesti Ravikindlustuseks ja mis on loodud haigekassade edasikindlustuse teostamiseks, peab tegutsema. See valitsuse loodud organisatsioon peab saama 5 miljonit rubla, mitte aga tervishoiuministeerium.

Ja lõpuks. Haigekassade edasikindlustuse viise on terve hulk. Kõige lihtsam on avada pangas akumulatsiooniarve ja paigutada sellele vabad ülejäägid.

Meeldivam ja põhjendatum reservfondide loomise abinõu on laenud, mis annavad intresse. See tähendab, et need vabad jäägid tuleb paigutada pank protsente kandma.

Rõhutan veel kord, et valitsuse moodustatud organisatsioon peab oma edasikindlustuse tingimustega ja kommertskasumiga meelitama enda juurde haigekassad, mitte aga administratiivkorras sundima neid osalema edasikindlustuses. Edasikindlustuse ja reservfondide loomise mooduseid on maailmas väga palju.

Seepärast palun juhtivkomisjoni, kes selle küsimusega tegeles, veel kord kaaluda, kellele me peame raha eraldama – kas Eesti Vabariigi Tervishoiuministeeriumile, kes juba sai 5 miljonit

raalide jaoks, mida haigekassadel seni pole, või organisatsioonile, kes hakkab vahetult edasikindlustusega tegelema. Ma ei arva, et see organisatsioon peaks olema tervishoiuministeeriumi juures. See peab olema iseseisev finantspangaasutus. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Kas keegi soovib veel sõna, kas on kõnepidajaid? Ei ole. Kas loeme läbirääkimised lõppenuks? Kohaloleku kontroll. Kohal on 62 rahvasaadikut, puudub 36.

Kas ettekandjad soovivad lõppsõna? Palun, hr. Õunpuu.

E. Õunpuu

Ma ütlesin rahvasaadik Novohatski ettepaneku kohta seda, et Eesti Ravikindlustuse Assotsiatsioon ei ole tervishoiuministeeriumi juures ega mujal töötav organisatsioon, vaid seda juhib assotsiatsiooni nõukogu ja seal on igast haigekassast üks liige. Selle nõukogu juures on veel ka tervishoiuministeeriumist ja Arstide Liidust kokku viis esindajat. Kuna meil aga on tänase seisuga juba 21 haigekassat, siis ükskõik mismoodi haigekassade seisukoht hääletusele ka ei pandaks, ei suuda need viis inimest otsust teistmoodi kallutada, kui haigekassad seda õigeks peavad.

Teisest küljest: miks on see summa eraldatud tervishoiuministeeriumile? Lihtsalt sel põhjusel, et praegu see firma veel ei tööta. Kui firma ei tööta, siis ei saa talle seda summat üle kanda. Kuid ma ütlen täie kindlusega, et kogu see summa kantakse firmale üle ilma igasuguste tingimusteta. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Kas hr. Reinson soovib lõppsõna? Ei soovi. Minule kirjalikke parandusettepanekuid laekunud ei ole. Kas neid on tulemas veel? Ei ole. Kas paneme otsuseprojekti hääletusele? Kas teil on parandusettepanek, Anatoli Novohatski?

A. Novohatski

Hääletamise motiivide kohta.

Juhataja

Läbirääkimised on lõppenud.

A. Novohatski

Tahan öelda paar sõna hääletamise motiivide kohta, et kolleegid teaksid, millise otsuse me teeme. Härra Õunpuu esitatud seisukoha vastu on Tallinna, Ida-Virumaa, Valga, Narva, Kohtla-Järve ja Sillamäe haigekassad.

Juhataja

Suur tänu! Kas ma võin panna otsuseprojekti hääletusele? Kohaloleku kontroll. Kohal on 66 rahvasaadikut, puudub 32.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et vastu võtta Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus raha eraldamise kohta Eesti Vabariigi Tervishoiuministeeriumile? Palun hääletada. Selle ettepaneku poolt on 49 rahvasaadikut, vastu on 3, erapooletuid on 6. Otsus jääb vastu võtmata.

Kolleegid, nii ei ole lihtsalt ilus! Ma viisin läbi kohaloleku kontrolli vahetult enne hääletamist. Kas Ülemnõukogu on kollektiiv? Ei ole kollektiiv. Päris kindlasti ei ole me kollektiiv hääletamise osas, küll aga selles osas, kuidas töösse suhtuda. Mina ei ole ju ka meister, vaid rahvasaadik ja spiiker. Ma ei saa jätta oma kohta maha ja hakata saadikuid sööklast otsima.

Kohaloleku kontroll. Kohal on 72 rahvasaadikut, puudub 26. Ma annulleerin eelmise hääletuse tulemuse. Sel põhjusel, et rahvasaadikud ei olnud hääletamise ajal saalis. Rahvasaadikud peavad tulema hääletamise ajaks saali, kui ma kella vajutan. Tühistada on mul õigus. Võite protestida ja pärast minu personaalküsimust arutada, kuid rahvasaadikud peavad hääletamise ajaks tulema saali. See on reglemendis kirjas. Rahvasaadikuid saalis ei olnud. Küsimuste esitamise aeg on läbi. Ma ei riku reglementi. Spiikri kohustus on hoold kanda selle eest, et saadikud oleksid saalis. Lõpetame saalis korralageduse, hr. Lebedev! Ka minul on ühel ajal ...

Lugupeetud Ülemnõukogu! (Hääl saalist vene keeles.)

Lugupeetud Ülemnõukogu! Ma ei anna sõna. Esitage oma protestid ja tehke, mida tahate, igal asjal on piir. (Hääl saalist.)

Lugupeetud Ülemnõukogu! Kes on selle poolt, et vastu võtta Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus raha eraldamise kohta Eesti Vabariigi Tervishoiuministeeriumile? Selle ettepaneku poolt on 55 rahvasaadikut, vastu on 2, erapooletuks jäid 9. Otsus on vastu võetud.

Lugupeetud Ülemnõukogu! (Hääled saalist.) Ma palun mitte korda rikkuda saalis! (Hääl saalist, vene keeles nõutakse sõna andmist.)

Ainult päevakorraküsimuses. Kui hakkame seda arutama, siis küll. Millise protseduuri kohta? Meil ei ole praegu mingit protseduuri, aitab naljategemisest. (Hääl.) Mina täidan oma

kohustusi. (V. Lebedevi hääl saalist.) Pärast istungit ma vastan küsimustele, mitte istungi ajal. Aitab naljast. Aitab naljategemisest. (Hääl.) Mina täidan oma kohustusi. (Hääl.) Pärast istungit ma vastan küsimustele, mitte istungi ajal. Aitab naljast! (Hääl.) Kas ma pean politsei kutsuma või? Lõpetage märatsemine saalis. Aitab juba. (Hääl.) Palun lahkuda saalist!

Ametiisikute osalemisest ettevõtluses

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Me jätkame ühe katkestatud päevakorraküsimusega, mis käsitleb ametiisikute osalemist ettevõtluses. Me kuulasime ära ettekanded, pidasime läbirääkimisi, kuid läbirääkimised ei katkenud. Ma palun veel kord kõnetooli justiitsminister hr. Raski.

M. Rask

Austatud spiiker, väga austatud rahvasaadikud! Mul on teile edasi öelda mõningad parandusettepanekud, mis olid laekunud õiguskomisjonile selle otsuseprojekti kohta. Õiguskomisjon arutas neid eile ja seadusandja tahe on vääramat, tema ettepanekud pühad. Sellest tulenevalt nõustus autor paljude ettepanekutega, mis otsuseprojekti toob selgust, lisab kategoorilisust ja täiendab oluliselt tema regulatiivset mehhanismi. Otsuseprojekt, mis teile täna välja jagati, on kooskõlastatud projekti autoriga ja autor nõustub nende parandustega. Parandused on alla kriipsutatud.

Väikese vahemärkusena tahaksin lisada hr. Junti poolt 5. parandusena pakutud ettepaneku täiendada projekti punktiga 5 järgmises sõnastuses: "Eesti Vabariigi Riigikontrollil esitada 1992. aasta 1. juuniks informatsioon ja ettepanekud kontrolli tulemustest ettevõtete põhivahenditega sooritatud tehingute õiguspärasuse ja majandusliku otstarbekuse üle. Ka selle ettepanekuga projekti autor nõustus. Õiguskomisjon arutas seda ja leidis, et riigikontroll peab pidevalt kontrollima ja kõigil austatud rahvasaadikutel on õigus arupärimise korras riigikontrollilt järele küsida, kuidas kontrollimine edeneb. Seetõttu tuli õiguskomisjon järeldusele mitte lisada teile väljajagatud teksti seda punkti. Kuid see ei takista teil seda tegemast praegu. See oleks minu poolt kõik.

Juhataja

Kas on küsimusi? Klavdia Sergij.

K. Sergij

Lugupeetud juhataja, lugupeetud härra minister! Miks on punktis 3 juttu ainult riigiettevõtete direktoritest? Kas siis punktis 1 loetletud juhtivtöötajate osavõtt eraettevõtete tööst või sissetulekud aktsiatelt ei soodusta korrupsiooni?

M. Rask

Mul ei ole kahjuks venekeelset teksti. Eestikeelses tekstis räägitakse töötamisest ettevõtete juhtkonnas. See tähendab, et see juhtkonna mõiste on tunduvalt laiem kui direktorid. Ma ei tea, kuidas on venekeelses tekstis. Võib-olla on tõlke viga.

K. Sergij

Kas see käib ka asutuste kohta?

M. Rask

Ei, me peame silmas ikkagi tulundusettevõtteid. Riigieelarvelises asutuses ei saa niisuguseid asju üldse olla. Me räägime tootmisettevõtetest.

Juhataja

Suur tänu! Alar Maarend.

A. Maarend

Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja! Mul on ikkagi küsimus 3. punkti kohta. Alustaksin lõpust pihta. Nagu mina aru saan, on juhtkonna liikmetel keelatud töötada siis, kui nad on erakapitalil põhineva ettevõtte omanikud. Kas see tähendab, et me keelame riiklike ettevõtete juhtkonna liikmetel oma vaba raha vabalt paigutada? Esialgne otsuseprojekti väljatöötamise mõte, nagu ma aru sain, oli selles, et vältida tüdarettevõtete loomist riigiettevõtete juurde, mille kaudu kanti riiklikke vahendeid sellesama era- või poolerafirma kaudu nende juhtkonna liikmete taskusse. Aga praegu me sisuliselt jätame need liikmed täielikult ilma oma kapitali paigutamise võimalusest. On see nii?

M. Rask

Allakriipsutatud sõnad on nõustumine hr. Junti ettepanekuga ja kõlavad nii: "... kui nad osalevad erakapitalil põhinevates ettevõtetes töövõtjatena või omanikena." Hr. Junti kindlasti täpsustab oma mõtet, kuid mina saan juristina sellest niimoodi aru, et me peame vaatama neid

kahte poolt koos. Esimese poole sellest punktist moodustavad sõnad "kui nad saavad omanikutulu riiklikul omandil põhineva ettevõtte vara rentimisel või osalisel privatiseerimisel asutatud ettevõtetes." Siis tulevad eraldi mõttena sisse sõnad "samuti oma ettevõtte toodangu realiseerimisest vahendusfirma kaudu või kui nad osalevad erakapitalil põhinevates ettevõtetes töövõtjatena või omanikena." Ma ei näe siin piirangut, mis keelab kapitali paigutada. Küsimus seostub ikkagi selle riigiettevõttega, kus inimene töötab direktorina või käesoleval juhul juhtkonna liikmena, ning sinna kõrvale loodud ettevõttega. Hr. Junti võib-olla täpsustab seda mõtet.

Juhataja

Suur tänu! Valeri Kois.

V. Kois

Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja! Mul on samuti küsimus punkti 3 kohta seoses punktiga 1. Tegelikult piirab punkt 3 ainult isemajandavate riigiettevõtete direktorite ja juhtkonna tegevust. Eelarveliste organisatsioonide juhtkonna osavõttu ettevõtluses aga ei piirata. Seepärast võime ette kujutada olukorda, kui ministril on võimalus osaleda ettevõtluses, temale alluval direktoril aga ei ole. Selgitage palun, miks te nii suurel määral kärpсите nende inimeste ringi, kellele ettevõtlus on keelatud. Miks te piirdusite ainult ühe inimeste kategooriaga? Tänan!

M. Rask

Probleem on ikkagi riigiettevõtete direktorite poolt otseselt hallatava riigivara otstarbekas, sihipärasel kasutamises. Ministril ei ole mingisugust võimalust praegu kehtivate seaduste järgi osta, müüa, vahetada, rentida konkreetse ettevõtte vara ja seetõttu on seos tootmisharu ministri või ka haldusnõukogu liikme ja konkreetse ettevõtte vara vahel vägagi kaudne. Kolmas punkt haarab vahetult riigivara kasutamise, käsutamise ja valdamisega tegelevaid isikuid.

Juhataja

Suur tänu! Lembit Arro.

L. Arro

Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja! Mina ei saa ikkagi hästi aru hr. Junti paranduse vastuvõtmisest. Näiteks, kas riigiettevõtte direktor, kui tal on oma elu jooksul raha kogunud, ei tohi astuda eraaktsiaseltsi liikmeks? Siin lõpus on märgitud, et keeld kehtib ka siis, kui nad osalevad erakapitalil põhinevates ettevõtetes töövõtjana või omanikuna. Aktsionär on ju ka teatud mõttes selle aktsiaseltsi omanik, kui ta paigutab sinna oma kapitali. Kas siis võib või ei või? Aitäh!

M. Rask

Ma teeksin ettepaneku käsitleda seda küsimust siiski ettepanekuna muuta projekti. Ülemnõukogul on oma reglement, kuidas seda teha. Kui praegu tuleks teile esitatud otsuseprojekti viimane lause välja jätta, siis ma kujutan ette, et seda tuleks teha nii, nagu näeb ette Ülemnõukogu reglement. Ja hr. Junti ettepanek peaks läbi hääletatama. Kas ma mõistan seda õigesti? Tegemist on hinnanguga. Peale selle on mulle tulnud üks teine ettepanek, mis ka puudutab kolmandat punkti.

Juhataja

Me praegu ikka vastame küsimustele. Enn Leisson.

E. Leisson

Lugupeetud hr. juhataja, lugupeetud hr. Rask! Kuidas te kavatsete seda otsust hakata tõlgendama vaidluste tekkimise korral? Kui isegi justiitsministril on raske seda seletada, kas siis alati peab Arvo Junti juures olema ja kommenteerima? Või me saame siiski selle asja selgemalt ära formuleerida? Aitäh!

M. Rask

Kolleeg Junti kui juristi appikutsumine teatud asjade tõlgendamisel on ilmselt võimalik, aga ma olen täiesti selle poolt, et seadusandliku akti säte peab olema üheselt mõistetav.

Juhataja

Suur tänu! Priidu Priks.

P. Priks

Lugupeetud ettekandja! Kas ma saan õigesti aru, et näiteks kui on teise liigi riiklik aktsiaselts – ütleme, et 20% aktsiaid võib olla eravalduses – kas siis selle aktsiaseltsi juhtkonna liikmed ei või neid aktsiaid omada, aga kuskil teises linnas või teises linnas või teises asutuses võivad küll aktsiaid omada? Ma saan aru, et see käib just selle ettevõtte kohta, kus nad ise töötavad.

M. Rask

Siin on räägitud osalisest privatiseerimisest.

Juhataja

Suur tänu, hr. Rask, rahvasaadikutele rohkem küsimusi ei ole. Kolleegid, ma teen täiskogule ettepaneku selle päevakorrapunkti arutamine katkestada. Kell on praegu ühe minuti pärast kaks. Täna on presiidiumi istung. Minu ettepanek on jätkata järgmisel istungjärgul.

Kohaloleku kontroll. Kohal on 68 rahvasaadikut, puudub 30.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et katkestada käesoleva päevapunkti arutamine ja jätkata 71. istungjärgul? Selle ettepaneku poolt on 53 rahvasaadikut, vastu on 8, erapooletuid ei ole. Arutelu katkestatakse ja jätkatakse järgmisel istungjärgul. Ma jätan teiega hüvasti, kolleegid.